

Pro coronidis loco dicam S. Brunonem Carthusianum nullibi S. Benedictum parentem, vel patriarcham suum appellare; e contra Brunonem Signiensem non tam iis titulis, sed perspicuis etiam laudibus exornare. Unum vel alterum ex multis testimoniis proferam, cap. 4, lib. II Sententiarum inquit: « Beatus quoque Benedictus, cujus auctoritas maxima est; utpote in quo Spiritus sanctus loquebatur, præcipit similiter, ne quid nimis. » Et in sermone 4, cui titulus de eisdem martyribus, mystice exponens locum illum Genesios cap. 26 ubi narratur servos Moysi puteum fodisse, etc., hæc de S. Benedicto habet: « Sed quid dicam de beato Benedicto, qui tam egregium puteum fecit, cujus aqua saluberrima atque dulcissima omnibus sitietibus et bibere volentibus et refectio proficit et saluti. Nullus post apostolos et evangelistas potius factus est, qui tot homines satiasset, et a mortis periculo cunctisque passionibus liberasset, » etc. Mira loqui de capite 16 Vitæ ejus, ubi dictum est quanta fuerit Brunonis nostri erga Benedictum ordinem dilectio, quantaque regularis observantiæ commendatio, quæ ab alio tanto cum studio proferri non poterant, nisi ab eo ejusdem S. patriarchæ institutum professus fuisset.

Ut autem totam dissertationem paucis colligamus, meminisse juvabit longe plures mss. codices Sententiarum libros S. Brunoni Astensi ascribere, atque in eis plurima ipso sensu, ipsisque verbis suis et commentariis transtulisse. Diximus etiam styli similitudinem, omnimodamque consonantiam divinarum Scripturarum interpretationem hæc in libris ac in reliquis S. episcopi Signiensis operibus manifestam esse. Palam reque fecimus nihil Brunonem nostrum a commentariis Carthusiani in Sententiarum libros traduxisse. Profligata pariter penitusque deleta arbitramur objecta, quæ a scriptoribus Carthusianis ad hæc causæ patrocinium producta sunt: nec quidquam præterivimus, cui non sit plenissime satisfactum. Tandem controversiam omnem concludit Natalis Alexander, qui tom. VII Histor. eccl. sæc. XI et XII, art. 9, hæc de Brunone Astensi habet: « Item sermones plurimos fecit, quos inter Petrus diaconus lib. De viris illustribus Casinensibus cap. 54 enumerat, quos Theodorus Petrus Carthusiæ Coloniensis alumnus sub nomine S. Brunonis patriarchæ edidit tom. III operum ejus; quos sane ipsius non sunt, cum Petri Diaconi auctoritas, tum alia monumenta evincunt. »

Gratum igitur acceptumque habeas rogo, eruditissime præsul, hoc pro S. Brunone Signiensi episcopo vindiciarum opus, atque anonymum Neapolitanum admonere, me nihil aliud intendisse, quam veritatem sententiæ meæ, tot tantisque argumentis suffultam tueri, eamque apud eruditos sublata omni dubitatione firmius stabilire. Vale.

S. BRUNONIS ASTENSIS

EPISCOPI SIGNIENSIS

SENTENTIARUM

LIBER PRIMUS.

DE FIGURIS ECCLESIAE.

472 PROLOGUS.

Cum sint multa et pene innumerabilia in divinis voluminibus quæ sponsam Christi S. Ecclesiam significant, quædam tamen sunt, in quibus ejus laudes et majora sacramenta manifestius et plenius contineri videntur. Ut v. g. paradus cum arboribus fluminibusque suis, sicut et arca quam ex Dei præcepto Noe fabricavit. Similiter autem tabernaculum quod Moyses construxit. Similiter et templum quod ædificavit Salomon. Per mulierem quoque figuratur Ecclesia, quod Cantica canticorum manifeste demonstrant. Civitas quoque S. Jerusalem et Hierusalem quæ nunc ab episcopis ubique dedicantur Ecclesiam Dei aperte significant. De his igitur se-

(1664) Collatus textus Marchesii cum editione Parisiensi S. Brunonis Carthusiani Jodoci Badii

A eundem ordinem quo posita sunt non omnia quædam, sed quæ temporis materia: quid conveniat Domino adjuvante, in sequentibus exponemus.

CAPUT PRIMUM.

De paradiso.

Scriptis Moyses in libro Genesios (1664) quod « plantaverat Dominus Deus paradysum voluptatis a principio, in quem posuit hominem quem formaverat, ut operaretur et custodiret illum (Gen. II 8). » Ibi omne lignum pulchrum visu et ad reserendum suave; ibi lignum vitæ; lignumque scientiæ boni et mali narrat esse plantatum. Inde quædam flumina ex uno fonte procedere dicit, quibus hæc illa terra irrigatur. Dicendum est igitur quid paradysus in Genesios an. 1534, in-fol., et cum codicibus infra adnotandis.

disus, quid Adam custos paradisi, quid illa tantarum tamque nobilium arborum genera, et quid flumina illa significant. Paradisus namque *hortus deliciarum* interpretatur, de quo videlicet horto in Canticis canticorum Dominus ad Ecclesiam loquitur, dicens : « Emissiones tuæ paradisus malorum punitorum cum pomorum fructibus (*Cant. iv, 3*) ; » quod tale est ac si diceret : Magna sunt munera tua, grata sunt xenia tua. Alii partem mittunt, et quod vile est aliis tribuunt ; tu vero totum hortum das, et omnia meliora filiis tuis (1665) larga manu mandas et tribuis. De hoc horto (1666) in eodem loco idem ipse ait : « Hortus conclusus soror mea sponsa ; hortus conclusus, et fons signatus (*Cant. iv, 12*). » Recondantur (1667) igitur latrones ; recedat et diabolus princeps latronum, qui semper circuit quærens quem devoret. Conclusus est hortus, signatus fons, nec poma, nec aquam subripere potest. Hoc enim ipse Dominus testatur, dicens : « Oves meæ vocem meam audiunt, et ego Dominus vitam æternam do eis. Neque rapiet eas quisquam de manu mea (*Joan. x, 27*). » De his autem qui decipiuntur et a diabolo rapiuntur Joannes apostolus ait : « De nobis prodierunt, sed non erant ex nobis ; si enim ex nobis fuissent, mansissent utique nobiscum (*I Joan. ii, 19*). » Item in eodem : « Descendi in hortum meum, ut viderem poma convallium, ut viderem si floruiscent vineæ et germinassent mala punica (*Cant. vi, 10*). » In Evangelio quoque de Domino dicitur : « Quia egressus est trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse et discipuli ejus (*Joan. xviii, 1*). » His igitur et similibus manifestum est quod per hortum, id est per paradisum Ecclesia significatur. Sed quid per Adam nisi Ecclesie custodes, episcopos scilicet et sacerdotes intelligamus ? Audiant ergo isti quid de Adam Scriptura dicit, qui ad hoc in paradisum missus est ut operaretur et custodiret illum. Non sint otiosi, quia operarii sunt : **473** vigilent, quia custodes sunt. Hoc et Apostolus faciebat, qui (1668) et prædicationi instabat, et manibus propriis operabatur unde vivebat. Quare Psalmista ait : « Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit (*Psal. cxxvii, 2*). » Sed notandum valde quod dictum est a Domino de Adam, postquam peccaverat (1669). « Ne forte sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum, etc. (*Genes. iii, 22*). » Post peccatum ei interdicitur lignum vitæ quod prius quidem interdictum non fuerat. Lignum vitæ Christus est, de quo Psalmista : « Et erit, inquit, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo (*Psal. i, 3*). » Et alibi : « Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, et qui tenuerit eam beatus (*Prov. iii, 18*). » Et Dominus in Evangelio :

A « Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet ? » (*Luc. xxiii, 31*.) Videant igitur, quibus propter peccata sua Christi corpus, et sanguis interdicitur, ne forte ad lignum vitæ accedere præsumant. Audiant Apostolum dicentem : « Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini (*I Cor. xi, 29*). » Lignum ergo vitæ caro Christi est, de qua ipse Dominus ait : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam (*Joan. vi, 55*). » Lignum vero scientiæ boni et mali peccatum inobedientiæ intelligitur. Quoties enim peccamus, toties de ligno hoc manducamus, quoniam Deo inobedientes sumus, qui peccare interdixit. Magnum est peccatum inobedientiæ, quo totus perit mundus ; magna est virtus obedientiæ, qua totus salvatus est mundus. Primus homo inobediens factus seipsum perdidit et nos : secundus homo factus obediens usque ad mortem, ut salvaret nos. Vocatur hæc autem arbor lignum scientiæ boni et mali, quia tunc primi homines bona sua et mala sua, id est beatitudinem et miseriam suam intellexerunt, postquam de hoc ligno comederunt. Sicut enim per ægritudinem sanitas, per amarum dulce, per tenebras lux intelligitur ; ita et per miseriam beatitudo cognoscitur. Neque perfecte cognoscit quantum bonum sit sanitas, qui nunquam infirmus fuit. Sed quid de cæteris arboribus dicemus, quibus ille locus deliciarum consitus est ? Legitur in scripturis antiquorum (Solinus quoque hoc testatur) esse arbores in partibus quibusdam, quarum odoris suavitate homines satiati cibum alium non requirunt. Quantæ igitur jucunditatis, quantæ suavitatis, quam odoriferas, quamque fructiferas paradisi arbores esse putamus, si etiam illæ quæ extra sunt tales sunt. Per has autem arbores, Ecclesie filios intelligimus. Bona arbor beatus Paulus, qui plus omnibus laboravit. Bona et ille qui dixit : « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei (*Psal. li, 10*). » Sic autem et illi de quibus dicitur : « Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ (*Psal. cxxvii, 3*). » Tales et illi quibus Dominus ait : « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis et fructus vester maneat (*Joan. xv, 16*). » Ecce tales sunt Ecclesie arbores : neque illis inferiores ; imo tanto meliores, (1670) quanto melior est res quam figura. Major odoris suavitas, major fructus abundantia, et majoris jucunditatis dulcedo in his reperitur. Videant Christiani, qui per arbores paradisi significantur, ne sint infructuosi ; quia nulla arbor legitur fuisse infructuosa. Quid autem quatuor flumina de fonte manantia, nisi quatuor Evangelistas de uno Christi pectore fidei doctrinam

(1665) Cod. S. Marci Flor. *et amicis tuis* ; item uterque cod. Vat.

(1666) Idem cod. S. Marci Flor. *De quo videlicet horto*.

(1667) Editio Ascens. S. Brunonis Carthus. *Recondant* ; item codd. Vaticani.

(1668) Ead. edit. : *Qui semper prædicationi instabat*. Item cod. Vat.

(1669) Cod. Vat. 994. *Videte ne forte*, etc.

(1670) Cod. S. Marci Flor. et editio : *Quanto melior est veritas quam figura*. Item uterque cod. Vat., Ascensiana.

auscipientes, (1671) intelligimus? His autem fluminibus totus mundus irrigatur; horum doctrinæ abundantia tota Ecclesia secundatur et sanatur. Unde Psalmista ait: « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Psal. xlv, 5). » Et alibi: « Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam (Psal. xcii, 4). » Fertur autem quod illa flumina superius nominata tantam saporis dulcedinem habeant, ut omnium potionum superent suavitatem; et hanc quidem suavitatem non prius amittant, quam in ea irruentibus fluviis videntur. Quoniam bene nostris fluminibus, sanctis scilicet Evangeliiis, hoc quoque convenire videtur: quorum quidem dulcedo hæreticorum aquis sæpissime violatur, et nisi ab eis violata fuerint, nihil est quod comparari valeat. Miser homo qui tantam beatitudinem, propter suam inobedientiam amisit, miser qui tantas delicias perdidit, et de paradiso ejectus, post infinitas miseras, in mortem ruit. Sic enim scriptum est quia ejecit Dominus Adam de paradiso, « Et collocavit ante paradisum voluptatis cherubim, et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ (Gen. iii, 23). » Hoc enim et in Ecclesia Dei videmus, et peccatores obedire nolentes verbi Dei gladio ab ea quotidie conspiciuntur pelli. Si enim Deus primo homini non pepercit, quomodo aliis eum imitantibus parcat? Servemus igitur obedientiam, imitemur obedientiæ magistrum, « Qui cum in forma 474 Dei esset, semetipsum humiliavit factus obediens usque ad mortem (Phil. ii, 6). » Cui cum Patre, et Spiritu sancto est honor, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT II.

De arca Noe.

Merito ad ecclesiarum dedicationem tanta populorum undique turba concurrat. Si quidem S. Ecclesia per eam arcam significatur, in quam tam innumerabilis omnium animalium multitudo convenit. Sic scriptum habes in libro Geneseos (Gen. vi, 14) quod præceperat Dominus Noe, ut faceret sibi arcam de lignis lævigatis, et mansiunculas in ea faceret, et bitumine intrinsecus et extrinsecus eam liniret. Præcepit etiam ut ostium et fenestram faceret in ea, et in cubito consummaret summitatem ejus. « Ingressus est autem Noe in eam, et filii ejus, et uxor ejus, et uxores filiorum ejus cum eo. De omnibus quoque animalibus mundis et inmundis in eam ingressa sunt (Gen. vii, 1). » Videamus igitur, quid arca ista significet, quid ligna lævigata, quid mansiones et bitumen, quid ostium et fenestra, quid animalia munda et immunda significant. De hac enim arca scriptum est: « Surge Deus in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ (Psal. cxxxi, 8). » Hæc igitur arca S. Ecclesia est, extra quam nemo salva-

tur, in qua qui in die ultionis inventus fuerit, non peribit. Multi in ea esse videntur qui tunc extra eam invenientur: sicut illi quibus Dominus ait (1672): « Nescio vos (Matth. xxv, 12). » Illi igitur erant in ea de quibus Salvator ait: « Pater volo, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum (Joan. xvii, 24). » Unde et alibi dicit: « Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme, et arecet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet (Joan. xv, 6). » Sicut enim prima per aquam, ita et secunda vindicta per ignem fiet. Sic igitur arca ista est Ecclesia. Quia ligna lævigata, nisi homines intelliguntur? Homines utique Christiani, homines fidei ferramento dolati, et Spiritus sancti gladio lævigati, et charitatis lumine inuncti et juncti. Talia ligna erant illa de quibus dicitur: « Multitudinis credentium erat cor unum et anima una, et nemo dicebat aliquid esse suum, sed erant illis omnia communia (Act. ii, 32). » (1673) Gaudeant monachi de tanto privilegio, quibus spiritus unus est, et proprium nihil est. Bituminis enim talis fertur esse natura, ut ligna, quæ ex eo illita fuerint, indissolubiler jungat et incorrupta conservet. Merito itaque per bitumen charitas designatur, quæ omnibus virtutibus major est, et sine qua nulla virtus aliquid est. Hæc etiam inimicos conjungit, et eos quos conjungit æternos et incorruptibiles facit. Hæc igitur et intus per directionem, et extra per operationem nos ungat et jungat. Hæc in corde compatiatur, et in manibus operetur. Hoc est enim: « Intrinsecus, et extrinsecus linies eam (Gen. vi, 14). » Multæ autem mansiones in una arca, multæ gentes sunt in una Ecclesia. Diversæ sunt mansiones, et diversi sunt ordines et mores: nam et ipse Dominus in Evangelio dicit: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv, 2). » — « Stella enim a stella differt in claritate (I Cor. xv, 41). » Manent in mansionibus animalia munda et immunda: quiescunt, et pacem habent; nullum alii nocet, nullum alii injuriam facit; et quod valde dolendum est, homines sæpe bestiis crudeliores sunt. (1674) Sufficiunt istis possessiones suæ. Si ergo intra arcam nulla discordia vel persecutio fiat, procul dubio de Ecclesia non sunt (quamvis in Ecclesia esse videantur) quicumque fratres odiant et charitatis vinculum solvunt. Sed quid per ostium, et fenestram intelligimus? Dicat ipse Dominus: « Ego, inquit, sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x, 7). » Non ergo salvantur, qui per ostium non intrant. Nullum animal ingreditur in arcam, nisi per ostium. Sed Simoniaci et hæretici aliunde in Ecclesiam intrare nituntur. Hoc autem faciunt, quia fures sunt et latrones. Fenestræ vero sunt illi, qui Ecclesiæ lumen subministrant, unde et Dominus discipulis ait: « Vos estis lux mundi (Matth. v, 14). » Magna fenestra beatus Paulus, qui ipse a Domino obcæcatus est, ut multos illuminaret. Ne-

(1671) Cit. editio: *intelligamus?*

(1672) Edit. cit. *Amen dico vobis.*

(1673) Cod. Vat. *Gaudeant canonici de tanto privilegio, etc.* Cod. Vat. 1254, habet. *Gaudeant mo-*

nachi. Item editio Ascens.

(1674) Item cod. et editio Ascens.: *Sufficiunt in mansiones suæ, et istis non sufficiunt possessiones suæ.* Item cod. Vat. 954, et cod. 1254.

vacat a mysterio id quod ait : « Et .n cubito consummabis summitatem ejus (*Gen. vi, 16*). » Unus quidem cubitus unus est Deus, in quo tota nostra consummatio et perfectio est. « Excelsus super omnes gentes Dominus, et super cœlos gloria ejus (*Psal. cxii, 4*). » Ipse est caput nostrum, nos illius membra sumus (1675). Ideo enim arca inferioris quidem ampla, superius vero arcta, et in cubito consummata est. Quia et S. Ecclesia in subjectis quidem lata et magna est, et in uno patre et magistro consummata est. Unde et Dominus ait : « Unus est enim **475** pater vester, qui in cœlis est (*Matth. xxiii, 9*). » Denique multo plures sunt mali quam boni, plures qui terrena quam cœlestia petunt. Angusta via est quæ ducit ad vitam, ampla est quæ ducit ad perditionem. Si quis etiam Ecclesiæ ordines considerare velit quomodo super laicos clerici, super clericos presbyteri, super presbyteros episcopi, super episcopos archiepiscopi, super illos patriarchæ per ordinem sedeant, et tunc tandem Romanum pontificem super omnes sedere conspiciat, etiam isto modo intelligere poterit quomodo arca Dei in inferioribus ampla, paulatim se angustando in uno cubito consummetur. Jam vero animalia munda et immunda, justos pariter et peccatores significare videntur. Nam et boni et mali, justi et peccatores, granum et palæa, zizania et frumenta simul in Ecclesia Dei cœversantur, de uno pane vivunt, de uno calice bibunt, ut et se fratres esse ostendant, una et consona voce omnes dicunt, « Pater noster qui es in cœlis (1676) (*Matth. vi, 9*). » Illud quoque non vacat a mysterio quod homines et volucres superiorem locum in arca possederant; jumenta vero, pecora et similia inferius habitabant. Qui enim homines volucrum naturam imitantur, tales in S. Ecclesia superiores constitui debent. Det igitur operam sapientiæ et religioni, alius volet mente, et spiritu ad cœlestia erigatur, qui super alios esse desiderat. At vero illi merito inferiores sunt omnisque honoris et dignitatis, qui carnis concupiscentiis solisque voluptatibus dediti jumentorum naturam sequuntur : quæ quidem ipsa eorum natura prona fluxit ventrique obedientia. Restat nunc de corvo dicere, qui de arca egressus ad eam ulterius redire neglexit; in hoc nimirum illi figurantur, qui pro suis offensis ab Ecclesia separati ad eam ulterius redire despiciunt. Talis fuit Arius et Sabellius, tales et Donatistæ, qui pro suis iniquitatibus ab Ecclesia divisi (1677) ad eam redire et ei reconciliari noluerunt. Unde non immerito omne corvinum genus immundum esse dicitur (1678) : Qui vero per columbam, quæ cum ramo olivæ (1679) virentis ad arcam rediit, nisi illi significantur, qui mites sunt, et sapientes et humiles? Hi enim quia pacem et concordiam diligunt, si Ecclesiam Dei et fratrum congregationem quolibet modo contra se

(1675) Cod. S. Marci. *In ipso unimur, et conjungimur, et unum sumus.* Item uterque cod. Vat.

(1676) Idem cod. S. Marci : *Nec vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus.*

(1677) Idem cod. S. Marci : *Honoris et dignitatis*

A commotam intelligunt, mox humiliati et per omnia satisfacere parati ad eam redeunt, pacem offerunt et misericordiam suppliciter deposcunt. Qui ergo perire timet et salvari desiderat, ab unitate Ecclesiæ non recedat. Audiatur Dominum dicentem : « Manete in civitate, donec induamini virtute ex alto (*Luc. xxiv, 49*). » Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT III.

De tabernaculo fœderis.

« Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit (1680) anima mea in atria Domini! » (*Psal. lxxxiii, 1*). Cum pluraliter tabernacula B posuisset, mox non de multis tabernaculis, sed de una domo subdidit, dicens : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te (*ibid.*, 5). » Unde et alibi ait : « Unam petii a Domino, hanc requiræm, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (*Psal. xxvi, 5*). » De tribus tabernaculis scribit Apostolus, quorum primum in umbra est et figura, secundum in figura et veritate, tertium autem in sola veritate consistit. Ait enim : « Tabernaculum factum est primum in quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quod dicitur sancta. Post velamentum autem secundum tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro. In qua urna aurea habens C manna, et virgam Aaron quæ fronderat et tabulæ Testamenti (*Hebr. ix, 2, seq.*). » De tertio vero sic ait : « Christus assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum, non manufactum, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa (*ibid.*, 11). » Primum igitur tabernaculum Synagoga, secundum Ecclesia, tertium vero cœlum ipsum intelligitur. « Habemus pontificem qui penetravit cœlum, ut Apostolus ait, Jesum Christum Dominum nostrum, et ibi quidem nunc apparet vultui Dei pro nobis (*Hebr. iv, 14*). » Habet itaque primum tabernaculum, id est Synagoga, candelabra sua, per quæ nimirum patriarchas et prophetas intelligimus, quorum doctrina et scientia D populus ille illuminabatur, quando cæteræ nationes in tenebris sedebant et in caligine umbræ mortis. Et Moyses quidem non candelabra, sed candelabrum posuit, Christum **476** videlicet verum lumen significans; de quo quasi de uno hastili cuncta alia candelabra prodeunt. Hoc igitur candelabrum et unum et multa est, et unum quidem in hastili, multa vero in calamis de uno hastili procedentibus. Sed quid per mensam nisi legis et prophetarum libri

indigni.

(1678) Cod. Vat., *Quid vero. Item, edit. Ascens.*

(1679) Idem cod., *foliis virentibus.*

(1680) Cod. Vat. 1254 : *Concupivit et deficit anima mea.*

designantur? Panum vero propositio ipsa eorum intelligentia est. De hac autem mensa scriptum est : « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones et in scandalum (*Psal. LXXVIII, 22*). » « Littera enim occidit, spiritus autem vivificat (*II Cor. III, 6*). » Quod autem candelabrum ante mensam stabat, ut mensam illuminaret, et panes superpositos suo lumine illustraret, quid aliud significare putamus nisi id quod beatus Joannes in Apocalypsi sua scribit, dicens : « Vidi librum signatum sigillis septem, et nemo dignus inventus est, neque in cœlo, neque in terra, neque sub terram, qui aperiret librum et solveret septem signacula ejus; et ego flebam multum, et dictum est mihi : Ne fleveris : ecce vicit leo de tribu Juda, radix David aperire librum et solvere septem signacula ejus (*Apoc. V, 4, 5*). » Si enim per librum mensa significatur, quid est aliud solvere librum, quam mensam illuminare. Idem igitur ipse et leo et candelabrum est : siquidem libri solutio nihil aliud est, quam mensæ illuminatio. Velum autem inter utrumque tabernaculum positum erat, ne forte illi qui in priori tabernaculo erant ea quæ in secundo agebantur videre potuissent (1681). Usque hodie namque dum legitur Moyses, « velamen, ut ait Apostolus, positum est (1682) ante faciem Judæorum (*II Cor. III, 15*). » Hoc autem velamen tunc sublatum est, quando velum templi scissum est. Et extunc quidem omnibus in Christo credentibus revelata sunt Sancta sanctorum; cæteri vero in sua cæcitate permanserunt, « ut videntes non videant, et audientes non intelligant (*Rom. IX, 8*). » Nunc autem de secundo tabernaculo videamus. « Post velamenta, inquit, secundum tabernaculum est quod dicitur Sancta sanctorum. » Quantum priore tabernaculo secundum tabernaculum perfectius (1683) sit, ipsum ejus nomen aperte demonstrat. Sed quid per thuribulum aureum, nisi apostolos et doctores intelligamus, qui sui odoris suavitate et cœlum repleverunt, et terram. Tale thuribulum beatus Paulus portat, qui de se et de aliis loquitur, dicens : « Christi bonus odor sumus Deo in omni loco, in his, qui salvi fiunt, et in his, qui pereunt. Aliis enim sumus odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem (*II Cor. II, 15*). » Ipse quoque Dominus thuribulum portat, cujus odorem Ecclesia sentiens ait : « Trahe me post te, et curremus in odorem unguentorum tuorum (*Cant. I, 4*). » Unde et scriptum quod accepit angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris. « Et ascendit fumus aromatum in conspectu Domini de manu angeli (*Apoc. VIII, 4*). » Angeli doctores sunt, quorum pectora thuribula sunt, eorum vero sermones et orationes quasi fumus aromatum Domino placent. Quoniam vero (1684) arca Testamenti auro

A purissimo intus et extra undique circumtectâ erat, quid aliud significat, nisi quod sancta Ecclesia sermone et opere, sapientia et religione tota refulget? Non sunt igitur ejus membra, qui vitiorum contagione se sponte commaculant. De ipsa enim scriptum est : « Una est columba mea, perfecta mea, immaculata mea (*Cant. VI, 8*). » Urna vero aurea habens manna, Christi humanitas plena divinitate : ut per aurum, quod de terra est, humanitatem, per manna vero, quod de cœlo descendit, ejus divinitatem intelligamus. Sed quid per virgam Aaron quæ fronderat, nisi beatam virginem Mariam intelligamus, quæ et sicca peperit florem, et (1685) incorrupta peperit Salvatorem? In tabulis vero Testamenti omnis scientiæ plenitudo intelligatur, quia decem verba in illis erant, per quæ omnia utriusque Testamenti mandata figurantur. Quia enim omnes numeri in decem continentur, non immerito per decem omnia aliquando intelliguntur. Talia instrumenta erant in arca, tales reliquæ sunt in Ecclesia. Ibi thuribulum, hic apostoli : ibi urna aurea, hic Christus Deus, et homo : ibi tabulæ Testamenti, hic omnis scientiæ plenitudo, ibi virga Aaron, hic autem virga de radice Jesse. Restat nunc ut ad tertium tabernaculum transeamus, per quod cœlum significari diximus. Nihil enim prodest in istis mansisse, nisi ad illud aliquando transeamus. Ideo enim in his laboramus, ut ad illud quandoque perveniamus. Ibi figura nulla est : quidquid ibi sit, verus est. Non solum enim in Synagoga, verum etiam in Ecclesia multa in figura, et significatione fieri videmus. Quoniam enim parietes asperguntur aqua, et non simplici, sed salsa aqua, quod pavimenta scribuntur, quod lapides, et altaria oleo unguentur quod per loca duodecim totidem cerei accenduntur, figura et significatio est; sed hæc alio tempore exponenda servamus (1686). Nunc itaque in illam domum intrare festinemus, ubi non per speculum, 477 et in ænigmate, sed facie ad faciem omnia videamus. Dicamus iterum cum Psalmista, et iterum eadem repetamus : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (*Psal. LXXVIII, 5*). » Et : « Unam petii, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (*Psal. XXV, 4*). » Non est talis ista petitio, quam oblivisci tridere debeamus. In illa autem domo quanta loca sint parata sanctis, breviter Apostolus enumeravit ait : « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus dignitibus se (*I Cor. II, 9*). » Quæ ipse nobis prestare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

(1681) Idem cod. S. Marci. Usque hodie dum legitur Moyses velamen, ut Apostolus ait, positum est, etc.

(1682) Vulgata habet, super cor eorum.

(1683) Cod. Vat., præstantius, al: potius.

(1684) Cod. Vat. Quod vero.

(1685) Idem cod. S. Marci : Et incorrupta peperit Salvatorem. Item. cod. Vat.

(1686) Hæc omnia explanavit S. Bruno Astensis in tractatu De mysteriis et de sacramentis.

CAPUT IV.

De templo Salomonis.

Voluit David ædificare templum Domino, et dictum est ei : Non tu ædificabis mihi domum, quia multum sanguinem effudisti, sed filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit mihi domum, et ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium (*II Reg. vii; I Paral. xvii, 22*). Ædificavit igitur Salomon templum Domino de lapidibus magnis, et quadratis. Sexaginta cubitorum fuit longitudo ejus, et viginti cubitorum latitudo, et centum viginti cubitos in altitudine habuit (*III Reg. vi*). Domus autem dum ædificaretur, nec malleus, nec securis, nec vox ferramenti in ea audita est. Fecit autem columnas duas ante fores templi, quarum vocavit alteram Jachin, id est *firmitas*, alteram vero Booz, id est *in quo robur*. Templi autem parietes (1687) cedrinis tabulis vestiuntur, quas de auro purissimo, factis laminis, cooperuit. Sculptis autem cherubim, et palmas, aliasque cælaturas valde prominentes. Duos quoque cherubim fecit Salomon de lignis olivarum, quos sicut alia omnia auro purissimo vestivit. Habebant autem duos cubitos in altitudine, qui rectis pedibus ante oraculum stantes et in templum respicientes duabus alis se vicissim tangebant, et duabus usque ad parietes extendebantur. Unde manifestum est quod totam templi latitudinem aëre cherubim expansæ occupabant. Fecit autem et mare æneum ante templum, quod boves duodecim portare videbantur; quorum quidem tres ad orientem, tres ad aquilonem, tres ad meridiem, tres ad occasum respiciebant. Non est autem hujus temporis exponere omnia, quæ in illo templo nobilissimo facta sunt. Septem autem annis templum Domini ædificatum est. Hoc templum Ecclesia est, hoc templum nos sumus, de nobis Apostolus dicit : Templum Dei sanctum, quod estis vos (*I Cor. iii, 17*). — « Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus (*Psal. x, 4*). » Sed quid sibi volunt illæ duæ columnæ quæ, ante fores templi positæ, cum nihil sustineant, otiosæ stare videntur? Otiosum tamen non est quod alia firmitas, et alia robur vocatur. De his primum dicendum est, quia templum ingredientibus hæc primæ occurrunt. Et ego quidem per alteram patriarchas, et prophetas, cæterosque Veteris Testamenti duces et principes intelligi. Tales columnæ fuerant Abraham, Isaac et Jacob. Tales Moyses, Josue, David et Daniel. Tales et multi alii, qui per fidem vicerunt regna, et quia firmi et robusti erant, nullo impetu tempestatis, nullo ventorum incursu, a justitia et veritate divelli potuerunt. In altera vero apostolos et martyres, confessores et episcopos video, qui quam fortes et robusti fuerint, eorum acta manifeste ostendunt. Respice ad Petrum, Jacobum et Joannem, qui columnæ Ecclesie dicuntur (*Galat.*

A II, 9). Respice ad Stephanum, et Laurentium; confessorem quoque contuere Martinum episcopum et patrem nostrum Benedictum (1688), et mox quid illæ significant intelligere poteris. Neque enim decet ut templum quis ingrediatur, nisi prius istas cognoverit. Ideo enim scriptum est : « Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui (*Psal. LXXVI, 6*). » Horum igitur vitam et doctrinam, horum fidem et conversationem, horum constantiam et moris semper in mente habere debemus. Sic credamus, sic vivamus, sic Domino serviamus, sic ambulemus, sic in bono perseveremus, et sufficit nobis. De reticulis vero et malis granatis quæ super capitella columnarum erant, hoc breviter modo dixisse sufficiat, quod patres nostri et retia semper habuerunt quibus non pisces et aves caperent, sed audientes, et obediens ad Dominum traherent. Habuerunt autem et mala granata quibus animas satiarent et a libidinis æstu sanarent. Quia ergo columnas vidimus, et quid significant, audivimus, nunc templum ingrediamur, et quid illa tanta auri composito ibi faciat, inquiremus. Nihil ibi videtur, nisi aurum. Aurum in trabibus, aurum in parietibus; ipsa quoque pavimenta auro purissimo refulgent. **478** Non est hoc sine causa, mysterium est, significatio est, non ad visum inanem pascendum, sed ad intellectum spiritualiter reficiendum : hoc totum ad Ecclesiam spectat, quæ tota aurea est, et omni vitiorum corruptione libera, super nivem dealbata est. Aurum hoc virtutes sunt, quibus omnia membra Ecclesie deaurata sunt. Teneamus fidem, spem et charitatem, auri sumus; sine his, nec ipsi angeli pulchri sunt; quod in illis facile probatur, qui perdita humilitate ceciderunt, et omni alia creatura turpiore facti sunt. Alii humilitate, alii patientia, alii obedientia deaurantur et decorantur. Quaecumque virtutem habeas, ornamentum tibi est, et sine virtutibus nulla pulchritudo in anima est. Vidimus aurum, et vidisse placet; restat ut nunc cælaturas (1689) videamus. Erant, inquit, in parietibus cherubim et palmæ et aliæ cælaturæ valde prominentes. Cherubim ad scientiam, palmæ ad victoriam nos provocant : hi illis volare, in istis pugnare docemur. Nihil in templo otiosum est; quæcumque scripta, vel sculpta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Ipsi parietes nos docent, et quodammodo loquuntur nobis: Sed quia de cherubim loqui cepimus, ad illos respiciamus qui ante oraculum stantes ad nos respiciunt, nates habent, pedes habent, faciem hominis habent, aurum hinc nobis ostentatum, et familiare est. Atque me terrent, quia in hominis imagine alia non video. Poterat hæc imago hominis videri, si sola alia testitasset. Quia igitur tale animal in rerum natura non est, figura tantum et significatio est. Nam itaque (1690) quasi alii solentur, sed ad quod facta sunt, hinc operentur.

(1687) Item cod. S. Marc: *tabulis cedrais vestitis*. Et uterque cod. Vat. *tabulis cedrais vestitis*.
(1688) S. Benedictus Pater ab auctore appellatur.

(1689) Cnd. Nat. *respiciamus*.
(1690) Edit. Ascens. : *quasi Deus solentur, sed ad quod facti sunt, etc.*

Deo isti cherubim duo sunt Testamenta, et quod significant duo libri, hoc duo significant cherubim. Cherubim namque scientiæ plenitudo interpretatur. Hanc autem scientiæ plenitudinem facilius quidem in libris, quam in illis simulacris comprehendimus. Totum autem quod in divinis Scripturis continetur multis simulacris significatur. Tu quoque si vis cherubim fieri, potes. Melius enim ex hominibus, quam linguis sunt (1691) cherubim; et multi quidem ex hominibus jam cherubim facti sunt. Vis videre cherubim? Respice Paulum, omnis scientiæ plenum, doctorem gentium, et magistrum Ecclesiarum, cui cum sapientium et insipientium debitor sit, parvulis lac subministrat. Loquitur vero sapientiam inter perfectos. Si vis eum videre volentem, audi ipsum dicentem: « Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio; Deus scit raptum huiusmodi usque ad tertium cœlum (II Cor. xii, 2). » Qui sic volat, alas habet, et qui ita loquitur non solum sapiens est, verum etiam scientiæ plenitudo dici potest. Sed quare de lignis olivarum cherubim isti facti sunt, nisi ut nos ad misericordiam provocent? Magna est virtus misericordiæ, sine qua nec ipsi cherubim esse possunt. Quod enim Græce ἰλεον, unde oleum, hoc nos misericordiam dicimus. Nihil est enim in cherubim quod magis attendere debeamus, quam ipsam materiam, de qua facta sunt, id est oliva sive misericordia. Unde et ipse Dominus ait: « Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est (Luc. vi, 36). » Multa sunt, quæ de misericordia dici possunt. Siquidem « misericordia Domini plena est terra (Psal. cxviii, 64). » Bene autem sub alis cherubim arca Testamenti stare dicitur, quia nihil est, quod sic Ecclesiam Dei defendat et muniat, sicut sermo divinus et scientia Scripturarum. De arca Testamenti in superiori sermone satis dictum est. Merito autem in domo Domini, quando ædificata est, malleus, aut securis, aut vox ferramenti audita non est; quia Ecclesia Dei, quæ per eam significabatur, non ferro, sed lingua ædificanda erat; non vox inarticulata, sed saneti Spiritus virtus eam construxit. Malum ferramentum Arius, malus malleus Sabellius, mala securis Nestorius, qui non ædificare, sed destruere conati sunt. Nunquam talium ferramentorum vox in Ecclesia audiatur; vox potius turturis audiatur in terra nostra. Cantet nobis Matthæus, Marcus, Lucas et Joannes. Nam et Pauli vocem semper me audire delectatur Augustinus quoque, et Ambrosius multique alii. Ecclesiæ filii satis modulate suaviterque cantent. Restat nunc mare æneum, de quo multa dicenda sunt; sed quia jam nunc sermo claudendus est, hoc breviter dixerim. Mare æneum baptismum est, duodecim boves duodecim apostoli sunt, super quos tunc mare æneum Deus posuit, quando eis

(1691) Ex cod. Vat., emendantur editiones, quæ habent homines.

præcipiens dixit: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxvii, 19). » Quod autem alii respiciunt ad orientem, alii ad aquilonem, alii ad meridiem, alii ad occasum; hoc est quod sequitur: quia « profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentium signis (Marc. xvi, 20). » Quoniam vero templum Domini septem annis ædificatum est, et septem diebus dedicatum est, quid aliud significare potamus, nisi quod S. Ecclesia quo tempore in hac via est, quæ septem diebus agitur, semper et ædificatur 479 et dedicatur; siquidem alii quotidie ad fidem convertuntur, alii baptizantur, alii per penitentiam et sanctam conversationem Domino consecrantur et a peccatorum contagione mundantur. Hoc igitur septenario finito, dies sequitur octava; dies videlicet resurrectionis, quando omnibus perfectis et consummatis, ad vitam transferemur æternam, quam ipse nobis præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT V.

De muliere per quam figuratur Ecclesia.

Narrat beatus Joannes evangelista (Apor. iii, 1) se vidisse sanctam Ecclesiam in specie mulieris, quæ erat amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, et pariens cruciabatur ut pareret. Magna laus Ecclesiæ Dei, quæ sole amicta perhibetur. Sole quidem amicta est, (1692) quæ omni claritate et pulchritudine decorata est. Sicut autem et illi amicti sole, quibus Apostolus loquitur, fons: « Induite vos Dominum Jesum Christum (Rom. xiii, 14). » Ipse enim est sol justitiæ, de quo et alibi ait: « Quicumque baptizati estis in Christo Jesu, Christum induistis (Galat. iii, 27). » Habet autem Ecclesia lunam sub pedibus, quia mundum despiciit, et pro nihilo ducit. Merito mundus luna vocatur, quia ad lunæ similitudinem semper in motu est, semper mutatur, et variatur. Quid enim in mundo est, quod mutabile non sit? Et cœlum mutatur et terra; mare quoque semper mutabile est, et aer nunc serenus, nunc nebulosus est. Sed quid de hominibus dicam? Sentiant ipsi mutationes suas, nunc læti, nunc irati, nunc tristes, nunc sani, nunc ægri, et multa alia quæ numerari non possunt. Hæc omnia despiciit mulier ista, quia ad ea tendit quæ immutabilia sunt, ubi lætitia æterna, sanitas æterna, vita æterna, et quia ibi omnia æterna sunt, nihil ibi mutabile est. Habet autem in capite coronam stellarum duodecim, per quas duodecim apostolos intelligimus; ipsi eam coronaverunt; ipsi eam et reginam et dominam constituerunt; ipsi in æterni regis thalamum eam intraverunt. Et pariens cruciabatur ut pareret; hoc est quod in Evangelio Dominus ait: « Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem pepererit puerum, jam non meminit partus. » (1693) Item cod. S. Marci: Quis omni splendore, omnique claritate. Item cod. Vat.

suræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (*Juan. xvi, 21*). » Tantum est desiderium pariendi, tantus est amor filios generandi; parvipendit tormenta, non timet cruciatus, mori desiderat, ut adoptionis filios Domino pariat. Sic Rachel moriendo peperit; ut Synagoga Benjamin, et nos Paulum apostolum habeamus. De hac muliere Salomon quoque ait: « Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus (*Prov. xxxi, 10*). » Talem mulierem suis temporibus invenire non potuit, procul, et post multa tempora, gentium Ecclesiam nasci. et venire cognovit. Cujus honor et gloria omnisque beatitudo, quia in fine mundi revelabitur; de ultimis finibus pretium ejus esse dixit: « Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum (*ibid.*). » In hoc Ecclesiæ sapientia manifestatur: tam bene cuncta disponit: manum suam, id est eos, qui fortiores sunt et sapientiores ad majora negotia mittit, talesque rectores, et episcopos constituit. Digiti vero fusum apprehendunt, quia illis minora negotia committit, qui imperfectiores sunt, minusque periti: « Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ sub lingua ejus (*ibid.*). » Non vana et inutilia loquitur, sermo est sale conditus et sarrat et reficit auditores. Lex autem clementiæ illa est qua etiam inimicos diligere et cunctis ex corde dimittere jubemur. *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* Hæc una laus Ecclesiæ, præ cæteris laudibus major est, quod vir ejus tam nobilis sit. Hæc tamen nobilitas nondum apparuit, humilis venit et in forma servi. Non venit ministrari, sed ministrare, et ponere animam suam redemptionem pro multis; quasi reus judicatus est et inter iniquos deputatus est. Tunc ergo nobilis erit, tunc ejus nobilitas apparebit, cum sederit cum senatoribus terræ, cum Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ipse enim ait: « Vivo ego dicit Dominus, quia curvabitur omne genu, et confitebitur omnis lingua (*Isa. xlv, 23*). » Seniores terræ apostoli sunt, quibus a Domino dictum est: « Vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Math. xix, 28*). » Tunc portæ aperientur: bonis quidem portæ vitæ: malis vero portæ mortis. Hæc autem illa mulier, (1693) illa Christi nobilissima sponsa, cui in Canticis canticorum Dominus ait: « Veni de Libano; veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum (*Cant. iv, 8*). » Ecce audivimus, unde Ecclesia venerit, ubi nata, et inter quos conversata fuerit. Isti 480 montes, hæc loca arida et deserta, feræ et barbaræ gentes intelliguntur, ex quibus in unam Christi fidem sancta Ecclesia collecta est. Leones et pardi maligni spiritus sunt, qui in eis habitabant, et domos et cubile in eis habebant. Non est ergo curandum quid fuerit, vel unde vene-

rit, sed qualis nunc sit et quo venerit. Ordo tamen verborum talis est: veni de Libano soror mea sponsa: veni de Libano, veni; veni de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon: veni de cubilibus leonum, de montibus pardorum; deinde vero subdendum, coronaberis. « Nemo coronabitur, ait Apostolus, nisi qui legitime certaverit (*II Tim. ii, 5*). » Ipsum igitur venire, certare est. Neque enim ei facile fuit, patriam parentesque relinquere, pristinos mores, antiquam conversationem, et eos quos coluerat deos, deserere. Pugnavit igitur, quia venit; vicit, quia teneri non potuit. Coronabitur igitur, et illa corona coronabitur de qua superius dicitur: « Et in capite ejus corona stellarum duodecim (*Apoc. xii, 2*). » Possumus tamen per illam quæ de Libano venit eos intelligere, qui ex Judæis crediderunt. Quod autem Jerusalem Libanus dicitur, audi prophetam dicentem: « Aperi, Libane, portas tuas, et devoret ignis cedros tuas (*Zach. xi, 1*). » Quia igitur nobiles arbores viros clarissimos, reges, et sacerdotes et prophetas intelligimus. Hæc est autem illa mulier, sive potius illa regina (coronata enim est, quod reginarum proprium est) de qua Psalmista loquitur, dicens: « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Audi filia, et vide et inclina aurem tuam, obliviscere populum tuum, et domum patris tui; quoniam concupivit rex speciem tuam (1694) (*Psal. xlv, 10*). » Ipse quoque Dominus et Salvator noster quod de ea dixerit, audiamus. « Regina, inquit, austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis (*Math. xii, 42*). » Venit autem, ut Regum libri (iii, 10) testantur, cum equitatu et apparatu multo. Obtulit autem munera Salomoni: aurum verum et aromata qualia prius non allata in Jerusalem, instructa tandem de omnibus quæ audire desiderabat, magnisque a rege ditata muneribus gaudens et exultans ad propria remeavit. Non est hujus temporis exponere omnia quæ istis verbis significari videntur. Imitemur hanc reginam: mater enim nostra est semperque sapientiæ operam demus et sapientiam Salomonis semper audire desideremus; illius videlicet Salomonis qui ait: « Et ecce plus quam Salomon hic (*Math. xii, 25*). » A finibus terræ venit illa, D finiatur et in nobis terrena omnis concupiscentia. Dicamus autem cum Psalmista: « A finibus terræ ad te clamavi (*Psal. lx, 3*). » Aurum autem Deo offerimus, si mente et corpore puri simus. Sed quid aromata, nisi virtutes intelliguntur? Non est aliud munus quod dignius offeratur Deo, imo nullum nostrum munus sine his suscipit Deus. Nihil Deo offerre possumus, nisi quod ab eo accepimus. « Quid enim habes, inquit Apostolus, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti? » (*I Cor. iv, 7*). Sua reddamus Deo, nostra non suscipit: (1695) nostrum enim non est nisi

(1693) Item cod. B: Marci Flor.: Illa Christi nobilissima sponsa.

(1694) Cod. Vat.: Obliviscere montes pardorum et

cubila leonum.

(1695) Uterque cod. Vat.: Nostrum enim nihil est, nisi peccatum.

peccatum, quod qui non habet, dives est. Dives A et igitur essemus, si nihil de nostro haberemus. Sunt autem et alie mulieres, quae Ecclesiam sanctam significant, sicut Sara, quae prius Sarai vocata est, quae princeps mea interpretatur. Sed non erat conveniens, ut princeps mea vocaretur, quae omnium princeps, (1626) et. mater erat. Dicitur igitur non prin eps mea, sed princeps nostra, quia in filio, quem genuit, benedicuntur omnes gentes. Similis autem et Rebecca, quae multa patientia interpretatur, et Lia, quae laboriosa dicitur; oculis quidem lippa, sed ventre secunda. Rachel quoque facie speciosa, et Saphora, quae interpretatur pulchra, Ecclesiae tenent figuram. Haec pulchra, illa speciosa vocatur. Idem tamen utrumque nomen significat. Pulchra mater pulchros filios facit. Speciosa mater speciosos filios (1697) parit. Si ergo parentes pulchri sunt, cur filii turpes? Negabant aliquando isti parentes suos esse filios, qui turpes erant et (1698) ejus imaginem et similitudinem non habebant. Ad quam imaginem et similitudinem ipse speciosus forma prae filiis hominum nos reformare, et innovare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula saeculorum. Amen.

CAPUT VI.

De civitate sancta Jerusalem.

Super montem magnum et altum, in spiritu exaltatus beatus Joannes, sicut ipse testatur (Apoc. xxviii, 2), vidit ibi civitatem sanctam Jerusalem, novo opere et mirabili artificio aedificari. Muri ejus lapide pretioso, et ipsae plateae civitatis auro purissimo ut vitro clarissimo construebantur. Habebat autem portas duodecim, 481 singulas ex singulis compositas margaritis, quarum tres ad orientem, tres ad aquilonem, tres ad meridiem et tres ad occasum respiciebant. Haec est illa Jerusalem, quae sicut scriptum est, aedificabatur ut civitas, cujus participatio ejus est in idipsum (Psal. cxxi, 5). Illorum enim participatio est in idipsum, quibus est cor unum et anima una. Inter quos discordia nulla est, et concordia firmissima est. Exaltemur igitur et nos simul cum beato Joanne in montem magnum et altum, ut in mentis excessu elevati, non ad litteram, sed spiritualiter haec intelligamus. Haec civitas sancta Ecclesia est; isti muri et isti lapides pretiosi, homines sunt: homines utique nobiles et clari, virtutibus et sapientia praediti, quales apostoli fuerunt et martyres, et caeteri qui per fidem et sanctam conversationem Domino placuerunt. Sic loquitur sermo divinus et his translationibus utitur, ut viros clarissimos et laude dignissimos, non homines, sed angelos vocet; nunc stellas caeli, nunc solem

et lunam, nunc nubes et tonitrua, nunc montes et colles, et his similia. Sic igitur hoc in loco fieri videmus; ubi sanctam Ecclesiam non ex hominibus, sed ex auro et lapidibus aedificari dicitur. Prae hujus aedificii lapides apostoli sunt, qui in fundamento positi totam civitatem ferre dicuntur. Ubi et Apostolus ait: « Super aedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso solum angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. » (Ephes. ii, 20). Merito ergo ipso numero notantur et declarantur; sunt enim duodecim, et cum caeteri quoque lapides pretiosi sint, his tamen nulli alii comparantur. Nullus lapis in hujus aedificii muri est, nisi pretiosus. Alii tamen aliis pretiosiores sunt. Differt enim stella a stella in claritate, nec omnia membra eadem membra, sufficiat omnibus, quod pretiosi sunt. Sed quid per aurum purissimum et vitrum (1699) clarissimum, quo plateae stratae sunt, nisi sapientiam intelligimus? Sapientiam videlicet illam, quae clamit in plateis et inter sacros et vocem suam. Beatae plateae, in quibus fidem conventus non fabulis vacat, sed sapientiae intendit, et bibant aquam non de fontibus Aegypti, que revertuntur in sanguinem, sed de fontibus Israel salutem in vitam aeternam. Notandum autem quod ibidem ipsi apostoli et fundamenta et portae dicuntur. Fundamenta quidem quia in toto aedificio et primi sunt et caeteros ferunt. Portae vero, quia nemo nisi per ipsos, id est per eorum fidem atque doctrinas Ecclesiae societati conjungitur, vel caeli palatium ingreditur, ipsis datae sunt claves regni caelorum, ipsi et portae et ostiarii sunt. Haec autem omnia in Apocalypsi latius exposuimus (1700): nec modo tempus est ut per singula disserantur. Et quis unquam nisi Spiritus sanctus, ista dicitasset et Ecclesiae laudes tantis praeconiis extollere potuisset? Sed videamus quid etiam Psalmista de hac tam nobilitate loquatur (1701): « Fundamenta, inquit, ejus in montibus sanctis, diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob (Psal. lxxvi, 1). » Ita superius de fundamentis dictum est: « Fundamentum aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii, 11). » De quo et Dominus ait: « Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18). » Fundamentum igitur fundamentorum Christus est; siquidem et apostoli et prophetae fundamenta sunt. Quae igitur civitas super tales montes fundata est, merito de ea dicitur: « Fundamenta ejus in montibus sanctis, diligit Dominus portas ejus super omnia tabernacula Jacob (1702). » Si solas portas Sion tantum diligit, dic, quaeso, quantum diligit totam civitatem? Te

(1696) Cod. Vat., *Et Domina erat.*(1697) Cod. Vat., *Facit.*(1698) Cod. Vat.: *Qui turpes erunt, et ejus imaginem et similitudinem non habebunt.*(1699) Edit. Ascens. male habet *nitrum.*

(1700) In Apocalypsi affirmat haec omnia copiosius

exposuisse.

(1701) Cod. Ascens. addit.

(1702) Eadem ipsisque verbis hujusce loci explanationem dedit S. Bruno in comment. super Apoc. 86, ubi integra legitur cum in Marobesi ed. habetur.

ernacula Jacob; isti Judæi intelliguntur, qui a domino recedentes ubique gentium dispersi sunt. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal. lxxxvi.*, 1): » sed quæ gloriosa? an forsitan illa, quod tota exuro, et margaritis et lapidibus pretiosis ædificari dicitur? hæc utique gloriosa sunt, alia tamen illa scilicet oriosiora, quæ de ea dicta sunt. Sed vis audire ista? « Memor ero Rahab et Babylonis scientium e (*Ibid.*, 4). » Et revera gloriosa, et plus quam gloriosa sunt hæc. Considera modo quid viri justissimi Dei misericordia sperare et præsumere valeant, etiam Rahab et Babylonis Dominus memor erit? Altera meretrix fuit; altera Dei populum captivum sustinuit. Et illa quidem exploratores, ne occiderentur, abscondit. Hæc vero populum prævaricantem, aliquanto tempore ex Dei præcepto in virtute detinuit. Talium igitur Dominus memor erit, quia memor est omnium scientium eum. Neque enim istarum memor esset, nisi quia eum scire, et quamvis post multa flagitia, in eum tamen credere creverunt. Valde enim notandum est quod ait, « Scientium me. » Qualiscunque igitur prius fuerit, meretrix, sive sanctorum percussor, si tandem conversus fuerit et Dominum cognoverit, salvus erit; unde et ipse Dominus ait: « Hæc est vita æterna, ut **482** cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (*Joan. xvii.*, 3). » Audiamus nunc et alia gloriosa quæ dicuntur de civitate Dei. « Ecce, inquit alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi qui fuerunt in ea (*Psal. lxxxvi.*, 4). » Hoc est enim (1703), quod Apostolus ait: « Non Judæorum Deus tantum, imo et gentium (*Rom. iii.*, 29). » Similiter autem et apostolus Petrus: « In veritate, inquit, comperi, quia non est personarum acceptor Deus. Sed in omni gente, qui timet Deum et operatur justitiam acceptus est illi (*Act. x.*, 34). » Quicumque igitur Deum timet et justitiam operatur, undecunque veniat, ab hac iustissima civitate suscipitur, et non quasi alienigena, sed quasi civis et indigena habetur. Ita Cornelius centurio susceptus est, qui primus de gentilibus Ecclesiæ filius factus est. Hoc et illud vas significabat, quod immundis animalibus plenum erat, quando apostolo dictum est: « Macta, et manduca (*ibid.*, 13); » hoc et illæ simiæ significabant, quæ simul cum pavonibus Salomoni afferbantur. Quid siquæ turpius? Quid pavone pulchrius. In tabernaculo Domini et cilicia erant et illi caprarum. Neque hircum in holocaustum Dominus respuit, cui tamen et agni offerebantur. Aurum et lapides et ligna cæteraque quibus templum homini constructum est, non ibi nata, sed aliunde translata sunt. Sic igitur et Ecclesia ex omnibus gentibus ædificata omnes homines recipit, neminem a se venientem repellit. « Et Tyrus et populus Æthiopum, ii qui fuerunt in ea. » Gloriosa sunt

hæc quæ et justis et peccatoribus magnam spem dare possunt, et immensam ferre lætitiã. Vis in Ecclesia suscipi? Tyrios imitare, quorum opere et auxilio templum ædificatum est. Imitare et centurionem, qui Synagogam Judæis ædificavit. Moyses, sicut legitur, Æthiopissam duxit uxorem; pro qua Maria soror ejus, quia murmuravit, lepra a Domino percussa, extra castra ejecta est. Hujus Æthiopissæ filii sunt Æthiopes isti de quibus nunc dicitur: « Et populus Æthiopum hi fuerunt in ea. » Hæc est illa Æthiopissa, quæ in Canticis canticorum loquitur, dicens: « Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem (*Cant. i.*, 5). » Hanc autem, quia Synagogam odio habet, ideo lepra percussa est, et usque ad sæculi consummationem intra Ecclesiæ castra non suscipietur. Hæc igitur gloriosa, imo gloriosissima sunt, quæ dicuntur de civitate Dei, in qua servi sunt liberi, ignobiles gloriosi. Et ibi, et non alibi est illa aqua, quæ Æthiopum possit mutare colorem. Et hæc quidem tantam hominum curam et diligentiam habet, et non immerito omnium mater esse dicitur, unde et subditur: « Mater (1704) Sion dicet homo (*Psal. lxxxvi.*, 5). » Ac si dicitur: Hæc est mater, et vere mater, quæ pietatis sinum omnibus aperit, nulli materna viscera claudit, omnes suscipit, omnes ex affectu fovet et nutrit. Sequitur: « Et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (*ibid.*). » Multa superius gloriosa dicta sunt de civitate ista; sed hoc quod modo dicitur omni gloria gloriosius est; nulla gloria huic gloriæ comparari potest; ipse Altissimus qui fundavit et fecit eam; ipse homo factus est et natus est in ea. Et unde hoc prophetas? Vis audire unde? « Dominus narravit in scripturis populorum et principum horum, qui fuerunt in ea (*ibid.*, 6). » Interroga patres tuos, et annuntiabunt tibi; majores tuos, et dicent tibi (*Deut. xxxii.*, 7). Lege Scripturas omnium populorum, prophetarum scilicet et apostolorum, quæ omnium communes sunt, quæ ad nostram et omnium doctrinam scriptæ sunt, et docebunt te; lege Moysen, Isaiam et Jeremiam, et invenies: lege Evangelia quæ non sunt minoris auctoritatis quam illa; lege Paulum apostolum Jesu Christi, qui « vocatus est apostolus et segregatus in Evangelium Dei quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo; qui factus est ei ex semine David secundum carnem (*Rom. i.*, 1). » Probatum est igitur quod homo factus est, et ipse fundavit eam Altissimus. Restat unum gloriosum quod dictum est de hac civitate, et ipsum audiamus: « Sicut lætantium omnium nostrum habitatio est in te (*Psal. lxxxvi.*, 7). » Nam et hoc valde gloriosum est quod hujus civitatis habitatores perpetuam lætitiã habebunt, et nullam miseriam sentient. Ubi enim nulla miseria, ibi lætitiã omnis reperitur. Hæc autem lætitiã spiritualis est; hoc gaudium non

(1703) Cod. S. Marci Flor.

(1704) *Psal. lxxxvi.*, 5, Vulgata habet: *Nunquid Sion dicet.*

rerum temporalium, sed æternæ felicitatis est. De qua Apostolus ait : « Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18). » — « Lætamini ergo in Domino, et exultate justi, et gloriamini omnes recti corde (Psal. xxxi, 11). » — « Gaudete in Domino semper; iterum dico gaudete (Philip. iv, 4). » Quod ipse modo præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

483 CAPUT VII.

De basilicis quæ ab episcopis dedicantur (1705).

Scitis, fratres mei (1706), qui ad hujus basilicæ dedicationem convenistis, quod domus hæc ecclesia vocatur; quoniam Ecclesiam sanctam significat. Non minus enim domus hæc sive magna, sive parva sit, Ecclesiam sanctam significat, quam templum illud nobilissimum Salomonis, vel civitas sancta Jerusalem dicitur, vel tabernaculum testimonii. Ecclesia nomen Græcum est; significat autem populi convocationem (1707); populi utique Dominum timentis et Domino servientis. Sicut enim ex multis lapidibus ordine et ratione compositis una domus efficitur, ita ex multis hominibus, dilectionis et fraternitatis amore societatis, una Ecclesia constituitur. Quemadmodum enim domus ista fundamentum habet, lapides et parietes habet; portas et fenestras, et similia habet; similiter et sancta Ecclesia, Apostolo dicente, secundum quamdam similitudinem, hæc omnia habere dignoscitur. Sed ipse dicat: Ipse nos doceat; ipse ejus fundamenta et ædificium fundamentis suppositum ostendat. « Jam non estis, inquit, hospites et advenæ; sed estis cives sanctorum et domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum ipso summa angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino (Ephes. ii, 19). » Habet igitur Ecclesia fundamentum, apostolos videlicet et prophetas, et Jesum Dominum et Salvatorem nostrum, fundamentorum omnium fundamentum. De quo Apostolus ait: « Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii, 11). » Isti autem dicuntur fundamentum, quia super eorum fidem atque doctrinam tota Ecclesia fabricata est. Dicuntur et portæ, quia per eos cæteri ingrediuntur. Isti sunt illæ portæ de quibus dicitur: « Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob (Psal. lxxxvi, 1). » Habet et infernus suas portas de quibus Dominus ait: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et portæ inferi non prævalebunt adversus eam (Matth. xvi, 19). » Et in Psalmis: « Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion (Psal. ix, 19). » Tales igitur portas habet Ecclesia, quæ per istas,

quas hic cernitis, significantur. Habet autem et columnas, quales Petrus, Jacobus et Joannes fuerunt, qui Ecclesiæ columnas ab ipso Apostolo vocantur. Has autem columnas illæ duæ columnæ significabant, quæ ante fores templi stabant, quarum altera Jachim, altera Booz (III Reg. vii, 21) vocabatur. Has et istæ columnæ significant, quas hoc parietes sustinere videtis. Per lapides autem quibus parietes construuntur, omnis hæc populi multitudo significatur. Et sicut illi, nisi vel calce vel ferro colliguerint, facile ruunt et stare non possunt; ita et isti, nisi charitatis concordia et pacis vinculo jungantur et uniantur, totum ecclesiasticum ædificium subito destruitur, et diutius stare non valet; nec et inter omnes merito illi maledicuntur, et a fratribus odio habentur, qui inter fratres discordiam emittunt. Sicut enim sola pax et concordia hos lapides ligat, ita sola discordia eos dissociat. Isti igitur parietes nos doceant; isti lapides nos instruant, quomodo nos diligere et pacem et concordiam tenere debeamus. Per fenestras vero episcopos et doctores omnesque alios intelligere possumus, quorum doctrina et exemplis hæc domus Domini illuminatur. Ad hoc enim fenestræ fiunt, et hoc illarum officium, et hæc utilitas est, ut luminis claritatem præbeant et tenebrarum caliginem pellant. Talis fenestra fuit Gregorius, talis Hieronymus et Augustinus, talis Ambrosius et Hilarius, tales et multi alii fuerunt, doctrinæ splendore mundum illuminantes. Si quis autem per singula currere velit, nulla pars in hæc ædificio reperitur, quæ suam non possit habere figuram. De constructione domus hæc nos dicere sufficiat: nunc de ejus dedicatione videamus (1708). Vidistis hodie quid episcopus egerit, cum ad hæc aulam consecrandam accesserit. Primum omnia litanias fecit, et ipsum Deum omnipotentem, et Matrem Domini nostri Jesu Christi beatissimam virginem Mariam, omnesque angelorum choros et sanctorum omnium exercitus sibi in adiutorium invitavit, quorum præsentiam adesse, et quorum benedictionibus hanc fieri dedicationem dubitare non debemus. Deinde vero sale imposito aquam sanctificavit, quæ videlicet aqua templum hoc foris baptizaretur et parietes aspergerentur. Foris autem dixi, quia alia aqua interior preparatur. Sal vero quia sapientiam significat, ideo digne satis hæc aqua miscetur, quæ utique vero nomine aqua sapientie vocatur. Et revera hæc est aqua sapientie, quæ sola sapientes facit, et sine qua nemo sapiens fieri potest. Solum baptizati sunt sapientes, quia ipsi soli a mundi vanitatibus et diabolicis astutiis liberi sunt. Tribus autem vicibus ab episcopo circum parietes asperguntur aqua, quia non est possessio ut tota domus mergatur in aquam. Hæc autem aspersio fasciculo hyssopi fieri videtur, ut adimpleatur

(1705) Titulus. cod. Vaticani est: *In dedicatione ecclesie.*

(1706) Codex S. Marci Flor. *Scitis fratres charissimi.*

(1707) Cod. Vat. *Collectionem.*

(1708) Hanc eandem expositionem ritus in consecratione ecclesie tradit S. Bruno in peculiari tractatu cui titulus: *De mysteriis et ecclesiasticis ritibus.*

quod scriptum est : « Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor (*Psal. l. 9*). » Hæc herba humilis est et naturaliter nascitur. « Petra autem erat Christus (*I Cor. x*), » ait Apostolus. Significavit autem ordinem sacerdotalem, quibus Dominus ait : « Discite a me uia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi, 29*). » Qui occidi quidem possunt, ab hac petra tamen dielli non possunt. Tales igitur digni sunt, qui Ecclesiam Dei baptizare et aspergere debeant. Percutitiam episcopus ecclesiæ fores virga pastoralis, ut alius vicarium se esse ostendat, de quo scriptum est : « Et percutiet terram virga oris sui, et spiritu abiorum suorum interficiet impium (*Thess. ii, 8*). » Hæc percussione diabolus pellitur, ut in umbraculis omnis Domini locum jam ulterius non habeat. Fugit igitur sancti Spiritus verbis incatenatus, quibus licitur : « Tollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ (*Psal. xliii, 7*). » Inde vero templum ingreditur, et aliam quam sanctificat, per quam Spiritus sanctus significatur, cui non solum sal, sed vinum miscetur et cinis. Quod autem Spiritus sanctus per aquam significetur, audi ipsum Dominum dicentem : « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan. vii, 38*); » quod mox evangelista exponens, ait : « Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum (*ibid.*). » Pulchre autem huic aquæ, per quam Spiritus sanctus significatur, et vinum miscetur et cinis; quia quos Spiritus sanctus lavat et tangit, illi procul dubio et scientiæ vino inebriantur et pœnitentiæ pulvere asperguntur. Et valde quidem necesse est ut noviter baptizati ali vino inebrientur et tali pulvere aspergantur. Hoc vino apostoli inebriati linguis omnibus loquebantur. Ad hujus vini ebrietatem nos invitans Dominus, ait : « Comedite amici mei, et bibite et nebriamini, charissimi (*Cant. v, 4*). » De hoc et psalmista dicit : « Inebriabuntur ab ubertate domus uræ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos (*Psal. xxv, 9*). » Pulvere vero aspersi sunt qui se peccatores esse intelligunt. Hoc suis in afflictionibus frequenter antiquos patres fecisse legimus. Tali pulvere aspersus Abraham dicebat : « Loquar ad Dominum neum, cum sim pulvis et cinis (*Gen. xviii, 27*). » Tali et Ninivitæ aspersi (*Jonæ iii, 5*) veniam accipere meruerunt. Unde et in Ecclesiis consuetudo nolevit, ut initio Quadragesimæ capita pulvere aspergantur. Et vide quam ordinate et rationabiliter omnia fiant. Exterius aqua, interius spiritu domus Dei lavatur et baptizatur, ut adimpleatur, quod Dominus ait : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (*Joan. iii, 6*). » Quoniam vero (1709) totum alphabetum bis in pavimento scribitur, quid aliud significat, nisi quod is qui baptizatus est utriusque Testamenti scientiam memoriæ commendare debet.

A Pauca quidem litteræ sunt : omnis tamen scientiæ plenitudo in eis continetur. Scribantur igitur hæc litteræ in pavimento pectoris nostri, per quas Dei voluntatem cognoscere, et facere valeamus. Duodecim vero ceræi, duodecim apostoli sunt, quorum scientia, fide et doctrina tota Ecclesia illuminatur. Nunc vero ad altare accedamus, et quid ibi episcopus faciat, videamus. Hoc est altare in Ecclesia, quod est cor nostrum in corpore nostro. Nam et nos templum Dei sumus, et altare utique in nobis habere debemus. Altare ergo tuum, o Christiane, cor tuum est. Hoc ita ungetur, hoc sacrificetur, hic sanctorum reliquiæ recondantur : hic odor fiat suavitatis, hic offeratur sacrificium laudis. Oleum misericordia est quo qui unctus non fuerit totus siccus et infirmus est. In hoc igitur oleo semper natent corda nostra, ut nunquam misericordiæ obliviscamur. Accedat itaque pontifex noster ad altare cordis nostri; pontifex ille magnus Jesus Christus, de quo scriptum est : « Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix, 4*). » Accedat inquam, et oleum superfundat, et dicat : « Estote misericordes, sicut pater vester misericors est (*Luc. vi, 36*). » Hoc oleo ipse quoque abundabat, cum pro suis crucifixoribus oraret dicens : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34*). » Hoc igitur oleo non cordis altare tantum, sed omnia membra nostra uncta esse debent. Manus arida non aperitur inopi, et quia uncta non est, misericordiam facere nescit. Multa de hac unctione, multa de misericordiæ oleo dici possunt; siquidem « misericordia Domini plena est terra (*Psal. xxx, 5*). » Sed quæ sunt Sanctorum reliquiæ, quæ in his altaribus reponuntur? Ego quidem Sanctorum reliquias eorum doctrinam et verba intelligo. Possumus igitur non solum Sanctorum, verum etiam ipsius Salvatoris nostri reliquias habere in altare cordis nostri; unde ipse quoque ait : « Qui habet mandata mea et servat ea ipse est qui diligit me (*Joan. xiv, 21*). » Has reliquias in cordis sui altari illi posuerat qui dicebat **485** : « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (*Psal. cxviii, 11*). » Beata illa altaria in quibus tales reliquiæ positæ sunt; beata illa corda quæ tales reliquias suscipere meruerunt. Magnæ sunt istæ reliquiæ, et multæ nimis et mirum valde, quæ in tantillo vasculo includi possunt. Sed nunc jam commendamus Deo hæc altaria nostra; ipse possideat et custodiat corda nostra, et dignetur habitare in templo pectoris nostri : Qui vivit et regnat, etc.

CAPUT VIII.

De Evangeliiis.

Non est arbor bona quæ malos fructus facit, neque arbor mala faciens fructum bonum (*Matth. vii, 17*). Docet nos Dominus et Salvator noster quomodo bonas arbores et malas cognoscere debeamus. Bonæ

arbores, boni homines sunt. Ex fructu suo cognoscuntur arbores; ex operibus suis cognoscuntur homines. Bonæ arbores paradisi, quæ et visu pulchræ erant, et ad vescendum suaves. Tales arbores gignit Ecclesia, quarum pulchritudinem et religionem nos legere et audire delectat; quarum verbis et doctrina mentes nostræ nutriuntur et reficiuntur. Talis arbor beatus Paulus, qui et visu tam pulcher est, ut nihil sibi conscius sit; et tam ad vescendum suavis, ut et parvos lacte et cibo solido nutriat sapientes. Tales arbores et cæteri apostoli sunt, quorum fructus ab ipso Domino commendantur; dum eis loquitur, dicens: « Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, ut eatis, et fructum afferatis et fructus vester maneat (*Joan. xv, 16*). » Isti sunt illi fructus: hæc sunt illa poma de quibus ad sponsam Ecclesia dicit: « Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi (*Cant. vii, 15*). » Vetera poma prophetarum et patriarcharum doctrina est; nova vero apostolorum Ecclesiæque doctorum; et isti quidem sunt, de quibus dicitur: Qui proferunt de thesauris suis nova et vetera. Tales autem arbores a fructibus suis cognoscere non est difficile; quia omnis earum doctrina et operatio sancta est, vera est, religiosa est, sine fraude et æmulatione est. Bonæ arbores et hypocritæ aliquando esse videntur; sed quia sola terrena et transitoria quæerunt; et quia sanctorum humilitatem et patientiam non habent, facile quidem deprehenduntur et in ipsa sua astutia manifestantur. Præceperat Dominus filiis Israel ut promissionis terram ingressi illius regionis arbores circumciderent, et usque in quartum annum ab earum usu se abstinere (*Levit. xix, 23*). Nisi enim per arbores homines significarentur, ridiculum videretur quod arbores illæ circumcidi jubeantur. Sed alienæ arbores infideles homines sunt, quos ad nos venientes circumcidere debemus, id est a suis iniquitatibus per baptismum et poenitentiam emundare. Quid vero per quatuor annos, nisi quatuor Evangelia figurantur, per quæ quicumque nondum transit et eorum doctrinam nondum audivit, adhuc immundus est; adhuc ejus fructus suscipiendus non est; nondum ejus verbis et doctrinæ credendum est. Quid vero de malis arboribus præcætor Domini Joannes dixerit, audiamus: « Jam, inquit, securis ad radices arboris posita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (*Matth. iii, 9*). » Talis erat illa ficulnea cui Dominus maledixit, et aruit. Tales erant et illi palmites, de quibus ipse ait: « Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eam (*Joan. xv, 2*). » Et quid inde? Vis audire? « Si quis autem in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet (*ibid.*). » Multi quotidie a Domino maledicuntur, et de ejus corpore, quod est Ecclesia, tolluntur, foras projiciuntur et in ignem mittuntur. Arborem fici plantaverat quidam in vinea sua, cumque jam per tres annos in ea fructum quæsisset et non invenisset, præcepit cul-

tori vineæ ut eam succideret (*Luc. xiii, 6*). Quid tunc quidem succisa fuisset, nisi cultor vineæ ea intercessisset. Considerate ergo et diligenter attendite quantum cultoribus vestris, episcopis videlicet et sacerdotibus, debeatis, qui pro vobis quotidie intercedunt, ne forte succidamini et in ignem mittamini. Per tres annos te exspectavit, modicum vel nihilum ulterius te exspectat. Exspectavit in adolescentia, exspectavit in juventute, exspectavit in senectute. Denique te exspectavit mala cogitantem, mala operantem et jam longo tempore in malis perseverantem. Quid amplius quæris? Finis anni, novissima hora est; tamen si hodie contritaris, quamvis indigno, venia promittitur tibi. « Peccator enim quacunque die conversus fuerit, gemuerit, vita vivet et non morietur (*Eccl. xiii, 12*). » Justus quoque quacunque die a justitia decernerit et se ad iniquitatem converterit, in iniquitate sua quam operatus fuerit morietur: « A fructibus eorum cognoscetis eos (*Matth. vii, 16*). » Ad fructus respiciamus, opera intueamur, non quale fuit, sed qualis est inquiramus. Hodie bonam fructum reddere cœpit, arbor bona est: hodie malum fructum agere cœpit, arbor mala est. Quare hoc? Quia Veritas ait: « A fructibus eorum cognoscetis eos. » Magnum igitur et verum argumentum est in arboribus cognoscendis, fructus bonus et bonus malus. Tandiu bona est arbor, quandiu fructus bonus in ea est. Non **486** enim de spinis colligitur ficus, neque de rubo vindemiant uvas. Quod si quando contigisset, et ego spinam ficum decerem et rubum uvam vocarem. Quare hoc? Quia utraque arbor de fructu suo cognoscitur: « Bonus homo de thesauro cordis sui profert bonum (*Luc. vi, 45*); et malus homo de thesauro suo profert malum. « Et abundantia cordis os loquitur (*ibid.*). » Quæ in corde sunt videre non potes, cordis arcanus cælesti tibi sunt. Ad os respice, verba attende, et quod in corde est ore revelabitur: « ex abundantia cordis os loquitur; » ex bono fonte bonæ aquæ derivant, ex venenoso fonte venosæ aquæ emanant. Non fieri poterit ut suam arborem fructus quandoque non manifestet: « Nihil opertum quod non revescitur, et occultum, quod non sciatur (*Matth. x, 26*). » Quare vocatis me, Domine, Domine, et non facis quæ dico? (*Luc. vi, 46*). Si bonæ arbores essent ea quæ dico faceretis; mandata mea custodiretis et non folia mihi redderetis, sed fructus. Verba inania sunt; fructus opera sunt. Melius facere quam dicere. Dominum me vocatis, servos vos esse cogoscite. Boni servi illi sunt qui Domini sui mandata custodiunt: « Quicumque audit verba mea et facit ea, dicam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super firmam petram. Inundatione autem facta, illisum est flumen contra domum illam, et non cecidit; fundata enim erat supra firmam petram (*ibid.*, 49). » Ecce quantum potest observatio mandatorum Dei. Magnam turrim sibi ædificavit

et munitissimam arcem sibi construxit, qui Christi mandata custodit. Securus est, nullius tempestatis timet incursus, et quia firmum posuit fundamentum, nec flumina timet, nec pluviam, nec ventum. Si vis ut ædificium tuum altius ascendat, et sublimius erigatur, fundamentum tibi in profundo quærendum est. Multum se humiliet qui multum exaltari desiderat. In centum et viginti cubitorum altitudinem templum Domini elevatum est, quoniam firmum et altum habuit fundamentum. Ad hanc igitur mensuram nos extendamus; bonum fundamentum habemus, fundamentum nostrum Jesus Christus est: « Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii, 11). » Non putemus casu esse factum, quod templum Domini hanc altitudinis mensuram habuit. Aliqua et ipsa pulchra

A hoc in numero significatio est. Decies namque 12, vel duodecies 10 centum viginti sunt. Quicunque igitur per 10 ad 12, vel per 12 ad 10 se extendere valet, satis altus et magnus est, altius ascendere non quærat. Hæc illi mensura sufficiat. Decem sunt verba legis; duodecim vero apostoli sunt. Per decem igitur ad duodecim ascendit qui per observantiam decem mandatorum pervenire meruit ad vitam et societatem apostolorum. Similiter autem qui per 12 apostolorum doctrinam decem legis mandata custodire didicit per 12 utique ad decem pervenit. Ad hanc igitur mensuram extendere et in hujus mensuræ altitudinem nos erigere ipse dignetur qui templum suum nos esse voluit Jesus Christus Dominus noster; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum.

SENTENTIARUM

LIBER SECUNDUS

DE ORNAMENTIS ECCLESIE

497 CAPUT PRIMUM.

De Fide.

Primum Ecclesie ornamentum fides est, quæ in toto virtutum exercitu prima est. Omnes alix virtutes eam sequuntur, et sine ipsa cœlestis regni palatium non ingrediuntur. Si veniat humilitas, si patientia, si castitas, si ipsa charitas, quæ ab Apostolo major dicitur, nisi fides adsit, omnes repelluntur et ingredi non permittuntur. Quanti gentiles et philosophi his virtutibus claruerunt, qui fidei ornamentum non habentes Domino non placuerunt? « Impossibile est, ait Apostolus, sine fide placere Deo (Hebr. xi, 6). » Nam, ut de cæteris virtutibus taceamus, multi tanta charitate præditi visse leguntur: ut pro patria, pro civibus, et pro micis, morti se tradere non dubitarent; at majorem quidem charitatem, seu dilectionem, dicit dominus, nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13). Omnes utem isti, quamvis multis virtutibus claruissent, erierunt tamen, quoniam fidem non habuerunt. Merito igitur sancta Ecclesia neminem ad se venientem recipit, nisi prius fidei ornamento indutus fuerit. Ecce venit ad Ecclesiam, baptizari vult: rogat ut suscipiatur; interrogatur an credat, an catholicam fidem teneat. Si se credere, si fidem catholicam se tenere responderit, suscipitur, baptizatur et filiis Ecclesie sociatur. Si vero aliter dixerit, nequaquam suscipitur, sed quasi profanus rejicitur. Quibus autem Ecclesie portæ clauduntur, D

et in cœlis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis (Matth. xvi, 19). » Magna est igitur virtus fidei, de qua ipse Dominus ait: « Omniaabilia sunt credenti (Marc. ix, 25). » Sux virtutis potentiam, non sibi, sed fidei ascribit, et quod ipse facit, hoc fidem facere affirmat. Multos viros et mulieres eum sanasse et a gravibus languoribus liberasse legimus, quibus hoc tantum dicere solebat: « Fides tua te salvum fecit; vade in pace (Matth. ix, 12). » Venit aliquando, dicit Evangelium, in patriam suam, et cum homines illi de ejus omnipotentia dubitarent et fidem non haberent, non multas, ut verbis evangelicis loquar, virtutes ibi facere potuit, nisi quia infirmos impositis manibus curavit, et mirabatur de infidelitate illorum. Ergone tantum potest fides, ut ille, qui omnia potest, a potentia suæ virtutis illius absentia impediat? Similiter autem cum aliquando iret Jerusalem, accessit ad arborem ficu, quæ juxta viam plantata fuerat, et quia fructum in ea non invenit, maledixit eam, et aruit. Cumque altera die discipuli illuc transierent et ficulneam arefactentem viderent, dixerunt ei: « Magister, ecce ficulnea cui maledixisti aruit: quibus ipse ait: Si habueritis fidem, non solum de ficulnea facietis, sed montes quoque transferre poteritis (Matth. xxi, 21). » Multas ficulneas infructuosas quotidie Dominus maledicit, multos homines iniquos quotidie damnat, et arefiunt. Montes autem transtulit, quando malignos spiritus in porcos misit et in abyssum ire præcepit. Hoc autem et sanctorum fidem multoties fecisse innumeris sanctarum Scripturarum docemur testimoniis. Merito ergo discipuli cum pro fide rogabant, dicen-

tes : « Adauge nobis fidem (*Luc. xvii, 5*) ; » quoniam et per fidem te omnia posse, et sine fide nihil posse sciebant. Nam et beatus Petrus, cum fidei virtute super aquas ad Dominum venire cœpisset, mox ut dubitavit et fides qua portabatur ab eo recessit; inter undas mersus est : quem Dominus manu apprehendens crexit, et sui mersionis causas protinus eum docuit, dicens : « Modicæ fidei, quare dubitasti? (*Matth. xiv, 31*). » Ac si diceret : Si tu non dubitasses, et fides a te non recessisset, securus super aquas currere potuisses. Ecce si, Domino præsentem, fide autem absente Petrus mergitur, quis unquam sine fide, cunctis etiam virtutibus circumstantibus securus esse poterit? Si sine fide impossibile est placere Deo, quæ alia virtus esse poterit, quæ hominem perducatur ad Dominum? « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam (*Rom. iv, 3*). » « Sancti per fidem vicerunt regna (*Hebr. xi, 33*). » « Hæc est autem victoria, quæ vincit mundum, fides nostra (*Joan. v, 4*). » « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (*Marc. xvi, 16*). » « Si quis indiget sapientia postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropert, et dabitur ei : postule autem in fide nihil hasitans (*Jac. i, v*). » Quod enim ex fide non est, peccatum est. « Justus **488** autem ex fide vivit (*Galat. iii, 11*). » Sed quid est fides, docet Apostolus : « Fides est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium (*Hebr. xi, 1*). » Hoc autem tale est ac si diceret : Fides est virtus quædam, per quam ea quæ dicuntur nobis, etsi nondum appareant, certissime tamen credimus et fieri non dubitamus. Quæ sit autem mensura fidei, ipsum Dominum audiamus : « Si habueritis, inquit, fidem sicut granum sinapis (*Luc. xvii, 6*), dicetis monti huic, tolle te, et mitte in mare, et fiet (*Matth. xxi, 21*). » Parva valde videtur esse fides, si ad granum sinapis redigitur quantitatem. Et quid est quod mulieri Chananæ dicitur : « O mulier magna est fides tua (*Matth. xv, 28*), » si tantillo grano fides comparatur? Aliquid ergo his verbis significatur plus quam littera sonare videtur. Tria sunt in grano sinapis, quam utique digna esse videntur, quæ notare debeamus. Cum enim granum sinapis, sicut Dominus ait, minimum sit in cunctis seminibus, ¶ crescit tamen et arborem facit, ita ut volucres cœli veniant et habitent in ramis ejus (*Marc. iv, 31*). Fructum autem non dicam trigesimum, sexagesimum, sive centesimum; sed ultra millesimum plerumque reddere solet. Granum vero ipsum si non lædatur aut conteratur nullam videtur habere vim. Si vero contritum fuerit, illico ejus virtus et potentia quanta sit manifestatur. Qui igitur talem fidem habuerit, quæ ita semper crescat, ita honorum operum fructum semper multiplicet, et in tempore persecutionis et contritionis suæ virtutis potentiam et fortitudinem manifestet : ille

(1710) Cod. S. Marci Flor. et cod. Vatic. Tres quoque pueri in camino ignis illasi deambulabant. cantabant et iubilabant. humnum dicebant et ignem

A procul dubio dignus est, qui et montes transferat, et malignos spiritus ejiciat, et cui omnia possible fiant. Nihil igitur est cui elegantius quam granum sinapis comparari potuisset. Sed videamus autem etiam in sanctorum exemplis, quantum semper fides posuerit. Abraham cum esset senex, et uxor ejus secundum naturam parere non posset; tamen qui credidit, filium contra ipsam naturam suscipere meruit. Quod utique non potuisset, nisi fides adfuisset. Similiter et Moyses decem plagis admirandis, multumque stupendis flagellavit Ægyptum, mare aperuit, aquam de petra produxit, multaque alia soli Deo possible operatus est; quæ utique non fecisset, nisi fides adfuisset. Sic et Josue Jordanis alveum siccat; muros Jericho tabularum sono a fundamentis diruit; solem ipsum stare coegit : quod utique non potuisset, nisi fides adfuisset. Quid dicam de Gedeone qui et ipse tabularum clangore et lampadarum splendore Madianitas stravit, fugavit, superavit? quod utique non potuisset, nisi fides adfuisset (1710). Sed parva sunt hæc, si ad ea respiciat, quæ per apostolos, et martyres, et confessores et virgines fides Christiana operata est. Lege Evangelia, lege Actus apostolorum, passiones et Vitas sanctorum, et tunc videbis quid fides possit. Sed quid mirum, cum ipse Dominus eis promiserit, dicens : « Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet (*Joan. x, 12*). » O miseri, et per omnia infelices, qui fidem catholicam et apostolicam non habent, auferetur ab eis. Fides namque teneamus, et Christum dicentem audiamus : « Ego sum resurrectio et vita, qui credit in me non morietur in æternum (*Joan. xi, 25*). » Quod est

CAPUT II.

De spe.

Magnum Ecclesiæ Dei ornamentum spes est, quam qui non habet omni bonitate nudus est, omni que creatura infelicio. Hanc maligni spiritus non habent, et ideo summopere nituntur, ut quoscunque decipere possint, ad desperationem usque perducant. Cui autem malo suo hoc contigit, ille non ex parte, sed totus a diabolo possidetur. Hoc peccatum, quod non dimittitur hominibus, neque in hoc sæculo, neque in futuro (*Matth. xii, 32*). Nullum enim peccatum est quod pœnitentia non dimittitur, et sine pœnitentia nullum peccatum dimittitur. Unde et Psalmista cum dixisset : « Miserere mei, Domine, secundum magnam misericordiam tuam (*Psal. l, 1*), » sciens hoc se sine pœnitentia consequi non posse, protinus addidit : « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco (*ibid., 4*). » Ille enim cognoscit iniquitatem suam qui pœnitet et erubescit de peccato suo. Si igitur sine pœnitentia peccata non dimittuntur, manifestum est quod peccatum de desperatione nunquam dimittitur; siquidem omnem pœnitentiam excludit, et miserum ho-

non sentiebant; quod utique non potuissent, nisi fides adfuisset.

animam a sua iniquitate recedere non permittit. Satis ergo convenienter Dominus et Salvator noster, cum certissima argumentatione non in Beelzebub, sed in spiritu sancto cuncta se facere et dicere probasset, nox addidit, dicens: « Omne peccatum, et blasphemia dimittetur hominibus, spiritus autem blasphemiae non dimittetur (*Math. xii, 31*). » Quod tale ut ac si diceret: Miseri Pharisaei (illis enim loquebatur) progenies viperarum, arbores malae, fructum nalum asferentes, sic vos diabolus excæcavit: **189** et in malitia obduravit, ut neque Spiritui aucto aliquando credatis, neque a malitia recedatis, et hoc quidem peccatum nunquam dimittetur vobis. Sed quia hoc peccatum desperationis solummodo contra Spiritum sanctum fieri dicitur, cum sit manifestum, et in Patrem peccare, et in Filium quicumque peccat in Spiritum sanctum; unum enim sunt et Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; ac per hoc quicumque unam personam offendit et omnes utique offendit. Difficilis est ista questio; sed spiritus sanctus, de quo loquimur, ipse nos doceat qualiter intelligere debeamus. Illud quidem, jam ut arbitror, manifestum est quod præter peccatum desperationis, nullum aliud peccatum est, quod poenitentia deleri non possit. Hoc autem ideo poenitentia non deletur, quia poenitentiam non admittit. Si enim poenitentiam recepisset, hoc quoque sicut cætera per poenitentiam deleri potuisset. Sciendum est autem, quoniam sicut ad solum Filium pertulit carnem recipere, ut nos redimeret, ita ad solum Spiritum sanctum pertinuit in linguis igneis apparere, ut nos doceret et illuminaret. Unde non solum in igne, sed in linguis pariter, et igne apparuisse dicitur, ut in lingua doctrina, et in igne illuminatio intelligatur; quandoquidem et per linguam doctrina, et per ignem illuminatio fit. Quod utem Spiritus sanctus a Patre Filioque procedens docere mundum et illuminare venerit, ipse Dominus ad discipulos loquens ostendit: « Cum venerit, inquit, ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (*Joan. xvi, 13*). » Hoc enim si voluisset, per ipsum Dominus facere potuisset: sed sic placuit unæ et individuae Trinitati, ut nos Filius redimeret et Spiritus sanctus nos doceret. Peccat ergo Spiritum sanctum quicumque ejus doctrinam non recipit et talis tantoque magistro non obedit. Ejus autem consilia sunt quæcunque in lege, et Prophetis, et in Evangeliiis scripta sunt. Quæcunque apostoli et doctores prædicant, cæterique omnes, qui pro corde et sincera intelligentia veritatem annuntiant, non hominis, sed Spiritus sancti consilia sunt. Unde et ipse Dominus inquit: « Non enim vobis istis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (*Math. x, 29*). » « Hodie igitur si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra (*Psal. xciv, 8*). » Audite Apostolum, imo per Apostolum loquentem Spiritum sanctum: « Secundum, inquit, duritiam tuam, et cor impoenitens thesauris tibi iram in die iræ, et revelationis judicii Dei

(*Rom. ii, 5*). » Cum ergo, ut modo ostensum est omne peccatum, omnisque inobedientia, specialiter maximeque contra Spiritum sanctum fieri videatur; siquidem ipse, qui magister est per omnes Ecclesiae doctores, hoc quotidie fieri interdicit. Illi tamen soli in malo perseverantes et de Dei misericordia desperantes nunquam ad poenitentiam convertuntur. Et hoc propter sceleris immensitatem, cui si cætera peccata comparantur, quodammodo nec peccata quidem esse videntur. Multum enim interest inter eos qui peccant et mox vel aliquando convertuntur, et eos qui sic peccant, ut nunquam convertantur. Multo melior est ille servus qui post fugam revertitur, illo qui post fugam nunquam revertitur. Ille quidem venia, hic autem omni supplicio dignus est. Quantam spem quantamque lætitiæ pariunt hæc verba! ecce omne peccatum et omnis blasphemia dimittetur hominibus. Dominus hoc dicit: Noli dubitare, unum tantum peccatum est, quod non dimittitur (*Math. x*). Quod est illud? In malitia perseverare, et propter hoc de Dei misericordia desperare. Neque enim bonum aliquod sperare potest, qui a peccato non recedit et poenitentiam non querit; præsertim cum Dominus dicat: « Ni si conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum (*Math. xviii, 3*). » Peccasti, desine; declina a malo et fac bonum, et esto securus. Quid autem sit spes amodo videamus? est autem spes futurorum bonorum expectatio. Et hanc quidem expectationem illi habent, qui certissime se aliquando recipere sperant quæcunque a Deo promissa sunt eis. Huic autem expectationi sola peccata impedimentum faciunt. Tolle peccata, et spes certissima est. Tolles autem, si ad poenitentiam redis. « Peccator enim quacunque hora conversus fuerit et ingenuerit, vita vivet, et non morietur (*Ezech. xxxiii, 12*). » Ecce conversi sumus, sublatum est impedimentum, expedita est via, jam nunc securi cum Psalmista dicamus: « Fiat misericordia tua, Domine, super nos; quemadmodum speravimus in te (*Psal. xxx, 22*). » — « In te, Domine, speravi, non confundar in æternum (*Psal. lxxi, 1*). » — « Domine Deus meus, in te speravi, salvum me fac (*Psal. vii, 2*). » — « Conserva me, Domine, quoniam in te speravi (*Psal. xv, 1*). » Audiamus eundem ipsum dicentem: « Spera in Domino, et fac bonitatem (*Psal. xxxvi, 3*). » — « Et sperate in eo, omnis congregatio populi (*Psal. lxi, 9*). » — « Melius est enim sperare in Domino, quam sperare in principibus. Maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus (*Psal. cxvii, 9*). » — « Spes autem, ait Apostolus, salvi facti sumus. Spes enim, quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus (*Rom. viii, 25*). » Ipse quoque Dominus et Salvator noster per Psalmistam ad Patrem loquitur, dicens: « In te speraverunt patres nostri, speraverunt, et liberasti eos;

ad te clamaverunt, et salvi facti sunt : in te speraverunt, 490 et non sunt confusi (Psal. xxi, 5.) Speremus igitur et nos, ne confundamur. Imitemur patres nostros ut et nos salvemur et a periculis liberemur. Speravit in Domino Noe, et securus in diluvio fuit. Speravit in Domino Abraham et liberavit eum Dominus de Ur Chaldæorum. (1711) Ferunt Hebræi, Abraham, qui ignem adorare noluit, quem Chaldæi adorabant, in ignem ab eis fuisse præcipitatum et sine omni læsione a Domino liberatum. Ur enim ignis interpretatur. Speraverunt in Domino filii Israel, et liberavit eos de Ægyptiorum durissima servitute. Speravit in Domino David, et eripuit eum, ut ipse testatur, de manu inimicorum ejus et de manu Saulis. Speravit in Domino Ezechias, et liberatus est de manibus regis Assyriorum, et percussit angelus Domini una nocte centum octoginta quinque millia de castris Sennacherib. Quid dicam de Job atque Tobia? quid dicam de Judith? quid de Esther? quid de tribus pueris? quid de Daniele et Machabæis dicam? Qui omnes sperantes in Domino, a summis periculis divinitus liberati sunt. De apostolis vero et martyribus, de confessoribus et virginibus melius est tacere quam pauca dicere : qui totam spem suam in Domino habentes, potestatem suscipere meruerunt calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil eis nocere potuit. Quorum spes quanta fuerit si scire volueris, eorum vitas, et passiones lege, et videbis quam mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dedit virtutem et fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus (Psal. lxxvii, 36.)

CAPUT III.

De charitate.

Quanta sit virtus charitatis, quantumque omnibus hominibus necessaria, beatus Paulus apostolus ostendit, dicens : « Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, et habuero omnem fidem; ita ut montes transferam, charitatem tamen non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 1 et seq.) » Illis verbis beatus Apostolus apertissime ostendit

(1711) Hanc fabulam ex Hebræorum traditionibus depromptam alias refutavimus.

(1712) Dubitare videtur S. Bruno an possibile sit per fidem sine charitate montes transferre; at ex Evangelio Matth. cap. xvii, 19, et Lucæ cap. xvii, 6, id possibile absolute dicitur, et causa impossibilitatis refertur in incredulitatem, sive in parvam fidem discipulorum. Pagina autem sequenti, post medium, ait, ejicere dæmones, hoc est transferre montes. Forte interpretatus est allegorice, quia apud Mattheum sermo erat de ejiciendo dæmone, quod non potuerunt discipuli Christi; quibus ipse respondit, quod si haberent fidem, poterunt et montem trans-

A quod quamcunque eloquentiam vel facundiam, quamcunque sapientiam vel scientiam, quamcunque fidem vel virtutum omnium plenitudinem habeat homo, si solam charitatem non habet, nihil est, nihil ei prodest et pro nihilo reputatur. Sed mirum valde est, si ad hanc tantam, quæ putatur, perfectionem, sine charitate pervenire aliquis valeat. Impossibile enim videtur esse, et si fortasse impossibile non sit, per fidem montes transferre (1712), omnia sine pauperibus erogare, corpus incendiis tradere, prophetiæ spiritum habere et occulta Dei mysteria sine charitate intelligere. De linguis vero hominum et angelorum quid dicemus? Fuit hæc gratia aliquando valde necessaria, præsertim in primitiva Ecclesia, quando omnibus gentibus verbum Dei prædicare missi sunt. Quomodo enim eos docere potuissent, si eorum linguam ignorassent? « Loquebantur igitur apostoli variis linguis magnalia Dei (Act. ii, 11.) » Unde et Apostolus dicit : « Gratias ago Deo meo, quia omnium hominum linguis loquor (I Cor. xiv, 18.) » Modo autem vel pauci, vel nulli inveniuntur, qui linguarum omnium peritiam habeant. Sufficit unicuique lingua sua, quia sufficit unumquemque prædicare modo in patria sua. Quomodo autem angelorum linguis aliquis loquatur vel etiam quibus linguis angeli loquantur, dubitari potest. Legimus multos cum angelis esse locutos, nos eos loquentes non audivimus, quomodo loquantur ignoramus. Ipsi, qui cum eis locuti sunt, quam facunde, quam suaviter, quam jucunde, quam expedite et quam ornate loquantur, intelligunt. Neque ego dubio valde jucundius, suavius et expeditius eos locutos fuisse, quam humana lingua alicujus artis peritia loqui valeat. Unde et Moyses, cum angelum sibi loquentem audivisset, impeditioris et tardioris lingue ejus disertitudinem audivit. Non quod ejus lingua ex angelica locutione tardior vel impeditior facta fuisset, sed quia ad ejus facundiæ et suavitatis comparisonem mutus ipse sibi, et sine lingua penitus videbatur. Possimus autem per homines philosophos cæterosque hujus mundi sapientes intelligere. Per angelos vero, patriarchas et prophetas, cæterosque omnes designare, qui verbum Dei nuntiantes angelico vocabulo digni sunt. Dicit ergo Apostolus, dicit unusquisque nostrum : « Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cym-

ferre. At apud Lucam sermo absolutus est, nulli circumstantiæ alligatus; et absolute ait Christus apostolis, quod per fidem poterunt eradicare morum, et plantare in mare.

Idem videtur Bruno dubitare de prophetia, a qua sola fide, sine charitate possit habere spiritum prophetiæ; at pag. 491 circa med., ait, quod Balaam et Caiphas, multique alii sine charitate habuerint spiritum prophetiæ. Paulo post subjungit, quod ex Actis apost. constat quosdam non Christianos ejecisse per fidem dæmones. Ergo et per fidem sine charitate montes possunt transferre.

alum tinniens (*I Cor. xiii, 1*); » quoniam aliis qualem prodesse possum, mihi autem prodesse non possum. *Æs* enim sonans et cymbalum tinniens illis quidem prodesse possunt, vocando, aduando, **491** delectando, ad prælia invitando, sibi utem cum sint insensibilia prodesse non possunt. Similiter autem et Ecclesiæ doctores, qui cæteris omnibus meliores esse debent, etiam si linguis omnibus loquantur, et non solum philosophos et oratores, verum etiam ipsos angelos sermonis eloquentia et suavitate imitentur, tametsi solam charitatem non habeant, aliis quidem prodesse possunt, sibi prodesse non possunt. Quando igitur ea intentione loquuntur, ut Deus glorificetur et fratres ædificentur, tunc eis prodesse; et charitatem adesse non dubium est. Si vero de prædicatione sua humanam tributionem expectant, audiant Dominum dicentem: « Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (*Math. vi, 4*). » — « Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia et omnem scientiam; et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum (*I Cor. xiii, 1*). » Nam et Balaam, et Sibylla, et Caiphas, multi et alii prophetiæ spiritum habuisse leguntur, qui omniam charitatem non habuerint, nihil eis profuit. ulti quoque usque hodie magna scientia prædicitur et bene sanctarum Scripturarum profunde mysteria exponunt, qui quoniam charitatem non habent, nihil eis prodest. Legitur autem in Actibus apostolorum de filiis Scevæ (*Act. xix, 14*), quia, quamvis Christiani non essent, per finem tamen dæmones eiciebant, adjurantes eos in nomine illius nomen Paulus prædicabat: qui etiam in iudicio dicitur: « Domine, nonne in nomine tuo prostravimus, et dæmonia eiecimus? » Quibus Dominus dicitur: « Amen dico vobis, nescio vos (*Math. vii, 1*). » Quod utique non audissent, si charitatem habissent. Qui autem dæmones eiecunt, hi montes transferre intelliguntur. « Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (*I Cor. xiii, 3*). » Quod item dicit, nihil sum et nihil mihi prodest, sic est recipiendum, quod hæc et similia sine charitate, nil ad beatitudinem accipiendam, quamvis multum prosint ad mitiganda tormenta. Notandum est autem quod in facultatibus distribuendis et eleemosynis faciendis, magis sincerus affectus quam larga manus a Domino quaeritur. Audivimus autem de Donatis, quod frequenter se flammis, et præcipitiis, sive mortis generibus tradidissent, ut non Dei, ut ipsi stulte putabant, sed potius diaboli martyres essent. Sed, ut satis ostensum est, nullæ virtutes laque bona prodesse possunt absente charitate. De cognovimus quantum bonum sit habere charitatem; nunc autem audiamus de ipsa charitate, qualis sit. Dic igitur, beate Paule, qualis est charitas. Charitas patiens est. » Et unde hoc probas? Quia

A « non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa; non quaerit quæ sua sunt. Non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati (*Ibid., 4, 5, 6*). » Ecce probatum est et egregie probatum, quod patiens et benigna est, hoc solum sufficere poterat. « Patiens est, » quia nulli irascitur et nullis injuriis movetur, sed pro suis ipsis inimicis intercedit. Si enim irasceret vel moveretur, patiens non esset. Et quia « benigna est, » quibuscumque potest benignitatem et misericordiam facit. Cum igitur per patientiam cunctis ignoscat et per benignitatem misereatur, quid est quod amplius facere possit? Quia enim benigna est: ideo « non æmulatur, » non invidet. « Non agit perperam, » quod est temere et injuste aliquid agere. « Non inflatur » in superbiam. « Non est ambitiosa, » quia mundi honores non appetit. « Non quaerit quæ sua sunt, » sed quæ sunt omnium, ut salvi fiant. Sua postponit et aliena procurat. « Non irritatur, » alioquin patiens non esset. « Non cogitat malum, » quod est contra benignitatem. « Non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati, » quod utrumque ad benignitatem spectat. « Omnia credit, » quæ credenda sunt. Quæ sunt autem illa, quæ credenda, sustinenda et speranda sunt? Vis audire quæ? Omnia illa quæ utrumque testamentum credere, et sperare, et sustinere præcipit. « Caritas nunquam excidit (*Ibid., 8*); » hoc est autem, in quo, duabus virtutibus superius dictis, id est fide et spe, charitas major est; unde et subditur. « Major autem (*1713*) his est charitas (*Ibid. 13*). » Major quidem, quia « nunquam excidit, » quia æterna est, quia semper est, et finem non habet. Aliæ autem post hanc vitam necessariæ non erunt, quia ad ea solummodo pertinent, quæ expectantur et nondum apparent. Est enim spes expectatio futurorum. « Fides vero substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium (*Hebr. xi, 1*). » Ubi igitur istæ virtutes erunt, postquam nihil sperabimus et omnia apparebunt? Erit enim Deus omnia in omnibus, et ea quæ videbunt et habebunt, sufficient omnibus. Sed audiamus quid etiam in Canticis canticorum sponsus ad sponsam de charitate dicat: « Pone me, inquit, ut signaculum super cor tuum, ut signaculum supra brachium tuum, quia fortis est, ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Lampades ejus, ut lampades ignis, atque flammæ. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec **492** flumina obruent illam (*Cant. viii, 6* et seq.). » Præcipit Dominus, et Salvator noster, ut quasi signaculum semper eum super cor habeamus et nunquam eum obliviscamur, quod quidem ad magnam pertinet dilectionem; et hoc est, quid alibi ait: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo (*Math. xxii, 37*). » Hoc igitur sit semper super cor nostrum; sit semper super brachium nostrum, ut non sit charitas otiosa, et amor, qui in corde est, in manibus ma-

1713) In Vulgata legitur horum.

manifestetur. Provocati nobis occurramus et mortem non timeamus, quia « fortis est ut mors dilectio, » imo vero fortior. Fortiorem enim est qui superat quam qui superatur : « Dura sicut infernus æmulatione. » Quid enim per infernum, nisi pœnarum omnium genera intelligamus? Unde eos, qui in tormentis maximis videmus, in inferno esse dicere solemus. Quia igitur tormentis dilectio superari non potest, merito inferno et tormentis ejus constantia comparatur. « Lampades ejus lampades ignis, atque flammarum. » Beatus Laurentius et illi famosissimi pueri sint nobis in exemplum, qui igne charitatis accensi incendii flammam non timuerunt. Sic eos lampas charitatis inflammaverat intus, ut ignem illius lampadis non sentirent foris. Unde et martyr Chrysti dicebat : « Disce, miser, quia non sentio tormenta tua. » — « Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem nec flumina obruent eam. » Aquæ multæ, populi multi, nec unus vel duo, sed tota civitas in martyrem surgebat, et tantus erat ille ignis charitatis qui in corde martyris ardebat, ut tota illa inundatio furentis populi illam flammam extinguere non valeret. Huic autem sermoni finem non pono, quia charitas finem non habet.

CAPUT IV.

De quatuor virtutibus cardinalibus.

Quatuor sunt virtutes, (1714) quibus totus regitur mundus, ita sibi conjunctæ, ut sine se esse non valeant. Qui unam habet, omnes habet : cui unaquælibet deest, nullam habet. Quarum prima prudentia, secunda justitia, tertia fortitudo, quarta vero temperantia vocatur. Est autem prudentia, quæ alio quoque nomine sapientia dicitur, divinarum humanarumque rerum cognitio. Dico autem non sapientiam hujus mundi, quæ stultitia est apud Deum; de qua et Apostolus ait : Quia « stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi (I Cor. 1, 20); » sed eam sapientiam dico, quæ ad morum honestatem et ad salutem pertinet animarum. Non eam, quam philosophi docent et oratores, sed eam quam apostoli prædicant et doctores. Et isti quidem (1715) habent cognitionem divinarum rerum; sicut ipse Dominus ait : « Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv, 21). » Hæc est (1716) autem vera cognitio divinitatis, vel illum cognoscere, qui est vera sapientia et sine quo nulla est sapientia. « Omnis enim sapientia a Domino Deo est, et cum eo fuit semper, et est ante ævum (Eccli. 1, 4). » Talis est sapientia inter alias virtutes, quale est aurum inter omnia metalla. Unde non immerito in divina pagina per aurum plerumque sapientia significatur. Respice tabernaculum testimonii; respice templum Salomonis, et cum pene omnia ex auro purissimo composita videris, tunc tandem intellige maximum decorem maximamque sanctorum pulchritudinem esse sapientiam. Uli

(1714) Cod. S. Marci Flor. *Cœlorum.*(1715) Idem cod. S. Marci *soli.*(1716) Cod. Vatic. 1254. *Hæc est ergo vera, etc.*(1717) Idem cod. Vatic. *Unicuique tribuens.*

A ipsa non est, cæca, tenebrosa et obscura sunt omnia. Quis ergo regnum suum, provinciam suam, terram suam, familiam suam, vel etiam seipsum sine ea regere vel gubernare poterit? Intelligite sæculi potentes, et sapientiæ operam date. Justitia quoque quam necessaria sit, ipsæ leges imperatorum, et canones, et decreta sanctorum, quæ ad ipsius custodiam facta sunt satis ostendunt. Tolle justitiam, et perit mundus. Ubi justitia non est, iniquitas domi natur; ibi fraudes, et rapinæ, furta, homicida timor, et angustia, et securitas nulla. Timor in quorum justitia est, securitas bonorum ipsa. Dicitur quid est ipsa? Justitia est constans et perpetua voluntas jus suum unicuique tribuendi (1717). Quæ enim hanc voluntatem semper habet, ut suum jus unicuique tribuat, et ea quæ alterius juris sunt a minem usurpare permittat, justus ille utique est. Sed nullum jus habet diabolus in humana anima. Deus et non diabolus hominem fecit. Dei itaque jus est homo : ipse debet regnare in nobis, ipse debet possidere membra nostra. Sic enim Apostolus ait : « Non regnet peccatum (1718) in corpore vestro mortali, ut obediat concupiscentiis ejus (Rom. vi, 12). » Latro est, prædator est, non est jus ejus quod possidet, pelle eum a te : redde Deo possessionem suam, et justus eris. Siquidem ille justus est, qui suum jus unicuique tribuit. Ideo hoc nomen omnium sanctorum commune est, et omnes sancti justii dicuntur, quoniam hoc in se ipsis justitiam operantur, et vitis expulsi.

C 493 quod suum est, Domino reddunt. Alioquin quomodo justii dicerentur, ad quorum (1719) iudicium nemo venit? Unde et Apostolus ait : « Si nosmet ipsos judicaremur, non utique judicaremur (I Cor. xi, 31). » Maxime autem propter justitiam imperatores, et reges, et alia potestates ab initio constituti sunt; qui et suum jus unicuique tribuant, et injurias fieri prohibeant, iniquos coerceant, bonos foveant et æque cuncta disponant. Quod si fecerint, beati erunt. De ipsis enim scriptum est : « Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam in omni tempore (Psalm. cxv, 3). » Itemque : « Diligite justitiam qui iudicatis terram (Sap. 1, 4). » Sed quid de fortitudine dicam? sine qua et sapientia et justitia inutiles esse videntur. Est autem fortitudo non corporis, sed mentis constantia, quæ injurias superans, adversa omnia toleramus et prosperis non elevamur. Hanc fortitudinem non habet quicumque sapientia, ira, avaritia, luxuria, ebrietas et his similibus superatur. Illi quoque fortes non sunt, qui in adversis positi contra salutem animæ liberari saltem. Unde et Dominus ait : « Nolite timere eos qui occidunt corpus : animam autem non possunt accipere (Math. x, 28). » Similiter etiam et illi qui in prosperis se extollunt et superflua lætatione resolvuntur, fortes dici nequeunt. Quomodo enim

(1718) Idem cod. S. Marci Flor. et cod. Vat. cit. *Non regnet peccatum in vestra mortali carne.*(1719) Cod. Vatic. cit. *ad quorum iudicium.*

ortes sunt, quæ cordis impetum celare et retinere non valent? Fortitudo non vincitur, et si vincitur, non est fortitudo. Hanc fortitudinem habuerunt sancti, qui nec vitiiis, nec tormentis, nec blanditiis superari potuerunt. Restat nunc de temperantia dicere, quæ in suis actionibus modum non excedit; quoniam superflua nulla querit (1720). Hæc sit igitur ejus definitio, et hæc quidem tam necessaria est, ut mundus ipse sine ea stare non possit. Cum enim homo ex contrariis elementis compositus sit, nisi esset aliqua natura, quæ res contrarias et inimicas temperaret, in tanta discordia et tam immensa colluctatione diutius manere non posset. Sed hæc disputatio philosophorum est neque uno sermone concludi potest. In omnibus itaque negotiis temperantia utilis est. Audi quid beatus Paulus de ipsa sapientia dicat et quomodo eam temperantiam indigere ostendat. « Non plus, inquit, sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3). » (1721) « Noli esse justus nullum, alias nimis. » Beatus quoque Benedictus, cujus auctoritas maxima est: utpote in quo Spiritus sanctus loquebatur, præcepit similiter; ne quid nimis de fortitudine vero sic habet. Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, elicit butyrum: et qui vehementer emungit, elicit sanguinem. Et hic igitur temperantia necessaria est. Ubra vero vehementer premit qui, postquam lacte exhausta sunt, adhuc ea premere, et quod non habent, ab illis exigere non cessat. Quicumque igitur jejuniis, vigiliis, aliisque afflictionibus seipsum, vel alios plus quam sua, vel eorum natura ferre valeat, premere et affligere nititur, ille nimirum vehementer ubera premit, et unde sperat fructum vitæ, inde multoties ructum trahit peccati et mortis. Unde Apostolus ait: « Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, deoplaudentem, rationabile obsequium vestrum (Ibid., i). » Illud enim obsequium rationabile est, quod non ipsa natura, sed vitia perimuntur. Ecce satis breviter dictum est de quatuor virtutibus principalibus, quales, et quam necessariae omnibus sint maximeque potentibus, quibus mundi regimina creata sunt. Videamus modo quomodo se sequantur, et quomodo sine se esse non valeant. Cui autem impossibile esse videtur, ut omnes habeat, dei operam quantum potest, ut vel unam habeat, quam si haberit, cæteræ procul dubio eam sequantur. Fac ergo, o princeps, quicumque es, ut justitiam habeas et teneas. Hæc enim tibi magis necessaria esse videtur, et mox per hanc unam et sapiens, et fortis et bene moderatus omnibus apparebis. Vide tamen, et qui aliis justitiam facis tu ipsius ne obliviscaris, et qui in populo exerces justitiam, exerces etiam in teipso. Justus fuit Abraham; sicut enim de eo

(1720) Cod. S. Marci habet.: *Hæc sit igitur in omnibus negotiis; sed cod. Vatic. legit ut in editione.*

(1721) Idem cod. Vat. De justitia, Eccle. vii, vero scriptum est: *Non sis justus nimis.*

A scriptum est: « Quia credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Rom. iv, 5). » Quæ enim justitia major, quam Creatori suo credere et obedire? Et quia hanc unam virtutem habuit, cæteras quoque virtutes eum habuisse haud dubium est. Fortis fuit Joseph, qui se provocantem ad libidinem superavit; in qua fortitudine, sapiens, justus et modestus apparet. Justi erant tres pueri, qui contra patrias leges idolum adorare noluerunt: in quo facto quam sapientes, quamque modesti fuerint, revelatum est. Sapiens erat Daniel cui sua secreta revelaverat Deus (1722); quam justus fuerit, duo presbyteri probaverunt; quam fortis, quem in lacu positum leones invadere non audebant. Quia enim jam vitia superaverat; ideo leones eum timebant.

B Cujus vero temperantiæ fuerit, quibus vescatur, legumina, ejusque longa jejunia 494 testantur. Sed vis audire de illis, quibus, quoniam unam ex his virtutibus defuit, alias quoque perdiderunt? Perdidit David fortitudinem, quem (1723) visa Bersabea carnis voluptas superavit: a quo cæteræ virtutes mox territæ fugerunt. Quis eum tunc insipientem, injustum, et sine temperantia fuisse dubitat, qui libidine superatus, tam gravia simul peccata commisit? Sed felix, qui pœnitentia ductus audire meruit: « Dimissum est tibi peccatum tuum (II Reg. xii, 15). » Salomon quoque amissa sapientia, qua præ cæteris pollebat, idolis immolavit: a quo statim omnis justitia, fortitudo et temperantia recessit. Sic igitur quære per singula: et cognosces, quod quatuor virtutes sine se esse non possunt. Si autem vic

C videre eas sibi bene conjunctas et sociatas, respice apostolos et martyres, respice confessores Ecclesiæque doctores quos quidem sic illæ circumdederunt et complexæ sunt, ut occidi quidem possent, ab eis autem separari omnino et develli non possent. Hoc autem significabant (Exod. xxxv), illi quatuor aurei circuli, qui in arca testamenti erant, per quos duo vectes inducti nunquam ab eis separabantur: erant autem illi vectes cooperti auro purissimo. Quoniam enim arca testamenti Ecclesiam sanctam significet, satis notum est. Quatuor vero circuli quatuor superius dictæ virtutes sunt, auræ utique, omnique pulchritudine clariores, quibus qui ordinatus non fuerit, neque clarus, neque pulcher est. Duos vero vectes Petrum et Paulum intelligo, cæterosque sanctos, sine quibus Ecclesia Dei nec levari, nec portari, nec regi potest. Et isti quidem aurei sunt, quia vitæ immaculatæ et sapientiæ luce refulgent. Nunquam vectes a circulis extrahuntur, quia viri sancti nunquam a prædiciis virtutibus separantur. His igitur portatur arca; quia istorum fide, doctrina et exemplis sancta Ecclesia regitur, et virtutum gradibus episcoporum et sacerdotum ministerio ad cælestia sublevatur. Sed valde timendum semper est

D

(1722) Ex cod. Vatic. suppletur editio, cujus sapientiæ ipsi prophetæ dant testimonium. Sed, quia hanc habuit, aliæ sibi non defuere virtutes, et quam justus, etc.

(1723) Ex cod. Vatic. emendatur editio.

episcopis et sacerdotibus, ne sine vectibus arcam Dei ferre conentur. Sine vectibus enim arcam Dei hæretici ferunt, qui suas nœnias prædicantes apostolorum auctoritates fugiunt et a catholica fide et doctrina recedunt. Sint semper memores quid acciderit filiis Heli, Ophni videlicet, et Phinees, qui arcam Dei captivaverunt, et ipsi in prælio perierunt. Erant enim reprehensibiles valde et vita moribusque protervi. Unde non immerito Ophni discalceatus, Phinees vero os mutum interpretatur. Non enim est conveniens, ut Ecclesiam Dei regendam suscipiat ille, qui mutus est et qui nondum pedes calceatos habet in præparatione Evangelii pacis. Tales igitur Ecclesiam Dei captivant et malignis spiritibus in servitutum tradant; sed ipsi quoque in prælio moriuntur, qui cæteros a morte liberare debuerant. Quatuor illi colores, quibus vela et cortinæ tabernaculi intextæ erant, qui ubique simul et nunquam separatim ponebantur, quatuor istas virtutes significabant. Hiacynthus videlicet, et purpura coccus bis tinctus, et bissus-retorta (1724) de quibus in Exodum sufficienter diximus: Nunc autem loquendi solummodo materiam ministramus. Illis tabernaculum, istis vero Ecclesia ornatur et decoratur, quia sine sapientia, sine justitia, sine fortitudine et temperantia nulla anima ornari vel decorari potest. Hæc sunt illa ornamenta de quibus dicitur: « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietatibus (Psal. XLIV, 10). »

CAPUT V.

De humilitate.

Docet nos beatissima virgo Maria humilitatis mater, et filia, quanta sit virtus humilitas. « Magnificat, inquit, anima mea Dominum. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (Luc. 1, 46). » Non dixit, quia respexit patientiam meam, pietatem meam, misericordiam meam, innocentiam meam, virginitatem meam, et cæteras virtutes, quibus Virgo beatissima abundabat, quibus quasi regalibus ornamentis induta erat: sed hoc solummodo dicere voluit: quia respexit humilitatem ancillæ suæ. « Ad quem enim respexit Deus, nisi ad humilem, et quietum, et (1725) trementem verbis ejus? » (Isai. LXVI, 2.) Multis ornamentis induta erat Virgo nostra; convenientius dicere potui, domina nostra, regina nostra; sed hoc unum præ cæteris rutilabat, quod Deum et Dominum respexisse dixit. Et hoc est fortassis quod in Canticis canticorum ad ipsum specialiter Dominus ait: « Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno crine colli tui, et in uno oculorum tuorum (Cant. IV, 9). » Nusquam enim humilitas tam facile deprehendi potest quam in collo et in oculis. Hoc enim humilium proprium est, ut inclinato collo et oculis ad terram deflexis incedant. Sicut e contra superbi semper erecta cervice et supercillis elevatis gradiuntur. Unde et

(1724) Testimonium reddit se Exodum exposuisse.

A Moyses præcipit de turture et columba, quæ immolatur, ut caput ad collum retorqueatur. **495** recipit Deus sacrificia superborum: « Excelsus est, et humilia respicit, et alta a longe conspicit (Psal. CXXXVII, 6). » Quid sunt alta, nisi erecti et superba? Et hæc quidem respicere designatur. Unus igitur crinis, qui non erectus stat, sed humilis jacet, ipsa humilitas est; qua collum Virginis decoratur. Unum vero oculorum dixit, quia non de pluribus, sed de una virtute loquebatur. Habet tamen duos oculos soror et sponsa Christi, quorum altero terram, altero vero respicit cælum. Per hæc autem humilitas et contemplatio designatur, et plus sæpe placet Deo oculus humilitatis, qui terram respicit, quam oculi contemplationis, qui ea quæ scire non licet aliquando perscrutantur. Unde et alibi ait: « Averte oculos a me, quia ipsi me avolare fecerunt (Cant. VIII, 22). » Si enim licitum esset omnia scire, non diceret Apostolus, « quæ non licet homini loqui (II Cor. XIII, 4). » Quæ enim loqui non licet, neque scire licet. Egregie autem locutus est, quod humilem matrem Dominus elegit; humilis filius humilem matrem habere debebat. Non enim de lævena, sed de ove nascitur agnus: nihil in animalibus ove, et agno humilior est. Percute, macta, jugula, occide, nec voce queruntur, nec cornu minantur, nec dente, vel pedibus se defendunt. Unde et eleganter de ipso Domino per prophetam dicitur: « Sicut agnus ad occisionem ductus est, et non aperuit os suum (Isa. LVII, 7). » Diabolus per superbiam, quantum in ipso fuit, super omnes celos ascendit: Christus per humilitatem in terram descendit; « humiliavit enim se, ut ait Apostolus, factus obediens usque ad mortem (Phil. II, 8). » Illius humilitate salvati sunt, qui illius superbia perierunt. Ille Altissimo similis fieri voluit: hic autem formam servi similitudinemque suscepit. Erat per superbiam displicuit Deo, per humilitatem Maria placuit Redemptori. Illa superbiens obedire noluit, nimisque audacter, et imprudenter ad lignum velitum accessit. Hæc autem verecunda et humilis obedientiam profertur, dicens: « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. I, 38). » Ad hanc igitur tantam humilitatem respexit Deus. D et ideo hæc una ex omnibus mulieribus, quæcunque sunt, vel fuerunt, vel future sunt, a Domino electa est, quæ et Dei mater fieret et cœli terræque regina vocaretur. Dicat igitur Virgo beatissima: « Magnificat anima mea Dominum; quia respexit humilitatem ancillæ suæ (ibid. 47). » Dicat enim quid perierit, quid honoris, quid beatitudinis inde consecuta sit, quod sic eam Dominus respicere voluit: « Hæc enim: ait, ex hoc beatam me dicent omnes generationes. » Vide ergo quanta sit virtus humilitatis: quæ Deum in terram descendere et hominem in cælum ascendere facit. Hæc est, quæ deposita pretentibus de sede et exaltat humiles. « Omnis enim

(1725) Cod. Vallicel. et cod. vat. 904. tremens verbis ejus.

qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat A se exaltabitur (*Luc. xiv, 11*). » Quam bene inter se conveniunt hæc duo matris et filii testimonia; dum ea quæ mater dixerat, filius affirmat. Narrat Salvator noster, quod duo homines ascenderunt in templum ut orarent; unus Phariseus, alter Publicanus, unus superbus, et alter humilis (*ibid., xviii, 13*). Alter omnes respiciebat, alter nec oculos ad cælos levare audebat. Inclinator igitur stabat, quod, sicut superius diximus, magnæ humilitatis indicium est. Et superbus quidem nihil profecit: humilis autem justificatus domum suam rediit. Qui non intelligit, quantum bonum humilitas est; hoc intelligere satagat, quantum malum superbia sit. Facile enim unaquæque res per suum contrarium intelligi potest. Humilitas autem et superbia contraria sunt, et de B superbia quidem dicit Psalmista: « Non mihi veniat pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare (*Psal. xxxv, 12*). » Malus pes, mala manus. In illo cadunt omnes, ac expulsi cadunt omnes. Bonos pedes habebant primi parentes nostri, antequam per superbiam peccassent. Peccaverunt, ceciderunt, et pedibus illis infirmis et podagricis stare non potuerunt. Quot sunt vitia, tot sunt et superbiæ pedes, quæ et peccatoris manus nihilominus dici possunt. Iste peccator diabolus est, cujus invidia manus multas movet, multos impellit, multos ab honestate et justitia divellit, et in mortis præcipitium ire compellit. Singulariter pedem et manum posuit, quia usitatissimum est Scripturarum pro plurali numero singulari ponere. Secundum illud « misit in eos cœnomyam (*Psal. lxxvii, 45*), » (1726) id est muscam caninam, « et comedit eos, et ranam, et disperdidit eos. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem: » ibi avarus, ibi raptor, ibi luxuriosus, ibi sacrilegus, ibi homicida, ibi perjurus, ibi adulter et fornicator ceciderunt. Expulsi sunt enim et diabolica manu commoti, quia jam pedibus infirmi erant, stare non potuerunt. Non enim inconveniens, si quis etiam sic intelligere voluerit: « non veniat mihi pes superbiæ, » id est, non sit superbia mihi pes; non ipsa me ferat, quia in ipsa ceciderunt omnes maligni spiritus qui ubique operantur iniquitatem. Expulsi sunt de supernis sedibus, nec potuerunt stare. Si quis autem hoc diligenter consideret, quare non cedrum vel abjetem, quæ altissimæ sunt, se Dominus 496 vocare voluerit, sed potius vitem quæ inter alias arbores humilissima est, et alieno egens auxilio, etiam in hoc cognoscere poterit, quantum semper Dominus humilitatem difexerit. « Ego, inquit, sum vitis, et vos palmites (*Joan. xv, 5*), » discipulis loquebatur, quos ad humilitatis gloriam invitabat. Et tale erat ac si diceret: De parva arbore parvi rami; de gracili arbore graciles rami procedunt, tales tamen, quæ spatiosæ circa

(1726) Ex cod. Vatic. Idem alibi dicit S. Bruno. (1727) Cod. Vat. lego in Levitico. Levit. c. xxiii.

se terram valeant occupare. Hæc est enim illa vitis, de qua scriptum est: « Extendit palmites suos usque ad mare, usque ad flumen propagines ejus (*Psal. lxxix, 12*). » Si quidem « in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii, 5*). » Nulla arbor est, quæ suo fructu tantum utilitatis hominibus conferat, quantum vitis, et si parva et humilis sit. Granum quoque non arboribus, sed in humili nascitur herba. De quo similiter Dominus ait: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (*Joan. xii, 24*); » se nimirum granum frumenti esse significans. Nihil his duabus speciebus hominum vitæ in terra utilius, per quas, quia valde humiles sunt, seipsum Salvator noster significari voluit. Et notandum quæ pene illæ arbores, quæ humiles sunt, fecundiores magisque fructiferæ esse probantur. Ecce dum ista pertracto, subito in mentem venit illa arbor nobilissima quam ipsa sacra Scriptura pulcherrimam vocat, quam quidem, quoniam et ipsa valde humilis est, silentio præterire non debeo. (1727) Lege Leviticum, et invenies ubi Dominus per Moysen loquitur filiis Israel de festivitate tabernaculorum. Septem diebus hæc festivitas agebatur; præcepitque Dominus filiis Israel, ut sumerent fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et lætarentur coram Domino. (1728) Omnibus igitur diebus hanc festivitatem C agere debemus, qui eam septem diebus agere jubemur. Quid est autem festa celebrare, nisi ab iniquitate cessare et in bono opere perseverare? Illi vero in tabernaculis perseverant, qui in hoc mundo manere nolentes ad aliam patriam festinant, dicentes cum Apostolo: « Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (*Hebr. xiii, 14*). » Hanc enim festivitatem nostram digne agere non valemus, nisi pulcherrimæ arboris fructum habeamus. Pulcherrimam vero arborem, citri arborem Hebræi intelligunt, quæ utique et odore, et sapore, et fronde, et flore, et ipsius fructus magnitudine et pulchritudine tam nobilis est ut difficile inventatur quæ ei digne comparari possit. Per hanc igitur pulcherrimam, humilemque arborem beatam virginem Mariam intelligimus, de qua scriptum est: « Et terra nostra dabit fructum suum (*Psal. xlix, 9*); » itemque: « De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. cxxxi, 11*). » Qui arborem intelligit, de fructu non ambigit. Fructus enim Christus est, cujus omnis festivitas celebrari potest. Hunc igitur fructum suscipiamus in festivitatis nostris: hoc resciamus, hoc satiemur, hujus carne et sanguine impinguemur et inebriemur. Arboris quoque hujus pulcherrimæ nunquam obliviscamur, ad ipsam semper respiciamus, fructum vitæ et salutis ab ea quæramus. O vere lignum pulcherrimum,

(1728) Confer quæ Bruno in hunc Levitici locum dicit.

quod talem meruit portare fructum! Nos eam arborem vocamus, sed Scriptura lignum appellat. Quia enim Virgo peperit, non arbor, sed lignum dicitur. Hanc enim significavit illa virga Aaron quæ, cum sicca esset, et flores, et frondes, et nuces amygdalinas protulit. Per spatulas vero palmarum, quæ in hac festivitate requiruntur, instrumenta victoriæ designantur. Spatula enim diminutivum est a spata, palma vero victoriam significat. Victoriæ vero instrumenta, virtutes et bona opera sunt, quibus vitia et maligni spiritus superantur. Sunt igitur hæc spatulæ valde necessariæ in festivitibus, quia tunc maxime inimicorum insidiis infestantur. Rami autem arboris densarum frondium, sanctorum volumina, sermones, verba et exempla intelliguntur. Talis arbor beatus Paulus, ejus frondes densissimæ, ejus verba copiosissima sunt; ejus folia non cadent, ejus omnia verba adimpleri oportet. Et ipse quidem tam necessarius vobis in festivitibus nostris, ut sine ipso vix unum sermonem facere valeamus. Si vis scire de ipso quam humilis arbor etiam sit, audi ipsum dicentem: « Ego enim minimus apostolorum sum, qui non sum dignus vocari apostolus (I Cor. xv, 9). » Arborem autem densarum frondium, quantum ad litteram myrtum nonnulli intelligere volunt, quæ quidem arbor satis parva et humilis est. Et propter hanc fortasse humilitatem, non spatas, sed spatulas palmarum dixit, quia, quamvis palma procera arbor sit, spatula autem diminutivum est, in quo aperitissime humilitas declaratur. Restant salices de torrente, per quas memoria figuratur, quia in memoria quæcunque in festivitibus fiunt et dicuntur, quasi in uno fasciculo vincuntur, ut a corde non dilabantur et semper in memoria habeantur. Salix enim tenacissima arbor est, et præter hoc, nihil in ea esse videtur, unde etiam, si velit, superbire valeat; bene autem de **497** torrente salices assumuntur, quia illa memoria maxime nostris in necessitatibus necessaria est, quæ de sanctorum Scripturarum fluminibus habetur. Non enim nostra, sed sanctorum verba narrare debemus, et non ea quæ trahamus de corde nostro, sed quæ hauriamus de fontibus Israel. Videmus quod parvæ arbores placent Deo, videmus quod omnis superbiæ altitudo displicet Deo (I Petr. iii, 6). Humiliemur ergo sub potenti manu Dei, ut nos exaltet in tempore tribulationis, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

CAPUT VI.

De misericordia.

Misericordias Domini in æternum cantabo (Psal. lxxxviii, 1). » Quid rex, et propheta David de misericordia senserit, satis his verbis declaratur; dum se misericordiæ laudes in æternum cantaturum promittit. De qua et alibi ait: « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c, 1). » Sic misericors est Dominus, ut justitiam non derelin-

(1729) Cod. Vat. *relinquat.*

quat (1729), sic justus est, ut misericordiam non obliviscatur. Facit misericordiam, sed poenitentibus et misericordiam facientibus. Fac igitur misericordiam, si vis ut tui misereatur; dimitte et dimitte tibi: da, et dabitur tibi, ipse hoc dicit: « Si dimiseritis hominibus peccata eorum, et Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra; et si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 14). » « Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester cælestis misericors est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Luc. vi, 36). » Ad misericordiam nos præcepit Salvator noster, viam salutis ostendit: docet nos per quam viam ad patriam redeamus: non est alia via per quam redire possimus. Sed vide quam facilis via: dimitte, et dimitte tibi. Non vis dimittere centum denarios ut mille talenta dimittatur tibi? Scito quod tortores te expectant, qui te in carcerem trudent; neque inde exire permittent, donec universum debitum solvas. Heu! quot ibi modo sunt, qui, quoniam in hoc sæculo dimittere noluerunt, modo dolent, modo seipsos accusant, modo poenitent, sed talis poenitentia sera, inutilis et infructuosa est. Si modo diceretur eis: « Dimitte, et dimitte tibi (Luc. vi, 37); » cum quanto gratius nunc dimitterent; suisque debitoribus parcerent? Et isti quidem non poterunt cantare misericordias Domini in æternum; quoniam tantum in hoc sæculo misericordia ejus; in inferno autem nulla est redemptio. Boni vero misericordias Domini in æternum cantabunt, quoniam sine fine gratias agent Deo: ipsum laudabunt, qui non ex meritis eorum, sed ex sua misericordia tantam beatitudinem eis præparavit. « Misericors et miserator Dominus, patiens et multum misericors (Psal. xxxv, 15), » cum pro nobis in cruce pateretur, nimia misericordia superabundans pro suis etiam crucifixoribus orabat, dicens: « Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Unde et bene subditur: « Suavis Dominus universis (Psal. cxlv, 9); » universis quidem, quia ipsis quoque inimicis. « Et miserationes ejus super omnia opera ejus (Ibid.). » Cælum, terram, mare, angelos et homines fecit Deus; sed miserationes ejus super omnia opera ejus. Quas miserationes propheta considerans, expavit, dicens: « Domine, audiivi auditum tuum, et timei, consideravi opera tua, et expavi. In medio duorum aequalium cognosceris (Habac. iii, 1). » Et revera hæc ejus opera, istæ ipsius operationes, super omnia illius opera sunt, multumque pavenda, quod Rex regum, et Dominus dominantium, qui ex nihilo omnia fecit, pro servis nequissimis inter iniquos deputatus est, et morte turpissima condemnatus est, pulchre autem Græci oleon misericordiam vocant, quia sicut in liquoribus oleum superius est, ita in cunctis Dei operibus misericordia superior est, sicut et modo superius dixit, quia

serationes ejus super omnia opera ejus. Quem-
 que enim liquorem oleo super fuderis, oleum
 mper desuper natat. Oleum igitur misericordiam
 gnificat. Ideo enim toties uncti sumus, ut nun-
 iam misericordiæ obliviscamur. In vertice, in
 ante et in pectore omnes communiter uncti sumus.
 Reges autem et sacerdotes alias præter istas susci-
 unt unctiones, quoniam judices in populo Dei
 nstituti, plures et majores misericordias, quam
 xteri facere debent. In vertice si quidem uncti su-
 us, ut inde omni superbia excussa, ibi misericordia
 dem habeat, cui omnes sensus nostri semper obe-
 iunt. Quinque enim corporis sensus in capite sunt,
 ui omnes misericordiæ servire debent. Serviunt
 item, si et oculi super egenum et pauperem inten-
 unt, et aures clamorem pauperum audiunt, et lin-
 ua sermones suos in judicio disponit. « Jucundus
 nim homo, qui miseretur, et commodat, disponit
 ermones suos in judicio, quia in æternum non
 ommovebitur (Psal. cxi, 5). » Quæ autem in fronte
 nctio est, totam hominis faciem et exhilarare, et
 i misericordiam preparare debet, ut bona volun-
 s, quæ in corde est, in ipsa facie cognoscatur.
 Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix,
 . » In pectore vero uncti sumus, 498 ut miseri-
 rdix bonum nunquam a corde nostro et a me-
 oria recedat. Manus autem, quæ unctæ sunt,
 uperibus non clauduntur, rapere et ferire ne-
 iunt, laborant semper quod bonum est, ut habeant
 de tribuant necessitatem patientibus. Qui ergo
 ost tantas unctiones se ad misericordiam non ex-
 ndit, sed durus adhuc, contactus, infirmus et
 ralyticus jacet, quia a misericordia longe est,
 am indulgentiam sperare potest? Qui igitur
 iter non potest, vel affectu, vel desiderio
 extendat. Ipsi quoque parietes, et montes,
 ligna ad misericordiam nos invitant. Ideo
 nim altaria, lapides et parietes unguuntur, ut ho-
 mines, qui per eos significantur, suas unctiones in
 is intelligant, et intelligendo custodiant. Frequen-
 r Salvator noster in montem Olivarum ascendere
 orare solebat; inde etiam cælos ascendit, ibi
 scipulos reliquit, quos tamen nunquam dereliquit.
 Sic igitur non solum verbis et exemplis, verum
 iam ipso actu ad misericordiam provocabat. Mons
 ivarum mons pacis et misericordiæ est. Valde sibi
 njectæ pax, et misericordia; unde non immerito
 raque per olivam significatur. Quot sunt virtutes,
 t sunt montes, in quos ascendere, et in quibus
 are possumus. In monte humilitatis stant humiles,
 orant: in monte patientiæ stant et patientes, et
 rant: in monte obedientiæ stant obedientes, et
 rant. Sic igitur in monte misericordiæ stantes pa-
 ficij; et misericordes, et orant; in hoc igitur monte
 raneamus. Hic discipulos Dominus reliquit: hinc
 st via, qua itur in cælum. Ne: enim sine causa
 e lignis olivarum Cherubim fuisse referuntur, qui

(1730) In cod. Vat. additur: *De pace in Nativitate Domini.*

alis extensis in templo stantes populum docebant.
 Vis volare? suscipe alas misericordiæ; istæ te ferent
 ad Patrem misericordiæ, et ad Deum totius conso-
 lationis. Ad judicium veniens Dominus, sicut verbi
 sancti Evangelii docere videntur, de sola misericordia
 sermonem facit: alios de misericordia laudans,
 alios quia misericordiam non habuerunt reprehenden-
 dens et damnans. « Esurivi, inquit, et dedistis
 mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere;
 hospes fui, et collegistis me; nudus, et coop-
 eruistis me; infirmus, et visitastis me. Venite
 ergo, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod
 vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv, 36). »
 Illis autem interrogantibus, quando sic eum viderint,
 vel sic et ministraverint, ait: « Quod uni ex minimis
 meis fecistis, mihi fecistis (Ibid.). » Cæteris vero,
 qui hoc facere noluerunt, sola est damnationis sen-
 tentia. Ecce quomodo sunt miserationes ejus super
 omnia opera ejus. Quidquid compassione, quidquid
 largitate, quidquid liberalitate, quidquid pietate feci-
 mus, si tamen pro Dei fecimus, totum spectat ad
 misericordiam. Omnes Scripturæ divinæ, omnes
 apostolorum et prophetarum libri misericordiæ
 laudibus pleni sunt, præcipue tamen liber Psalmo-
 rum, qui tantum misericordiæ laudibus superabun-
 dat, ac si alia materia non esset, de qua loqui po-
 tuisset. Constat igitur Domino misericordiæ
 ejus, et mirabilia ejus filii hominum. Constat enim
 Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum mi-
 sericordia ejus. Dicat nunc Aaron, quoniam bonus,
 quoniam in sæculum misericordia ejus. Dicant nunc
 omnes, qui timent Dominum, quoniam bonus, quon-
 iam in sæculum misericordia ejus. Sed « quis sa-
 piens, et custodit hæc, et intelliget misericordias
 Domini? » (Psal. cvi, 1, et seq.) qui vivit et re-
 gnat in sæcula sæculorum. Amen

CAPUT VII.

De pace (1730).

« Gloria in excelsis Deo, et in terra pax homini-
 bus bonæ voluntatis (Luc. ii, 13). » Hæc vox non
 est hominis, hæc vox angelorum est; hoc angelo-
 rum cecinit multitudo, quando Christus natus est,
 ut Evangelii verba testantur. Et revera tunc cælis
 gloria, et terræ pax reddita est, quando princeps
 pacis Salvator noster de Virgine natus est, quando
 populus, qui sedebat in tenebris, vero lumine illu-
 minatus est. Et relicta idolorum cultura, Creatorem
 laudare, magnificare et glorificare cœpit, illi soli
 eam gloriam exhibendo, quam demoniis prius exi-
 bere solebat. Et tunc quidem homines pacem ha-
 bere ceperunt. Deum enim et proximum diligentes,
 iram, et odium, et discordiam a se repellentes, in-
 vnicus ad dei concordiam convenientes, sibi invicem
 consentientes, vanam philosophorum et hæretico-
 rum doctrinam fugientes: ad ipsum cum apostolo
 omnes dicentes, et nemini injuriam facientes (1731).
 Talis pax in Ecclesia Dei est: talis pax est homini-

(1731) Cod. Vat. 994: *Illæ enim nostra pax, illa stabilis, et firma, et perpetua securitas.*

bus bonæ voluntatis. Bestiæ pacem habere non possunt, quæ sanguine gaudent et credulitate nutriuntur. Non datur hæc pax hominibus malæ voluntatis, quia « non est pax impiis (*Isai. LXVIII, 22*), » dicit Dominus. Illa pax sanctorum est; ista concordia illorum est, de quibus dicitur: « Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una (*Act. IV, 32*). » — « Ecce quam bonum, et **499** quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal. CXXXII, 1*). » Hanc pacem habuit Jerusalem, quæ *visio pacis* interpretatur. Illa videlicet Jerusalem, in qua ille Rex pacificus habitat; « cujus vultum desiderat universa terra (*III Reg. X, 24*). » « Et factus est in pace locus ejus, habitatio ejus in Sion: ibi confregit potentias, arcum, scutum, gladium et bellum (*Psal. LXXV, 4*). » Nonne audis quod omnia instrumenta discordiæ, omnia instrumenta litis et contentionis confracta sunt in Sion; sola pax et concordia regnat in Jerusalem (1732). Qui pacem non diligit, pacis principem a se repellit. Non habitat Christus, nisi in Jerusalem, nisi in loco pacis et quietis; neque conveniens fuit, ut alibi, quam in loco pacis Rex pacificus habitaret. De quo videlicet pacifico rege in Canticis canticorum scriptum est: « Vineam fuit pacifico, in ea, quæ habet populos, tradidit eam custodibus; vir affert pro fructu ejus mille argenteos. Vineam meam coram me est. Mille tui pacifici, et ducenti his, qui custodiunt fructus ejus (*Cant. VIII, 11, 12*). » Breviter autem sensus et ordo verborum talis est. « Vineam fuit pacifico, » in ea gente, quæ habet multos populos. Quis iste pacificus sit, palam est, et « tradidit eam custodibus, » apostolis videlicet et doctoribus (1733). « Vineam meam coram me est, » dicit igitur ille, qui loquitur Ecclesiæ, cui loquitur. Illi mille argentei tui pacifici, et ducenti alii dantur custodibus qui custodiunt fructus ejus. Ego sic judico, sic mihi bonum videtur esse. Nunc autem singula disseramus. Dixerat Ecclesia: « Ego murus, et ubera mea sicut turris ex quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens (*Ibid., 10*). » Deinde sequitur: « Vineam fuit pacifico in ea, quæ habet populos. » Prius, inquit Ecclesia, quam pacem habuissem, priusquam pacificum regem cognovissem, infirma ac debilis eram, neque me ab hostilibus defendere valebam: nunc autem fortis sum, et quasi murus inexpugnabilis facta sum, et ubera mea (1734), doctrinæ meæ, quorum lacte nutrio filios meos, contra omnem hujus mundi sapientiam, contra philosophorum et hæreticorum argumentationes quasi turres validis-

simæ facta sunt. Ad hæc satis convenienter aliquis respondere potest: Fortis quidem ea, sed omnis hæc tua fortitudo in custodibus est. De quibus subditur: « Vineam fuit pacifico, in ea, quæ habet populos, tradidit eam custodibus. » Iste pacificus Salvator noster est, qui mundum Deo Patri reconciliavit: « Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unam (*Ephes. II, 14*). » Cujus vinea Ecclesia est, intra cujus terminos Hebræi, Græci, et Latini, et Barbari, omnes gentes, populi et nationes continentur. Hæc autem custodibus tradidit, apostolis videlicet et doctoribus, qui eam custodirent, colerent, nutreant, superflua reseccarent, et alias vites pro aliis pasturarent. Quibus etiam custodibus vir affert pro fructu ejus mille argenteos, quibus omnia quæcumque in expensis debitisque solvendis necessaria sunt, persolvere valeant. Millenarius namque numerus perfectus est, quoniam ex solis denariis constat. Decies namque centum, vel centies decem mille fiunt. Quibus igitur mille argentei dati sunt, illi nimirum omnem utriusque Testamenti scientiam, omnemque gratiarum plenitudinem suscipere meruerunt (1735). Vir autem Christus est, de quo alibi scriptum est: « Beatus vir, qui non abiit in concilio impiorum (*Psal. I, 1*). » Et ipse quidem ne vineæ suæ fructum amittat omnem, hanc gratiarum plenitudinem ejus custodibus largitus est. Tota laus istius vineæ in solo fructu est, ideoque laudatur, ideo amatur, ideo custodibus traditur et commendatur, quia multum et bonum fructum reddit. Sicut (1736) econtrario illa alia vinea, inde et damnata, et repudiata est, quia in amaritudinem conversa, pro uvis labruscas, pro vino dedit acetum (*Isa. V, 4*). Bonus fructus, virtutes, et bona opera sunt, cum quibus et angeli, et homines creati sunt. Quod autem ait: « Vineam meam coram me est, » tale est ac si diceret: Custodibus quidem eam tradidi; non tamen ab ejus custodia destiti, semper coram me est, eam per me ipsum custodire non cesso: « Nisi enim Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam (*Psal. CXXVI, 1*). » Nunc autem videmus quid Salomon, sive potius Spiritus sanctus, per Salomonem de custodibus ad Ecclesiam dicat: « Mille tui pacifici, et ducenti his, qui custodiunt fructus ejus. » Ac si dicat: Mille argentei viri tui, regi tui, et pacifici tui, de quibus supra dictum est, et super illos mille alii ducenti dentur his custodibus, qui custodiunt fructus ejus. Digni enim sunt qui et illos et istos suscipere debeant: per mille argenteos, gratiarum omnium, **500** et totius scientiæ pleni-

(1732) Editio Ascens. addit. « Ideo enim tanta pax, tanta divitiæ, tanta sapientia, et eloquentia illi Salomoni data est, qui paucis temporibus habitavit in Sion, et Jerusalem: quia istum nostrum Salomonem vere pacificum, vere sapientem, et eloquentem, et divitiarum omnium affluentem significabat, de quo modo diximus: *Et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion*. Qui suis discipulis promisit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Sic

igitur non temporaliter, sed in æternum facta est in Sion habitatio ejus, et locus ejus in Jerusalem. Qui pacem non diligitur, » etc.

(1733) Uterque cod. Vat.: *Vir affert pro fructu ejus mille argenteos, dicens de vinea sua*.

(1734) Uterque cod. Vat. *doctrina mea*.

(1735) Brevior est in comment. super Canticum cantic. ejusdem Brunonis expositio, sed cum laudat spiritum et doctrinam refert.

1736) Cod. Vat. 1254, e contra.

ordinem significari diximus. Hæc autem multos habuisse legimus, qui ad æternæ beatitudinis gloriam non pervenerunt. Sicut illi, qui in iudicio dicturi sunt: « Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, dæmonia eiecimus, et virtutes multas fecimus? » (*Math. vii, 22.*) Quibus a Domino dicitur: « Amen dico vobis, nescio vos. » Non enim sufficiunt mille argentei ad beatitudinem suscipiendam, quamvis sufficere videantur ad Ecclesiam regendam. Dantur igitur sanctis et alii ducenti, per quos omnium animarum et corporum perfectionem et sufficientiam intelligimus, ut duplicia in terra possidentibus nihil ad beatitudinem deesse possit. Centenarius namque perfectus est numerus; quoniam ex solis denariis constat, in quibus omnes numeri continentur, cujus quidem duplicatio ad utriusque hominis perfectionem pertinere videtur. Si autem velimus dicere, quod, qualis, et quanta sit pax, obviat nobis Apostolus, dicens: « Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras (*Philip. iv, 7.*) » Quis enim dicere valeat, quid, vel quale, vel quantum sit illud, quod omnem sensum exsuperat, et omnem intelligentiam transcendit? Et revera cum hæc pax, quæ in primo homine perierat, ut in secundo homine Jesu Christo redderetur hominibus, tantum pretium solutum sit, ut arcæ voluntatis Dei, neque dici, neque cogitari possit. Si ergo fieri potest, et quod in nobis est cum omnibus hominibus pacem habeamus. Nam et si alter pacem fugiat; tu tamen si eam offeras, et habere cupias, quantum in te est, tu pacis beneficio non privaris. Unde Psalmista ait: « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus (*Psal. cxxxix, 6.*) » « Beati autem pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*Math. v, 9.*) » Merito autem cum adhuc in diluvio arca fluctuaret, nihilque aliud ubique, quam aquæ apparerent, cum ramo olivæ columba rediit, per quem pax reddita, et tranquillitas significabatur. In illa arca erat totum genus, omnes gentes, omnes populi, et nationes ibi erant: quibus tunc in illa columba Spiritus sanctus quodammodo loquebatur, et dicere videbatur: Pacem habete, pacem tenete, pacem diligite, sine qua nemo Deum videbit, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum. Pauci quidem estis, sed res parvæ concordia crescunt, magnæ discordia dilabuntur. Omnia animalia ibi erant collecta, et pauca ex omnibus electa, quæ pacem haberent et tenerent, et sibi invicem non nocerent. Puto autem hanc pacem, etiam postea quam de arca egressa sunt, aliquanto tempore inter eos fuisse. Leones enim et griffi, tigrides et pardi, lupi et ursi, et aliæ bestię, quæ de rapina vivere solent, oves et capras, boves et asinos, et alia mitia animalia penitus consumpsissent; præsertim cum non tam cito a se dividi et recedere potuissent. Quod quidem etiam de avibus intelligi potest. Sed hanc pacem eorum filii postea violarunt, parentum fe-

dera Ignorantes. Si igitur sancta pax inter bestias fuit in arca, quanta inter Christianos pax et concordia esse debet in Ecclesia? Audiamus igitur Dominum dicentem, et hoc, quod dicit memoriæ commendamus: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis (*Joan. xiv, 27.*) »; pax mundi temporalis est et cito transit, pax Christi est æterna, et nunquam finitur.

CAPUT VIII.

De patientia.

Dominus et Salvator noster ad patientiæ constantiam et fortitudinem apostolos invitans, cis in Evangelio loquitur, dicens: « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Math. v, 10.*) » Non sunt igitur beati omnes, qui persecutionem patiuntur (1737): multas enim persecutiones et faciunt et patiuntur mundi hujus amatores, perjuri, adulteri et raptores; tamen non beati, sed miseri sunt, quia non propter justitiam, sed propter suas concupiscentias et voluptates, propter mundi honores et dignitates, et propter multas quas faciunt iniquitates talia multoties patiuntur. Quis enim eorum miserias et cruciatus, et exquisita omnium tormentorum genera valeat enumerare, quibus se vicissim isti filii iniquitatis excruciant et affligunt, ut alter alterius bona possideat. Hic obscuræ carceris tenebræ, fames et sitis, frigus et calor, membrorum abscissio, oculorum avulsio, fetor intolerabilis, et cætera, quæ filii diaboli ejus martyribus, ipso cogente, instigante, inferre possunt. Nam et Satanas suos martyres habet, qui quanto majora tormenta in illius servitio hoc in sæculo patiuntur, tanto fortiora in altero sæculo eos exspectant. Hæc est enim propria et singularis consuetudo, ut qui plus ei serviunt, et majora et graviora tormenta ab eo patiantur. Hujus martyres fuerunt Judas Iscariotes, et Nero impiissimus, qui seipos digno suspendio et interemptu suffocaverunt et occiderunt. Hujus 501 et isti martyres sunt, qui usque hodie contra se non pro justitia pugnant, sed pro sua avaritia et iniquitate se vicissim impugnant, et iniquo odio persequentes, se quasi bestię crudeliter interficiunt. Non ergo beati, sed miseri sunt, qui tales et taliter persecutiones patiuntur, quoniam nunquam introibunt in regnum cælorum. Soli itaque sunt beati de persecutionibus suis, qui propter justitiam eas patiuntur. Et unde hoc probatur, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Unde et Apostolus ait: « Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii, 18.*) » Beati igitur apostoli et martyres, beati confessores et virgines, qui non pro rebus transitoriis, non pro divitiis fugacibus, non pro vanis honoribus et dignitatibus, neque pro suis offensis et iniquitatibus, sed pro sola justitiâ, quam prædicabant, tam dura tor-

(1737) Idem cod. S. Marci Flor., et uterque cod. propter justitiam.

Vat.: Sed illi soli beati, qui persecutionem patiuntur

menta, tantasque persecutiones passi sunt. Interroga Paulum de suis persecutoribus, et respondebit tibi : « A Judæis quinquies quadragenas, una minus, accepi; ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci; nocte et die in profundum maris sui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine: periculis in mari, periculis in falsis fratribus: in labore et ærumna, in vigiliis multis (II Cor. ii, 24, 27). » Et alibi : « Nolo vos ignorare, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est nobis in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ut læderet nos etiam vivere (II Cor. i, 8). » (1738) Interroga eum propter quid discrimina hæc omnia passus sit, et audies pro nulla alia causa, nisi propter justitiam et veritatem, quam prædicabat, et quia Christum Dei Filium esse dicebat. Lege in Actibus apostolorum, ubi Judæi præcipiunt apostolis ne amplius loquantur in nomine Jesu, et audies Petrum respondentem : « Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29). » Unde in carcerem trusi et flagellati ibant gaudentes in conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumelias pati (Ibid.). » Sed interim de apostolis taceamus. Ad martyres veniamus: respice Laurentium (1739) super craticulam extensum, et sua sponte patientem, atque Cæsari dicentem : Infelix, has epulas ego semper desideravi; et interroga quid fecerit, quid peccaverit, ut sic assari mereretur? Quid aliud respondere poterit, nisi quia justitiam prædicavit, et idola vana et falsa esse dixit, quæ nec sibi, nec aliis adesse possunt? Hoc ipsum dicimus de aliis omnibus. Interroga unumquemque, et nihil aliud respondebit tibi. Beati igitur isti, beati et omnes alii, qui propter justitiam persecutionem patiuntur. Non dixit quibus propter justitiam persecutiones inferuntur, (1740) quia non illatio beatum facit. Non qui eas fugit, sed qui patitur, beatus erit, quamvis et fugere aliquando licitum sit. Sed et alia causa beatitudinis est fugienti, alia vero patienti. Aliud est pugnando, et aliud fugiendo hostem evadere, quamvis utrumque ad salutem pertineat. Melius est pugnare, quam fugere: melius est fugere, quam negare. Sed « unusquisque proprium donum habet ex Deo (I Cor. vii, 7). » Utrumque Dominus præcipit, et fugere et pugnare. « Si vos, inquit, persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam (Matth. x, 23). » Econtra vero : « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timete, qui potest corpus et animam perdere in gehennam (Ibid., 28). » Bonus medicus aliter infirmis, aliter sanis respondet. Bonus dux aliter equites ordinat, et aliter pedites. « Beati eritis, cum vos oderint

A homines, et persecuti vos fuerint, et cixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me: gaudete in illa die, et exsultate: ecce enim merces vestra multa est in cælis (Luc. vi, 23). » Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19). » Unde et Apostolus ait: « Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; et per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus (Rom. xv, 4). » Cum enim audimus patriarchas et prophetas multas persecutiones passas esse; cum legimus sanctos Patres, per multam patientiam, quam habuerunt, Deo placuisse, et de summis periculis multoties liberatos fuisse, debet et nos talis lectio instruere et docere, et ad patientiam provocare, et magnam spem et consolationem in tribulationibus (1741) habere. Tales fuerunt Job et Tobias; tales Isaias et Jeremias; tales Aggæus et Zacharias; tales tres pueri et Daniel; talis propheta Ezechiel; talis Neemias, et Zorobabel. Quære in libris Machabæorum, et videbis Eleazarum virum religiosum, et senem, et cujus laudes difficile est explicare, quam dura tormenta patiatur, quia carnes porcinas manducare noluit. Sed quare dico manducare noluit, cum neque ad simulandum cogitasset? Septem quoque fratres, simul cum matre, quia cibos illicitos et lege prohibitos comedere noluerunt, horrendis cruciatibus necati sunt. De talibus itaque Dominus ait: « Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 10). » Aliis sufficere poterunt pretiosæ mansiones quas ibi habebunt, de quibus Dominus ait: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv, 2). » Nos vero infelices, quid faciemus, qui non solum tales cruciatus, sed et muscas et pulices ferre non valeamus? Qui ad facilem injuriam, aliquando ad unum verbum incaute prolatum, multoties etiam ad fratris risum, et levem subsannationem, sic irascimur, ut vix aliquando placari possimus. In cibo quoque et potu sic plerumque impatientes sumus, ut neque horam, neque mensuram custodiamus, et nisi ess quotidie non ad necessitatem, sed ad voluntatem, et superfluitatem habeamus, detrahimus magistris, et præpositis nostris, qui nobis preparare debuerant. Natura (ait quidam [Seneca]) paucis, imo minimis contenta est, voluptati autem nihil satis est. In vestibus quoque patientiam non habemus, quia multoties, et plures, et pretiosiores quærimus, quam necesse sit, neque deest invidia, si forte aliquem fratrem habere videamus. Si vero infirmitas contingat, ibi patientia nulla est. Cum utique tunc magis necessaria sit, quando mors proxima esse timetur. Non possumus omnia enumerare, quæ contra patientiæ bonum impatientes peccamus. Non sinus

(1738) Idem codex Vallicel. et uterque Vaticanus: Interroga eum propter quam causam, et propter quæ discrimina hæc omnia passus sit.

(1739) Uterque codex Vat. et Vallicel.: Super

craticulam quiescentem.

(1740) Uterque cod. Vat. et Vallicel.: Quomodo non illatio, sed patientia beatum facit

(1741) Edit. Ascens., dare.

de illis (quod valde nobis timendum et dolendum est), sed utinam aliquando esse mereamur, de quibus Dominus ait: « In patientia vestra possidebitis animas vestras. » Et quam, quæso, possessionem habebit, qui nec seipsum, nec animam suam habebit, nec possidebit? Valde igitur homini est necessaria patientia, sine qua perdit hoc ipsum, quod est. Laudat Apostolus quosdam, qui rapinas bonorum suorum cum gaudio susceperunt. Et Dominus loquitur in Evangelio, dicens: « Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei et alteram, et qui abstulerit tibi tunicam, præbe ei et pallium. Et si quis te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo (Math. v, 39). » Hæc quidem ad litteram dici videntur; non tamen generaliter omnibus, sed illis specialiter, qui sic mundo mortui sunt, ut in omni humilitate et patientia soli Deo placere desiderent.

CAPUT IX.

De castitate.

Beatus Paulus apostolus, doctor et magister gentium, qui non in terris, sed in scholis cælestibus didicit sapientiam, cum de castitate loquatur, sic ait: « Qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui solutus est ab uxore non ducat uxorem (I Cor. vii, 30). » Si igitur qui non habent, ducere non debent, et qui habent sic habere debent, quasi non habeant, quid aliud consequitur, nisi omnes continentia et castitati operam dare? Quid est ergo, quod paulo ante (1742) ibidem ait: « Vir uxori debitum reddat; similiter et uxor viro? (Ibid., 5.) (1745) » Et illud. « Quoniam si se non continent, nubant, tantum in Domino (Ibid., 9). » Contra sibi esse videntur: vir uxori debitum reddat, et sic eam habeat, quasi non habeat. Similiter autem, et qui solutus est ab uxore, non ducat uxorem, et qui se non continet, nubat; contraria esse videntur. Sed unum verbum posuit Apostolus, in quo hæc quæstio videtur esse soluta, hoc videlicet, modus ait: « Qui se non continent. » Qui enim se continent et castitatem custodire potest (si tamen et uxori eadem ipsa continentia sit), hic utique sic debet uxorem habere, quasi non habeat, id est, sic debet eam habere quasi sororem, non quasi uxorem, non ad carnis voluptatem, sed pro conjugii necessitate. Ille quoque, qui uxorem non habet, si a Deo hoc gratia ei data est, ut continentiam custodire debeat, uxorem ducere non debet; et quare ducere non debeat, hæc est causa, quia, qui solutus est ab uxore, cogitat, id est cogitare potest, quæ Dei sunt: quomodo placeat Deo. Illi vero, qui se contineri non possunt, et uxorem ducere, et debitum reddere non prohibentur. Hoc quoque ipse Dominus dicere videtur. Cum enim dixisset ut excepta fornicationis usa, vir uxorem non dimitteret; cumque discipuli sponderent: « Si ita est causa viri cum uxore non

expedit nubere, » subdidit, dicens: « Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui sic nati sunt; alii, qui ab hominibus facti sunt, et alii, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum (Math. xix, 11). » Et hoc quidem tale est ac si diceret: Dicitis quod non expedit nubere, verum quidem dicitis, si quis est, cui hæc virtus a Deo data sit, ut se continere, et castitatem servare valeat. Sed non omnes capiunt hoc verbum, non omnes huic sententiæ obediunt, sed illi soli quibus hæc gratia a Deo data est. Sunt enim eunuchi, qui sic nati sunt, id est sunt aliqui homines naturaliter casti sunt, et voluptatis impetus non sentiunt. Sunt autem aliqui alii qui ab hominibus fiunt, sicut illi qui vi monasteriis, cæterisque locis religiosis sub disciplina ab aliis ita custodiuntur ut ita eos, etiam si nolint, castos esse et continentes necesse sit. Talis autem castitas, quia spontanea non est, non magnam habet remunerationem. Sunt autem eunuchi, et ipsi quidem meliores, qui nemine cogente; sed ipsi sua sponte seipsum castraverunt propter regnum cælorum. Et isti quidem quasi in prælio constituit contra carnis voluptatem, et luxuriæ impetus viriliter dimicantes, continentiam castitatemque custodiant. Distat autem inter castitatem et virginitatem (1744), quia nec omnes casti virgines, nec omnes virgines casti sunt. Unde Apostolus ait: « Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). » Si enim virgo et casta idem significarent, non esset necessarium simul utrumque dicere. Et virgo quidem dicitur, qui se a carnis pollutione custodit; secundum illud: « Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati virgines enim sunt (Apoc. xiv, 4). » Non sufficit enim virginitas ad beatitudinem sine castitate, sufficit autem multoties castitas sine virginitate. Major igitur est castitas, quam virginitas. Virginitas in uno membro, castitas in omnibus membris consideratur. Scriptum est enim: « Eloquia Domini eloquia casta (Psal. xi, 7). » Itemque: « Quis gloriatur castum habere cor? » Sicut igitur lingua dicitur casta et cor castum, ita oculus, aures, manus, pedes et cætera membra casta dicuntur. Castitas autem; et circumcisio pene idem esse videntur, ut ubicunque circumcisio sit, et castitas locum habeat. (1745) Circumcidite, inquit, præputium cordis vestri. Et Moyses incircumcisum labiis se esse dicit, et beatus Stephanus, incircumcisus auribus, et corde Judæos reprehendit. Arborea quoque circumcidi præcipit Moyses. Talis autem circumcisio castitas est. Videtur castus ab eo dici, qui stultitia careat; stultus autem, qui de statu suo tultus, id est sublatus sit. Lingua igitur, quæ loquitur vanitatem, quia stultitia non caret, casta dici non potest. Similiter autem et oculus, et auris, cor etiam ipsum, quando

nec omnes virgines castæ sunt.

(1745) Non verba sed sensus desumptus est ex Ep. ad Rom. c. ii.

(1742) Cod. Vat. 1254 omittit *ibidem*.

(1743) Id. cod. Vat. 1254: *Et illud: Qui se non continent nubant, tantum in Domino,*

(1744) Cod. Vat. 1234: *Nec omnes castæ virgines,*

vana cogitat, castum non est, quia stultitia non caret. Et ideo quidem non caret, quia de statu suo sublatus est, et in naturali bonitate non manet. Illa itaque virgo, qui corde et opere, manibus et pedibus, lingua et oculis vaga est, quamvis virgo sit, casta tamen non est (1746). Beata virgo Maria cum dixisset: « Magnificat anima mea Dominum, » mox subdidit, dicens, « quia respexit humilitatem ancillæ suæ (Luc. I, 47). » Non dixit, quia respexit virginitatem, sed potius humilitatem, quoniam, etsi utraque virtus magna est, humilitas tamen potior est. Multæ virgines tunc erant, sed hanc solum respexit Deus, quæ præ cæteris humilior erat. Nescio an virgo in eo, quod virgo est, magis vel minus casta dici possit. Si ergo ad solam virginitatem Deus respexisset, multæ virgines erant, quæ Christi matres fieri potuissent. Non igitur superbiant virgines de virginitate; sed intendant ad castitatem et humilitatem. Audiant dicentem: « Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, et soror, et mater mea est (Math. XII, 48). » Cum omnes Christiani continentiam et castitatem habere debeant, maxime tamen clericos hanc virtutem tenere et observare oportet. Unde et Dominus Moysi præcepit, ut Aaron sacerdoti, et filiis ejus feminalia faciat, sine quibus ad altare nunquam accederent, ne forte moriantur (Exod. III, 28; Levit. XVI). Feminalia autem castitatem significant, quia illa membra, in quibus maxime luxuria dominatur, coercent, et casta custodiunt. Illi sacerdotes et clerici feminalia non habent, qui hæc membra non emstringunt, sed per illicita vagari permittunt, sed valde timendum est, quod dicitur: « ne forte moriantur. » Si non vis mori, aut castitatem custodias, aut ad altare non accedas. Hinc est quod servi Salomonis inter cætera, quæ afferunt, ebur quoque ei afferre leguntur. Servi Salomonis nos sumus, qui eboris pulchritudinem et candorem, per quæ castitas significatur, Christo Domino vovere et offerre debemus. Castissima animalia sunt elephantes, et non nisi semel coire dicuntur. De nobis autem dictum est, Sacerdotes mei semel nubant. Legitur de Salomone, qui solium eburneum sibi fecerit, cujus excellentiæ nullum aliud comparari poterat. Duo leones erant ibi, unus a dextris et alter a sinistris; inter quos medius ipse sedebat. Hæbat autem sex gradus, super quos duodecim leunculi positi erant, sex hinc, et sex inde. Dic mihi quæ bestia illuc unquam accedere 504 auderet, ubi tot leones congregati erant, præsertim cum scriptum sit: « Leo fortissimus bestiarum ad nullos pavebit incursus (Prov. xxx, 30). » Quot sunt vitia, tot bestiæ, quæ Salomonis solio insidiantur. Ego duos leones duo Testamenta intelligo,

(1746) Cod. Vat. 4254: *Contra vero quicumque honeste et sapienter continentia virtutes, suaque membra custodit, si uxori debitum reddat, castus quidem est; virgo autem non est.* Ita etiam in cit. edit.

quæ sua fortitudine omnes bestias interficiunt, quorum doctrina et consilio omnes Judæos, gentiles et hæreticos superamus. Duodecim vero leunculi duodecim apostoli sunt, qui Salomonis solium, sanctam videlicet Ecclesiam die nocteque custodiunt. Ad hoc solium, et ad eum, qui in eo sedet, nisi per gradus eburneos, id est per continentiam et castitatem, ascendere nemo potest: qui in tali solio sedere vult, castitatem custodiat. Solium tuum, et sedes animæ tuæ caro tua est, quæ, si casta est, eburnea est. In Canticis canticorum (cap. v), venter Christi eburneus dicitur. Venter in medio corporis est, in medio vero esse spectat ad dignitatem. Quid enim Psalmista de gradibus eburneis dicit, audiamus. « Myrrha, inquit, et gutta, et casia a vestimentis tuis a domibus eburneis; ex quibus te delectaverunt filia regum (Psal. XLIV, 10). » Istæ quidem filia regum, quæ regem delectaverunt per gradus eburneos, id est per gradus continentia et castitatis ad Deum ascendebant (1747). Dicitur de adamante, quod nec igne, nec aliqua vi frangi, vel demari possit, solo tamen sanguine hirci calido solvatur. Hircus fetidissimum animal et luxuriosum est. Sanguis igitur ejus luxuria est. Per adamantem vero viri fortes intelliguntur, qui, quamvis circa alia fortissimi sint, multoties tamen luxuria superantur. Fortis erat David, nihilominus visa Bersabea, luxuria resolutus est. Fortis et sapiens Salomon in solio eburneo, et inter leones sedebat; aliquando tamen a solio separatus, et inter mulieres inventus, adeo a luxuria mollitus est, ut cervicem miserabiliter idolis inclinaret. Quicumque igitur vult esse securus, a sede eburnea et leonum custodia non recedat, id est continentiam et castitatem, et sanctorum volumina non relinquat. Gaudeo super fortitudine Joseph et Judith, quorum alter ab ipsa luxuria (1748) tentari non potuit, sed ejus impias manus sedes evasit. Altera vero ipsam cupidinem viriliter decollavit. David, quem uxor Uriæ Cethei de sede eburnea excussit, postea cum Abisag Sunamitide in lecto eburneo quievit, et qui cum Bersabea incontinententer vixit, postea cum Abisag continentiam custodivit. Hoc autem exemplum omnibus sit ad imitationem, omnibus sit ad consolationem, quibuscunque de sede eburnea cadere contigerit. Bene autem Abisag pater meus superfluus interpretatur. Sunamitis vero despecta, quia nimirum castitas, quæ per Abisag significatur, a David despecta fuerat, quoniam superflue alienas uxores insectabatur, qui tot uxores et concubinas habebat. Fuit autem Abisag non uxor, sed filia David, quia non quasi cum uxore, sed ut filia cum ea dormiebat. Dicat igitur Abisag pater meus superfluus, sic enim interpretatur nomen ejus, castitatem et continentiam despexit in Bersabea, in me autem eam dilexit, et complexus est.

(1747) Idem cod. Vallicel. et cod. Vaticanus: *Considera igitur, quanta sit virtus castitatis, quod si aliter intelligere non valet, cogita saltem, quantum est luxurie malum.*

(1748) Uterque cod. Vaticanus: *teneri non potuit.*

CAPUT X.

De obedientia.

Dominus et Salvator noster, ipse nos docuit quantum sit obedientiæ bonum. De quo scriptum est : Quia factus est obediens Patri usque ad mortem (*Philip. II*). Per inobedientiam primi hominis perierat mundus, per obedientiam secundi hominis Jesu Christi salvatus est mundus. Ille inobediens ad lignum vetitum accessit : iste obediens lignum crucis ascendit. Ille accedens rapuit quod non debebat : iste ascendens quæ non rapuit, tunc exsolvebat. Narrat Jeremias propheta (*Jer. xxv.*) de filiis Jonadab filii Rechab (1749), quod eo tempore, quo Nabuchodonosor cum exercitu suo venit obsidere Jerusalem, filii Jonadab filii Rechab de agris, in quibus habitabant, fugerunt in civitatem. Accessit ad eos Jeremias ex præcepto Domini, et duxit eos in unam hexedram templi, et anteposuit eis scyphos cum vino, quo non utebantur; et præcepit eis, ut biberent. At illi respondentes dixerunt : Non bibemus, quia Jonadab præcepit nobis, ut vinum non biberemus, domos non ædificaremus, agros non coleremus, vineas non plantaremus, sed tantum in tabernaculis habitaremus, et ait Dominus : Prævaluit sermo Jonadab sermonibus meis. Ego die noctuque, per servos meos prophetas, populum istum admonere non cesso, et non audiunt vocem meam, et filii Jonadab filii Rechab præcepta patris sui tam diligenter custodiunt, et transgredi formidant. Et dixit Jeremias filiis Jonadab : « Quia obedistis præceptis patris vestri, hæc dicit Dominus : Non deficiet vir de semine vestro qui stet coram Domino cunctis diebus (1750). » Populo vero sic ait : « Quia non audistis mandata Domini, et præcepta ejus non custodistis, omnia quæcunque locutus est Dominus, venient super vos, et super civitatem istam omnes afflictiones, et eritis in opprobrium cunctis gentibus. » Hæc verba, quamvis magnam exemplum sint, multumque proficiant ad obedientiæ custodiam, et observationem, aliud tamen significare videntur. Ille enim Rechab, qui Ascendens interpretatur, illum mihi significare videtur de quo scriptum est : « Ascendens Christus in altum captivam duxit captivitatem dedit dona hominibus (*Psal. Lxvii, 19*). » Jonadab vero, qui Domini donum, vel columba dedit, interpretari dicitur, quid melius quam Spiritum sanctum significare potest, qui et donum Dei, et columba in sanctis voluminibus multoties vocatur ? Hujus autem filii sunt quicunque ex aqua et Spiritu sancto renati sunt. Unde et beato Petro dicitur : « Beatus es, Simon Bar-Jona (*Matth. xvi, 17*), » id est Simon filius columbæ, quia Bar-Jona filius columbæ interpretatur. Merito itaque Jonadab, columba dedit, interpretatur, quia nihil boni habemus, nisi quod hæc columba nobis dedit. Isti ergo filii Jonadab, id est Christiani et

(1749) De Rechabitarum obedientia agit S. Bruno Astensis in comment. in psal. Lxx, pag. 447 dit. Rom.

A fideles, quia Spiritui sancto obedientes fuerunt, in cœlesti Jerusalem coram Domino stabunt in æternum. Non solum autem Jonadab, sed Rechab quoque filii isti dicuntur : illius scilicet, de quo dicitur : « qui ascendit super cælum cœli ad orientem (*Psal. Lxvii, 34*). » Sicut enim in filiis Jonadab probatum est obedientiæ bonum; ita et in Saul, et filiis ejus probari potest inobedientiæ malum. Præceperat Dominus Sauli ut pugnaret contra Amalec, et omnes interficeret in ore gladii, nec homini, nec pecori, nec alicui parceret animali. Ille autem expugnato Amalec pepercit Agag regi eorum, et quæque meliora de gregibus eorum reservavit. Unde et semen ejus a Domino reprobatum est, ne regnaret super Israel; dicente Samuele, quia obedientiam vult Deus magis quam holocaustum, quoniam quasi peccatum ariolandi est, non obedire, et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Ille est Agag, de quo prophetaverat Balaam dicens : « Tolleitur propter Agag rex ejus, et auferetur regnum illius (*Num. xxiv, 7*). » Et hoc quidem in Saule completum est, qui fuit primus rex Israel, sed quoniam pepercit Agag regi Amalec, regnum ejus destructum est, ne filii ejus regnarent post ipsum. Audiant hæc inobedientes, et nec ipsa sacrificia sine obedientia placere intelligant. Possumus autem per Amalec, qui populus brutus interpretatur, vitiorum exercitum intelligere; cui uti tunc parcendum non est; sed totus usque ad interneccionem deleri debet. Hujus autem rex vocatur Agag, qui rectum interpretatur, per quem diabolum intelligimus, cui talis exercitus famulatur, totusque in eo quasi sub uno tecto, et una domo collectus continetur. Inde vero in hujus mundi latitudinem diffusus omnes homines ubique perturbat. Mala domus malos habet habitores. Sed quid dicam de obedientia Noe : de quo scriptum est : « Noe, vir justus atque perfectus in generationibus suis fuit, cum Deo ambulavit; et fecit omnia quæcunque præceperat ei Deus (*Genes. vi, 9*). » Vide quam obediens vir iste fuerit, qui ea, quæ sibi a Domino imperata fuerat, cuncta complevit. Quem enim non tæderet per centum annos in uno ædificio desudare ? Sed longa obedientia longam et diuturnam mercedem promeruit, et cum totus periret mundus, ipse solus cum domo sua in diluvio salvatus est. Abrahæ vero obedientia quanta fuerit, paucis verbis explicari nequit. Ipse est enim cui Dominus ait : « Egrede de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram quam monstravero tibi (*Gen. xii, 1*). » Fecit igitur Abraham, quod fuerat sibi imperatum, et quemadmodum postea apostoli fecere, relinquens omnia, ire cepit quo nesciebat. Relinquamus igitur et nos terram nostram, relinquamus concupiscentias carnis nostræ, eamus in terram quam Dominus ostendit : de qua Psalmista loquitur, dicens : « Credo videre bona Domini in

(1750) Ex Jerem. cap. xxxv, non verba, sed sensus depromptus est.

terra viventium (*Psal. xvi, 13*). » Cum jam senex esset vir iste beatissimus, et uxor ejus, quæ etiam sterilis erat, processisset in diebus suis, filium a Deo suscipere perreuerunt. Qui cum adolescens factus esset, vocavit Deus Abraham, et dixit ad illum: « Tolle filium tuum, quem diligis, Isaac, et offer illud mihi in holocaustum super unum montium, quem dixero tibi (*Gen. xxi, 2*). » Ipsum, inquit, filium tuum, quem scio te justum diligere, non Ismaelem dico, sed Isaac: ipsum tolle, et offer mihi in holocaustum: sic volo, sic jubeo sic mihi placet. Et quid fecit tunc Abraham? Considera viri obedientiam: non exspectavit usque mane; sed de nocte consurgens venit ad montem visionis, id est ad montem Sion, qui speculatio interpretatur, in quo postea Dominus crucifixus est; præparabat se ut filium suum immolaret. Dixitque ad eum Isaac: « Ecce ignis et ligna: ubi est victima holocausti? (*Ibid., 7*). » Sicut Joseph refert; jam illius erat ætatis, ut si voluisset a patre jam sene, se defendere potuisset. (1751) Veruntamen postquam Dei et parentis voluntatem cognovit, non restitit; sed sua sponte se ligari permisit, gaudens quod Dei hostia fieri merebatur.

506 (1752) Uter tibi horum duorum majoris obedientiæ fuisse videtur; cum et Abraham Deo, et filius ejus parenti simul obediret et Deo? Magna quidem in utroque obedientia fuisse videtur, et tali patri talique filio digna. Hæc historia non est simpliciter accipienda, sed magnum aliquid aliud significare videtur. Quid enim per Abraham nisi Deum Patrem intelligamus, « qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum? » (*Rom. viii, 32*). Quid vero Isaac, nisi Dei Filium Salvatorem nostrum, qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis? Egrege autem factum est quod non Isaac, sed aries pro eo immolatus est, quia non Dei Filius secundum divinitatem, « sicut agnus ad victimam ductus est, et non aperuit os suum (*Isai. lii, 7*). » Audiamus hæc Petrum apostolum dicentem: « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus (*I Petr. ii, 21*). » Quid est ut sequamini vestigia ejus, nisi ut discatis et custodiatis obedientiam ejus? Longum est, et unius sermonis quantitatem excedit, si velimus omnes ponere, qui per obedientiam Deo placuerunt. Quid dicent igitur monachi inobedientes, et suas voluntates facientes, ac per hoc Deo non placentes; cum tota monachorum religio obedientia sit, et sine obedientia monachus nihil sit? cum viderint non solum rationales creaturas sicut angelos et homines, verum etiam quæ sensu et ratione carent jubentis Do-

mini obedire voluntati? Inde est, quod « celi curant gloriam Dei (*Ps. xviii, 1*); » inde est quod « venti et mare obediunt ei (*Matth. viii, 27*); » inde est, quod terra nostra dedit fructum suum; inde est, quod omne lignum dat fructum in tempore suo. Denique quod virga in serpentem, et aqua mutata in sanguinem; quod mare aperitur, quod petra haurit aquas, quod manna pluit, quod asina loquitur; quod Jordanis convertitur retrorsum; quod jubeo homine sol non movetur, totum hoc obedientia factum. Sunt et alia hujusmodi innumerabilia, quæ in divinis voluminibus inveniri et colligi possunt: præsertim qui divinas paginas legerit, ibi cognoscet quantum obedientia possit; ibi videbit ad hominum imperium dæmonia fugere, mortuos resurgere, dementia mutari, leprosos mundari, cæcos illuminari, paralyticos curari. Sed quid multa? Ibi videbit nihil rerum posse naturam, contra illius voluntatem qui naturam creavit. Sed o miseria semper ingrata, et magis lacrymis, quam verbis exponenda! Omnis creatura est obediens Deo, præter illam, que facta est ad imaginem Dei. Solus diabolus, et homo inobediens invenitur; cum nulla alia creatura inobediens invenitur.

CAPUT XI.

De abstinentia.

De virtute abstinentiæ ipse Dominus in Evangelio nos admonet dicens: « Videte ne graveatur cor vestra in crapula et ebrietate (*Luc. xxi, 34*). » Nequaquam interdicit nobis manducare et bibere. Dominus, et Salvator noster, quoniam ipse (*Ibid.*) « scit figmentum nostrum (*Ps. cv, 14*). » Manducare et bibere non est peccatum; siquidem et ipse manducavit, et bibit. De quo scriptum est: « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*I Petr. ii, 22*). » Crapula vero, et ebrietas peccatum est, quia superflua sunt, modum excedunt, corda gravant, corpus corrumpunt, libidinem provocant, mentem evertunt, et simul exteriorem (*Ibid.*) hominem debilem reddunt. Necessaria Dominus concedit, superflua prohibet. Unusquisque sui corporis mensuram cognovit. Si quis parum comedens crapulatur, et parum bibens inebriatur, etiam de parum modico aliquid minuat, donec ad mensuram carnis suscipiat; et non voluptati, sed necessitati obediat. Neque enim fieri potest, ut qui in manducando et bibendo sequitur (1756-7) voluptatem, aliquando non veniat ad crapulam, et ebrietatem. Majorum sententia est. Sic comedat monachus, ut semper esuriat, et sic bibat episcopus, ut an biberit nesciat. In libilibus ut puto crapula et ebrietas locum non habent. Hinc est autem, quod beatus Petrus Apostolus ait (*Ibid. 31*): « Obsecro vos tanquam ad carnis

(1751) Eadem habet S. Bruno in comment. in Genesim c. xxii, pag. 18.

(1752) Cod. Vat. 423. « Quis tibi horum duorum majoris obedientiæ fuisse videtur; cum Abraham Deo, et filius ejus parenti simul obediret et Deo? Magna quidem in utroque obedientia; et tali patri talique filio digna. »

(1753) Uterque cod. Vat. et Vallicel. : Sed peccatum hominis filius secundum humanitatem.

(1754) Codex S. Marci : fecit figmentum nostrum.

(1755) Idem Cod., et interiorem S. Marci Flor. et uterque Vatic.

(1756-7) Id. cod. et Vat., carnis voluntatem.

et peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis quæ militant adversus animam, quæ bella spiritui movent. « Non quasi subjectis vobis præcipio; sed quasi extraneos rogo, ut vos a carnalibus desideriis abstineatis, quæ militant adversus animam, quæ spiritui bella movent, quæ mentem impugnant, etc., et animæ munitiones impugnant. Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non quæcumque vultis illa faciatis. » In hac tali pugna, alii carni, (1758) alii spiritui auxiliantur. E contrario vero spiritum opprimunt, qui carnis desiderium sequuntur. Dux sunt abstinentiæ, (1759) una animalis, altera spiritualis; utraq̃ue magnæ, sed major altera, quia majus est abstinere a vitiiis quam a cibis. Quævis et ciborum abstinentia magna sit, ut non solum a prophetis, verum etiam ab ipso Domino sit confirmata. (1760) Primum enim Moyses, deinde Elias, postea vero ipse Dominus noster Jesus Christus quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunasse leguntur. Beatum vero Joannem Baptistam cujus abstinentiæ fuisse putamus? qui vinum et siceram non bibit; cujus cibus locustæ et mel silvestre fuisse narratur. Primi parentes nostri ideo mortui sunt, quia abstinentiam non habuerunt. Jam mortis sententiam Ninivite acceperant, dicente propheta: « Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur (Jon. iii, 4); » et triduo jejuniio liberati sunt. David quoque de sua abstinentia sic ait: « Similis factus sum pellicano in solitudine (Psal. ci, 7). » Pellicanus avis quedam dicitur esse, cujus magnitudo est ad vulturis quantitatem, semper solitaria et in solitudine moratur, quæ tantæ abstinentiæ est, ut sicut aliæ aves saturitate, ita ipsa jejuniis delectatur (1761). Talis avis fuit Antonius, talis Paulus et Hilarion, talis beatus Benedictus, quorum deliciæ jejuniium, quorum vita abstinentia fuit. De talibus autem, et Dominus ad Job loquitur, dicens: « Quis dimisit onagram liberum, et vincula ejus quis solvit? Cui dedit in solitudine domum, et tabernacula in terra salsuginis. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit, circumspicit montes pascuæ suæ, et virentia quæque perquirunt (Job xxxix, 5). » Quos David per pellicanum, eos Dominus per onagram significat. Est autem Onager asinus silvester, nunquam a solitudine recessens, qui propria viens libertate, occidi quidem potest, vinculis hominum domari non potest. Per asinum ergo, qui stultum animal est, illi intelliguntur de quibus Apostolus ait: « Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (I Cor. i, 17). » Homines namque hujus mundi quasi asinos, et stulta animalia hos viros clarissimos, et Deo ama-

biles deputabant, quia dimissis hujus sæculi voluptatibus in solitudine habitantes, non quasi homines, sed quasi pecora et bruta animalia vivere videbantur. Nudi, et sine tecto, frigus et calorem die nocteque patiebantur. Ab omni quoque mundana sollicitudine liberi, et vitiorum omnium, atque concupiscentiarum vinculis absoluti, per solitudinem vagabantur, cantantes, et jubilantes, et soli contemplationi vacantes. Et hoc est, quod Dominus ait: « Quibus dedit in solitudine domum et tabernacula in terra salsuginis (Job xxxix, 6). » Et isti quidem contemnant multitudinem civitatis, quia mundo, mortui, soli Deo placere desiderant, et mento jam inter angelos conversantes, hominum conversationem non appetunt, dicentes cum Apostolo: « Nostra autem conversatio in cælis est (Philip. iii, 20). » Clamorem autem exactoris non audiunt, quia non ventri, sed spiritui serviunt. Iste exactor, venter noster est, cui nisi debitam annonam quotidie persolvimus, quasi impius exactor nos torquere et cruciari non cessat. Tam improbus enim est, ut tota nostra substantia vix ei sufficere possit. Illi tamen ei non obediunt, et alio cibo relecti ejus clamores, et tortiones sic patiuntur, quasi eos non sentiant. « Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei (Math. iv, 4). » Circumspiciunt igitur montes pascuæ ejus, et virentia quæque perquirunt. Isti sunt montes illi de quibus dicitur: « Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi (Psal. cxx, 1). » Duo magni montes duo sunt testamenta; cæteri vero tot sunt quot prophetarum libri. In his autem inveniuntur pascua semper virentia, et nunquam deficientia, quibus nulli ciborum apparatus, nullæque deliciæ comparari possunt. Illis igitur Dei onagri relecti clamorem exactoris non audiunt. Ad hos itaque respiciant, qui abstinentiæ bonum cognoscere quærunt. De qua et Apostolus ait: « Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non in comensationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et ambitione; sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. i, 12). » Nonne audis quod et Apostolus non necessaria, sed superflua interdicit? Comensationes enim, ebrietates et carnis cura non in necessitatibus, sed in desideriis et voluptatibus superflua sunt. Dominum autem Jesum Christum induit quicunque sapientia, justitia, et veritate, castitate, humilitate, et virtutum omnium honestate vestitur. Ubi abstinentia non est, ibi castitas et honestas esse non possunt. Plantavit vineam Noe, inebriatus est, et nesciens verentia discooperuit (Gen. ix). Ecce verenda quæ semper

(1758) Item Uterque cod. Vat.: « In hac tali pugna, alii carni, alii spiritui suffragantur. Qui carnis desideria fugiunt spiritui auxiliantur. E contra vero spiritum opprimunt, qui carnis servituti subjiciuntur, qui carnis desideria sequuntur. »

(1759) Cod. Vat.: una carnalis.

(1760) Cod. Vat.: Præcipio enim.

(1761) Cod. Vat.: desicietur.

operienda sunt, ebrietate manifestantur. Et ideo Apostolus ait : « Nohite inebriari vino, in quo est luxuria (*Ephes. v, 18*). » Si tantus patriarcha inebriatus verenda sua celare non potuit, quomodo ebriosus membrorum suorum **508** honestatem castitatemque servabit? Loth quoque vino inebriatus filiarum pudicitiam violavit; quem tantum vino superatum, imo vino sepultum Scriptura commemorat, ut malum quod fecerat ebrius ignoraret. Unde et Salomon non immerito ait : « Visio Samuelis, qua erudit cum mater sua. Noli, Samuel, noli regibus dare vinum; quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas; ne forte bibant et obliviscantur iudiciorum, et mutent causam filiorum pauperis (*Prov. xxxi, 4*) : » Samuel, in quo est Deus, interpretatur, per quem apostolos intelligimus, qui amici Dei appellantur, de quibus ipse Dominus ait : « Vos amici mei estis (*Joun. xv, 14*); » et : « Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos (*Ibid., 9*). » Isti autem a matre instructi; mater enim eorum Ecclesia est, vinum regibus interdicit. Reges isti episcopi, et sacerdotes sunt, qui alios regentes et corrigentes, ab omni violentia et ebrietate ut se custodiant necesse est. Unde et plenus Deo beatus Paulus tales episcopos, et sacerdotes eligi præcepit, qui non violenti sed modesti; non ebriosi, sed sobrii sint. Timotheo tamen episcopo dicit, ut utatur modico vino propter stomachum et frequentes infirmitates suas. Diaconos etiam non multo vino deditos esse jubet. Sic igitur Samuel non dat vinum regibus, et dat vinum regibus. Non dat utique ad ebrietatem et superfluitatem; dat autem ad modestiam, et sobrietatem, et corporis necessitatem. Nam et Salvator noster sic a Judæis reprehenditur, quasi potator vini et amicus publicanorum. Non necessaria igitur, et superflua prohibentur; et vini et concupiscentiæ ebrietas mala est; quia nullum secretum est, ubi vel hæc, vel illa ebrietas regnat. Tales ebrii non possunt dicere : « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (*Psal. cxviii, 11*). » Et multoties amisso sensu, et intelligentia, et bonum malum, et malum bonum dicunt, « ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem (*Isa. v, 20*) : » dicentes dulce amarum, et amarum dulce, et utroque vino inebriati pervertunt causam filiorum pauperis. Illius videlicet pauperis, qui cum dives omnium esset, pauper pro nobis factus est. Cum igitur cibi potusque abstinentia tam utilis sit, vitiorum, et voluptatum abstinentiam quam necessariam esse putabimus? « Hæc est enim voluntas Dei, ait Apostolus, ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore; non in passione desiderii, sicut et gentes quæ Deum ignorant (*I Thess. vi, 5*); » uno verbo omnia vitiorum comprehendit. In eo autem quod ait « non in passione desiderii, sicut et gentes, quæ Deum ignorant (*Ibid.*) : » omnis spiritualis, et car-

nalis abstinentia continetur : et sine mentis carni que desiderio raro videtur fieri peccatum. Fit tamen aliquando, dum alii alios etiam invitos vel et vel blanditiis peccare compellunt.

CAPUT XII.

Ubi, id est in quibus, Ecclesia ornatur.

Diximus superius de Ecclesia, et ornamentis ejus. Restat nunc ut suis ornamentis eam indutam videamus, et in ejus specie et pulchritudine delectemur, de qua Psalmista ad Dominum dicit : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdabitur varietate (*Psal. xlii, 11*). » Hæc regina ipsa est de qua loquimur, Ecclesia Dei, quæ bene a dextris stare dicitur, quia læta et prospera ipsi paratur. In iudicio, ut Dominus ait, stabunt agni a dextris, hædi autem a sinistris. Multa sunt ejus vestimenta, multa sunt ejus ornamenta; et ideo varietate circumamictis perhibetur; sed nullum ornamentum habet, quod vel aureum, vel deauratum non sit. Nullum sine auro est ei ornamentum. Sæpe jam diximus quod per aurum, aut sapientia, aut vite integritas, et puritas designatur, sine quibus nullum ornamentum pulchrum est, et quodcumque his non decoratur vile et abominabile est. Talibus ornamentis (1762) ornata dicitur Rebëcca, cui servus Abraham in aure aureas, et armillas aureas, et omnia vestimenta attulisse narratur (*Genes. xxiv*). Ingressa in templum Salomonis (*III Reg. x*), et circumspice diligenter, nihil ibi nisi aurum, et ipsum purissimum videre poteris. Quare hoc? quia nihil fatuum et stultum, nihil turpe et immundum in domo Dei apparere debet. Regina Saba, per quam Ecclesia figuratur, veniens ad Salomonem, tulit ei centum et viginti talenta de auro purissimo. Pehora igitur in vestitu deaurato Ecclesia describitur, ut tota sapiens, tota munda et incorrupta interpretetur, de qua per Salomonem Dominus ait : « Un est columba mea, perfecta mea, immaculata mea (*Cant. vi, 9*), » de qua et Apostolus ait : « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam (*Eph. v, 27*). » Nullum igitur ornamentum illius est, etsi pretiosum, et pulchrum videtur, nisi aurum fuerit. Videntur enim hæretici pagani, philosophi, et Judæi eadem ipsa ornamenta habere, quibus sponsa Christi utitur; sed in hoc differunt, quod aurea non sunt, quamvis aurea esse videantur. Nulla enim alia sapientia aurea est, nisi ea quæ evangelica et apostolica doctrina **509** confirmatur. Quæcumque igitur fides, quæcumque charitas, quæcumque humilitas, misericordia, patientia, justitia, vel obedientia fuerit, si apostolica doctrina auro non splenduerit, falsa est, corrupta est, immunda est, et tanquam mors, et venena fugienda est. Merito ergo in vestitu deaurato Ecclesia pingitur, ejus omnia ornamenta tam purissima auro intexta sunt. Semper autem sancta Ecclesia omnibus suis ornamentis induta est, quamvis in

simul omnia videantur; aliquando fidei, aliquando spei, aliquando charitatis ornamento induta conspiciuntur, cæteris quodammodo sub una latentibus et non apparentibus. (1763) Quando autem fidei incrementum apparet, tunc mirabile videas, dæmonia fugere, mortuos surgere, cæcos illuminari, paralyticos curari, leprosos mundari, aliaque miracula fieri, quæ ab his, qui eodem fidei ornamento vestiti non sunt, impossibilia esse creduntur. Hoc autem fidei ornamento post Christi passionem longo tempore Ecclesiæ filii usi sunt, quoniam gentiles et infideles maxime hoc videre delectabantur, hoc ad Christi amorem trahebantur; ita ut manifeste intelligerent omnia possibilia esse credenti. Quando vero spei ornamentum manifestatur, tunc tota in contemplationem erigitur, et a terrenis ad cœlestia sublimatur, ut, quamvis corpore in mundo sit, confideret dicere iudeat: « Nostra conversatio in cœlis est (*Philip. II, 20*). » — « Spe enim salvi facti sumus (*Rom. VIII, 24*). » Et tunc quidem tam magna promittit, ut quodammodo extra se dicat, et in desiderio obediendi inflammet audientes; ita ut cum Apostolo quis audiens licet: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (*Philip. I, 23*). » Et cum Psalmista: « Sicut servus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus: sitiit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei (*Psal. LI, 1*). » Sed quid mirum, cum ea indubitanter speranda promittat, « quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se? » (*I Cor. II, 9*). Hæc autem spei contemplatio facit, ut sponsus aliquando de ea dicat: « Adjuro vos, filie Jerusalem, ne capreas, cervosque camporum, ut non suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, quoad usque ipsa elicit (*Cant. III, 5*). » Hoc spei desiderio tenebatur illa, de qua ipse Dominus ait: « Maria optiuam artem elegit, quæ non auferetur ab ea (*Luc. X, 42*). » Si vero in charitatis se ornamento Ecclesia evelaverit, tunc videas omnes se vicissim salutantes in osculo pacis, tunc intelligas, « quam bonum » est, « et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal. CXXXII, 1*), et quomodo » multitudinis crementium erat cor unum et anima una; erantque illis omnia communia, et nemo dicebat aliquid esse suum (*Act. IV, 32*). » Quando hoc ornamentum apparet, tunc idem volunt, atque idem nolunt omnes. Idem enim velle, et idem nolle, ait quidam, firma unitas est (Cicero). — « Majorem autem charitatem

A nemo habet, dicit Dominus, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (*Joan. xv, 13*). » Quoties Ecclesiæ filii charitatis vestibus induuntur, toties odium, ira, invidia, indignatio, furor, detractio, contentiones, æmulationes, dissensiones fugantur, et perimuntur. Conveniunt enim, sibi que vicissim optulantur charitas et concordia, pax et misericordia, coram quibus hæc talia portenta consistere non prævalent. Sunt alia quædam Ecclesiæ ornamenta non artificiose inter se conjuncta, ut unum sine omnibus induere non valeat. Quatuor enim sunt, quorum primum prudentia, secundum justitia, tertium fortitudo, quartum temperantia dicitur; de quibus superius satis locuti sumus. His autem Ecclesiæ filii præcipue in Quadragesimis, et magnis solemnitatibus, et si quando concilia celebrantur, indui solent. Et tunc quidem videre, et audire satis suave, et delectabile est, sapientiam prædicantem, justitiam judicantem, fortitudinem separantem, et temperantiam pro quibusdam utiliter interpellantem. At vero humilitatis ornamentum, quando Ecclesiæ filii induuntur, tunc omnis superbia confunditur, arrogantia dissipatur cum beatæ Mariæ Virginis sententia: « Deponit potentes de sede, et exaltat humiles (*Luc. I, 52*); » et Filius ejus Salvator noster eandem sententiam confirmans, ait: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur (*Luc. XVII, 14*). » Tunc virginum choros, et monachorum exercitus conspicias lana, et pelilibus indutos, quibus indumentis maxime humilitas gloriatur, inter quos et Pater noster Benedictus super eburneam sedens cathedram totum humilitatis ornamentum in duodecim membra partitur. Quando autem, cum misericordiæ vestibus se manifestat Ecclesia, tunc hospites colliguntur, nudi vestiuntur, carceres aperiuntur, visitantur infirmi, famelici satiantur; et ipsa mater humilis, et misericordiosissima, Domini sui exempla secuta, pauperibus ministrare, et pedes lavare non dedignatur. Nullum indumentum est, quo magis ornatam eam videre desiderent, quicumque paupertate, infirmitate, vel quacunque calamitate oppressi sunt. Hoc autem vestimento ipse Dominus et Salvator noster indotus dicebat: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. (*Matth. XI, 28*); » et: « Sinite parvulos venire ad me; talium enim regnum cœlorum (*Marc. X, 14*). » Sunt et alia ornamenta, quibus hujus reginæ nobilissimæ pulchritudo et gloria manifestatur; sed tantilla nos modo dixisse sufficiat.

(1763) Uterque Cod. Vat.: Quando autem fidei ornamentum apparet, tunc mirabile dictu videat dæmones fugere, mortuos resurgere, etc.

SENTENTIARUM

LIBER TERTIUS (1764).

CAPUT PRIMUM.

DE NOVO MUNDO.

Novus homo venit in mundum, qui novum et veterem condidit mundum. Exiit enim a Patre et venit in mundum, ut de immundo faceret mundum, et qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 1, 9*). Sed quomodo venit, qui ubique est, et qui in mundo erat, et mundus per ipsum factus est? Quomodo etiam a Patre exiit, qui a Patre nunquam recessit? Venire Dei apparere est, et quando se ostendit: tunc exire et venire videtur. De quo etiam scriptum est: « Hic Deus noster, et non existimabitur alius ad eum, qui adinventum omnem viam scientiæ. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (*Baruch. III, 37*). » Visus est enim per humanitatem, qui videri non potest secundum divinitatem; quia « Deum nemo vidit unquam (*Joan. 1, 18*). » Veniens autem innovavit omnia: secundum hoc, quod ipse dicit: « Ecce nova facio omnia (*Apoc. XXI, 5*). » Debemus igitur, sicut Apostolus ait, in novitate vitæ ambulare (*Rom. VI, 4*), et non veterem, sed novum hominem imitari. Cum a Judæis Dominus teneretur, alterius mundi se regem esse ostendens, ait: « Regnum meum non est de hoc mundo (*Joan. XXVIII, 36*). » Quod enim de mundo hoc non esse dicit, alterius mundi regnum suum esse ostendit. Est itaque alius mundus supra hunc mundum, valde excellentioris naturæ, et dignitatis, quam sit iste mundus, qui in maligno positus est; de quo ipse Dominus ait: « Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus (*Joan. XV, 4*). » Quibus verbis tertium quoque ostendit mundum, per quem Ecclesiam intelligimus, quæ de mundo quidem electa est, sed jam nunc de mundo non est. Quia et ipse mundus est, de quo videlicet mundo scriptum est: « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim venit, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum (*Ibid. III, 17*). » Iste enim mundus, qui salvatur per ipsum, nullus alius, nisi Ecclesia intelligi potest. Hic est igitur ille mundus, de quo Dominus dicit: « Ecce nova facio omnia (*Isa XLIII, 19*); » (1765) quoniam, si nova in hoc mundo facta sunt omnia, habet igitur Ecclesia novum cælum, novam terram, novum solem, novam

lunam, et stellas novas, et nubes, et pluvias, fulgura, et tonitrua, montes, et silvas, et homines novos, ceteraque omnia, quæ tamen per illa veteri significata fuerant, et quantum cum illis similitudinem habent. Novi enim sunt cæli, de quibus dicitur: « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum (*Psal. XVIII, 1*). » Nova terra est illa de qua dicitur: « Et terra nostra dabit fructum suum (*Ibid. LXXXIV, 13*). » Vis videre novum solem? « Vobis timentibus Deum orietur sol justitiæ (*Malach. VI, 2*), » et « fulgebunt justi sicut sol in regno Dei (*Matth. XIII, 43*). » Vis et novam lunam videre? « Quæ est ista quæ profectur, quasi aurora consurgens, pulchra et læta, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies militum (*Cant. VI, 9*). » Beatus quoque Joannes dicit se vidisse mulierem quæ erat « amicta sole, et luna sub pedibus ejus (*Apoc. XII, 1*). » Nova et inaudita luna, quam mulier sub pedibus habet. Nova stella Virgo Maria, quæ stella maris interpretatur, et illa de qua dicitur: « Orietur stella ex Jacob, et ille homo ex Israel (*Num. XXIV, 17*). » Novum est hoc, ut ex hominibus stelle orientur. Vide etiam novæ nubes, novasque columbas. « Qui sunt isti, qui et nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras sunt (*Isa. LX, 8*). » Ecce invenimus novum mundum, qui solus vera definitione dicitur mundus, quoniam et aqua et Spiritu sancto, de immundo factus est mundus. Hic sit igitur nobis materia loquendi, et in Dei laudibus sermones componendi: ipso adjutante qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

511 CAPUT II.

De cælis novis.

« Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum (*Psal. XVIII, 1*). » Cæli vocantur sancti apostoli, et quare cæli vocantur dicitur est. Sicut enim illius mundi qui ab initio factus est, qui de cælo constat, et terra, de qua ait Moyses: « In principio creavit Deus cælum et terram (*Gen. I, 1*), » maxima pars, (1766) et nobilissima cælum est: ita et hujus novi mundi, de quo Dominus ait: « Non venit Filius hominis ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum (*Joan. III, 17*); » majores et clariores cæteris apostoli sunt. De quibus scriptum est: « Principes populorum (1767) congregati sunt cum Deo Abraham (*Psal. XLVI, 10*). » Isii sunt isti senatores, de quibus Dominus: « Nobilis in partu

(1764) Cod. 1254: Incipit liber domini Brunonis episcopi De novo mundo.

(1765) Cod. Vat.: Quod si nova, etc.

(1766) Cod. Vat.: Et nobilior.

(1767) Cod. Vat. 1254: Convenerunt cum Deo Abraham.

vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ (*Prov.* xxxi, 27). » Quibus ipse Dominus : « Vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth.* xix, 28). » pro quibus Patrem rogat, dicens : « Pater, ego volo, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum (*Joan.* xvii, 21). » Totus mundus cœlo concluditur, tota Ecclesia catholica inter apostolicæ fidei et doctrinæ terminos continetur. Quicumque extra hos terminos est, profanus et infidelis est. Unde et per Salomonem a Domino dicitur : « Non transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui (*Prov.* xxii, 28). » Merito igitur apostoli cœli vocantur, cum tantam cœli similitudinem habeant, et nomen. Cœlum autem, ut quibusdam placet, ex eo dicitur quod cœlatum est, id est variis cœlaturis, sive sculpturis depictum, et variatum est. Ibi enim sol, et luna, ibi stellæ, et majores et minores positæ sunt, quarum splendore et pulchritudine sic decoratum est, ut nihil in creaturis averniatur, quod pulchritudini ejus valeat comparari. Nam et in templo Salomonis palmæ cœlatæ, et aliæ cœlaturæ valde proeminentes fuisse referuntur; quæ quidem omnia apostolis quoque convenire videntur. In eis enim et solem, et lunam, et stellas invenire non est difficile. Ipsi sunt, quibus Dominus ait : « Vos estis lux mundi (*Matth.* v, 14); » sic eorum fide et doctrina tota Ecclesia illuminata est, sicut solis hujus, et lunæ splendore tota terra (1768) illuminatur, in quibus et virtutum omnium pulchritudo, quasi stellæ quædam coruscant. Si vero a celando cœli dicantur, eo quod arcana celant cœlestia, et abscondunt, audio Apostolum quoque dicentem de his arcanis, quod raptus in paradysum audiverit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Quibus et Dominus sua secreta celare præcipiens : « Nolite loqui, sanctum dare canibus, vel margaritas spergere ante porcos (*Ibid.* vii, 6). » De istis ergo dicitur : « Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiat firmamentum (*Psal.* xviii, 1). » Quamvis et illi alii suo modo Dei gloriam enarrant, et narrant : alios dixi; quoniam et illi multi sunt secundum eum : « Laudate Dominum de cœlis (*Psal.* cxlviii, 1) — et cœli cœlorum, laudate Dominum (*Ibid.*, 2). » Apostolus quoque tres cœlos ponit; Moyses ait enim : « In principio Deus creavit cœlum et terram (*Genes.* i, 1) : » ecce unum. Secunda die, fecit Deus firmamentum in medio aquarum, divique aquas quæ erant super firmamentum ab his quæ erant sub firmamento, vocavitque firmamentum firmamentum (*Ibid.*, 7). » Ecce alterum. Et hoc quidem est id cœlum, quod per solem, lunam et stellæ, quæ eodem fulgent, et nostris oculis revelantur. Primum enim cœlum de hoc mundo videre impossibile est, quoniam hoc quod videmus, inter nos, et illud situm est. Sed cujus excellentiæ et pulchritudinis

A illud esse putabimus, cum hujus inferioris tantum esse videamus? Et primum quidem cœlum statim eadem die factum, et illuminatum est, dicente Domino : « Fiat lux, et facta est lux (*Genes.* i, 5). » Hoc autem tertia die, postquam factum est, solem, lunam et stellæ suscepisse narratur. Erat igitur sine lumine usque ad hanc diem præsertim cum aquis omnia continentibus nondum appareret arida. Tertia namque die dictum est : « Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum unum, et appareat arida (*Ibid.*, 9). » Nondum igitur arida apparebat, quia nondum firmamentum lumen habebat. Primum vero cœlum jam luce sua fulgebat; illa autem lux dies a Domino vocata est, dicente Scriptura : « Vocavitque Dominus lucem diem, et tenebras noctem (*Ibid.*, 5); » dies autem sine luce esse non potuit. Quo autem instrumento lux illius cœli, et illius diei facta sit; cum nondum sol, et luna, vel aliqua luminis instrumenta facta fuissent, dubitari potest. Legimus tamen quod mundus ille non egebat lumine solis, quod nox non erat illic; ubi enim angeli sunt, tenebræ esse non possunt. Nam de sanctis dictum est, quod « fulgebunt sicut sol in regno Dei (*Matth.* xiii, 43). » Ipse quoque diabolus nunc niger et tenebrosus, propter nimiam claritatem, prius lucifer vocabatur. Ubi igitur tot soles sunt, iste sol ibi necessarius non est. Quoniam autem mundus iste tertia die illuminatus est (primus enim mundus, 512 ut modo diximus, ex quo factus est nunquam lumine caruit), hoc nobis significare videtur quod tertia (ut ita dixerim) ætate, sol justitiæ Salvator noster natus de Virgine mundum illuminavit. Primus siquidem dies fuit ab initio usque ad Moysen. Secundus a Moysen usque ad Christum. Tertius vero a Christo Deo Domino nostro usque ad finem sæculi. Et tunc quidem « populus gentium, qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis (*Isa.* ix, 2). » (1769) Cæteri vero dies, qui præcesserant usque ad Christum sine luce fuerunt. Primum igitur cœlum, quod cum luce simul factum est. Neque enim cœlum postea lux, sed eadem die utraque facta sunt, non ad istum, sed ad illum mundum pertinent, cujus habitatores angeli sunt; cujus et viri sancti post hanc vitam incolæ futuri sunt. Per lucem autem, et tenebras, sive per diem et noctem, bonos et malos angelos intelligere possumus, qui, quoniam eadem die divisi sunt, subitam malignorum spirituum ruinam significare videntur. Unde Dominus apud beatum Joannem apostolum et evangelistam, de eorum principio ait, quod « ab initio mendax fuit, et in veritate non stetit (*Joan.* viii, 44). » Dicit enim ad Phariseos (1770) : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere (*Ibid.*). (1771) Quoniam loquitur, quia mendax est, et non est veritas in eo. Nostri quoque

(1768) Cod. Vat. : *illustratur.*

(1769) Cod. Vat. : 1254, *quoniam Christus sol justitiam est eis.* Cæteri vero, etc.

(1770) Hæc in Cod. Vat. 1254 omittuntur.

(1771) Hæc addit cit. editio : « Iste homicida erat ab initio : et in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. » *Quoniam loquitur mendacium si es proprio loquitur : quia mendax est, et vultis ejus.*

cœli ad similitudinem firmamenti nequaquam simul et vocati, et illuminati sunt; sed jam tertio anno postquam vocati Spiritus sancti illuminationem accipere meruerunt. Nondum enim, ut beatus Lucas ait, Scripturas intelligebant, quod Christus a mortuis resurgere oporteret (*Luc. xxiv, 46*). Erant igitur sine lumine, tanta adhuc oppressi caligine. Sicut ergo firmamentum illuminatum est die tertia, sic et apostoli anno tertio illuminati sunt. In eo etiam quod aquæ quæ sunt supra firmamentum dividuntur ab aquis quæ sunt sub firmamento, firmamenti similitudinem apostoli habere videntur. In medio namque quodammodo positi, aquas ab aquis dividunt, quia Novum a Veteri separant Testamentum. Aquas enim ab aquis Apostolus dividit, quando Veteris Testamenti doctrinam, et ritum interdicat. Ait Apostolus: « Ego Paulus dico vobis, si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat (*Galat. v, 2*). » Hoc enim firmamentum, isti cœli nos docuerunt quantum aquis legis et Evangelii aquæ differant inter sese. Isti igitur sunt illi cœli, qui enarrant gloriam Dei. Sed quo docente, quoque instruite, dicat Psalmista: « Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam (*Psal. xviii, 2*). » Dies igitur est ille, qui docet; dies sunt illi, qui docentur. Ille qui docet unus est: illi qui docentur multi dies sunt; sed « melior est dies una in atriis Domini super millia (*Ibid. lxxxiii, 10*). » Dies itaque Christus est, dies apostoli ejus sunt; quoniam ipse lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ; qui suis quoque discipulis ait: « Vos estis lux mundi (*Matth. v, 14*). » Si autem lux, et dies, sic autem superius scriptum est quia « vocavit lucem diem, et tenebras noctem. » Dies igitur eructat verbum Domini, quia Dominus Salvator noster « vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i, 9*); » fidei doctrinam, et verbum prædicationis discipulos docet, et Ecclesiam instruit; quæ quidem non immerito propter unitatem fidei singulariter dies dicitur, quamvis multos in se et pene innumerabiles dies contineat: tot enim sunt dies quot et sancti. De quibus dicitur: « Dies formabuntur, et nemo in eis (*Psal. cxxxviii, 16*). » Nemo enim inter eos est, nisi dies; nemo in eis nisi clarus et splendidus. Fulgebunt enim sicut sol in regno Dei. Sed, o stultitia! o impietas! o insania! Quamvis dies diei eructet verbum: quamvis ipsa veritas per Filium Dei, et per ipsam sapientiam manifestetur. Sapientia enim prædicat in plateis; tamen nox non erubescit suam indicare scientiam, sive potius insipientiam nocti. Adhuc enim scribæ, Pharisei prædicant quia cæci sunt, et duces cæcorum, seipos, et alios secum in noctis ignorantie tenebras mergunt. Nox enim sunt isti cæci sine luce, nihilque aliud quam tenebras habent, ideoque nihil aliud quam errorem docent et prædicant. Dictum est autem, qui sunt cœli; quid nuntiant, a quo acceperint ea, quæ narrant, et nuntiant. Restat nunc, ut audiamus quibus linguis, qui-

busque sermonibus ea annuntiant. « Non sunt, » inquit, « loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum (*Psal. xviii, 5*). » Hoc est enim, quod in Actibus apostolorum legitur, quoniam « loquebantur variis linguis apostoli magnalia Dei (*Act. ii, 12*). » Omnibus linguis loquebantur, id est omnem scientiam docebant. Sed ubi? Vis audire? « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii, 4*). » Et quid dicebant? « In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit ut gigas ad currendam viam (*Ibid., 6*). » In sole, inquit, id est in luce, in claro, in manifesto posuit **513** tabernaculum suum, id est carnem et humanitatem suam, in qua, velut in tabernaculo divinitas occultata latebat, ut adimpleretur quod scriptum est: « Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri (*Isa. lii, 10*). » Erat supra solem, et videri non poterat, humiliavit se, et descendit, et in sole videretur, et per carnem, quam assumpsit, manifestaretur. « Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii, 5*): » exsultavit ad currendam viam factus ut gigas, fortis videlicet, et insuperabilis, et non secundum hominum opinionem, sed secundum rei veritatem duplicis naturæ, Deus pariter et homo. Gigantes enim secundum hominum opinionem et dii, et homines esse putantur; « potentes a sæculo, sicut scriptum est, viri famosi (*Genes. vi, 4*). » Processit igitur tanquam sponsus de thalamo suo, quia non solus, sed conjugatus de utero Virginis exivit. In quo videlicet utero dei filius nuptias fecit, uxorem duxit, et priusquam nasceretur, humanitatem nostram sibi conjunxit. Exsultavit autem ad currendam viam, quia, ut hominem redimeret et salvaret, ipsam cum gaudio contulit passionem, et ipse quidem veraciter dicere potuit: « Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum (*Psal. cxviii, 50*). » Ille est enim ille « beatus vir, qui non abiit in concilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit (*Psal. i, 1*). » — « Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (*I Petr. ii, 22*). » In hac via cucurrit ipse, in hac exsultavit, in hac et nos currere docuit. « A summo cælo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus (*Psal. xviii, 6*). » Hoc est enim, quod ipse ait: « Exivi a Patre, et veni in mundum, iterum reliquo mundum, et vado ad Patrem (*Joan. xvi, 28*). » Denique a summo ad summum est occursum ejus, quia per omnia æqualis est Patri secundum divinitatem. De quo et Daniel ait: « Aspiciebam in vis noctis; et ecce in nubibus cœli Filius hominis venit; et datum est ei regnum, et honor, et potestas, et usque ad antiquum dierum pervenit (*Dan. vii, 13*). » Usque ad antiquum namque dierum pervenit Dominus, quando similis Patri et æqualis per omnia apparebit. Si enim esset aliquid secundum divinitatem, in quo differret ab ipso, non utique perveniret usque ad ipsum. Pervenit igitur usque ad ipsam,

quia in nullo distat ad ipso. Beati illi cœli, qui sic A
enarrant gloriam Dei.

CAPUT III

De nubibus novis.

« Posuit Dominus tenebras latibulum suum in cir-
cuitu ejus, tabernaculum ejus tenebrosa aqua in
nubibus aeris (*Psal. xvii, 12*). » — « Præ fulgore in
conspetu ejus nubes transierunt, grando et carbo-
nes ignis (*Ibid., 13*). » Novus mundus (1772) novas
tenebras habet, vetera transierunt et facta sunt omnia
nova. Iste mundus Ecclesia est, in qua cœli novi,
et terra nova, et homines novi, et omnia nova et
munda sunt. Quid igitur nubes, nisi apostolos intel-
ligamus? De quibus scriptum est: « Qui sunt isti,
qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras
suas (*Isai. lx, 8*). » Et cœli, et nubes, et montes, et
fontes, et multis aliis nominibus vocantur sancti
apostoli, propter quasdam sibi convenientes signifi-
cationes. Sed quo volant? Dicit Psalmista: « In
omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis
terræ verba eorum (*Psal. xviii, 4*). » Unde veniunt:
« Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in plu-
viam fecit (*Psal. cxxxiv, 7*). » Istæ nubes pluunt
super bonos et malos, et terram infecundam et
infertilem doctrinæ pluviis fecundam faciunt.
Misera illa terra, quæ harum pluviis non irrigatur.
Misera Judea et Synagoga, de qua scriptum est:
« Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam
imbrem (*Isa. v, 6*). » Unde et Apostolus dicit:
« Vobis primum oportebat prædicari verbum Dei;
sed quoniam repellitis illud, et indignos vos fecistis
eternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (*Act. xiii,
46*). » Volant igitur apostoli quasi nubes (1773)
ubique compluentes, totam terram fecundantes, ad
idem vocantes, miraculis coruscantes et fulgura in
pluviam facientes. Fulgura namque in pluviam sunt,
quando miracula doctrinam sequuntur. Sic enim de
apostolis in Evangelio dicitur: « profecti
prædicaverunt ubique Domino cooperante, et sermo-
nem confirmante, sequentibus signis (*Marc. xvi, 25*). »
Per nubes igitur apostolos, per pluviam doctrinam,
et tonitrua voces, et per fulgura miracula intelligen-
dus. Unde etiam Jacobus, et Joannes Boanerges, id
est filii tonitruum vocantur, quorum altisonis vocibus,
vasi magnis quibusdam tonitruis mundus perterritus
ab infidelitate ad fidem conversus est. (1774) Si-
militer et Bartholomæus filius suspendentis aquas,
ovans nubes, atque fecundas, de fonte vitæ, de fon-
tibus Israel aquas haurit, salientes in 514 vitam
eternam, quas et tenere et fundere suo tempore
ovit. His aquis irrigatur tota nostra terra, lavatur
corpus et anima nostra. Has autem nubes auster, et
quillo fugat, de quo scriptum est: (1775) « Ventus

aquilo dissipat pluviam (*Prov. xxv, 23*). » — « Ab
aquilone pendentur mala super omnes habitatores
terræ (*Jer. i, 14*). » — « Ponam, inquit diabolus, sedem
meam ad aquilonem et ero similis Altissimo (*Isa. xiv,
14*). » Ipse est igitur, qui nubes fugat, qui sanctos perse-
quitur, qui de infidelium civitatibus apostolos pellit et
ad alias civitates fugere compellit. Hoc enim et ipse
Dominus eis præcipit: « Si vos persecuti fuerint in
una civitate, fugite in aliam (*Matth. xx, 23*). » Sed
si Dominus surgens a somno imperet ventis et mari,
illico fiet tranquillitas magna (*Matth. viii, 26*).
Et dicitur aquiloni: « Surge aquilo, imo fuge: « ec-
veni, auster, et perfla in hortum meum, et fluent
aromata illius (*Cant. iv, 16*). » Sunt autem venti
boni et venti mali; nubes bonæ et nubes malæ.
B Malæ nubes hæretici et schismatici, qui non pluviam
sed (1776) grandinem ferunt. Ex quibus sagittæ et
fulgura procedentia, non vitia, sed animas interfici-
unt. Boni venti de thesauris Domini producuntur,
de quibus dicitur: « Qui producit ventos de thesau-
ris suis (*Psal. cxxxiv, 7*). » Talis ventus est charitas,
pietas et misericordia, cæteræque virtutes, quæ de
cœlestibus thesauris producuntur. His autem feruntur
nubes, his apostoli ducuntur: istæ cogunt eos
volare, mundum peragrarè et Evangelium prædicare;
unde et apostoli inquirunt, non possumus non loqui
ea quæ audivimus et scimus. « Charitas enim Dei
urget nos (*I Cor. v, 14*). » Valde conveniens est,
ut talibus ventis tales nubes circumferantur, de qui-
bus scriptum est: « Viderunt te aquæ, Deus, vide-
runt te aquæ, timuerunt, et turbatæ sunt abyssi.
Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nu-
bes (*Psal. lxxvi, 17*). » Sed, quomodo aquæ Domi-
num, vel quibus oculis videre potuerunt? (1777) Qua-
re etiam timuerunt? Quæ sunt istæ aquæ? Insensi-
biles enim res videre et timere non possunt.
« Aquæ multæ, dicit Scriptura, populi multi (*Apoc.
xvii*). » Merito populi aquæ vocantur, qui semper
ad inferiora currunt, et ad mortem festinant. De
Jordane tamen dicitur: « Et tu, Jordanis, qui con-
versus es retrorsum (*Psal. cxiii, 5*). » Usque infe-
rius currebas; nunc te ad superiora conscendere
video. Quid enim per Jordanem nisi populus bapti-
zatus significatur? Ibi cœpit baptismi sacramentum:
ibi Dominus baptizatus est. Solus igitur iste fluxus,
D solus populus Christianus superius ascendit et ad
cœlestia scandit, cæteræ vero aquæ; cæterique
populi in mare demerguntur et in infernum præci-
pitantur. Istæ autem aquæ, de quibus dicitur:
« Viderunt te aquæ, Deus, et timuerunt, » bonæ aquæ
esse videntur, quæ Dominum cognoscere et timere
meruerunt, unde et turbatæ sunt abyssi, quia mul-
titudine facta est sonitus aquarum. Hæc, inquit, fuit
causa, quod abyssi turbarentur, quod infernus et

vent, quomodo teneant, et quomodo fundant, longe est
ab humana scientia. At si ut Bartholomæus filius, etc.

(1775) Cod. Vat.: Venit aquilo, fugat nubes.

(1776) Cod. Vat.: grandines.

(1777) Cod. Vat.: Quare et timuerunt? Quæ sunt
istæ sensibiles, quæ videre et timere possunt?

(1772) Cod. Vat.: Novas nubes habet.

(1773) Cod. Vat.: ubique pluentes.

(1774) Uterque codex, et cit. edit. Similiter et
Bartholomæus filius suspendentis aquas interpretatur.
Mirabili enim et ineffabili modo aquas in nubibus
suspendit. Quas videlicet aquas quomodo nubes ele-

maligini spiritus formidarent et confunderentur, quia aqua illæ, de quibus modo diximus, Dominum viderunt et timuerunt. Insuper et multitudo facta est sonitus aquarum Deum laudantium, et contentium, et ad finem convertentium. Hoc autem totum factum est, quia vocem dederunt nubi, quia apostolorum tonitrua audita sunt; quia verbi Dei sagittæ (1778) jaculatae sunt et quia miraculorum coruscationes visæ sunt. Hoc est enim, quod ait: « Etenim sagittæ tuæ pertransierunt, vox tonitruum tui in rota. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota est, et contremuit terra (Psal. lxxvi, 19). » Quid est, commota est et contremuit terra? nisi hoc quod modo dixit: « Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ et timuerunt. » Bene igitur commota et contremuit terra. Sic enim commoveri et sic contremiscere ad salutem pertinet animarum. Vox autem tonitruum tui in rota facta est, quia apostolorum prædicatio (ipsi enim sunt tonitrua Dei) per totam hujus mundi rotunditatem audita est. Isti ergo sunt, qui ut nubes volant. Istæ nubes claræ et præfulgidæ. Isti sunt illi cherubim, super quos Dominus ascendit et volavit super pennas ventorum. Et qui prius posuit tenebras latibulum suum, siquidem obscura et tenebrosa erat aqua in nubibus aeris, modo per nubes lucidas et præfulgidas cunctis est gentibus manifestatus. Et quem antea ipsum suum tabernaculum videre non poterat, modo revalata facie ipsi gentiles eum cognoscunt. Cherubim autem scientiæ plenitudo interpretatur. Sicut igitur vocantur apostoli nubes, quia fidei doctrinæque aquis abundant, ita etiam Cherubim vocantur, quia sapientia et scientia pleni sunt. Super hos autem Dominus ascendens volavit, quod gloriam sui nominis cunctis gentibus per eos revelavit. Volavit autem super pennas ventorum, quia principes et sapientes hujus sæculi initio derelinquens, pauperibus et insipientibus se manifestavit. Unde Apostolus ait: « Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi nobiles, non multi sapientes, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut perdat sapientiam, et infirma mundi destrueret (I Cor. 1, 26). » Egregie autem **515** potentes hujus sæculi et sapientes venti vocantur, quia ipsi sunt, qui hoc magnum et spatiosum mare, id est mundum ubique ventilant et perturbant. Latibulum autem Dei, legis et prophetarum libri intelliguntur, quia ideo quidem latibulum vocantur, quoniam Dei virtutem et sapientiam Jesum Christum Salvatorem nostrum, ibi latentem, Judæi comprehendere nequiverunt, quamvis die nocturne eos legere et meditare in ea. Et hoc est, quod ait: « In circuitu ejus tabernaculum ejus (Psal. xvii, 12). » Tabernaculum Dei Synagoga fuit, quæ circa hoc latibulum usque hodie residens, totum vitæ suæ tempus casso labore consumit. Unde et Dominus eis dicebat: « Erratis non scientes Scripturas, neque virtutem Dei (Matth. xxii, 29). » Tenebrosa enim

(1778) Cit. edit. habet: *Forculatæ sunt.*

Aqua in nubibus aeris et vultu obscura scientia et in libris prophetarum, quæ nisi per Spiritum sanctum intelligi non valet. Nostræ vero nubes claræ et lucidæ sunt, quarum pluvia suavis est, quarum doctrina melliflua est, quarum prædicatio et sapientibus et insipientibus conveniens est. Et hoc est quod dicit: « Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt (Psal. xvii, 25). » Quo autem transierint, jam superius dictum est: « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii, 5). » Sic igitur volant et ita transeunt nubes Dei. Illis autem transeuntibus, grando, et carbones ignis ubique, subintelligitur, sparsi sunt. Istæ sunt illæ nubes, de quibus dicitur: « Numquid nosti semitas nubium, magnas et perfectas scientias (Job xxxvii, 6). » Vix namque nubium, magnæ perfectæque scientiæ illæ sunt, quibus nos apostoli cælestia petere et terrena cuncta despiciere docent. Illas autem vias sublimes, et magnas, et scientias plus quam perfectas ipse quoque Dominus atque Salvator nos docuit, dicens: « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in celo (Matth. xix, 21). » Non et ipse nubes est, sicut de seipso scriptum est: « Ecce Dominus ascendit super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et corrueant omnia simul ejus (Isa. xix, 1). »

CAPUT IV.

De montibus novis.

C « Levavi oculos meos ad montes unde veniet auxilium mihi (Psal. cxx, 1). » Et isti montes novi sunt et de novo mundo sunt, ad quos oculos levare et a quibus auxilium expectare debemus. Isti montes, patriarcharum et prophetarum, apostolorum et doctorum intelliguntur, qui a terrenis omnibus elevati et celo propinquiores effecti, mundana omnia despiciunt. De quibus Dominus ait: « Qui in Judea sunt, legunt ad montes: et dicant montibus: Cadite super nos, et collibus: Operite nos (Luc. xxiii, 30). » Isti sunt montes, qui exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium. Sed quare exsultaverunt, quia « a facie Domini mota est terra a facie Dei Jacob (Psal. cxiii, 7). » Non sicut lupi et leones, aliaque bestia exsultaverunt, quæ sanguine gaudent et de crudelitate vivunt. Tais est enim tyrannorum et hæreticorum exsultatio, sed sicut oves, sicut agni, sicut mites et absque macula exsultaverunt. Montes quidem, sed non superbi, colles sunt, sed mites, et hoc quidem per arietes et agnos significatur. Latibulum autem, quod commota est terra, quia ab infidelitate ad fidem et ad vitæ pascua festinat peccatores. Sicut enim sancti vocantur cœlum; ita et peccatores vocantur terra. Isti sunt montes æterni, de quibus dicitur: « A montibus æternis conturbati sunt insipientes corde (Psal. lxxv, 6). » Cæteri montes non sunt æterni: « Præterit enim figura hujus mundi (I Cor. vii, 31). » — « Cælum et terra transibunt

Luc. xxi, 35). — « Justi autem in perpetuum A
 iverent, et apud Dominum est merces eorum (*Sap.*
 . 16). » Ab his autem omnes insipientes corde,
 udæi videlicet et gentiles, ore insipientes, insi-
 ientes corde, philosophice loquentes et nihil intel-
 gentes turbati sunt. Quare turbati sunt? Propter
 igna quæ videbant, et quia eis resistere non valem-
 ant. Non enim ipsi loquebantur, sed Spiritus san-
 tus in eis, quibus os et sapientiam Dominus deleat,
 cui non poterant resistere et contradicere omnes
 dversarii eorum. Turbati sunt igitur, alii bene, alii
 male. Alii credentes et alii scipientes. Et « propterea
 on timebimus, dum turbabitur terra, et transfe-
 entur montes in cor maris (*Psal. xlv, 3*). » Quia
 Deus nostrum refugium est, et virtus, adjutor in
 tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis (*Ibid., 4*). »
 Quid enim cor maris, nisi reges et principes, cæ-
 erique potentes hujus sæculi intelligantur? Sic enim
 xut isti in hoc mundo, sicut cor nostrum in cor-
 ore nostro. Eorum consilio credunt omnes, eorum
 oluntati obediunt omnes. Isti sunt enim cor maris,
 Ius videlicet maris, de quo dicitur: « Hoc mare
 agnum, et spatiosum, illic reptilia, quorum non
 est numerus (*Psal. cxliii, 25*). » Quando ergo mon-
 es nostri, montes æterni, sancti apostoli videlicet
 ransferentur in cor maris, in hujus pelagi profun-
 lam voraginem, cum trahentur ante reges et prin-
 ipes, quando terra conturbabitur et Ecclesia per-
 errita contremiscet; tunc utique non erit timen-
 dum nobis, quia Dominus refugium nostrum est.
 Sonaverunt quidem et turbatæ sunt aquæ ejus, unde
 psi quoque montes ad momentum turbati sunt in
 ortitudine ejus. Sed neque sic timendum, quia Do-
 minus adjutor noster est in tribulationibus, **516**
 næ invenerunt nos nimis. Quanto major tribulatio
 st, tanto amplior est consolatio. Sonabant autem
 quæ maris: non unus, vel duo, sed tota civitas in
 artres fremebat. Montes autem quid faciebant,
 id in tanta tempestate martyres agebant? « Con-
 turbati sunt, inquit, montes in fortitudine ejus
Psal. xlv, 4). » Hoc est enim, quod ait Apostolus
 : tribulatione, quæ facta est ei in Asia, quoniam
 pra modum gravatus est super virtutem; ita ut
 Jeret eum vivere (*II Cor. i, 8*). Et quid faciebat
 ræ mons iste fortissimus, cum tot et tantæ insur-
 rent in eum procellæ? Audi ipsum dicentem:
 Quia neque mors, neque vita, neque aliqua for-
 do poterit me separare a charitate Domini, quæ
 in Christo Jesu (*Rom. vii, 39*). » Merito itaque
 pra tales montes Ecclesia fundata est, dicente
 riptura: « Fundamenta ejus in montibus sanctis
sal. xlv, 1). » Unde et ipse Dominus ait: « Ego
 tem constitutus sum rex a Deo supra Sion mon-
 n sanctum ejus, prædicans præceptum Domini
sal. ii, 6). » — « Venite ergo, ascendamus in
 ontem Domini, et ad domum Dei Jacob (*Isa. ii,*
 . » Nam et ipse Dominus nunc vocatur. « Mons »

utique Selmon, « mons Domini; mons pinguis; ut
 quid suspicamini montes coagulatos? » (*Psal. lxxvii,*
 17.) Ut Sina mons est isto, « in quo beneplacitum
 est Deo habitare in eo. Etenim Dominus habitabile
 usque in finem (*ibid.*). » Et iste quidem mons Dominus
 est. cæteri vero non Dominus, sed currus Domini sunt.
 Illis loquitur propheta, qui Eliam, et Jeremiam, et
 Joannem prophetam Christum esse putabant. Præ-
 cedentia videamus, ut hæc planius intelligamus:
 « Dum, inquit, discernit cælestis reges super eam,
 nive dealbabitur in Selmon (*Ibid., 15*). » (1779) Quis
 est iste cælestis? Noster Dominus Jesus cælestium,
 terrestrium et infernorum rex et dominus; qui, dnm
 discernit, disponit et ordinat reges et magistros
 super Ecclesiam suam, ea quæ superius in hoc
 psalmo continentur, locutus est. Lege a principio
 psalium, et intelliges. Isti autem reges nive deal-
 bantur; hoc est nivis candorem et pulchritudinem
 suscipiunt. Hunc autem candorem et hanc pulchri-
 tudinem suscipiunt sancti, quan'o baptizantur,
 quando super nivem dealbantur et ab omni vitiorum
 macula mundantur. Hæc autem purificatio fit in
 Selmon, id est in Christo. Ipse est enim qui lavat
 nos a peccatis nostris in sanguine suo. Nemo enim
 baptizatur, nemo a contagione peccatorum munda-
 tur, nisi in ipso et per ipsum. « Quicumque enim bap-
 tizati sumus, in Christo Jesu, in morte ipsius bap-
 tizati sumus (*Rom. vi, 3*). » Selmon imago fortitudinis,
 vel umbra effendiculi interpretatur. De Christo enim
 dicit Apostolus: « Qui cum sit splendor gloriæ, et
 figura substantiæ ejus (*Hebr. i, 3*) » Ipse quoque lapis
 offensionis est, et petra scandali (*I Petr. ii, 7*), in
 quo non illuminati, sed cæci offendent, qui non
 ipsum, sed ejus umbram intuentur, id est non divini-
 tatem, sed solam ejus humanitatem cognoscunt.
 Umbra enim non spiritus, sed corporis est. Hic est
 ergo « mons Selmon, mons Domini; mons pinguis,
 mons coagulatus, mons pinguis. » Ipsa verborum
 replicatio manifestissime ostendit quanta sapientiæ
 et scientiæ ubertate, quanta virtutum omnium fecun-
 ditate, quantaque gratiarum pinguedine mons iste
 abundet. « In ipso » enim, ut Apostolus ait, « habitat
 omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii,*
 9). » Ipse est flos de radice Jesse super quem « re-
 quiescit Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, et in-
 tellectus; spiritus consilii, et fortitudinis; spiritus
 scientiæ, et pietatis spiritus; timoris Domini (*Isai.*
 xi, 2). » Stulti ergo sunt, qui alios montes admittunt,
 quamvis isti coagulati sint, quamvis pingues et
 uberes, quamvis mella et lacte fluant, quamvis ar-
 bores multas nutriant, quamvis oves, et boves, et
 multa animalia pascantur in eis; quamvis sapientiæ
 et scientiæ fontes deriventur ab eis. Stulti, inquam,
 sunt, qui illum montem hos esse suspicantur, in quo
 beneplacitum est Domino habitare, non quasi diver-
 sum in diverso, sed quasi idem in eodem. Unde idem
 ipse Dominus ait: « Ego sum in Patre, et Pater in

(1779) Cod. Vatic. Quis est iste cælestis, nisi Dominus Jesus, etc.

me est (Joan. xiv, 14); » et : « Ego et Pater unum (Joan. x, 30). » Illi vero alii non Dominus, sed currus Domini sunt, milites Domini, equites et equi Domini, de quibus dicitur : « Qui ascendit super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (Habac. iii, 8). » Sunt autem et alii montes, per quos virtutes intelligimus, ad quos ascendere nos oportet, si volumus videre Christum pugnantem, et vincentem, et discipulos eligentem. Si volumus eum videre de paucis panibus multa millia hominum reficientem, et si volumus simul cum apostolis eum videre super cælos ascendentem. Denique et quando transfiguratus est super montem, eum ascendisse evangelista testatur : « Assumpsit enim Petrum, et Jacobum, et Joannem, et duxit eos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est coram eis (Matth. xvii, 1). » Securus Abraham in montibus habitavit. In planitie Loth ab hostibus captus est, sed ab his liberatus, qui in montibus habitabant. David quoque, fugiens Saulem, in locis tutissimis solisque ibicibus perviis demorabatur. Sic et Jacob immolaturus Domino super montem Bethel ascendisse legitur. His igitur et similibus edocemur, si securi esse volumus, si Domino placere, et ejus gloriam videre desideramus, ad montem nobis fugiendum esse. Multi sunt montes, multæ sunt virtutes, **517** in quamcunque ascenderit, securus eris. Abraham in monte fidei salvatus est; in monte mititatis Moyses, in monte mansuetudinibus David, in monte patientiæ Job, et in monte misericordiæ Tobias salvati sunt. Beata quoque virgo Maria in monte humilitatis ab angelo inventa est, sicut ipsa ait : « Magnificat anima mea Dominum, quia respexit humilitatem ancillæ suæ (Luc. i, 47). » Audiamus prophetam, dicentem : « Supra montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion (Isa. xl, 9). » Ego montem excelsum charitatem intelligo, de quo Apostolus ait : Adhuc excellentiorem viam vobis ostendo, sequimini charitatem. In hunc igitur montem (1780) prædicant, qui evangelizant Sion. In hunc montem ascendant prædicatores Ecclesiæque doctores. In hunc beatus Petrus ascenderit, quando ei Dominus oves suas commendavit. Prius enim ter a Domino de charitate interrogatus est, prius charitatem ter professus; et sic pascendarum ovium curam suscepit. In montem Oliveti frequenter ascendere et discipulos secum ducere Dominus consueverat, ut nos quoque in montem (1781) olei, in montem pacis et misericordiæ ascendere, et illic manere gaudeamus; et ita Domino ascendente, viam notemus, per quam post ipsum scandere valeamus. Sunt autem alii montes (1782) in quos ascendere, et ad quos appropinquare periculosum est. De quibus Propheta ait : « In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ : Transmigre in monte, sicut passer (Psal. x, 1). » Et Dominus in Evangelio : « Si habueritis, inquit, fidem, sicut granum sinapis, montes quoque transferre poteritis (Matth. xvii,

(1780) Cit. edit., *ascendant.*

(1781) Cod. Vat., *in montem Oliveti.*

A 19). » Mali montes in quibus Loth inebriatus suis proprias violavit. Mali montes Gelboe, quos Dominus maledicens ait : « Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia cadat super vos, ubi ceciderunt fortes Israel, Saul, et Jonathas (II Reg. i, 23). » Gelboe lubricus interpretatur : « Fiant, inquit Psalmista, viæ terræ tenebræ et lubricum (Psal. xxxiv, 6). » Montes igitur Gelboe hæretici sunt, montes volubiles, montes lubrici et instabiles, in quibus veritas non est; facile cadunt quicumque in eos ascendunt, eis credunt et ad eos confugiunt. Ibi ergo cecidere, hi usque hodie cadunt fortes Israel, sicut ipse Dominus ait : « Surgent pseudochristi, et pseudoprophætæ, et dabunt signa, et prodigia multa; ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Matth. xxiv, 24). » Talis mons fuit Arius, talis Sabellius, talis Simon Magus; tales et multi alii, inter quos ipsi quoque episcopi innumerabiles cecidere. Tales montes maledicti sunt super quos si ros cælestis gloriæ, vel pluvia veræ spiritualique doctrinæ cecidisset, nequaquam maledicti essent. Hos igitur montes fugiamus et ad montes catholicos redeamus, ad montes pingues, et uberes, et videamus (Joan. xiv, 1) Agnum stantem super montem Sion, et cum eo centum quadraginta millia. « Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptam Domini (Psal. ii, 6). »

CAPUT V.

De arboribus novis

C Postquam de montibus locuti sumus, coarctantes erat, ut de arboribus loqueremur; sed quia satis, sicut nobis videtur, de arboribus superius diximus, illo videlicet in loco, ubi de bonis et de malis arboribus Dominus loquitur, quibus boni et mali homines significantur, eadem hic repetere non videtur necessarium, et facilius est chartas revolvere quam eadem ipsa iterum scribere.

CAPUT VI.

De animalibus novis.

D « Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas, cervosque camporum, ut non suscitatis, neque erigulare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit (Cant. iii, 5). » Nunquam sic filias Jerusalem Salomon sapientissimus adjurasset, nisi per hos cervos et capreas aliud intelligere voluisset. Quis enim per istos adjuratus tali exorcismo a propriæ voluntatis intentione reducatur? Quæ enim cervis et capreis reverentia exhibenda est, ut tanta per eos adjuratio fieri debeat? Novi igitur cervi et novæ caprea apostoli videlicet, et doctores per istos intelligantur, quos quidem tanquam patres honorare, et velut iis qui nos Domino genuere, omnem reverentiam exhibere debemus. Unde Apostolus ait : « Filii mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Galat. iv, 19). » Itemque : « Et si multos pedagagos habetis, sed non multos patres; in Christo

(1782) Cod. Vat., *et ipsi mali.*

num Jesu per Evangelium ego vos genui (II Cor. A v, 15). Nihil igitur majus post Dominum invenire potuit, cui filix Jerusalem obedire debuissent. Sunt utem filix Jerusalem animæ sanctorum, quæ pacem et concordiam diligunt. Siquidem Jerusalem visio pacis interpretatur, et omnem discordiam, lites et contentiones a se repellunt. Dilecta vero omnis anima intelligi potest, quæ per fidei Sacramentum, Deo sponsata et conjuncta est. Hæc autem dilecta **518** unum dormire dicitur, quando terrenorum omnium oblita, quasi suavissimo somno in sola Domini contemplatione insoporata quiescit. A tali igitur somno am suscitare, et a tanta quiete separare, et ad mundi curas velle revocare perfectum est, nisi forte ipsa velit, alio zelo commota, et non aliqua vi, sed tantum precibus inclinata, ut pro multorum salute ecclesiastica regimina aliquando suscipiat. Hoc utem apertius in Evangelio significatur, ubi, cum Martha dixisset ad Jesum: « Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Sic ergo illi, ut me adjuvet (Matth. x, 40). » Neque enim surgere coegit, neque surgere vetuit, illius voluntati derelinquens (1783), utrum horum duorum potius elegisset. Hoc igitur exemplo tales viri rogari videntur possunt; cogi autem non possunt. Dicat ergo propheta: « Adjuro vos, filix Jerusalem, filix concordix, filix pacis per capreas, cervosque campos, » quorum fide et doctrina ab hac tantam gratiam pervenistis, ut de malis servis sponsæ et filix occidit, « ut non suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. » Nullam vim ei faciatis, « illius deliberationem, et potestatem omnia (1784) ostendentes. Quando autem apostoli, sicut cervi, vel capreæ, vel unicornes, vel cameli, vel onagri, equi vel boves, oves vel arietes, vel hujusmodi aliquid dicantur, tunc in illis animalibus quærendum est, fortasse tale aliquid in illorum natura inveniat, quod virtuti conveniat et apostolicæ dignitati non sit contrarium. Omnia enim hæc et bonam et malam purificationem habere possunt. Fertur quod Plato res homines et instabiles, capreas et cervos vocare consueverat. Crudeles vero et immites, leones; pisces, fatuos, et asinos; luxuriosos vero porcos et reos vocabat. Unde factum est, ut quidam stulti verba ejus mala intelligentes ad tantam insaniam pervenissent, ut homines in bestias, et bestias in homines post aliquanta sæcula converti crederent. Quod illi dixerint. Nos autem quare apostoli, ceterique sancti cervi vel capreæ munda animalia et innoxia sunt, quæ cum nullam ab aliis persecutionem patiantur, nullam tamen aliis persecutionem faciunt. Inter hoc quod cervi serpentes interficiunt; quod inter apostolis convenire maxime videtur; quia filia, et malignos spiritus persequentes, aliam discordiam habere nesciunt, cum ipsos suos diligant inimicos. Sunt autem cervi agiles ad currendum, sed non quantum apostoli, qui parvo tempore non

(1783) Cod. Vat., *Quod horum.*

(1784) Cit. edit., *pœnalis.*

(1785) Cod. Vat., *omnis virtus inimici hoc uno fidei*

unam tantum provinciam, sed et totum mundum peragrarunt. Capreæ quoque, quas Græci doreadas vocant, acutum visum habere perhibentur; sed acutiorem illi habent, qui Deum ipsum, et euncta invisibilia mentis oculis contemplantur. Non sunt itaque apostoli cervi, sed propter hæc, et similia cervi vocantur. « Sicut enim, ut Psalmista ait, cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (Psal. xli, 2). » Ecce alia similitudo propter quam anima Justi cervus appellatur. Vocantur autem apostoli et leones, non quod sanguine gaudeant et crudeles sint, sed quia fortissimi bestiarum, ad nullus timent occasum. Hoc enim de leone scriptum est: Nulli leones tam fortes, quam apostoli fuerunt, nulli tantas bestias interfecerunt, nulli tantos rugitus in deserto dederunt. De istis leonibus est etiam Marcus evangelista. Isti sunt, qui sua fortitudine sedem Salomonis, Ecclesiam Domini defendunt. Vocantur autem apostoli et unicornes, quoniam uno fidei cornu omnes ventilant potestates. Hoc enim animal unum cornu in fronte super nasum habere dicitur; unde et rhinoceros Græce vocatur, quatuor pedum altitudine ita validum et acutum est cornu, ut nulla alicujus animalis fortitudo ei unquam resistere valeat; cum etiam ipsos elephantes ejus impetu perforat et prosternat. Major tamen fortitudo est in cornu et in fide apostolorum, quibus Dominus dedit potestatem, sicut in Evangelio dicitur, calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici. Nulla **C** virtus excipitur (1785), omnis vero inimici hoc uno cornu prosternuntur. Sancti enim per fidem vicerunt regna. « Et omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum; et hæc est victoria, quæ vincit mundum: fides nostra (Joan. v, 4). » Hæc est igitur causa, quare unicornes apostoli dicantur; et non solum apostoli, verum etiam ipse Dei Filius unicornis vocari non delignetur. Unde est illud: « Et ædificavit (1786) sicut unicornium sacrificium suum (Psal. lxxvii, 69). » Bene autem sicut unicornis, quia « ipse Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (Psal. xxiii, 8). » Talis virtus et fortitudo necessaria fuit, ut tantum ædificium fundaretur. Alibi quoque de eo scriptum est: « Vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus cedros Libani; et comminet eas tanquam vitulum Libani, et dilectus quemadmodum filius unicornium (Psal. xxviii, 5-6). » Ecce attende quanta hujus unicornis sit fortitudo, qui sola voce tantas talesque cedros confringere potest. Quid enim per has cedros, nisi mundi hujus virtutes et potestates intelligamus, quarum quidem, aliæ bene, aliæ male contractæ sunt, voce **519** evangelica super eas intonantæ. Et illæ quidem bene contractæ sunt, de quibus templum ædificatur; malæ vero, quæ exciduntur et in ignem mittuntur. Vitulus vero Libani ille mihi esse videtur, qui in festivis diebus ad templum oblatus, in frusta divisus

eorum prosternitur.

(1786) Cod. Vat. et cit. edit., *Sicut unicornis sacrificium, etc.*

et comminatus, Domino offerebatur. Ad hujus igitur similitudinem arbores istæ comminuuntur, sive seipsos immolando Domino, sive in ignem mittantur jubente Domino. Vocatur autem Libanus Jerusalem, dicente propheta : « Aperi, Libane, portas tuas, et devoret ignis cedros tuas (Zach. xi, 1). » Quando enim potentes Jerusalem, qui per cedros significantur, in ipsa civitate ab hostibus trucidabantur, tunc etiam quasi vitulus immolandus, cedri Libani comminuebantur. Quod autem sequitur : « Et dilectus filius, sicut filius quicornium ; » tale est ac si diceret : Dilectus Dei Filius sic veniet, sic pugnabit, sic sua fortitudine omnia prosternet et superabit, sicut unicornis, unicornique filius. Nam et David, cæterique reges, et iudices Israel ex quibus secundum carnem Salvator noster originem traxit, quasi unicornis, omnes gentes circa se sua fortitudine vicerunt et prostraverunt. Dicitur autem de unicorne, quod nullo ingenio capi vel teneri queat ; sed, si virgo speciosa opponitur ei, ad quam cum omni mansuetudine conveniens, dum in ejus sinum se humiliat, a venatoribus capitur vel tenetur. Similiter autem et Salvator noster nunquam teneri potuisset, nisi in Virginem venisset et carnem de ea suscepisset. Vocantur et apostoli onagri, asini silvestres ; de quibus ipse Dominus ad beatum Job loquitur, dicens : « Quis dimisit onagrum liberum, et vincula ejus quis solvit? Cui dedi in solitudine domum et tabernacula in terra salsuginis. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit. Circumspicit montes pascuæ suæ, et virentia quæque perquiri (Job xxxix, 8). » Hæc autem superius exposuimus in illo sermone, qui de abstinentia editus est. Et quod viri sancti onagri dicantur, satis hæc verba manifestare videntur. Equi præterea et boves vocantur apostoli, quoniam per ipsos et bella sua fecit et agrum suum coluit Dominus. Nullum animal tam idoneum ad bellum, sicut equi nullum tam idoneum ad agriculturam, sicut boves, inventur. Isti sunt illi equi, de quibus dicitur : « Qui ascendit super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio. » Hos ille equus albus significat in Apocalypsi super quem Dominus cum arcu sedere describitur, qui corona datur, quia ad hoc exivit, ut vinceret. Isti sunt, de quibus scriptum est : « Nescivi. Anima mea conturbata est propter quadrigas Aminadab (Cant. vi, 11). » Interpretatur autem Aminadab, *spontaneus populi sui*. Ipse est autem Salvator noster, qui spontaneam mortem sustinuit, ut populum suum a morte perpetua liberare. Hunc autem Synagoga non cognovit ; quia, sicut ipsa dicit, cum vili apparatu et rusticano comitatu incedere vidit. Isti sunt illi duodecim boves a quibus mare æneum portatur, quod baptisma significatur. Isti sunt, de quibus Apostolus ait : « Non alligabis os bovi trituranti (I Cor. ix, 9). » Canes quoque vocantur apostoli, quoniam oves Domini contra lupos latronesque custodiunt. De quibus dicitur : « Lingua eorum tuorum ex inimicis ab ipso (Psal. lxxvii, 21). » Vocantur autem et

A arietes de quibus scriptum est : « Omne perus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi (Isai. lx, 7). » Et Salomon : « Ariet, inquit, succinetus renes non est rex, qui resistet ei (Prov. xxx, 31). » Quales sunt isti arietes, qui et Domino ministrant et contra reges pugnare non timent? Tales arietes sunt Petrus et Paulus, qui gladio spiritus succincti Neronem ipsum regem omnium nequissimum et crudelissimum superaverunt, et Simonem magum de aere præcipitaverunt. Interpretatur autem Nabaioth propheta principii, illius videlicet principii, qui ait : « Ego principium, qui et loquor vobis (Joan. xvi, 25). » De cujus propheta, quicumque biberit, valde dignum est, ut Dominus ministret. Si velimus omnia animalia, per quæ apostoli figurantur, scribere, non sermonem, sed magnum volumen nos edere oporteret. Adhuc igitur unusquisque ad hæc quod sibi placuerit, nobis autem tantula dixisse sufficiat.

CAPUT VII.

De potestatibus nostris.

« Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Vos, inquit Dominus, qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis in hac vita, et post hanc, vitam æternam possidebitis. Et quia secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 27). » Novus mundus, novum imperatorem, novos reges, novos duces, novos principes et iudices habet. Novi autem reges, duces, principes et iudices apostoli sunt. Et in Domino quidem veri, quia omnibus mundi hujus potestatibus, quæcumque fuerunt, sunt, vel erunt sapientiores, potentiores, fortiores, justiores et ditiores sunt. Sapientiores quidem sunt, quia omnem veritatem edocui sunt ; sicut ipse Dominus ait : « Cui autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (Joan. xvi, 13). » Sapientiores item sunt, quia et sapientiam a Domino susceperunt, cui non potuerunt resistere nec contradicere omnes adversarii ejus. Unde Apostolus ait : « Sapientiam loquimur inter 520 perfectos (I Cor. ii, 6). » Sunt autem et potentiores, quia non solum in terris, verum etiam in caelis obtinent potestatem. Sic enim ipse Dominus ait : « Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligatae et in caelis ; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelis (Matth. xviii, 18). » Non sufficit eis terra, ipsi caeli in eorum principibus et imperio continentur. Habent potestatem claudere et aperire, suscipiunt quos volunt, quosque volunt excludunt. Quid de eorum fortitudine dicam, quos etiam ipsi maligni spiritus formidant? Eis quidem venientibus fugiunt et ante eorum præsentiam stare non possunt. De divitiis autem quid attinet dicere, cum tam divites sint, ut nihil amplius habere concupiscant? Sunt enim, ut Apostolus ait, « sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes (II Cor. vi, 10). »

Ille ditissimus est, cui sua sufficiunt. Sola necessa-
ria habebat Diogenes et cunctis imperatoribus ditior
erat, quia nihil amplius habere volebat. Pauper est,
qui mendicat; mendicant autem imperatores, non
videm voce (quamvis aliquando et voce) sed desi-
derio, quia hujusmodi pro una domo, quam habent,
centum desiderant. Contra autem Dominus ait :
« Vos qui reliquistis omnia, » centum accipietis in
hac vita, quia satis habebant et nihil amplius cupie-
bant. Ipsa autem sufficientia plus quam centuplum
computatur (1787). Susceperunt igitur sancti non
solum centuplum, verum etiam plus quam centu-
plum, quia cum Christo adhererent, omne ipsorum
desiderium finitum est, quod eis avaritia suscitare
solebat. Major est sufficientia omnibus divitiis. Qui
igitur sufficientiam habet, omnes, et plusquam om-
nes divitias habet. Habent ergo non solum centu-
plum, sed plus quam centuplum. Sequitur : « Vos,
qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim,
» dicentes duodecim tribus Israel (*Math. xix, 28*).
« Ii soli digni sunt judicare, qui sequuntur Jesum ;
» et eadem post ipsum via incedunt; qui veritatem
et justitiam diligunt, et hominis personam non respi-
ciunt. Tales sunt iudices nostri, tales sunt sancti
apostoli, qui sedentes super sedes duodecim judi-
cant duodecim tribus Israel. Sed quare super sedes
duodecim; quia totidem sunt mundi partes, seculum
illud : « Quando dividebat Altissimus gentes,
» ut non separabat filios Adam, constituit terminos
populorum, juxta numerum filiorum Israel (*Deut.
xxxii, 8*). » Hanc autem divisionem tunc Dominus
fecit (1788), quando ad prædicandum discipulos ire
præcepit, dicens eis : « Ite in universum mundum,
» prædicate Evangelium omni creaturæ (*Marc. xix,
9*). » Nullam mundi partem reliquit, qui mundum
universum prædicari jussit. Sic igitur divisit Domi-
nus gentes, et ita separavit filios Adam, ut alii per
Petrum, alii per Joannem, atque alii per alios con-
vertentur ad fidem. Hoc autem et illud significare
videatur, quod in Psalmis de Christo legitur : « Pro-
patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos prin-
cipes super omnem terram (*Psal. xlii, 17*). » Pro-
patribus enim Salvatori nostro filii nati sunt, quia,
secundum numerum patrum factus est et numerus
filiorum. Duodecim quippe fuerunt filii Jacob, ex
quibus Synagoga tota manavit. Duodecim et sunt
filii Christi, ex quibus Ecclesie multitudo pullulavit.
Non dedignatur Salvator noster eos dicere patres,
« quibus secundum carnem originem duxit. Audi-
sum dicentem : « In te speraverunt patres nostri,
» speraverunt, et liberasti eos (*Psal. xxi, 5*). » Vo-
cantur igitur apostoli et reges, et principes. Vocan-
tur duces, et iudices, vocantur et aliis nominibus,
ut viris convenire valeant. O iudices super omnes

(1787) Cod. Vat. : *Mendicant autem imperatores. Non autem voce, quamvis aliquando et voce, et desiderio mendicant. Bene ergo Dominus ait : « Vos qui reliquistis omnia, » etc. : centuplum accipietis in hac vita, quia cum omnia haberent, pauperes erant. Qui habebat unam domum, centum desiderabat. Modo nul-*

A iudices, qui non solum homines, sed ipsos quoque
angelos judicabunt! Hoc enim et Apostolus ait :
« Nescitis quia et angelos judicabimus? » (*I Cor. vi,
3*) in illo tremendo judicio, cui omnis rationalis
creatura astabit; quanto et angeli, et homines omnes
simul in unum convenient, quando nobilis in portis
Ecclesie sponsus, et Dominus cum his senatoribus
terre iudicibus sedebit. Ille quoque superbus cum
omni suo exercitu ibi astare necesse habebit, qui
supra caelos ascendere, et sedem suam ponere mi-
nabatur. Ad istorum sententiam damnabitur, ille,
qui eos ipsos accusare non cessat. Isti ergo soli
reges et principes; isti soli duces et iudices dicendi
sunt; isti sunt, de quibus dicitur : « Principes Juda-
duces eorum, principes Zabulon, principes Nephtali
(*Psal. lxxvii, 28*). » Isti sunt illi reges, de quibus
dicitur : « A templo tuo in Jerusalem tibi offerent
reges munera (*Ibid. 30*). » Sunt autem apostoli et
pastores, non qui oves pascant herbis, sed qui
animas reficiunt spiritualibus verbis. Si pastores
sunt et oves habent. Oves eorum nos sumus, si
tamen oves sumus. Si vero oves non sumus,
de eorum gregibus non sumus, quoniam isti pa-
stores non custodiunt nisi oves. Unde et Petro a
Domino dicitur : « Si diligis me, pasce oves meas
(*Joan. xxi, 17*). » Et Dominus de seipso ait :
521 « Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas,
(*Joan. xi, 14*). » Vis esse ovis? Esto humilis et in-
nocens : esto patiens et mansuetus, pelle superbiam
et rapacitatem, nulli nocens, nulli injuriam faciens,
lacte tuo vivat pauperes Christi, et lanis tuis cales-
cant. Tales pastores tales oves diligunt. Sunt autem
negotiatores, et tales, qui terrena caelestibus, et
transitoria æternis commutare valeant. Isti sunt
illi negotiatores, qui, inventa una pretiosa marga-
rita, venditis omnibus, eam emerunt. Isti sunt, qui-
bus Dominus peregre proficiscens tradidit bona sua,
dicens : « Negotiamini, dum venio (*Luc. xix, 13*); »
cui redeunti omnem pecuniam multiplicatam resti-
tuunt. Unde et unicuique eorum congratulans ait :
« Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Do-
mini tui (*Math. xxv, 21*). » De Ecclesia scriptum
est, quia « facta est quasi navis negotiatoris, seu
institoris de longe portans panem suum (*Prov. xxxi,
14*). » Isti negotiatores neminem fallunt, et incom-
parabiles, magnasque divitias vili pretio vendunt.
Architecti quoque sunt sancti apostoli non infe-
riores Beselcel, et Ooliab, quos omni sapientia
Dominus replevit ad tabernaculum testimonii con-
struendum. Illorum structura, et operatio jam nimia
vetustate consumpta et soluta est; horum autem
ædificium manet in æternum. Illi auro, et gemmis,
isti virtutibus induunt sacerdotes, de quibus dicitur :
« Sacerdotes tui induantur justitiam, et sancti

lam habet, et sufficit tibi. Ipsa sufficientia in centuplum computatur.

(1788) Cod. Vat. : *Duodecim igitur partes fecit, quia tantus est numerus filiorum Israel. Eadem interpretatio legitur in cap. 52 comment. Deuter.*

et comminatus, Domino offerebatur. Ad hujus igitur similitudinem arbores istæ comminuuntur, sive seipsos immolando Domino, sive in ignem mittantur jubente Domino. Vocatur autem Libanus Jerusalem, dicente propheta : « Aperi, Libane, portas tuas, et devoret ignis cedros tuas (Zach. xi, 1). » Quando enim potentes Jerusalem, qui per cedros significantur, in ipsa civitate ab hostibus trucidabantur, tunc etiam quasi vitulus immolandus, cedri Libani comminuebantur. Quod autem sequitur : « Et dilectus filius, sicut filius quicornium ; » tale est ac si diceret : Dilectus Dei Filius sic veniet, sic pugnabit, sic sua fortitudine omnia prosternet et superabit, sicut unicornis, unicornique filius. Nam et David, cæterique reges, et iudices Israel ex quibus secundum carnem Salvator noster originem traxit, quasi unicornis, omnes gentes circa se sua fortitudine vicerunt et prostraverunt. Dicitur autem de unicorne, quod nullo ingenio capi vel teneri queat ; sed, si virgo speciosa opponitur ei, ad quam cum omni mansuetudine conveniens, dum in ejus sinum se humiliat, a venatoribus capitur vel tenetur. Similiter autem et Salvator noster nunquam teneri potuisset, nisi in Virginem venisset et carnem de ea suscepisset. Vocantur et apostoli onagri, asini silvestres ; de quibus ipse Dominus ad beatum Job loquitur, dicens : « Quis dimisit onagram liberum, et vincula ejus quis solvit? Cui dedi in solitudine domum et tabernacula in terra salsuginis. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit. Circumspicit montes pascuæ suæ, et virentia quæque perquirat (Job xxxix, 8). » Hæc autem superius exposuimus in illo sermone, qui de abstinentia editus est. Et quod viri sancti onagri dicantur, satis hæc verba manifestare videntur. Equi præterea et boves vocantur apostoli, quoniam per ipsos et bella sua fecit et agrum suum coluit Dominus. Nullum animal tam idoneum ad bellum, sicut equi nullum tam idoneum ad agriculturam, sicut boves, invenitur. Isti sunt illi equi, de quibus dicitur : « Qui ascendit super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio. » Hos ille equus albus significat in Apocalypsi super quem Dominus cum arcu sedere describitur, qui corona datur, quia ad hoc exivit, ut vinceret. Isti sunt, de quibus scriptum est : « Nescivi. Anima mea conturbata est propter quadrigas Aminadab (Cant. vi, 11). » Interpretatur autem Aminadab, *spontaneus populi sui*. Ipse est autem Salvator noster, qui spontaneam mortem sustinuit, ut populum suum a morte perpetua liberare. Hunc autem Synagoga non cognovit ; quia, sicut ipsa dicit, cum vili apparatu et rusticano comitatu incedere vidit. Isti sunt illi duodecim boves a quibus mare æneum portatur, quod baptisma significatur. Isti sunt, de quibus Apostolus ait : « Non alligabis os bovi trituranti (I Cor. ix, 9). » Canes quoque vocantur apostoli, quoniam oves Domini contra lupos latronesque custodiunt. De quibus dicitur : « Lingua eorum tuorum ex inimicis ab ipso (Psal. lxxvii, 24). » Vocantur autem et

A arietes de quibus scriptum est : « Omne perus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi (Isai. lx, 7). » Et Salomon : « Ariet, inquit, succinctus renes non est rex, qui resistet ei (Prov. xxx, 31). » Quales sunt isti arietes, qui et Domino ministrant et contra reges pugnare non timeant? Tales arietes sunt Petrus et Paulus, qui gladio spiritus succincti Neronem ipsum regem omnium nequissimum et crudelissimum superaverunt, et Simonem magum de aere præcipitaverunt. Interpretatur autem Nabaioth propheta principii, illius videlicet principii, qui ait : « Ego principium, qui et loquor vobis (Joan. xvi, 25). » De cujus propheta, quicumque biberit, valde dignum est, ut Dominus ministret. Si velimus omnia animalia, per quæ apostoli figurantur, scribere, non sermonem, sed magnum volumen nos edere oporteret. Ad hæc igitur unusquisque ad hæc quod sibi placuerit, nobis autem tantula dixisse sufficiat.

CAPUT VII.

De potestatibus nostris.

« Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Vos, inquit Dominus, qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis in hac vita, et post hanc, vitam æternam possidebitis. Et quia secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 27). » Novus mundus, novum imperatorem, novos reges, novos duces, novos principes et C iudices habet. Novi autem reges, duces, principes et iudices apostoli sunt. Et in Domino quidem omni, quia omnibus mundi hujus potestatibus, quæcumque fuerint, sunt, vel erunt sapientiores, potentiores, fortiores, justiores et ditiores sunt. Sapientiores quidem sunt, quia omnem veritatem edocui sunt ; sicut ipse Dominus ait : « Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (Joan. xvi, 13). » Sapientiores item sunt, quia et sapientiam a Domino susceperunt, cui non possunt resistere nec contradicere omnes adversarii ejus. Unde Apostolus ait : « Sapientiam loquimur inter 520 perfectos (I Cor. ii, 6). » Sunt autem et potentiores, quia non solum in terris, verum etiam in cælis obtinent potestatem. Sic enim ipse Dominus ait : « Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis ; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis (Matth. xviii, 18). » Non sufficit eis terra, ipsi cæli in eorum principatu et imperio continentur. Habent potestatem claudere et aperire, suscipiunt quos volunt, quosque voluit excludunt. Quid de eorum fortitudine dicam, quoniam etiam ipsi maligni spiritus formidant? Eis quidem venientibus fugiunt et ante eorum presentiam stare non possunt. De divitiis autem quid attinet dicere, cum tam divites sint, ut nihil amplius habere concupiscant? Sunt enim, ut Apostolus ait, « sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes (II Cor. vi, 10). »

Ille ditissimus est, cui sua sufficiunt. Sola necessa-
ria habebat Diogenes et cunctis imperatoribus ditior
erat, quia nihil amplius habere volebat. Pauper est,
qui mendicat; mendicant autem imperatores, non
videm voce (quamvis aliquando et voce) sed desi-
derio, quia hujusmodi pro una domo, quam habent,
centum desiderant. Contra autem Dominus ait :
« Vos qui reliquistis omnia, » centum accipietis in
hac vita, quia satis habebant et nihil amplius cupie-
bant. Ipsa autem sufficientia plus quam centuplum
computatur (1787). Susceperunt igitur sancti non
solum centuplum, verum etiam plus quam centu-
plum, quia cum Christo adherent, omne ipsorum
desiderium finitum est, quod eis avaritia suscitare
solebat. Major est sufficientia omnibus divitiis. Qui
igitur sufficientiam habet, omnes, et plusquam om-
nes divitiis habet. Habent ergo non solum centu-
plum, sed plus quam centuplum. Sequitur : « Vos,
qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim,
» dicantes duodecim tribus Israel (*Math. xix, 28*).
« I soli digni sunt iudicare, qui sequuntur Jesum ;
» et eadem post ipsum via incedunt ; qui veritatem
et justitiam diligunt, et hominis personam non respi-
ciunt. Tales sunt iudices nostri, tales sunt sancti
apostoli, qui sedentes super sedes duodecim iudi-
cant duodecim tribus Israel. Sed quare super sedes
duodecim ; quia totidem sunt mundi partes, seculum
illud : « Quando dividebat Altissimus gentes,
» non separabat filios Adam, constituit terminos
populorum, juxta numerum filiorum Israel (*Deut.
xxxii, 8*). » Hanc autem divisionem tunc Dominus
fecit (1788), quando ad predicandum discipulos ire
precepit, dicens eis : « Ite in universum mundum,
» predicare Evangelium omni creature (*Marc. xix,
9*). » Nullam mundi partem reliquit, qui mundum
universum predicari jussit. Sic igitur divisit Domi-
nus gentes, et ita separavit filios Adam, ut alii per
Petrum, alii per Joannem, atque alii per alios con-
vertentur ad fidem. Hoc autem et illud significare
videtur, quod in Psalmis de Christo legitur : « Pro-
patribus tuis nati sunt tibi filii ; constitues eos prin-
cipes super omnem terram (*Psal. xlii, 17*). » Pro-
patribus enim Salvatori nostro filii nati sunt, quia,
secundum numerum patrum factus est et numerus
filiorum. Duodecim quippe fuerunt filii Jacob, ex
quibus Synagoga tota manavit. Duodecim et sunt
filii Christi, ex quibus Ecclesie multitudo pullulavit.
Non dedignatur Salvator noster eos dicere patres,
» quibus secundum carnem originem duxit. Audi
etiam dicentem : « In te speraverunt patres nostri,
» deraverunt, et liberasti eos (*Psal. xxi, 5*). » Vo-
cantur igitur apostoli et reges, et principes. Vocan-
tur duces, et iudices, vocantur et aliis nominibus,
» ut viris convenire valeant. O iudices super omnes

(1787) Cod. Vat. : *Mendicant autem imperatores. Non autem voce, quamvis aliquando et voce, et desierio mendicant. Bene ergo Dominus ait : « Vos qui reliquistis omnia, » etc. : centuplum accipietis in hac vita, quia cum omnia haberent, pauperes erant. Qui habebat unam domum, centum desiderabat. Modo nul-*

A iudices, qui non solum homines, sed ipsos quoque
angelos iudicabunt ! Hoc enim et Apostolus ait :
« Nescitis quia et angelos iudicabimus ? » (*I Cor. vi,
3*) in illo tremendo iudicio, cui omnis rationalis
creatura astabit ; quanto et angeli, et homines omnes
simul in unum convenient, quando nobilis in portis
Ecclesie sponsus, et Dominus cum his senatoribus
terre iudicibus sedebit. Ille quoque superbus cum
omni suo exercitu ibi stare necesse habebit, qui
supra caelos ascendere, et sedem suam ponere mi-
nabatur. Ad istorum sententiam damnabitur, ille,
qui eos ipsos accusare non cessat. Isti ergo soli
reges et principes ; isti soli duces et iudices dicendi
sunt ; isti sunt, de quibus dicitur : « Principes Juda
duces eorum, principes Zabulon, principes Nephtali
(*Psal. lxxvii, 28*). » Isti sunt illi reges, de quibus
dicitur : « A templo tuo in Jerusalem tibi offerent
reges munera (*Ibid. 30*). » Sunt autem apostoli et
pastores, non qui oves pascant herbis, sed qui
animas reficiunt spiritualibus verbis. Si pastores
sunt et oves habent. Oves eorum nos sumus, si
tamen oves sumus. Si vero oves non sumus,
de eorum gregibus non sumus, quoniam isti pa-
stores non custodiunt nisi oves. Unde et Petro a
Domino dicitur : « Si diligis me, pasce oves meas
(*Joan. xxi, 17*). » Et Dominus de seipso ait :
521 « Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas,
(*Joan. xi, 14*). » Vis esse ovis ? Esto humilis et in-
nocens : esto patiens et mansuetus, pelle superbiam
et rapacitatem, nulli nocens, nulli injuriam facias,
lacte tuo vivat pauperes Christi, et lanis tuis cales-
cant. Tales pastores tales oves diligunt. Sunt autem
negotiatores, et tales, qui terrena caelestibus, et
transitoria aeternis commutare valeant. Isti sunt
illi negotiatores, qui, inventa una pretiosa marga-
rita, venditis omnibus, eam emerunt. Isti sunt, qui-
bus Dominus peregre proficiscens tradidit bona sua,
dicens : « Negotiamini, dum venio (*Luc. xxix, 13*) ; »
cui redeunti omnem pecuniam multiplicatam resti-
tuunt. Unde et unicuique eorum congratulans ait :
« Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Do-
mini tui (*Math. xxv, 21*). » De Ecclesia scriptum
est, quia « facta est quasi navis negotiatoris, seu
institoris de longe portans panem suum (*Prov. xxxi,
14*). » Isti negotiatores neminem fallunt, et incom-
parabiles, magnasque divitias vili pretio vendunt.
Architecti quoque sunt sancti apostoli non infe-
riores Beseleel, et Ooliab, quos omni sapientia
Dominus replevit ad tabernaculum testimonii con-
struendum. Illorum structura, et operatio jam nimia
vetustate consumpta et soluta est ; horum autem
aedificium manet in aeternum. Illi auro, et gemmis,
isti virtutibus induunt sacerdotes, de quibus dicitur :
« Sacerdotes tui induantur justitiam, et sancti

lam habet, et sufficit tibi. Ipsa sufficientia in centuplum computatur.

(1788) Cod. Vat. : *Duodecim igitur partes fecit, quia tantus est numerus filiorum Israel. Eadem interpretatio legitur in cap. 32 comment. Deuter.*

tui exsultent (*Psal. cxxxi, 6*). Illi autem istos figurabant, quorum operatio, si spiritualiter intelligatur, non illorum, sed justorum est. Qualis architectus beatus Paulus, qui de seipso loquitur, dicens: « Secundum gratiam, quæ data est mihi, ut sapiens architectus, fundamentum posui. Fundamentum autem aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, qui superædificaverit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem sic salvus erit, sic tamen quasi per ignem » (*I Cor. iii, 10*). Hæc verba longa indigent expositione, in quibus jam a pluribus laboratum est. Ego tamen quod intelligo breviter dicam. Fundamentum Christus est, super quod tota Ecclesia, et boni et mali fundati sunt. Unde ipse Dominus ait: « Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum » (*Joan. xv, 2*), ostendens etiam malos palmites per baptismi sacramentum in se esse fundatos. Et quamvis aliquando tollendi sint, adhuc tamen in Christo sunt, quoniam in Ecclesia sunt. Aurum autem, argentum, et lapides pretiosi bona opera sunt, lignum vero, fenum, et stipula peccata intelliguntur. Magnam igitur injuriam faciunt huic tam nobili fundamento, quando illud in nobis peccata nostra portare et sustinere cogimus. De ipso tamen scriptum est, quod peccata nostra portavit, et pro nobis dolet (*Isa. xlii, 11*). Sustinet enim, et libenter expectat, tantum ut convertamur, et pœnitentiam agamus, et sarcinam inutilem abiciamus. Quod si fecerimus, salvi erimus, sic tamen quasi per ignem. Quicumque enim digne conversus fuerit et pœnitentiam egerit, non solum a minoribus, ut quidam intelligere noluerunt, verum etiam a majoribus peccatis liberabitur, et salvus erit. Omne enim peccatum, dicit Dominus, et omnis blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemix, per quem in malo perseverantia intelligitur, non dimittitur (*Matth. xii*). Ecce omne peccatum dimittitur, dicit Dominus, unum tantum excipitur, quod illi quidem faciunt, qui pœnitere nolunt. Dimittitur quidem per pœnitentiam omne peccatum, sed non penitus dimittitur pœna peccati. In baptismo vero utrumque dimittitur. De martyribus quoque nulla post martyrium pœna exigitur. Potens est igitur Dominus, et brevire, quantum voluerit, et penitus dimittere cui voluerit pœnam peccati. « Beatus igitur ille, cui non imputavit Dominus peccatum » (*Psal. xli, 2*). Gaudeant itaque pœnitentes, quia peccata dimissa sunt eis; timeant tamen, quia nesciunt, an adhuc pœna peccati dimissa sit eis. Quicumque enim digne conversi fuerint, si tamen digne conversi fuerint, salvi erunt. Et hoc quidem per ignem. Salvi igitur sunt, sed ignis manet; peccatum dimissum est, sed non pœna peccati.

A Legimus quosdam post mortem miraculis claruisse, et tamen purgatorio deputatos fuisse. De quibus dubitari non potest, et peccata eis dimissa fuisse, et pœnam peccati dimissam non fuisse. De talibus igitur dictum est: « Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse vero salvus erit, sic tamen quasi per ignem » (*I Cor. iii, 10*). Cæteri vero homines, quorum peccata ardebant, non utique salvabuntur per ignem, sed potius æternam mittentur in ignem; cæteri, inquam, homines, præter eos, qui pœnitentiam egerunt de peccatis suis. Pœnitentiam agere dico, siue pœnitentiæ remedia de hac vita non exire; qui enim sine pœnitentia moriuntur, sine fine cruciabuntur. Hoc est etiam illud unum peccatum, quod non dimittitur hominibus, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Vigilate itaque, dicit Dominus, quia nescitis diem, neque horam (*Matth. xxv*). Sunt autem et alia nomina apostolis valde convenientia, quæ his, quæ dicta sunt superaddere potest, qui longiorem vult facere sermonem.

522 CAPUT VIII.

De mari novo, et novis piscatoribus.

« Hoc mare magnum et spatiosum: illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla, et magna: illic naves pertransibunt » (*Psal. ciii, 25*). Narrat Matthæus evangelista, quod Dominus, et Salvator noster transiens juxta mare Galilæe vidit Petrum, et Andream et Joannem, et vocavit eos, dicens: « Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum » (*Marc. 1*). Quando audio homines pisces vocari, et Christi discipulos piscatores beatum fieri, quod ad litteram quidem intelligi non potest, necessario novum mare et nova retia, et novos piscatores et novos pisces intelligere cogor. Novum igitur mare mundus iste, de quo modo superius diximus: « Hoc mare magnum et spatiosum, illic reptilia, quorum non est numerus. » Retia Evangelia, pisces homines, piscatores vero apostoli sunt. Tantum est hoc mare, quantum et mundus, in quo animalia magna sunt, et ut in Genesi legitur eete grandis, per quæ reges et principes, cæterique majores, et potentiores homines intelliguntur. Pusilla vero animalia, et reptilia, quorum non est numerus, cætera hominum multitudo infinita uniuscujusque sexus, cujuscumque ætatis, cujuscumque ordinis et conditionis, cujuscumque lingue et nationis intelligi potest. Sicut autem pisces maris, alii mites sunt, et simpliciter vivunt; alii vero raptores sunt, qui alios persequuntur, et devorant; ita et in hoc mundo inter homines fieri videmus, et simplicem turbam a latronibus et iniquis hominibus quotidie devorari, multisque modis devorari conspicimus. Est autem hoc in mari, et draco ille magnus, serpens antiquus qui est diabolus, et Satanas, quem Dominus formavit ad illudendum e. De quo et ad beatum Job ipse Dominus loquitur, dicens: « Ecce Bechemoth, quem feci tecum, ferens quasi bos comedit. Ipse est principium viarum Dei, quæ fecit eum, applicabit gladium ejus » (*Job xl, 16*). Huic montes herbas ferunt, omnes bestie agri laudentur.

ibi. Creatura Dei est diabolus, ipse eum formavit, A ipse eum fecit, sed non qualis est, eum fecit. Quod enim ait : « Draco iste, quem formasti ad illudendum ei (*Psal.* ciii, 26), » non de prima ejus creatione intelligendum est; sed quia per superbiam elevatus in veritate non stetit, talis postquam cecidit, formatus est. Ideo ad talem formam, talemque suae infirmitatis mensuram reductus est, cui jam homines illudere possunt. Nisi enim sic ligatus a Domino teneretur, quis illius superbiae astutiaeque resistere potuisset? Unde et dicitur : « Qui fecit eum, applicabit gladium ejus (*Job* xl, 14). » Si enim gladius ejus plicatus non fuisset, quis tanti acuminis vulnera ferre potuisset? Gladii igitur applicatio virtutis illius infirmitatem ostendit. Omnes autem illi illudunt (1789), quicumque eum fugiunt, et ad penitentiam redeunt. Quoniam bene beatus Paulus ei insisit, qui cum Ecclesiam persequeretur in ore ejus, intra illius dentes jam stringebatur, mox ad filiam conversus, tristem eum reliquit. Sic et Maria Magdalena eum decepit, quæ conversa ad Dominum optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea (*Luc.* x, 42). » Uno sermone illuditur ei, et uno verbo jam devorata de ipso ejus ventre rejicitur præda. Sufficit peccatrici suam culpam dicere, et ab eo ulterius teneri non potest. Valde ergo illuditur ei, multumque complicatus est gladius ejus. Vocatur autem Bechemoth, quod *bestia* interpretatur, quoniam crudelis est et sensu bestiali utitur. Angelica namque dignitate privatus, bestias crudelissimas per omnia imitatur. Ecce, inquit, Bechemoth, quem feci tecum, quem feci sicut te (unus est enim utriusque creator) fenum sicut bos comedit. Dicat propheta : « Vere fenum est populus, siccatum est fenum, et cecidit flos (*Isa.* xl, 8). » Non ergo viros sapientes, sed populum stultum et indisciplinatum comedit Bechemoth. Ipse est enim princeps peccatorum Domini. Ipse ante alias creaturas factus esse rediit; quod sic tamen intelligi potest, ac si diceretur : Ipse est causa atque principium ut via Domini, quæ una erat, in duas vias divideretur, ut non omnes per unam viam cælos ascenderent, sed alii per aliam viam in infernum descenderent, tum aliis dicatur : *Ite*, aliis dicatur, *Venite*. Et huic montes herbas ferunt. Mali montes qui diabolum utriant, et draconi cibum ministrant. Cibus diaboli, et refectio ejus peccatum est. Qui plus peccat, majora ei convivia parat. Nulli igitur sic ei serviunt sicuti mali reges et principes; sicuti canes avari et ivites, qui per montes significantur. Isti enim non dum peccant, sed et alios secum peccare compellunt. Considera modo quanta homicidia, quanta rachine, quanta perturbatio per eos ubique fiat. Unde bene dicitur : « Omnes bestiae agri ludunt ibi (*Job*

xl, 15). » Bestiae agri vitia sunt, et maligni spiritus. B 523 Istæ igitur bestiae ludunt ibi, id est in montibus supradictis, in cordibus videlicet iniquorum. Ibi dilectantur, ibi suaviter requiescunt, ibi theatra faciunt, et palatia construunt. Illic socios introducunt, ut faciant novissima eorum pejora prioribus. Misera illa pecora, miseræ illæ animæ quæ tam crudelium bestiarum habitatio factæ sunt. Tales pisces habitant in hoc mari, ubi reptilia, quorum non est numerus, ubi animalia pusilla et magna, ubi et draco iste, quem Dominus formavit ad illudendum ei; de quibus usque modo locuti sumus. In magnum et profundum pelagus mittuntur piscatores apostoli, qui in hoc mare piscatum veniunt. Difficilis piscatio est, ubi et pugnare, et piscari necesse est. Hinc ponunt retia ad pisces capiendos; inde gladios extendunt ad hostes pellendos. Quid dicam, quod quidam pisces sua sponte capiuntur, et retia ingrediuntur, qui postea eadem retia scindere et dissipare nituntur? Tales pisces fuere Arius, Sabellius, et Manichæi, et multi alii, qui apostolicam prædicationem, et catholicam fidem evacuare conati sunt; a quibus sancta Ecclesia, navesque apostolicæ magis fatigatæ et concussæ sunt, quam ab ipsis etiam tyrannis, qui cruentis eam gladiis persequerentur. Hanc tam immensam perturbationem præviderat Propheta, cum diceret : « Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo. Dixit, et stetit spiritus procellæ, et exaltati sunt fluctus ejus. Ascendunt usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos, anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt, et moti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos. Statuit procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus, et lætati sunt, quia siluerunt, et eduxit eos in portum voluntatis eorum (*Psal.* cvi, 23 et seq.). » Paucis verbis apostolorum prædicationem, miraculorum efficaciam, tyrannorum sævitiam, et cælitus datam consolationem Psalmista comprehendit. Quando enim sancti Apostoli, aliique doctores in hujus maris profundissimum pelagus ad prædicandum descendebant facientes operationem in aquis multis, id est in populis multis, per singulas videlicet civitates, mortuos suscitantes, cæcos illuminantes, leprosos mundantes, paralyticos curantes, et alia mirabilia facientes, tunc ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus, quæ in hoc profundo Dominus per eos operabatur. « Dixit, et stetit spiritus procellæ, et exaltati sunt fluctus ejus (1790). (*Ibid.*). » Sic igitur, et tunc eo jubente turbatum est mare, et exaltati sunt fluctus ejus, alii bene, alii

(1789) Eadem expositio habetur in commentario super hunc locum tom. I, p. 295 c. 1 : « Dei namque viarum, id est operationum, diabolus principium est; quoniam inter omnes creaturas primus factus est, applicavit autem Dominus gladium ejus, quia

nisi plicatus fuisset, ne recta cuspe semper feriret, perpauci ejus deceptionis gladium effugere possent. »

(1790) Hujusmodi expositio perfecte consonat cum commentario S. Brunonis in hunc Psalmum.

male (1791). Alii per ipsos, alii contra ipsos. Alii dicebant, dimittantur, quia boni sunt, alii dicebant, occidantur, quia mali sunt. Alii videntes signa, que faciebant, deos eos vocabant, et usque ad cœlos laudibus exaltabant: alii indignantes et super eos impetum facientes, in abyssum mergere conabantur; et hoc est, quod ait: « Ascendit usque ad cœlos, et descendit usque in abyssum (*Ibid.*) » Unde anima illorum in malis tabescebat, tantos aliquando cruciatus ferre non valens. Inde est, quod Apostolus ait: « Nolo ignorare vos, fratres, de persecutione quæ facta est nobis in Asia, quoniam supra modum gravati sumus: ita ut tæderet nos etiam vivere (*II Cor. 1, 8*). Turbati sunt itaque et moti sunt, sicut ebrius, non calice vini inebriati, sed calice passionis et afflictionis. Et omnis sapientia illorum deglutita est; sicut beatus Job de seipso ait, dicens: « Cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum (*Job. xvii, 11*). » Bonæ namque cogitationes, quibus vir sanctus in Dei contemplatione vacare solebat, tantarum angustiarum afflictione dissipatæ erant; tantaque erat vis passionis et doloris numerositas, ut nihil aliud cogitare posset. Sic igitur et in hoc loco omnis eorum sapientia dolorum immensitate aliquando deglutita est. Cumque eam ferre non possent, clamaverunt ad Deum, et exauditi sunt, et eduxit eos in portum voluntatis eorum. Aliquando enim nec ipsa tormenta sentiebant, quæ illis ab ipsis inferebantur. Quod bene quidem in Evangelio significatum est, quando discipuli clamantes dixerunt: « Domine, salva nos, perimus. Qui surgens, imperavit ventis, et mari, et facta est tranquillitas magna (*Matth. viii, 26*). » Hæc autem maris hujus tam immensa perturbatio a temporibus apostolorum usque ad tempora Constantini imperatoris sanctam Ecclesiam instanter perturbavit, et vix aliquando quievit. Inde vero pax, et tranquillitas facta est, Christi piscatores quieti, et securi piscari, et sagenam ad terram trahere ceperunt. De qua in Evangelio dicitur: « Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti, quam, cum impleta fuisset, educentes; et secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras misere (*Matth. xiii, 47*). » Sed non sagenam plena est, adhuc pisces ingrediuntur; « cum autem plenitudo gentium introierit; **524** tunc omnis Israel salvus fiet (*Rom. xi, 25*); » tuncque malis piscibus reprobatis, boni ad vitam ducuntur æternam.

CAPUT IX

De avibus novis.

Legimus in Genesi Dominum præcepisse ut aquæ producerent et pisces secundum genus suum, et aves in species suas. Et factum est ita. « Benedixitque eis Deus, et ait: Crescite, et multiplicati-

(1791). Cod. Vat. et editio: *Eo namque juvente stetit, id est non transiit, sed perseveravit spiritus procellæ. Ipse est enim de quo scriptum est: Ego Dominus qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus.*

mini, et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram (*Genes. 1, 23*). » Pisces, et aves unam originem habent, et utraque ex aquis creata sunt. Alteri profunda petunt, alteræ ad cœlestia elevantur. Boni sunt illi, et illæ, quia inter omnes aëre creaturas isti primam benedictionem accipere meruerunt. Per hos igitur viri sancti significantur, qui ex aquis regenerati sunt. « Nisi » enim « qui renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, in regnum Domini non intrabit (*Joan. iii, 5*); » qui et profana Scripturarum, quæ per aquas significantur, penitentiam, et virtutum alis ad cœlestia elevantur. Sed satis de piscibus modo superius locuti sumus. Dignum est ut de avibus amodo loquamur. Nisi per istas aves, quæ ante nos volare videmus, alie res significarentur, longe melioris digniorisque astutæ, nunquam Ecclesia columba vocaretur, dicens domino: « Una est columba mea (*Cant. vi, 8*); » nunquam Joannes evangelista aquila diceretur; nunquam David rex, et pelicanus, et nicotras, et passer vocaretur, sicut vocatur, teste Scriptura: « Similis factus sum pellicano in solitudine, et sicut nycticorax in domicilio. Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto (*Psal. ci, 7*). » Et non solum homines, verum etiam ipsi aves avium speciem, atque naturam suscipere videntur. Ubique alatos et pennatos eos esse videmus. Volare quoque magis, quam incedere describuntur, et volare avium quidem proprium est. Vela quoque tabernaculi opere plumario facta leguntur (*Exod. xxvi, 6*). Et quatuor animalia in Ezechiele, et Apocalypsi plena oculis ante et retro senas habere alas tribuntur. « Et primum quidem animal simile est leonini, secundum simile leoni, tertium vero simile vitulo, quartum autem simile aquilæ volanti (*Ezech. 1, 8, et Apoc. iv, 6*). » Similiter autem et beatus: « Vidi, inquit, Dominum sedentem super sedem excelsum, et plena erat omnis terra majestate ejus, et ea quæ sub ipso erant, replebant templum. Seraphim stabant super illum, sex alæ uni, et sex alteri (*Isa. vi, 1*). » Aves igitur in mari, aves in terra, aves in cœlo, et aves super cœlum. Omnia elementa nos volare docent, omnia nos ad superna et cœlestia provocant. « Quis » igitur « cuius debet pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam » (*Psal. lvi, 7*). Jam aves facti sumus, quia in aquis regenerati sumus. Alæ solummodo dicuntur nobis (1792). Penna struthionis absimilis est pennæ accipitris et herodii, qui inter alias aves velocissimi sunt; struthio vero propter alarum infirmitatem a terris se elevare non valet. Habet igitur alas, sed infirmas, habet pennas debiles. Tales sunt hypocritæ, et hæretici, qui accipitres, et herodii esse videntur, sed struthiones sunt, neque habent alas, quibus volare valeant, vel ad cœlestia erigantur.

Sic igitur, etc.

(1792) Cod. Vat. et editio: *Illas queramus, quoniam sine alis et venis volare non possumus.*

Alæ igitur virtutes sunt, alæ bona opera intelliguntur, sine quibus volare non possumus. Ipsæ nos ferant, ipsæ ad cælestia elevent. Habes humilitatem, alæ tibi est. Habes misericordiam, alæ tibi est. Habes patientiam, alæ tibi est. Quot virtutes habes, tot alas habes. Si habes charitatem, ut Deum et proximum diligas, duas alas habes, quæ tibi ad volandum sufficere possunt. Seraphim tamen et quatuor animalibus non sufficiunt duæ alæ; senas enim habent, quoniam aliis volant, aliis capita pedesque tegunt. Per caput et pedes, initium et finem intelligimus. Velant igitur animalia caput suum, ne forte ab eis querere velimus ea quæ ante mundi initium facta sunt. Velant autem similiter et pedes, quoniam ea quæ post mundi finem in hoc mundo futura sunt nequaquam nobis pandere volunt. Unde Isaias deos gentium irridens, ait: « Dicite mihi, quæ prima fuerit, et ultima quæ futura sunt, et dicam quod illi estis vos (Isa. xli, 25). » Sed non potestis; et ideo nihil estis. Superfluum igitur esse videtur, vel ea querere, quæ ante mundi initium fuerit, vel ea quæ post finem futura sunt. Nam et si queras, nemo est qui tibi dicat. Si posses a capite et a pedibus animalium istorum alas amovere, tunc forte prima et ultima scire posses. Solent enim homines hæc querere, et quamvis ex superabundanti, in talibus laborare, scire cupientes an post mundi finem cælum volvatur, sol, et luna, et stellæ solito more circumferantur, an flumina currant, fontes præ umpant, utrum arbores et herbæ sint, et muka alia, quæ hominum curiositatem movere solent. Hæc autem interrogantibus honestissime respondetur: Seraphim, et quatuor animalium pedes obvolutos esse, et videri non posse; expectandum tamen esse, donec alæ amoveantur. Volant autem duabus alis, illis videlicet quæ in medio sunt, quia de omnibus quæ in hoc mundo sunt a principio usque ad finem plenissime loquantur. Sunt autem plena oculis ante **525** et retro, quia et futura vident, et præterita non ignorant. Quidquid in eis est, læmen et claritas est. Quot verba, tot oculi in eis sunt. Quicumque ea non credant, cæci et sine læmine sunt. Unde et quibusdam Dominus ait: « Erratis, nescientes Scripturas neque virtutem Dei (Matth. xxii, 29). » Sunt igitur oculi in Scripturis intelligentiæ videlicet spirituales, quibus viri sancti illuminati errare non possunt. Hos autem oculos Pharisei non habentes, cæci a Domino vocantur, et duces cæcorum. Dicitur est autem quid per animalium alas, et quid per oculos significetur. Utinam et nos alas ad volandum habeamus, et oculos ante, et retro, quibus et recto linere ad Deum veniamus, et peccatorum memores simul cum Psalmista dicamus: « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et delictum meum contra me est semper (Psal. li, 4). » Et ante quidem oculos habemus, si via regia incedimus, si mala fugimus,

et bona tenemus. Unde et Salomon ait: « Sapientis oculi in capite ipsius: stultus in tenebris ambulat (Eccle. ii, 14). » Retro vero oculos habent, qui antiquorum memores patrum eorum vitam et sanctam conversationem imitari conantur; sicut ille qui dicebat: « Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui. (Psal. lxxvi, 6). » Retro enim oculos habebat, quando dies antiquos cogitabat: ante vero oculos, quando annos æternos in mente habebat. Si solum istum versiculum custodiamus, et ante et retro oculis pleni sumus. Nec vacat a mysterio, quod animal primum hominis faciem habere describitur, per quod videlicet Matthæum apostolum et ejus evangelium intelligimus. Ipse enim a Christi nativitate incipiens perfectum hominem, et de hominibus natum eum ostendit esse, totam ejus ab Abraham usque ad ipsum genealogiam describens. Marcus vero leonis faciem habere videtur, in cujus evangelii principio vox in deserto clamare describitur. Lucas autem beatus bovis faciem habet, quoniam a sacerdotio scribere incipit, quod maxime propter sacrificia institutum est. Bos autem inter alia sacrificia major est hostia. Quare autem aquilæ faciem Joannes habeat ipsius Evangelii initium apertissime ostendit. « In principio, » inquit, « erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i). » Qui sic loquitur longe sublimis quam aquila volat. Istæ tamen quatuor animalium facies tam diversæ aliquid nobis conferre videntur; quoniam homo ad rationem, leo ad fortitudinem; bos ad laborem; et aquila ad contemplandum (1793) nos provocat. Homo denique predicare, leo pugnare, bos laborare, et aquila volare nos docet. Has igitur animalium species imitemur (1794); istæ nobis sint in exemplum. Non respiciamus ad struthionem, cujus alæ infirmæ sunt, non attendamus ad hypocritas, qui se fingunt esse quod non sunt, quibus tunc alæ deficient quando eis maxime necessariæ erant: alas potius accipitris et herodii suscipiamus, non ut aliquid rapiamus, verum ut obedientiam nobis injunctam celerrime faciamus. Tallium enim æstum, alarumque omnium, quæ de rapina vivunt, alæ quidem, et pennæ bonam significationem habere possunt, unguis vero et rostra, et actionem, et significationem impiam gerunt. Per tales enim significanter maligni spiritus, quorum omnis operatio furtum et rapina est. Istæ sunt illæ aves quas abigebat Abraham. Istæ sunt quæ rapiunt bonum Dei verbum de corde hominum, ne credentes salvi fiant. Talibus avibus totus hic aer plenus est, quæ quoniam veloces et invisibiles sunt, magnam ubique cunctis hominibus persecutionem faciunt.

CAPUT X.

De fluminibus notis.

« Fluminis impetus lætificat crinivatem De: sau-

edificavit tabernaculum suum Altissimus (*Psal. xlv, A* 5). » Legimus in Genesi quod fluvius egrediebatur de paradiso, qui deinde dividitur in quatuor capita. Nomen primo Phison : secundo Gyon (1795) : tertio Tigris : quarto Euphrates. His autem irrigatur, et fertilis redditur tota illa terra. Legitur autem similiter (1796) in Apocalypsi, quod de illa nobilissima civitate, cujus muri ex lapidibus pretiosis ædificati sunt, cujus singula portæ ex singulis margaritis factæ sunt, cujus plateæ ex auro purissimo stratae sunt : quod fluvius inde egrediebatur, cujus aqua lucidissima est, quasi crystallus. Sunt etiam et per ripam fluminis arbores nobilissimæ, quæ ferunt fructus duodecim per singulos menses, quarum ipsa folia gentibus sunt ad sanitatem. Hæc ad litteram intelligere ipsa natura prohibet, nobisque aliud valde sublimius quam id quod littera sonat significare videntur; præsertim cum alibi scriptum sit : « Flumina plaudent manibus in idipsum (*Psal. xvii, 8*). Quomodo autem flumina, quæ manus nullas habent, manibus plaudere possunt? Nova sunt ista flumina, et de novo mundo sunt. Novus mundus hæc civitas Dei est, quam fluminis impetus lætificat. Hoc autem flumen Christus est, cujus affluentissima sapientia, et scientia sanctam Ecclesiam lætificat. Unde et alibi dicitur : **526** « Sapientia prædicat, foris clamat, in plateis dat vocem suam (*Prov. viii, 1*). » Hæc et in templo clamat, dicens : « Si quis sitit, veniat, et bibat, et de ejus ventre fluent aquæ vivæ (*Joan. vii, 38*). » Hic est ille fons, de quo dicitur : « Quoniam apud te est fons vitæ (*Psal. xxxv, 10*). » Qui et mulieri Samaritanæ loquitur, dicens : « Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (*Joan. iv, 14*). » Hic igitur fluvius, quo paradisi mundatur, et Ecclesia lætificatur, in quatuor capita dividitur, per quæ quatuor Evangelia significantur. Et primum dicitur Phison, quod *oris mutatio* interpretatur. Evangelica namque prædicatio ora hominum, linguasque mutavit, ut qui prius falsos deos laudabant et prædicabant, nunc unum et verum Deum, ejusque mirabilia laudent et prædicent. Quid enim, nisi Evangelium, beati Pauli os mutavit? Ut qui prius circumcisionem prædicabat, postea, mutato ore, loquitur dicens : « Circumcisio nihil est, et præputium nihil est (*I Cor. vii, 19*). » Lege sanctorum historias, et videbis illum, qui paulo ante Jovem ut Deum omnipotentem laudabat, mox, ore mutato, Jovem ipsum non Deum esse, sed dæmonium affirmat. Videbis et illum, qui vanas poetarum fabulas ludendo, et insaniendo cantare solebat, hymnos et psalmos jubilaré. Hanc autem oris et linguarum mutationem facit Phison, quia sermo evangelicus et ora mutorum solvit, et linguas infantium disertas facit. Quanta tunc oris mutatio facta est, quando apostoli, qui vix una lingua, utpotè pauperes et rusticani, loqui noverant, mox divinitus

(1795) Cod. Vat., Geron.

inflammati omnibus linguis loqui cœperunt? Gyon autem *pectus* interpretatur. Respice nunc ad pectus pontificis, et vide ibi rationale. Quære etiam quare pontifices de sacrificiis pectusculum in partem accipiant; ideo fortasse, quia de pontificis pectore Gyon iste fluvius, qui pectus dicitur, fluere debeat. Et revera semper de pectore populus Christianus, et Domini civitas lætificetur et satietur. Cor enim in pectore est, in quo est sedes et fons totius sapientiae et scientiae. De hoc fluvio bibebat beatus Joannes, quando super pectus in cœna recumbens vidit illud quod postea scripsit : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i*). » Quodcumque de fluvio Gyon bibere volumus, ad pectora pontificum respiciamus. Ideo enim sic ornata sunt, ut magnum ibi sapientiae thesaurum reconditum intelligamus. Tigris vero *sagitta* dicitur, quia hic fluvius quasi sagitta velocissimus est. Sed quid tantæ velocitatis, ut evangelica prædicatio, quæ quocumque discurrere, sua brevi tempore mundum universum implevit? Jam ab Jerusalem usque Illicirum nobilis ille sagittarius beatus Paulus prædicaverat Evangelium, cum se in Hispaniam proficisci velle dicebat, ut ibi quoque Evangelii sagittas effunderet. « Misit » enim Dominus « sagittas suas, et dissipavit eos. (*Psal. xvii, 15*). » De quibus et alibi dicitur : « Etenim sagittæ suæ pertranserunt (*Psal. lxxvi, 18*). » Quid enim aliud quam sagittæ sunt Evangeliorum verba, quibus maligni spiritus fungantur, et totus vitiorum exercitus perimitur et dissipatur? Unde scriptum est : « Nisi contritus fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tædet, et paravit illum, et in ipso paravit vasa mortis, et sagittas suas ardentibus effecit (*Psal. vii, 13*). » Istæ sunt illæ « sagittæ potentis acutæ, cum carbibus desolatoriis (*Psal. cxix, 4*). » — « Sicut » enim « sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum. Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis : non confundetur, dum loquetur inimicis suis in porta (*Psal. cxvii, 4, 5*). » Verba Dei in sagittas convertuntur, quibus nullæ inimicorum munitiones resistere possunt. Unde et discipulis Dominus ait : « Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri (*Luc. xxi, 15*). » Restat nunc Euphrates, qui *fertilitas* interpretatur, quæ interpretatio quantum Evangeliiis convenit omnibus patet. Respice in mundum universum evangelica prædicatione ab errore ad fidem conversum, et tunc intelliges quam fertilis fuerit Euphrates, quantumque nobis sua fertilitate contulerit. Hæc autem fertilitatem Psalmista admirans ait : « Non autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nisi confortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos et super arenam multiplicabuntur (*Psal. cxxxv, 18 et seq.*). » Unde et alibi ait : « Annuntiaui locutus sum, multiplicati sunt super numerum (*Psal. xxxix, 6*). » Hinc et Dominus discipulis ait : « Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, ut estis »

(1790) Cod. Vat. omittit *sagittarum*.

fructum afferatis, et fructus vester maneat (*Joan. xv, 18*). » Hinc est etiam quod per Salomonem de Ecclesia dicitur: « Venter tuus acervus tritici valatus liliis (*Cant. vii, 2*). » Quoniam enim ager Dei, vinea Dei, hortus Dei, sancta videlicet Ecclesia tam fructifera est, hoc facit iste Euphrates, cujus flumine perfunditur et irrigatur. Hæc sunt quatuor flumina paradisi de uno fonte procedentia, et de uno Christi pectore emanantia, quibus totus irrigatur mundus. Ab his autem et multa alia flumina orta sunt. Tot enim sunt flumina, quot et librorum volumina. Habet enim et Vetus Testamentum suos fluvios, qui nisi istis fluminibus commisti fuerint, simulque convenerint, mortiferi sunt, et insuaves ad bibendum. « Littera enim occidit, spiritus autem vivificat (*II Cor. iii, 5*); Apostoli verba sunt. Si autem simul conveniant, omnem superant potionem. Sunt

A autem et alia flumina, et ipsa mortifera, quorum aquæ, quia amaræ sunt, homines interficiunt. De quibus in Apocalypsi Joannes apostolus ait, se vidisse **527** stellam magnam ardentem, quasi faculam in tertiam partem fluminum cecidisse (*Apoc. viii, 10*). Nomen autem stelle dicitur *absinthium*. Mortui sunt autem multi homines de aquis, quia amaræ factæ sunt. Per hæc autem flumina omnium hæreticorum, philosophorum et poetarum erronea scriptura intelligitur. Quæ quoniam duobus Novi et Veteris Testamenti fluminibus non convenit, non inmerito tertia pars fluminum vocatur. Fuge has aquas, Christiane; amaræ et mortiferae sunt. Nota sunt flumina, nota sunt sanctarum Scripturarum volumina, notæ sunt aquæ salientes in vitam æternam, de quibus qui biberit non sitiet ultra.

SENTENTIARUM

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancta Trinitate.

« Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Non habebis Deum alienum absque me (*Deut. vi; Exod. xx*). » In Psalmis quoque scriptum est: « Israel, si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum; ego enim sum Dominus Deus tuus (*Psal. lxxx, 9*). » Hæc Judæi legentes et non intelligentes irrident Christianos, quasi non unum sed tres deos colant. Quibus digne satis Dominus in Evangelio ait: « Erratis, nescientes Scripturas neque virtutem Dei (*Matth. xxii, 29*). » Nos enim non tres deos, sed Deum unum in tribus personis colimus, et adoramus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Deus quidem unus est, sed personæ tres sunt. Nam Pater Deus est, et Filius Deus est, et Spiritus sanctus Deus est: non tres tamen dei, sed unus est Deus. Tres enim istæ personæ una essentia sunt, una deitas, una virtus, una majestas, una sapientia, una fortitudo, una omnipotentia, unum amen, unum principium, una claritas, et quæcunque aliæ sunt, præter personalem proprietatem, quæ e una persona dicuntur, et de omnibus pariter dicuntur. Et qualiter enim Pater, taliter et Filius, et Spiritus sanctus Deus est; omnipotens est, fortis, magnus, et sapiens est, et quæcunque alia simili modo dici possunt. Non tamen tres dii, vel tres omnipotentes sunt, sed unus est, unus omnipotens, unus fortis, magnus et sapiens. Personalis autem proprietates hæc est, ut Pater generat, Filius genitus, Spiritus vero sanctus nec generat, nec genitus, sed ab utroque procedens credatur et intelligatur. Hæc autem fides nostra non arguenda est, non syllogismis, non humanis rationibus

edita est, sed solis sanctarum Scripturarum auctoritatibus, non ab homine inventis, sed divinitus inspiratis firmata. Unde et Judæis non credentibus, sibi contradicentibus Dominus ait: « Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi, de me enim ille scripsit (*Joan. v, 46*). » Si quis quærat ubi de se ipso scripserit Moyses, audiat ipsum dicentem: « In capite libri scriptum est de me (*Psal. xxxix, 9*). Ab ipso cœpit Moyses; ipsum in capite posuit, ut Judæus cito facileque inveniat, quem invenire non vult, nec labore quærendo, cum nisi per ipsum ad cætera, quæ ibi scripta sunt, pervenire non valeat, legendo: « In principio, inquit, fecit Deus cælum, et terram, et Spiritus Dei ferebatur super aquas (*Gen. i, 1, 2*). » Conveniens fortasse fuerat ut nomen Patris prius poneretur, qui ubique maxime ab ipso Filio honoratur; sed noluit hoc Moyses, imo Spiritus sanctus, qui loquebatur per Moysen. Prius nomen Filii posuit, ne Judæus quærendo erraret. Sed dicez fortasse, Quid est principium? Ipse tibi respondeat, ipse tibi dicat. Dixit aliquando, sed non intellexisti; iterum dicat, si forte intelligas: « Ego principium, qui et loquor vobis (*Joan. viii, 25*). » Crede igitur Moysi, crede auctoritatibus Scripturarum, vel ipsa auctoritas te cogat, et Spiritus sanctus te compellat, ut unum Deum in tribus personis constitearis. Ecce statim in capite hujus libri, qui inter alios primus est, unus Deus, et tres personæ positæ sunt. Deus videlicet Pater, qui fecit cælum et terram, et Spiritus Dei, per quem Pater, et Filius disposuit, et ordinavit quæcunque facta sunt in cælo, et in terra. Hoc enim videtur significare, quod dicitur: « Spiritus Dei ferebatur super aquas (*Genes. i, 2*). » Spiritus

namque Sanctus a Patre Filioque procedens utriusque consilio voluntateque disponit quidquid per Filium Pater operatur. Quia enim Filius Sapiaentia vocatur, ut tam pulchrum opus a sapientia factum intelligatur; merito per Filium, qui Sapiaentia dicitur, factum perhibetur, quamvis a tota sancta et individua Trinitate factum **528** esse non dubitetur. Bene autem Pater, et Filius in Spiritu sancto, qui utriusque communis est, disponere dicuntur quæcumque eis disponere placet, ut communis sit dispositio, quorum communis est operatio. Fecit igitur Deus cælum et terram, per quem Patrem intelligimus. Deus enim commune nomen est, et sicut ad Patrem, ita et ad Filium pertinet, et ad Spiritum sanctum. Sed quia prædixerat, in principio fecit, necessario Pater intelligitur, quia per principium, id est per Filium, operatus est (1797). Prima itaque persona Pater, secunda principium, id est Filius, tertia vero Spiritus Dei, qui super aquas ferebatur, per quem Spiritus sanctus manifestissime demonstratur. Si nihil amplius scripsisset Moyses, solum hoc, quod in capite hujus libri scriptum est, sufficere poterat ad fidei nostræ assertionem, ut unum Deum in tribus personis colere debeamus. Pulchre igitur per Psalmistam Dominus ait: « Holocaustum et pro peccato non postulasti; tunc dixi: Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam (Psal. xxxix, 8). » Et quasi ab aliquo interrogaretur quis esset, ait: « In capite libri scriptum est de me (ibid., 9). » Quod tale est ac si diceret: Ego sum illud principium, quod in capite libri scriptum est, in quo cælum Pater creavit et terram. Quia ideo nunc Patris voluntatem facere veni, quoniam per sacrificia et holocausta mundus salvari non potuit. Hanc fidem habuit Moyses. Quam fidem David quoque habuerit, videamus: « Verbo Domini, inquit, cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxi, 6). » Nulla differentia est inter eos: quod unus dicit, uterque dicit. Una fides utriusque est; unum Deum in tribus personis uterque adoratur et veneratur. Dominus enim, et Verbum Domini, et Spiritus Domini, tres personæ sunt, et unus Deus, a quibus cælum et terra creata sunt. Et vide quomodo unus Spiritus loquitur in utroque. Vide quomodo id, quod ait Dominus: « In capite libri scriptum est de me, » in utroque conveniat. « In capite » namque « libri scriptum est de me: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. » Igitur quod in capite libri scriptum est, Dei Filius intelligitur, ut et nos inveniamus Christum in capite libri nostri, et Judæi eundem inveniant in capite libri sui, et nostri. Quem enim David, et Joannes « Verbum » vocaverunt; ipsum Moyses « principium » dixit. Idem ergo per Verbum, et principium significatur. Sed nobis Verbum vocari debuit, qui docibiles sumus, qui ipsius verbum et doctrinam audire et discere parati sumus. Illis vero certe debuit vocari principium, qui eum principium esse non crede-

A bant, qui eum noviter coepisse, ante matrem non fuisse, quadraginta annos nondum habuisse dicebant. Ecce cogunt vos, o Judæi, libri vestri, auctores vestri, et patres vestri, quibus contradicere non audebitis, ut unum Deum in tribus personis adoretis. Sed fortasse adhuc erratis, non scientes Scripturas neque virtutem Dei, et ideo non creditis neque Moysi, neque David; quorum uterque, ut superius ostensum est, unum Deum et tres personas constituit. « Alia est enim persona Patris, et alia Filii, alia Spiritus sancti. » Unde hoc? quia alia est, quæ loquitur, alia cui loquitur, et alia de qua loquitur. Loquitur autem Pater de Filio, ubi ait: « Ipse increpabit me: Pater meus es tu (Psal. lxxxviii, 7). » Loquitur et Filius de Patre, ubi dicit: « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te (Psal. ii, 7). » Loquitur Pater de Filio, ubi ait: « Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite (Matth. xvii, 5). » Loquitur et Filius de Patre, ubi ait: « Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v, 17). » Loquitur autem et ipse Patri, ubi dicit: « Pater juste, mundus te non cognovit; ego autem cognovi te, et hi cognoverunt quia tu me misisti (Joan. xvii, 25). » Et ibi: « Volo, Pater, ut ubi sum ego, illic sit et minister meus (Ibid., 24). » Loquitur autem Filius de Spiritu sancto, ubi ait: « Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me (Joan. xv, 26). » Longum est nitem, si omnia testimonia colligere velimus, ubi Filius de Patre, et ad Patrem, et de Spiritu sancto in Evangelio locutus est. Sed hæc pauca dixisse sufficiat ad credendum, et intelligendum, aliam esse personam Patris, aliam personam Filii, aliam Spiritus sancti; siquidem alia persona est quæ loquitur, alia cui loquitur, et alia de qua loquitur. Sed Judæi Filii Dei auctoritatem non suscipiunt; nos autem hanc unam auctoritatem præ cunctis auctoritatibus habemus. Dicat igitur ipse nobis quid credere debeamus, ab ipso audiamus, ipse nos doceat fidem nostram; videmus, quid dixerit, quando discipulis ad prædicandum misit: « Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19). » Quare in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti? Quia quo creati sumus, ab ipso nos restaurari et sanctificari necesse fuit. Non dixit, ut baptizarent in nomine Patris solummodo, quia non solus Pater nos creavit; addidit Filium, quia et ipse creator est; addidit et Spiritum sanctum, quia ipse quoque nihilominus creator est. Nihil amplius posuit, quæ cætera omnia creaturæ sunt. Ab his tribus personis creata sunt omnia; et iste tres personæ **529** non tres dii, sed unus Deus sunt, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Nunquam in hac parte has tres personas Dominus posuisset, nisi per omnia æquales essent; nisi in divinitate, in majestate, in

(1797) Citi. edit. habet: operatus sit.

omnipotentia, et in aliis omnibus similis essent. *Qualis enim Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus. Non tamen tres æterni, nec tres immensi; sed unus æternus, et unus immensus.* Stulti et per omnia insani, qui Platonice syllogismis et argumentis Aristotelicis de summa et omnipotenti Trinitate disputare conantur. Aliter enim se habet substantia Dei, et aliter substantia creaturarum omnium. Illa enim sola æterna, cæteræ temporales. Illa sola immutabilis est; cæteræ mutabiles; illa sola contraria non suscipit, aliæ vero contrariorum susceptibiles sunt. Sic enim Aristoteles substantiam definiit. Substantia est, quæ cum sit una, eadem numero, susceptibilis est contrariorum secundum sui mutationem. In hac autem definitione Dei substantia non continetur; quia cum sit una et eadem numero, neque contraria, neque mutationem suscipiens est. Hanc autem questionem, quia in hoc sermone tractare non sufficimus, in alium tractandum differemus.

CAPUT II.

De eadem.

Sunt quædam Sabbata, quæ dicuntur Sabbata Sabbatorum, ut quædam sancta dicuntur Sancta sanctorum, quia majora sunt, et quædam cantica dicuntur Cantica canticorum, quia majora sunt, et beata Virgo Maria dicitur Virgo virginum, quia cunctis virginibus major est; ita quædam festiuitates possunt dici festiuitates festiuitatum, quia omnibus aliis festiuitatibus majores sunt. Tales sunt autem omnes illæ festiuitates, quas ad specialem Dei omnipotentis laudem colimus et celebramus; sicut est hodierna festiuitas, quæ in honorem sanctæ Trinitatis celebratur. Diuiditur enim hæc unitas invisibiliter (1798), quia quamvis personæ tres sunt, Deus tamen unus est, qui non per partes diuisus, sed totus in singulis est. Quia enim una Dei substantia in singulis personis est, diuisa quodammodo esse videtur, sed quia tota in singulis est, indiuisa esse probatur. Tota enim essentia diuinitatis est in Patre, tota in Spiritu sancto, quoniam et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus, et hi tres unus Deus. Quia enim non est Deus, nisi unus, non potest alius Deus prædicari de Patre, alius de Filio, et alius de Spiritu sancto; sed idem Deus, et eius numero de omnibus et de singulis prædicatur. Hoc autem sic esse, credere quidem omnino debemus; quomodo sit, vel fieri possit, quærere penitus non debemus; quoniam nullatenus (nisi diuina inspiratione) huius sacramenti profunditatem intelligere valeamus. Et hoc ideo fortasse, quia in nulla alia substantia tale aliquid inueniri potest. Difficillimum creditor, quod nulla similitudine, nulloque exemplo comprobatur. Nulla enim alia substantia

est, quæcumque sit, quæ una et eadem numero in pluribus esse possit; ut hic homo, hic oculus, hic pes, hæc manus, hoc caput; cum unumquodque horum sit unum numero, nullum eorum in pluribus esse potest. Si vero articulus inde tollatur, qui certum numeri significativus est, ut non dicatur hic, vel hæc, vel hoc, sed tantum sine articulis dicatur homo, oculus, pes, manus, caput; nihil est quod unumquodque horum de pluribus prædicari prohibeat. Sic enim prolata, jam non numero, sed essentia unum sunt. Unde et philosophus ait: Participatione speciei plures homines sunt unus homo. Petrus enim, Jacobus et Joannes cum sint plures numero, in specie, quæ est homo, unum sunt; quoniam et Petrus homo est, et Jacobus homo est, et Joannes homo est. Sed si addatur articulus, vel nomen proprium, et dicatur ita, Petrus, Jacobus et Joannes sunt hic homo, non erit verum. Similiter autem non erit verum si dicatur, hi tres homines sunt Petrus, vel hi tres sunt Jacobus, vel hi tres sunt Joannes. Manifestum est ergo quod nulla substantia una eademque numero, aut articulo, aut proprio nomine demonstratur. Quod autem universaliter dixi nulla substantia, sic est accipiendum, ac si dixissem nulla substantia temporalis, nulla substantia mutabilis et contrariorum susceptibilis. De hac enim sola loquuntur philosophi, hanc solam definiuit Aristoteles. Nulla, inquam, talis substantia, cum sit una eademque numero, de pluribus prædicatur. Diuina vero substantia (quæ utique æterna est, immutabilis est, et nullius contrarietatis susceptibilis, cum semper simplex et una sit, eademque numero), semper tamen in pluribus est. Semper enim Deus unus, et qui nunquam potest esse sine numero, unus, hic videlicet (ut cum articulo dicam) Deus noster, qui fecit cælum et terram; semper, inquam, et Pater est, et Filius est, et Spiritus sanctus, et totus Pater, totus Filius, totus Spiritus 530 sanctus. Nunquam tamen Pater Filius, nunquam Filius Pater, nunquam Spiritus sanctus, vel Pater, vel Filius est. Et hoc quidem ab humana intelligentia longe est, quia tale aliquid in hac substantia temporalis et mutabili inueniri non potest. Si enim hic homo, quem tibi digito ostendo, et Simon, et Petrus est, et semper Simon et Petrus, semperque totus et Simon, et Petrus est, necessario concluditur et Petrum esse Simonem, et Simonem esse Petrum. Hæc enim collectione talis syllogismus fieri potest. Si Simon Petrus est hic homo, et hic homo est Petrus, ergo et Simon est Petrus. In diuina autem et æterna substantia aliter fit. Semper verum est dicere: Hic Deus noster (quem tibi non digito, sed fide ostendo) et Pater, et Filius est; semperque Pater, semperque Filius est; totusque Pater, et Filius est. Non tamen verum est dicere, ergo et Pater, et Filius est. Potest enim ex his talis fieri, sed non concludit syllogismus. Si Filius Dei est hic Deus, et Deus Pater

(1798) Cod. Vat., ita etiam editio, *indiuisibiliter*.

est; ergo et Filius Pater, et Pater Filius est. Quod quidem dicere et credere impium est et falsum. Hoc autem si Arius intellexisset, et duas istas substantias, æternam et mutabilem, tam diversas ab invicem divisisset, neque ipse errasset, neque alios tam multos errare fecisset. Dum enim æternam et incommutabilem substantiam intra terminos temporalis mutabilisque substantiæ concludere voluit, omnia in illa fieri arbitratus est, quæ in ista esse cognovit. Dixit igitur Filium Patre minorem, et Patrem Filio antiquiorem, quoniam inter homines hoc esse non dubium est. Nullus enim filius nascitur, qui patre minor non sit ætate et persona. Stultus, qui non consideravit substantiam simplicem et æternam neque majus, neque minus suscipere posse. Deus enim semper unus est, æternus est, immutabilis est, et quod ei proprium est, semper est quod est. Unde Moysi interroganti, et scire volenti quis esset, ait: « Ego sum, qui sum. Hæc dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos (Exod. iii, 14). » Ille enim vera definitione dicitur esse, qui semper est, qui immutabilis est, qui nunquam cœpit esse, qui nunquam desinit esse, cujus tota essentia una semper est, eadem est. Semper enim et totus Deus sapientia est, semper et totus virtus est, veritas est, lux est, principium est, et similia. Neque aliud est ei esse, et omnipotentem esse, et hæc omnia in ipso sunt unum. Omnia hæc est Pater, omnia Filius, omnia Spiritus sanctus. Quomodo ergo Pater major Filio, vel antiquior esse potest, cum Filius æternus sit, et ante æternum aliquid esse potuit, et antequam Filius esset, Pater esse potuit? Sed ante æternum nihil esse potuit; non est ergo Pater antequam Filius, præsertim cum Filius Dei, verbum Dei sit, virtus Dei sit, sapientia Dei sit. Neque enim antequam verbum, antequam virtus, antequam sapientia, Pater esse potuit. Qualis enim esset si fortis et sapiens non esset? Neque enim sine virtute fortis, neque sapiens sine sapientia esse potest. Sapientia enim in Patre, et Filio, et Spiritu sancto una est, et præter ipsam nulla est. Ipsa est autem de qua dicitur: « Omnia in sapientia fecisti (Psal. ciii, 24). » Et ipsa quidem est Verbum Dei, per quod, sicut scriptum est, « Omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. 1, 3). » Si ergo hæc sola, et non alia sapientia in Deo est, aut sine sapientia (quod nefas est dicere vel cogitare) Pater aliquando fuit, aut ante hanc sapientiam nunquam fuit, impossibile est igitur ante Filium Patrem fuisse. Sed dicit Arius: Prius est qui gignit quam ille qui gignitur, quoniam eum qui gignit necesse est esse, neque enim qui non est, gignere potest; ille vero qui gignitur, nondum est; quia, secundum philosophorum sententiam, quod sit, non est. Miser et infelix, qui Verbi Dei generationem, sicut alias omnes generationes fieri arbitratur! Propheta de Filio

Dei miratur, et dicit: « Generationem ejus qui enarrabit? (Isa. lxi, 8). » Et Arius infelix ab ista generationibus hanc unam singularem et admirabilem differre non potuit. Possumus autem in creaturis etiam talia invenire, in quibus ille qui gignit non sit prius ille qui gignitur. De igne namque est calor et splendor simul cum igne. Unde et non immerito (1799) splendor Patris vocatur Filius Dei, dicente Apostolo: « Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus (Hebr. i, 3). » Sed melius est ut in nobis ipsis, qui ad Dei imaginem et similitudinem facti sumus, hanc Trinitatis imaginem requiramus. Nusquam enim Dei similitudo tam facile reperiri debet sicut in illa creatura, quæ ad Dei imaginem et similitudinem facta est. Solus autem angelus, et homo Dei similitudinem habere perhibetur. Et de bonis quidem angelis dubitari non debet, cum de malis quod scriptum sit: « Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti (Ezech. i, 26). » De homine vero quid? « Paciamus, inquit Deus, hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1, 26). » Hanc igitur similitudinem habent angeli et homines ad Deum, quia naturaliter sapientia pleni sunt, et quia nulla alia creatura ad hanc sapientiam pertingere potest. Est autem hæc sapientia divinarum humanarumque rerum intelligentia. **531** Hanc autem intelligentiam, præter angelum et hominem, nulla creatura habere potest. Ut enim de angelis taceamus, quæ alia creatura vel litterarum peritiam (1800), vel numerorum scientiam habere valet? Secundum hanc ergo ad imaginem et similitudinem Dei facti sumus, in qua ipsius quoque Trinitatis similitudinem quamdam habemus. Trinitas autem nostra hæc est, « intelligentia, memoria et usus. » Hæc tria quodammodo unum sunt, et sine se esse non possunt, neque unum ex his prius alii, vel posterius est. Et de intelligentia quidem jam dictum est, quod divinarum sit humanarumque rerum cognitio. Memoria vero est, quæ ea quæ intelleximus retinemus. Usus autem voco naturalem quamdam potentiam, per quam ea quæ intelleximus, et memoriæ commendavimus, alios quoque docere valeamus. Gignitur autem quasi de Patre Filius, in de intelligentia memoria. Neque enim nisi de re intellecta memoriæ habere possibile est. Usus autem similitudinem sancti Spiritus habere videtur, qui de intelligentia memoriæque procedit. Neque enim docere quis potest id quod non intellexit, neque memoriæ commendavit. Non est tamen intelligentia priusquam memoria, quamvis de intelligentia memoria sit, quoniam nullius rei intelligentia, etiam parvissima, sine memoria haberi potest. Utpote nomen duarum syllabarum parvissimum quidem est, sine memoria tamen neque sciri, neque intelligi potest. Quomodo enim si memoriæ non affuerit, prius

(1799) Cod. Vat. *De igne namque et calor gignitur, et splendor. Unde et non immerito, etc.*

(1800) Edit. Ascens. habet: *Ut enim de aliis taceamus, quæ alia creatura, vel quis nisi homo litterarum peritiam.*

yllabæ secunda jungetur, vel ipsa prima sine memoria sciatur? Statim enim dicta, obliviscetur, mo non obliviscetur, quia nunquam sine memoria intelligitur. Non est ergo intelligentia priusquam memoria. Usus quoque, id est docendi potentia, his duabus posterior non est, quia non prius aliquid intelligimus, vel memoriæ commendamus, quam tiam docendi potestatem habemus. Quia ergo nulla creatura hanc trinitatem et unitatem habere potest, non immerito secundum hanc unitatem et trinitatem angelus et homo Dei similitudinem habere videntur. Sic ergo etiam in creaturis invenitur aliquid, quod quamvis ex aliquo gignitur, tamen non est posterior eo ex quo gignitur.

CAPUT III.

De eadem.

Cum loquimur de unitate et trinitate, quæ Deus est, invisibilem æternamque Dei nostri substantiam, aligantibus oculis, infirmisque luminibus videre desideramus: valde timendum est ne forte nobis datur illud quod in Canticis canticorum: «Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt Cant. viii, 22).» Unde Apostolus ait: «Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3).» Et in Psalmis: «Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (Psal. lxxiii, 1).» Et Salomon: «Dixi: Sapiens efficiar, et ipsa ongo fugit a me (Eccl. vii, 24).» Et alibi: «Sicut, inquit, qui multum mel comedit, non est ei bonum; ita qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria (Prov. xxv, 27).» Loquebatur facie ad faciem Moyses cum Domino, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Et tamen dicebat: «Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te (Exod. xxxiii, 13).» Cum Dominus ait: «Non me videbit homo, et vivet (ibid., 20).» — «Deum nemo vidit unquam (Joan. i, 18).» Vocem Moyses audire poterat, speciem vel imaginem aliquam videre non poterat. Audire et apostoli vocem ejus, cum de nube loqueretur dicens: «Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. xii, 18).» Ipsum quidem audire, speciem autem non viderunt. Nos quoque in sanctis voluminibus eum sæpe loquentem audimus sed speciem non videmus. Non enim eum videbit homo, et vivet. Non videbitur in hac vita, quia istis oculis videri non potest. Videbitur autem post hanc vitam, sicut Joannes apostolus ait: «Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus; quia videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2).» Et Apostolus: «Videmus nunc, inquit, per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum (I Cor. xv, 12).» Si Moyses et apostoli, qui spiritu Dei pleni erant, in quibus et per quos Dominus loquebatur, eum, sicuti est, videre et audire, et intelligere non potuerunt, temerarium valde

esse videtur de ejus nos essentia judicare (1801); præsertim cum ipse dicat: «Non me videbit homo, et vivet.» Invisibilis est Deus; non enim corporis, sed mentis oculis videtur: mentis utique immovata, et resurrectionis gloria illuminata, et omni corruptione corporea liberata. Talis tunc erit humana natura, quæ corporeis oculis Christi humanitatem, et mentis oculis ejus divinitatem contemplari valeat. Considera modo quanta tunc lætitia esse poterit videntibus Deum: cum et corporeis oculis videant Christi humanitatem in uno loco manentem, et mentis oculis contemplentur ejus divinitatem omnia continentem. Neuter visus erit otiosus, uterque videbit illud bonum, in quo multum valeat delectari, et quo videndo nequeat satiari. Sed interim qui de terra est, de terra loquatur; nemo se supra se extendere velit. Dicamus cum Psalmista: «Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me (Psal. cxxx, 1).» Arius miser non intellexit hæc verba; sed nimium exaltavit cor suum, nimiumque exaltavit oculos suos; et dum immundo corde et impuris oculis Dei majestatem videre et intelligere non potuit, blasphemare cœpit, et Filium a Patre dividere conatus est. Neque timuit infelix ambulare in magnis et in mirabilibus, quæ erant super se, quæ ejus intelligentiam excedebant et ejus ingenium superabant. Quid enim de Deo dici vel cogitari potest quod magnum et mirabile non sit? Magnum enim multumque mirabile est, quod et Pater est, et Filio prior non est. Quod quia iste intelligere non potuit, sanctorum auctoritatibus credere noluit, neque humilitatibus voluit consentire, sed exaltavit animam suam. Sprevit episcoporum consilia, et in superbiam elevatus catholicorum damnavit sententiam. Ideoque sicut ablactatus est super matrem suam, ita et retributio facta est in anima ejus. Et sicut puer ablactatus, a lacte avulsus, importune se ingerere solet super matrem suam, ut ubera jam dissecata penitus exhauriat; ita et maligni spiritus cum omni vitiorum exercitu, hujus infelicem animam lacerare, cruciare et perdere sine fine non cessant. Fides ergo sanctorum nobis sufficiat, neque enim meliores sumus quam patres nostri, neque ultra quæramus quæ illis divinitus sunt revelata. Et qui nos ipsos, et ea quæ in nobis sunt, intelligere non valeamus, ad ea, quæ supra nos sunt, nos extendere non laboremus. Audiamus Prophetam dicentem: «Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam (Psal. cxxxviii, 6).» Cœpi (inquit Propheta) meipsum considerare, et quid et qualis esset humana natura volui investigare, et tam miserabilem scientiam in me ipso inveni, ut penitus ad eam me extendere non valeam. Confortata enim est, omnique humano ingenio fortior, et sublimior facta est, et non potero ad eam. Ecce Propheta nescit seipsum, et tu in hac vita vis videre et intelligere ipsius di-

viuitatis naturam? Dic mihi, si nosti, unde oculis visus est, unde auribus auditus; quomodo nares odorem, quomodo fauces et palatum saporem sentiunt? Quod si ista intelligis, altius ascende. Qui ro ubi tanta machina firmata sit, quis locus, qualis et quantus circa ipsam sit. Neque aliter volvi potuisset, nisi in aliquo loco inani et vacuo ab obstaculo firmata fuisset. Et ego quidem tantam loci spatiique immensitatem circa hoc cœlum videre videor, ut totus iste mundus paruum quid mihi videatur. Unde et ipse quoque hic meus visus magnum mihi miraculum facit, quomodo sub uno momento tantum ascendere, tamque immensa spatia circa se comprehendere valeat; nihilque aliud sentire in me, unde magis omnium creatori Deo simul cum Psalmista dicere debeam: « Mirabilis facta est scientia tua ex me. » Considera etiam terram, quæ suis librata ponderibus, sic in medio cœli firmata est, ut cum nullum habeat fundamentum, in nullam tamen partem se inclinare valeat. Unde bene per prophetam dicitur: « Quis inensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponderavit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera? (Isa. xl, 12.) » Considera, si potes, quanta est illa manus quæ tantis aquis impleri non valet, quanta est illius fortitudo qui cœlos palmo ponderavit, quales sunt tres illi digiti quibus tanta moles totius terræ appensa est. Tres isti digiti tres personæ omnipotentis Trinitatis sunt, quarum operatione unus Deus fortis et potens omnia perfecit. De quibus tribus digitis scriptum est: « Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum (Psal. xxxi, 61.) » Christi quidem tres digiti ad faciendum hominem invitantur, ubi ab uno summo Deo dicitur: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Genes. 1, 26.) » Deus enim, et Verbum Dei, et Spiritus Dei tres personæ sunt, et unus Deus. Et iste quidem est, qui tribus digitis appendit molem terræ. Iste quidem est, qui libravit in pondere montes et colles in statera. Et cum ex altera mundi parte tam immensa montium moles, pondusque excreverit, ex altera vero planities sola remanserit, sic tamen tota librata est, ut alterius partis pondera alteram partem movere non valeant. Cœlorum autem natura talis esse putatur, ut omnia ponderosa a se repellat. Unde solem et lunam, stellarumque globos sine pondere esse putamus. Sicut enim ponderosa omnia a se repellit, ita et levia ad se omnia trahit. Et inde est quod ignis, nubes et nebulae semper superiora petunt. Fertur simulacrum ferreum deauratum miræ magnitudinis in quodam templo in aere positum fuisse: **533** quod cum nullis catenis, nulloque instrumento teneretur, cunctis videntibus, et quomodo sic stare necessentibus, miraculum facebat. Erant autem ibi duo lapides temperatæ qualitatis, quos magnetes vocant; quorum alter in pavimento, alter in testudinis sublimitate firmatus erat. Huius autem lapidis

(1802) Cod. Vat. et editio Ascens.

hæc virtus est, ut ferrum ad se naturaliter trahat. Dum ergo statua in medio posita esset, et ab utraque lapide æquali virtute, attento pondere traheretur, neque sursum ascendere poterat, tenente eam inferiore, neque deorsum cadere trahente superiore. Stabat itaque in medio fixa, et sic virtute lapidem tenebatur ut in neutram partem declinare posset. Sic de terra fortasse opinari quoque possumus, quæ cum in medio sita sit, naturali cœlesti virtute in nullam partem valeat declinare, aut cum propter pondus utraque pars centrum petat, altera alteram sustineat. Ego tamen magis eam firmam, immobilisque stare puto virtute Dei quam virtute cœli, et virtus cœli, si qua est, non cœli, sed Dei est.

CAPUT IV.

De nativitate Domini.

Maximus prophetarum Isaias de incarnatione Filii Dei loquitur, dicens: « Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, Zachariam filium Barachæ; et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. Et dixit mihi: Vocamen ejus, Accelera spolia detrahere, festina prædari. Quia antequam sciat puer vocare patrem et matrem, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum (Isa. viii, 1-4.) » Nunc videmus quid ista significant. « Sume, inquit, tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis. » Liber iste grandis totus iste mundus intelligitur; tot sunt libri istius membranæ, quot sunt homines. Hæc verba non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis nostri scribenda erant. « Sume, inquit, tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis (182.) » Quid est stylo hominis? Plano utique facillique sermone, et quali homines inter se loqui solent; et quem omnes quicumque audierint, intelligere valeant. Et fortasse hic propheta, ideo cæteris omnibus facilius est. Alii vero prophetæ non scribunt stylo hominis, quia longe est eorum Scriptura a dictata cæterorum hominum. Scribe, inquit, stylo hominis: et hoc est quod te scribere volo. « Velociter spolia detrahe, cito prædare. » Quam magnus liber, et quam pauca verba! Hæc tamen sufficiunt, si quis est, qui ea intelligere et custodire valeat. Præparemus corda nostra ad hanc Scripturam suscipiendam. Utinam sit paratum cor nostrum, hæc in se suscipere verba, et tali atramento ibi scribantur ut nunquam inde deleri valeant. Ecce audivimus et præceptum accepimus, ut simus spoliatores et prædatores. Hoc enim significatur illis verbis, quibus dicitur: « Accelera spolia detrahere, cito prædari. » Hactenus fures et latrones hoc officium habuere; hoc, inquam, homines facere solebant. Vim tamen vi repellere nullæ leges prohibent; latrones persequi, non est peccatum. Utinam qui injuste spoliati et prædati sunt, aliquando se vindicare valeant! Recordare Misa Evangelii, ubi homo ille, qui descendebat ab Ier-

alem in Jerieho, incidit in latrones, qui etiam exspoliaverunt illum (*Luc. x, 30*). In hoc uno homine omnes homines exspoliati et prædati sunt. Hos igitur latrones persequamur, et spolia nostra, in quibus gloriantur, diripiamus. Dicamus cum Psalmista : Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar donec desiciant; confringam illos, nec poterunt stare; cadent subtus pedes meos (*Psal. xvii, 38*). » Si aliam prædam, et alia spolia ab eis auferre non possumus, vel nostra nobis vincelicemus; ad eorum impia servitute nos ipsos liberemus. Credamus Apostolo dicenti: « Sicut exhibuistis membra vestra servire injustitiæ, et iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (*Rom. vi, 19*). » Bonam prædam fecimus, et magna spolia dedimus, si de istorum servitute membra nostra liberavimus. Nullos amicos propinquiores habuimus, pro quibus agnare debuissimus. Abraham persecutus est inimicos, et liberavit Loth nepotem suum de manibus eorum (*Gen. xiv*). Ecce, Deo gratias, pugnâvimus, inimicos exspoliavimus. Exsultemus igitur, et sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia (*Isa. ix, 5*). Amodo membra nostra non vitiiis, sed Deo serviant, cuius auxilio liberati sumus. « Et adhibui, inquit, testes fideles. » Non enim sine testibus Judæi credere potuissent; et homines jam superati, tan subitam de inimicis victoriam sperare non possent, ut eos, quibus resistere non valebant, nunc versa vice superarent et exspoliarent. Bene igitur fecit Isaias, testes fideles sibi adhibendo, qui se hæc verba Domino simul cum ipso audisse affirmarent. Hoc autem et nos facere nunc debemus quando conversis peccatoribus veniam, et de inimicis victoriam per contritionem pollicemur; si **534** verbis nostris credere nolunt, fideles testes adhibeamus, de quorum testimonio dubitare non possint. Sed quos testes? **U**ria sacerdotem, et Zachariam filium Barachæ. » Isti duo testes, duo sunt Testamenta, quorum auctoritate quicquid dicimus confirmare debemus. Si peccator mihi non credit veniam promittenti, et se non est tanta flagitia salvari posse diffidit, adhibebo Evangelium testem fidelem: « Qui crediderit, inquit, et baptizatus fuerit, salvus erit (*Marc. xvi, 16*). » Adhibebo insuper et alium testem: « Peccator quacunque hora conversus fuerit, et ingemuerit, vivet, et non morietur (*Ezech. xxxiii, 12*). » Unde bene Uria ignis interpretatur, per quem legem intelligimus, de qua scriptum est: « In dextera ejus hæc lex (*Deut. xxxiii, 2*). » Zacharias vero auxilium significat, per quem Evangelium significatur; cuius tique magno et ineffabili auxilio liberati sumus; ejus pater Barachias vocatur, qui *benedictus Dominus* interpretatur. Evangelii pater Christus est, qui super omnia benedictus Deus et Dominus est. « Et accessit ad prophetissam, quæ concepit, et peperit filium. » Regie autem, postquam hanc tantæ memoriæ, tantæque lætitudinis promissionem propheta accepit, se ad prophetissam accessisse dicit, ut il-

lum tandem de Virgine Matre nasci videret, in quo, et per quem tanta promissio compleretur. Hæc autem prophetissa beata Virgo Maria est, quæ plena Spiritu sancto, pulcherrimam nobis edidit prophetiam: « Magnificat, inquit, anima mea Dominum. Et exsultavit Spiritus meus in Deo salutari meo, » etc. (*Luc. i, 47*). Accessit autem propheta ad prophetissam, quando a Spiritu sancto ductus est, ut Christi nati- vitatis sacramentum in Spiritu videre mereretur. Sic enim accedebant prophetae ad omnia quæcumque videbant. « Et dixit mihi: Voca nomen ejus. Accelera spolia detrahere, festina prædari; quia antequam sciat puer vocare patrem aut matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum. » Ecce puer noster, cujus loto celebramus nativitatem, antequam carnem susciperet et de virgine nasceretur, et priusquam secundum carnem infantiam completeret et ad virilem ætatem perveniret, fortitudinem Damasci et spolia Samariæ abstulit, et regem vicit Assyriorum. Isti enim contra Jerusalem pugnabant, et filios Israel in illis diebus, in quibus Isaias prophetabat, vehementissime affligebant. Miseri Judæi, qui eum venientem non susceperunt, quem solum et non alium, semper adiutorem et defensorem habuerunt. Sed quomodo vocari debuisset rex fortis et potens noster, nisi spoliator et prædator? Ipse est enim, de quo scriptum est: « Ad prædam, fili mi, ascendisti (*Gen. xlix, 9*). » Ipse est qui prius Ægyptum, et postea infernum exspoliavit. Illa enim prima exspoliatio hanc secundam futuram significabat. Ipse est qui per angelum suum de castris Assyriorum centum octoginta quinque millia interfecit, eorumque spoliis filios Israel divites fecit. Hæc Isaias, qui hæc scripsit, suis oculis vidit, et hanc victoriam, hunc puerum nostrum fecisse narravit. Senex est iste puer, et antiquus dierum, et antequam Abraham fieret, ipse est. Parvulus quidem videtur modo, qui secundum carnem natus est modo; cujus nativitas secundum divinitatem nullum temporis habet modum. Ipse enim est, de quo scriptum est: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet, et tenebræ eum non comprehenderunt. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. Ille venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum (*Joan. i, 1-7*). » Lege totum Evangelium, et extende te, simulque cum beato Joanne, cujus hæc verba sunt, sume pennas aquilæ, et ascende super Cherubim, ut volare valeas super gloriam, ibi videas puerum istum qui hodie natus est; qui modo ad prædandum et exspoliandum venit, in sinu et corde æterni, summique Patris regnantem et gloriantem, ut audias ipsum dicentem: « Eructavit cor meum verbum bonum (*Psal. xlv, 1*). » — « Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus san-

clorum : ex utero ante luciferum genui te (*Psal. cix* 5).

CAPUT V.

De circumcissione Domini.

Postquam impleti sunt dies octo, ut circumcidere-
ter puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum
est ab angelo, priusquam in utero conciperetur (*Luc. ii*,
21). Primus omnium hominum, jubente Domino,
circumcisus est Abraham, de quo Apostolus ait : « Et
signum accepit circumcissionis, signaculum justitiæ
fidei (*Rom. iv*, 11). » Est ergo circumcisio signum,
quo Judæorum populus, qui ubique gentium disper-
gendus et in captivitatem ducendus erat, ab aliis natio-
nibus discernere-
tur. Est autem signaculum, id est sig-
nificatio **535** quædam justitiæ fidei, quoniam Chri-
stianorum justitia, quæ non per circumcissionem,
sed per fidem habetur, in illa tali circumcissione
significata est (1803). Nemo enim justus veraciter
dici potest, nisi ille, qui non solum unum membrum,
ut Judæi, sed omnia membra circumcisa habet. De
hæc enim circumcissione scriptum est : « Scindite
corda vestra, et non vestimenta vestra (1804) (*Joel*
ii, 13). » Unde et Moyses incircumcisum labiis se esse
dicit (*Exod. vi*); linguæ quoque circumcissionem neces-
sariam esse significavit. Hinc et beatus Stephanus,
quasi non bene circumcisos Judæos redarguens,
ait : « Incircumcisi auribus et corde, vos semper
Spiritu sancto resistitis, sicut et patres vestri, ita
et vos (*Act. vii*, 51). » Sic igitur omnia membra
circumcidi, et omnia superflua et nociva ab omnibus
membris resecati et purgari debent. Superflua autem
et nociva sola peccata et vitia sunt. Hæc ab
omnibus membris auferantur, et bene totus circum-
cisus est homo. Si oculi non videant vanitatem; si
aures non audierint detractiones; si lingua non
fuerit locuta verba otiosa atque mendacium, circum-
cisa est. Hæc est vera circumcisio, si omnia
membra circumcidantur. Hanc circumcissionem illa
circumcisio patris nostri Abraham sig-
nificabat, et propter hanc circumcissionem illa talis circumcisio
data est, sicut et cætera omnia, quæ in figura con-
tingebant illis. Hoc signum, et hoc signaculum jam
nunc necessaria non sunt, quoniam uterque populus
unus est, et paries inimicitarum de medio sublatus
est, et ex duobus gregibus unum ovile et unus pas-
tor effectus est, et totum quod prius in significa-
tione agebatur, nunc ab omnibus intelligitur, et in
veritate servatur. Quoniam autem Salvator noster
hanc in carne sua circumcissionem suscepit, hæc
valde rationabilis causa fuit; quia non venit legem
solvere, sed adimplere. « Finis enim legis, dicit
Apostolus, Christus est ad justitiam omni credenti
(*Rom. x*, 4). » In ipso lex completa est; nihil profici-
ent, qui post ipsum circumciduntur. Unde et Apo-

stolus ait : « Ego Paulus dico vobis, quod si circum-
cidamini, Christus vobis nihil proderit (*Galat. v*, 2). »
« Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere
ex lege esset justitia, sed conclusit, inquit, Scripturæ
omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi
daretur credentibus (*Galat. iii*, 21). » — « Nihil ad per-
fectum adduxit lex (*Hebr. vii*, 19). » Manifestum est autem,
quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis
coram Domino (*Rom. iii*). Ad hoc igitur valuit circum-
cisio, quia quicumque in illo populo circumcisos non
fuit, periit de populo Dei, neque simul cum aliis
Christi sanguine liberatus et redemptus est. Ceteri
vero omnes usque ad Christi passionem, non solum
ab originali peccato, verum etiam ab aliis omnibus
Christi sanguine liberati sunt, quicumque illam cir-
cumcissionem acceperunt et legem custodierunt. Si
enim circumcissione originale peccatum deleri po-
tuisset, Christi passio necessaria non fuisset; sed
impossibile erat sine effusione illius sanguinis origi-
nale solvi peccatum (1803). Unde et Joannes apostolus
ait : « Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit
quoniam Christus est Filius Dei. Hic est enim qui
venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus; non
in aqua solum, sed in aqua et sanguine (I *Joan.*
v, 5). » Nonne audis, quia Salvator noster non per
circumcissionem, sed per aquam et sanguinem venit
salvare et redimere mundum? Et non in aqua solum,
quia impossibile erat sine Christi sanguinis effusione
solo baptisate hominem liberari, sed in aqua et
sanguine, ut sanguis ad pretium et ad lavandum aptus
proficeret. « Quoniam tres sunt, qui testimonio
dant in terra, Spiritus, aqua et sanguis; et hi tres
unum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant in
cælo : Pater, Verbum et Spiritus sanctus; et hi
tres unum sunt (*ibid.*, 7-8). » Et cælum nobis testi-
tur et terra quod Filius hominis venit in hunc mun-
dum ut nos redimeret atque salvaret. Unde et
Apostolus ait : « Fidelis sermo, et omni acceptatione
dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum
peccatores salvos facere, quorum primus ego sum
(I *Tim.* i, 15). » Tres, inquit, sunt in terra, qui
nobis testimonium dant, certosque nos faciunt de
salute nostra, Spiritus videlicet et aqua, ex quibus
in baptismo regenerati sumus, et sanguis Filii Dei,
quo redempti sumus. Et de baptismo quidem scri-
ptum est : « Qui crediderit, et baptizatus fuerit,
salvus erit (*Marc.* xvi, 16). » De sanguine vero
« Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in
sanguine suo (*Apoc.* i, 5). » Itemque : « Qui non
duca-
verit meam carnem, et biberit meum sangui-
nem, non habet vitam æternam (*Joan.* vi, 52). » Et hi tres
unum sunt. Tres sunt, quoniam isti, id est Spiritus, aqua et
sanguis, unum sunt, quoniam et Spiritus lavat, et aqua
lavat, et sanguis lavat. Omnes enim tres in e-

(1803) Item cod. S. Marci Flor. : Quoniam Christianorum justitia, quæ per circumcissionem significata est, non solum in uno membro, sed in omnibus fit.

(1804) Cod. Vat. Circumcidite corda vestra, et non corpora vestra.

(1805) Hæc intelligenda sunt ad mentem D. Thomæ

in p. q. 1, art. 2 ad 2, quam exponit cardinalis Gotti tom. XII, quæst. 3 De conven. et neces. Incarnat., dub. III, § 1, ubi docet quod si Deus cregerit satisfactionem pro peccato originali, atque ab homine patris, de rigore justitiæ, eam nisi per effusionem Christi sanguinis fieri potuisse.

nam sunt, in quo vicissim a se non differunt. Sunt autem hæc tria unum, quia unum operantur. Et tres sunt, qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum: **536** Spiritus sanctus; et hi tres non tantum unum, sed substantialiter unum sunt. Lege omnes scripturas utriusque Testamenti quæ horum trium, patris videlicet, et Filii, et Spiritus sancti, inspiratione compositæ sunt; et tunc intelliges qualia quantaque in cælo de salute nostra testimonia habeamus. Quod si plura legere non vacat, illud nobis unum interim sufficiat: « Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit. » Quod enim Filius dicit, hoc et Pater dicit, et Spiritus sanctus. Illa autem clausula, quæ interposita est, qua dicitur: « Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas (I Joan. 5, 6), » ad superiora respicit, ubi ait: « Quoniam Verbum est Filius Dei (I Joan. 14, 15). » Quasi enim quis diceret: Unde hoc probas quod Jesus iste Deus, quem prædicas, sit Filius Dei? subdidit dicens: Spiritus, qui in ipso est, in quo tanta et alia operatur, ipse apertissime ostendit quod Filius Dei est, et quia veritas (1806) est, et quia mendacium Deo non est, et quidquid de se ipso vel de aliis dicit, lotum verum est (1807).

CAPUT VI.

In Epiphania Domini.

Audivimus modo, cum Evangelium legeretur, quod tres magi (1808) ab Oriente venerunt, quos nova stella duxit ad Jesum, qui mox, « aperitis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham; et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam (Matth. 2, 12). » Dicendum est igitur quid tres isti magi, quid illa stella, quid tria munera, et quid itineris mutatio significet. Non enim vacat a mysterio, quod tribus solummodo vis extraneæ gentis suæ nativitatæ gloriam Salvator noster manifestare voluit. Tres fuerunt filii Noe, qui tempore diluvii in arca salvati sunt, ex quibus præque disseminatum est omne hominum genus. In tres partes totus divisus est mundus, in Asiam, Africam et Europam. Tres mulieres venerunt ut ungerent Jesum: Maria Magdalene, et Maria Jacobi et Salome (Marc. 11). Mulier quoque in Evangelio abscondit fermentum farinae satis tribus, donec fermentatum est totum (Matth. 13). Sunt autem et multa alia, quæ eandem habent significationem. Tres igitur isti viri venientes ad Jesum, ex omnibus mundi partibus, sanctam ecclesiam in unam fidem colligendam significabant; quidem ex tribus hominibus orti sunt omnes, et

(1806). In edit. Ascens. legitur *unitas*, sed cod. Vat. habet *veritas*; ita et cod. S. Marc. ibid.

(1807) In edit. Ascens. hæc desunt; sed habet d. Marci Flor., iisque concludit sermonem ut in archesii editione et cod. Vaticano.

(1808) Aliquorum PP. fuit sententia magos istos esse fuisse ut S. Maximi Taurin. hom. x De Epiph., it. Rom. 1785, p. 78, ubi ait: *Et bene, charissimi, uno itinere tres simul adoraturi venerunt magi: ita in uno Christo, qui omnium credentium via est,*

unum Dominum in tribus personis adorare debemus omnes, et in tribus mundi partibus habitabant omnes, quoniam ab uno creati sunt omnes (1809). Per cælos autem, qui hanc novam stellam dederunt, apostolos intelligimus, de quibus dicitur: « Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 1). » Nova autem stella eorum fides est atque doctrina. Cæli nobis prædicant, cæli nos vocant, cæli nos invitant ad Dominum. Multi sunt cæli, sed una stella, quia multi sunt apostoli et doctores, sed una fides atque doctrina. Unum enim dicunt omnes. Unam fidem prædicant omnes. Unus Dominus, una fides, unum baptisma prædicatur ab omnibus. Hanc stellam sequamur, hanc fidem et doctrinam teneamus. Hæc nos ducet ad Jesum; hoc lumine veniemus ad proprium Dominum (1810). Neque nos errare in itinere permittet, tantum nos eam non deseramus, semperque ad eam respiciamus, et via regia incedamus. Ad Herodem non divertamus, ejus consilium non audiamus, neque Scribarum et Pharisæorum responsa quaramus. Si enim magi hoc fecissent, si ad Herodem non venissent, si recto itinere perrexissent, et in domo impia Christum non requisivissent, nequaquam stellam perdidissent. Hoc enim ex eo probari potest quod postquam ab Herode magi recessissent, eorumque consortium reliquissent, confestim, ut ait evangelista: « Stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, donec veniens staret supra, ubi erat puer. Videntes autem stellam, gavisi sunt gaudio magno valde (Matth. 2, 9). » Illorum igitur error sit nostra correctio, et qui nova stella et vero lumine, fide catholica et doctrina apostolica illuminati sumus, Herodis domum, hæreticorum et Judæorum doctrinam, quæ est synagoga Satanæ, fugiamus. In itinere positi sunt isti, et ad Christum festinantibus parant insidias. Sed vide quanta est iniquitas Herodis, quanta est astutia diaboli. Fingit se adorare velle, quem molitur occidere. Mittit magos ad Jesum, rogat ut ab ipso ad se redeant. « Habet enim fiduciam, sicut scriptum est, quod influat Jordanis in os ejus (Job xl, 18). » Sunt enim esecæ ejus electæ, neque magno opere curat alios devorare, **537** nisi eos qui jam per fidem et baptismum venerunt ad Jesum, et in Christi militia computati ejus signaculum recipere meruerunt. « Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, et procidentes adoraverunt eum (Matth. 2, 11). » Valentiniani non inveniebant puerum cum matre Maria, quia non credebant Christum habuisse matrem (1811). Nestoriani autem divinam maternitatem negantes, dicebant Mariam matrem esse Christi, ut *inseparata ab eis erat Trinitas adoranda*. Cæterum in Evangelio numerus magorum non adnotatur.

(1809) Cod. Vat.: *Et in tribus mundi partibus habitant omnes, et unum Deum in tribus personis adorare debemus omnes, quoniam ab uno creati sunt omnes.*

(1810) Cod. Vat.: *veniemus ad Jesum.*

(1811) Mendosus est hic locus in edit. Ascensiana. Non fuere Nestoriani, qui negarent Christum ha-

hominis, non ut Dei; unde in detestationem hujusmodi erroris beata Virgo Maria vocata est *theotocos* (1812), id est Dei, qui etiam homo est, mater. « Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham (*ibid.*). » Gentiles erant isti, legem et prophetas non noverant; legis tamen et prophetarum dicta complebant. Scriptum est enim: « Non apparebis vacuus ante conspectum Dei tui (*Deut. xvi, 16*). » Isti sunt, de quibus scriptum est: « Omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domini annuntiantes. (*Isa. lx, 6*). » Et in Psalmis: « Reges Tharsis, et insulæ munera offerent, reges Arabum, et Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei (*Psal. lxxi, 10*). » Docent nos isti viri, qui primitivæ gentium fuerunt, et per quos omne genus hominum significatum est (1815), qualiter debeamus quærere Christum, et quomodo ad Jesum venire debeamus. Non debemus venire sine muneribus, non debemus ad eum accedere sine aromatibus. Sic regina Saba (quæ et ipsa Ecclesiam gentium significabat,) venit ad Salomonem, offerens ei aurum multum, et aromata multa, qualia prius non sunt allata in Jerusalem (*III Reg. x*). Sic et illæ mulieres, de quibus jam supra locuti sumus, emerunt aromata ut venientes ungerent Jesum. Lege Cantica canticorum, et videbis quod totus liber unguentis optimis et aromatibus redoleat. Ubi sponsa unguentis suavibus delibata, sponsi odoribus delectata dicit: « Trabe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum (*Cant. i, 4*). » Cujus et sponsus odoribus nihilominus delectatus ait: « Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris (*Cant. iv, 11*). » De sapientia quoque dicitur: Quia « in plateis, sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedit, et quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris (*Eccli. xxiv, 20*). » His et similibus apparet quantum bono odore et sanctis aromatibus delectatur Deus. Bonus odor et sancta aromata virtutes sunt, sine quibus ad Christi incunabula, et ad matrem totius virginitatis accedere non licet. Fides, spes, charitas, humilitas et patientia, misericordia et obedientia, aromata sunt, quorum odor suavissimus est, in quo et Christus et mater Christi multum delectantur. Valde sapientes fuerunt homines isti, qui talia munera Domino obtulerunt. Hos igitur imitemur; et aurum, et aromata Domino offeramus. Omnium metallorum aurum pretiosissimum est, nec igne minuitur, nec vetustate corrumpitur. Omnia vasa tabernaculi aurea sunt, mensa, altare, candelabrum, thuribulum, tabulæ, crateræ, scyphii, et ipsi cherubim de auro purissimo facti erant. Nihil in toto templo nisi aurum

buisse matrem, sed Valentiniani, cum Christi corpus in cælo formatum, et in sinum Mariæ Virginis delapsum blasphemarint. Nestoriani autem negabant Mariam Deiparam appellandam, cum Christum primum hominem ab ea conceptum dicerent. Itaque restituendus, ut hic legitur.

A videbatur. Ad nos, fratres, ista respiciunt; nos sumus vasa tabernaculi, divitiæ Dei, arcana Dei, sapientia Dei. Si in corde tuo reposita sunt, in arca Dei; si cibis spiritualibus alios pascis, mensa es; si de tua sancta conversatione bonum odorem circumquaque diffundis, thuribulum es; si Spiritui sancto in corde tuo habitaculum præparas, templum Dei es. Hoc enim dicit Apostolus: « Nescitis, quia templum estis Dei, et Spiritus sanctus habitat in vobis? » (*I Cor. iii, 16*). Aureos igitur nos esse oportet, siquidem tabernaculi vasa sumus. Sed vasa unusquisque quale aurum offerat Domino. Ipse enim falli non potest: faber est, et filius fabri; non Joseph, ut Judæi dicebant, sed illius qui fabricavit cælum et terram, sicut nos dicimus. Ipse est, de quo scriptum est: « Et sedebit confians, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos, quasi aurum et quasi argentum (*Malac. iii, 3*). » « Scujus opus manserit, mercedem accipiet: si vero opus arserit, detrimentum patietur; ipse vero salvus erit; sic tamen quasi per ignem (*I Cor. iii, 14-15*). » Apostoli verba sunt. Quid nos miseri faciamus, qui non aurum, sed plumbum habemus. Sed potens est Dominus plumbum nostrum in aurum convertere, qui in tot et tam diversa animalia solidam terram convertere potuit. Ecce audivimus quid Dominus offerre debeamus. Audiamus etiam per quam viam in patriam redeamus: dicat evangelista: « Et somniti, inquit, magi in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam (*Matth. ii, 12*). » Una via prohibetur, cetera bonæ sunt. Redire ad Herodem malum est, hanc viam fugiamus. Hæc via non ducit ad patriam. Herodes iste diabolus est, Herodes iste **538** peccator est. Omnis via, quæ ad ipsum ducit, mala est. Alia ergo vias teneamus, quæ nos sine errore in patriam perducant. « Universæ viæ Domini misericordia et veritas (*Psal. xxiv, 10*). » Hæc duæ sufficiunt nobis; sed duæ una sunt. Dominus hoc dicit: « Ego sum via, veritas et vita: nemo venit ad Patrem nisi per me (*Joan. xiv, 6*). » Omnes igitur viæ in istam conveniunt, nulla nisi per istam ad Patrem et ad patriam perducit. Hanc ergo teneamus, ut keti tandem et incolumes in antiquam patriam nostram redire valeamus; ipso adjuvante, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VII.

De octavis Epiphaniæ.

« Defuncto Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israel, defuncti sunt enim, qui quærebant animam

(1812) Idem cod. S. Marci Flor. *Id est, Da*
hominis mater. Ita et cod. Vat.

(1815) Idem cod. S. Marci Flor.: *O felices gentium populi, cum quibus et inter quos omne genus humanum significatum est?*

veri (*Matth. II, 13*). » Sicut Joannes evangelista ait : « In propria venit » Dominus et Salvator noster, et filii « eum non receperunt (*Joan. I, 11*). » Relicta igitur Synagoga transivit ad gentes, et abiit in Ægyptum, ubi patriarchæ et prophætæ peregrinati sunt, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem : « Ecce Dominus ascendet super ulem levem, et ingredietur Ægyptum, et corruent omnia simulacra ejus (*Isa. XIX, 1*). » Unde et ipse Dominus ait : « Ecce relinquetur vobis domus vestra eserta (*Luc. XV, 38*). » Et in Psalmis : « Ecce elonavi fugiens, et mansi in solitudine (*Psal. XXXIV, 8*). » a templo quoque, ut Josephus refert, auditi sunt voces angelorum dicentium : Relinquamus has edes. Unde et Apostolus ait : « Vobis oportebat primum prædicari verbum Dei ; sed quia repulistis et indignos vos fecistis æternæ vitæ, ecce coneritimur ad gentes (*Act. XIII, 46*). » Hoc igitur fuga homini significavit. Venit in Ægyptum, ut populus, qui sedebat in tenebris, videret lucem. De quo videtur populo per Prophetam ante prædixerat : « Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu uris obedivit mihi. Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt et claudicaverunt a semitis suis (*Psal. XII, 46*). » Et alibi : « Vocabo non plebem meam, et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam (*Rom. IX, 25*). » Et quibus prius dictum fuerat Non populus meus vos, nunc vocamini filii Dei vivi. « Laudate ergo Dominum, omnes gentes, laudate eum, omnes populi : quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum (*Psal. CXVI, 1*). » Felices illi gentium (1814), cum quibus et in quibus Dominus habitat! Miseri Judæi, qui eum recipere noluerunt, et clamantes dixerunt : « Non habemus regem, nisi Cæsarem ! » (*Joan. XIX, 16*.) Miserunt super legationem post ipsum, dicentes : « Nolumus tunc regnare super nos (*Luc. XIX, 14*). » Nondum ille mortuus est Herodes, adhuc super Synagogam diabolus regnat. Nondum mortui sunt omnes qui Christi animam quæerunt, et ejus omen et fidem in cordibus fidelium occiderunt. Sed sciant Judæi, nisi omnes isti prius moriantur, et diabolus in eorum cordibus regnare cessat, ad terram Israel (1815) non veniet Jesus. Relegatur enim Dominus cum talibus habitare, omnesque illos fugit, super quos Herodes et diabolus regnat. His autem mortuis revertetur ad eos, quod videtur juxta (1816) sæculi consummationem Jeremias propheta futurum esse testatur. Ait enim : « In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit con-

fidenter, et hoc est nomen, quod vocabunt eum Dominus justus noster (*Jer. XXXIII, 16*). » — Si enim fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquæ salvæ sicut (*Rom. IX, 27*). » Unde et in Psalmis legitur : « Convertentur ad vesperam, et famem patientur, ut caues, et circuibunt civitatem (*Psal. LVIII, 15*). » Et tunc quidem archisynagogi filia exsuscitabitur. Tunc ille, qui hircum seu caprum emissarium, tanto tempore vagabundus per desertum duxit (1817), lotis vestibus, aqua munda, ad castra revertetur. Obscura sunt hæc nisi clarius disserantur. Narrat Moyses (*Levit. XVI, 7*) Dominum præcepisse ut ante ostium tabernaculi duos hircos statueret, quorum alterum immolaret Domino, alterum vero in desertum mitteret per hominem ad hoc officium præparatum (1818). Homo vero ille immundus erat usque ad vesperam, et tunc tandem lotus aqua ad castra revertebatur. Quam frivola hæc esse viderentur, nisi magnum aliquid significarent. Duo hirci Christum et Antichristum significant. Hircus in lege pro peccato offerebatur, mundum quidem animal, sed fetidum et luxuriosum. Munda enim animalia sunt, quæcunque unguam dividunt, et ruminant. Nos quasi hircum Antichristum abominamur. Similiter et Judæi Salvatorem nostrum seductorem et peccatorem dicunt. In quorum persona Isaias propheta loquitur, dicens : « Et nos reputavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum : Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est » C 539 propter scelera nostra (*Isa. LI, 4*). » Ille igitur hircus ad ostium tabernaculi, et ante portas templi ductus et damnatus est, et pro peccatis nostris Domino immolatus. Nunc autem de altero videamus, super ejus caput filii Aaron manus suas ponentes, omnes maledictiones imprecabantur. Filii Aaron nos sumus, qui quotidie Antichristum damnamus et maledicimus. Illic enim Apostolus maledicens, ait : « Et tunc revelabitur ille iniquus filius perditionis, qui adverteatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (*I Thess. II, 8*). » Similiter autem et beatus Joannes in Apocalypsi multis maledictionibus et maledicit. Homo vero ille qui eum in desertum ducit, populus Judaicus est, qui per totum mundum in captivitatem ductus, et quasi per magnum quoddam desertum divisus, Antichristum, quem ipsi Messiam vocant, secum portat, illum prædicat, illum annuntiat, illum ad sui liberationem venturum esse dicit (1819). Sic igitur usque ad vesperum, usque ad hujus diei sæculique finem, simul cum hircu suo populus ille in hujus

(1814) Cod. Vat. : *O felices gentium populi.*

(1815) Cod. Vat. *et ad Synagagam.*

(1816) Cod. Vat., *corrigit edit. Marches. et Ascensionem in quibus legitur secundam.*

(1817) Cod. Vat., *per desertum ducit.*

(1818) Cod. Vat. *corrigit editiones supra citatas, et habent pro homine ad hoc officium præparatum.*

(1819) In comment. ad cap. XVI Levit. eandem expositionem habet S. Bruno : « Primus hircus, inquit,

est Christus : secundus autem Antichristus. Primus enim sorte exiit Domino, et immaculatus est pro peccato ; secundus autem multis precibus, imo multis maledictionibus susceptis in solitudinem mittitur : Judæi enim ubique terrarum divisi hircum sum in captivitatem et in solitudinem ferunt. Ille enim est ille Messias quem ipsi prædicant et expectant. »

deserti amplitudine errabit, et tunc tandem lotus aqua, et baptismate sanctificatus, et mundatus Ecclesie castris sociabitur, et sicut superius diximus: « Illis diebus salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter; » et tunc tandem revertetur Dominus in terram Israel, et habitabit in civitate Nazareth, quæ munditiæ interpretatur. Hæc una civitas duobus populis sufficit (1820), ut simul omnibus in unum collectis, fiat solummodo unum ovile et unus pastor. Et tu igitur quicumque es, si vis suscipere Christum in domum tuam et in templum pectoris tui, esto Nazareth; esto domus pulchritudinis et munditiarum. Dic simul cum Psalmista: « Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis (Psal. l. 12). » Audi Dominum in Evangelio dicentem: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Math. v, 8). » Congruè igitur per Nazareth Ecclesia tota ex utroque populo congregata significatur; quoniam tota munda est, tota pura est (1821); ut adimpleretur quod scriptum est per prophetas, dicentes: « Quoniam Nazareus vocabitur (Math. ii, 23). » Pulchre autem a Nazareth Nazareus dictus est, quoniam, sicut diximus, Nazareth munditiæ, et Nazareus mundus interpretatur, et mundus quidem a munditiis derivatur. Multa autem de Nazareis loquitur Moyses, qui sicut viri valde religiosi, seipso Domino volebant et consecrabant, et ab omnibus quibus lex abstinere præcipit, se custodiebant, neque vinum, neque siceram, neque aliquid quod inebriare posset, bibebant; comam capitis sui non radabant et ad mortuum non accedebant. Tandem autem peracto tempore, quod ex voto debebatur, totius professionis (1822) hostiam Domino offerebant. Quod si forte tempore consecrationis suæ qualibet occasione ad mortuum accessissent, omnes priores dies irriti erant, et mox eadem die, similiter autem et die septima radabant capita sua (1823). Die vero octavo offerebant par turturum, aut duos pullos columbarum. Aliter in Synagoga, aliter in Ecclesia Nazareni fiunt. Et pauci quidem fiunt in Synagoga; multi vero in Ecclesia. Sunt enim Nazareni quicumque baptizantur. Quoniam ab omni peccato lavantur et sanctificantur. Et quamvis omnes Christiani in baptismo Nazareni fiant, ad episcopos tamen ceterosque clericos, et præcipue ad monachorum ordinem hæc pertinere videntur, qui auctiori voto Domino conjuncti ab omnibus immunditiis, se præ ceteris custodire debent. Tales igitur a vino et siceram aliisque omnibus quæ inebriare possunt, abstinere oportet, ne forte inebriati sensum amittant, suæque professionis obliviscantur. Hoc autem non tantum de corporis, quantum de animæ ebrietate intelligi debet.

(1820) Cod. Vat., sufficit.

(1821) Edit. Ascensionis diversa est lectio: *Tota pulchra est, tota super vivem dealbata est*: de qua ipse Dominus ait: *Ecce tu pulchra es, amica mea, et macula non est in te*. Ab hac ergo Nazareth Salvator noster, et dicit evangelista, *Nazareus dictus est,*

A Utraque enim mala est, sed animæ peior. Qui enim vitiorum calice inebriati sunt, facile a diabolo precipitantur. Et tali quidem calice ebrii sunt omnes superbi, omnes avari, omnes luxuriosi, omnes raptores, omnes quibus furor et ira dominatur. Ipse enim impetus irrationabilis ebrios eos esse ostendit. Non est igitur Nazareus, qui a tali se non continet ebrietate. Vinum bibit Jesus (1824), et Nazareus erat. In quo maxime probatur per vinum et siceram aliquid significari. Interdicitur quoque Nazareis ad mortuum accedere, id est criminalia et mortalia peccata committere. Quamvis sine peccato nemo esse possit, sine crimine tamen Nazareum esse necesse est, quoniam si crimen commiserit, jam Nazareus non est. Unde et Nazareis præcipitur se, a qualibet occasione ad mortuum toto tempore consecrationis accesserint, statim ea die radant, et septima similiter. Dies quoque irriti fiebant, quousque ad illum diem pro voto custodierant. Numquam ante terminum constitutum Nazareis caput radere licitum erat, nisi prius fortasse ad mortuum accessissent. Qui igitur ante terminum caput radabant, volebant apparere foris, quod se cognoverat iustus perdidisse. Hos et nos imitari debemus, ut quando peccatum aliquod magnum committimus, statim eadem die ad pœnitentiam curramus, neque in alteram diem differamus, sicut scriptum est: « Non tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem (Eccli. v, 11). » Radamus capita, ut tota munda appareat conscientia, et dolor, qui in corde est, in facie manifestetur. Sicut bonæ comæ nutriendæ sunt, ita et malæ radendæ. Bonæ comæ bonæ sunt cogitationes, de quibus dicitur: « Quoniam cogitatio hominis constituitur tibi, et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi (Psal. lxxv, 11); » quas videlicet beatus Job se perdidisse fiebat, dicens: « Cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum (Job xvii, 11). » His ornatur caput interioris hominis; his amissis infirmatur anima. Ideo Samson perdidit fortitudinem, quia talibus comis substratus fuerat. Male vero comæ illæ sunt de quibus in Evangelio Dominus ait: « Ex corde exeunt cogitationes malæ, furta, adulteria, perjuria, et similia (Math. xv, 19). » Hæc radendæ sunt, quia hæc sunt quæ coinquant hominem, et quæ Nazareos immundificiunt. Hæc tollantur a corde; his animæ caput radatur, et totus homo mundus erit. Debet autem caput radere qui peccavit, et prima et septima die, quoniam « qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Math. xxiv, 13). » Septima namque dies illa est. Octava vero die offerat par turturum, vel duos pullos columbarum; per quod videlicet intelligitur quod cum veniet ad resurrectionem, quæ ubi:

quoniam, sicut diximus, Nazareth munditiæ, Nazareus mundus interpretatur, et mundus quidem a munditiis derivatur, etc.

(1822) Cod. Vat., totius perfectionis.

(1823) Cod. Vat., corripit eum.

(1824) Cod. Vat., Vinum bibebat Jesus.

octava die futura est, totus, corpore et anima mundus, quasi digna et acceptabilis hostia Domino offeretur. Multa sunt quæ de Nazaræis dici possunt; sed pauca nos dixisse sufficiat.

CAPUT VIII.

SERMO I IN RAMIS PALMARUM (1825).

« Cum venisset Jesus Bethphage ad montem Oliveti (*Matth. xxi, 1*). » Et reliqua. Dominus et Salvator noster, fratres charissimi, veniens ad passionem pro humani generis redemptione, accessit prius ad montem Oliveti; inde præmisit duos discipulos suos Jerusalem, et ait illis. « Ite in castellum quod contra vos est, et ibi invenietis asinam alligatam, et pullum: solvite et adducite mihi (*ibid., 2*). » Quibus adductis, dum Christus supersedisset, et Jerusalem veniret, universa civitas in adventu ejus commota, obviam illi venit, tantamque devotionem exhibuit, ut quidam vestimenta sua in via prosternerent, alii ramos palmarum et olivarum prosternendos cæderent, omnesque et præcedentes (et subsequentes, una voce in laudem illius, cum pueris simul clamarent: « Hosanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in excelsis (*ibid., 9*). » Quæ omnia sic sunt actualiter gesta, ut tamen aliquid spiritualiter significarent. Mons quippe Oliveti, cui Redemptor noster prius appropinquavit, quid aliud significat quam ipsum Salvatorem nostrum? Quia sicut mons, cum de terra sit, terræ tamen eminent: sic et Salvator noster, homo, qui similis fuit nobis, mortalis; sed quia sine peccato fuit, quia Deus et homo, super omnes est sublimatus et exaltatus; de quo Propheta ait: « Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo; etenim Dominus habitabit in finem (*Psal. lxxvii, 17*). » Ipse est mons Oliveti, quia, sicut ait Apostolus: « Pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis (*II Cor. 1, 3*). » Oleon enim, seu oleon, Græcè dicitur misericordia. Duo autem animalia, asina et pullus, significant duos populos, Judæos et gentes. Sicut enim asina erat domita iugo et solita supersedentem suscipere, pullus vero non; ita Judæorum populus jugum legis et prophetarum habuerat, et unius Dei cultam: gentium vero populus nec jugum legis et prophetarum susceperat; non Deum, sed dæmonia adorabat: ambo tamen populi sub iugo peccati erant, sicut ait Apostolus: « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei (*Rom. iii, 23*), » a quo iugo, ut possent solvi, misit Christus duos discipulos, id est duos ordines discipulorum, unum in Judæam, alterum in gentilitatem. Unde beatus Paulus ait: « Qui operatus est Petro in apostolatam circumcissionis, operatus est et mihi inter gentes (*Galat. ii, 8*). » Hoc enim apostoli convertendo a peccatis solverunt, et templum et sedem Dei fecerunt; unde divina Scriptura ait: Anima iusti sedes est sapientiæ. Post apostolos subsecuti sunt et sancti martyres, qui prosternebant vestimenta sua in via, quia pro

testamento Dei sua corpora tradiderunt. Iudei SS. confessores ramos de arboribus cædunt, dum exempla bene vivendi de libris Novi et Veteris Testamenti nobis assumunt. Clamant omnes: « Hosanna filio David » quia omnes **541** sancti una voce unoque spiritu laudant Deum, qui per misericordiam suam nos a potestate diaboli liberavit. Cum quibus, fratres, et nos mortificantes carnem nostram, cum vitii et concupiscentiis, palmam victoriæ per veram penitentiam et per opera misericordiæ, quam oliva designat, contra diabolum habeamus, ut ad cælestem Jerusalem, Redemptore nostro duce, quandoque pervenire et illic gaudere valeamus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II. ITEM DE RAMIS PALMARUM.

B Narrat beatus Joannes evangelista quod turba multa, quæ convenerat ad diem festum, cum audisset quia Jesus venit Hierosolimam, acceperunt ramos palmarum et processerunt obviam ei, et clamabant: « Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini (*Joan. xii, 13*). » Bona turba, quæ ad diem festum convenerat; bona turba, quæ Salvatori nostro obviam processit, quam ipsi quoque Scribæ et Pharisæi timentes, quamvis Christum occidere cupiebant, in eum tamen manus mittere non audebant; unde et dicebant: « Non in die festo, ne tumultus fieret in populo (*Matth. xxvi, 5*). » Ad festum namque diem venire, Dei Filio obviam ire, et non solum exire, verum et cum palmis obviam ire, ad religionem et virtutem pertinet. Septem diebus faciebant Judæi hanc maximam solemnitatem, in qua fermentum comedere et opus servile facere non licebat. Sed sicut Apostolus ait: « Omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem noster propter nos (*I Cor. x, 11*). » Hæc festivitas nostra est. Judæi Christum occiderunt; sed nobis et propter nos occisus est Christus; nobis et propter nos immolatus est Agnus, qui tollit peccata mundi. Nos igitur hanc festivitatem celebrare debemus: « Non in fermento malitiæ et nequitæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis (*I Cor. v, 8*); id est non in vetustate litteræ, quæ occidit, sed in novitate spiritus, quia spiritus vivificat. Debemus autem eam celebrare septem diebus, hoc est omnibus diebus, et quanto tempore in hac vita sumus. Quia enim non sunt dies nisi septem, ideo per septem dies omne tempus et omnes dies intelliguntur. Servilia autem opera sunt, non illa quidem quæ servi faciunt, sed potius illa quæ etiam liberos servos faciunt. Non est enim servile opus ignem in Sabbato accendere, catinum lavare, infirmos sanare, paralyticos curare, sicut Judæi Salvatori nostro detrahentes dicebant: « Hic homo non est a Deo, qui Sabbatum non custodit (*Joan. ix, 16*). » Sicut et archisynagogus indignans dicebat: « Sex dies sunt in quibus licet operari; in his, ergo venite, et curamini, et non in die Sabbati (*Luc. xiii, 14*); » servile scilicet opus existimans sanare et ipsos miseros homines a dæmonibus liberare. Sed si vis scire quæ sunt ser-

(1825) Titulus cod. Vat. est *Dominica in Palmis*.

vilis opera, audi evangelistam dicentem : « Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices; non concupiscas rem proximi tui (*Luc. xviii, 20; Exod. xx, 13 et seq.; Dent. v, 17 et seq.*) » Hæc sunt servilia opera; hæc faciunt homines servos, hæc tradunt miseros homines ad diaboli servitutem. Hæc ergo et similia fugiamus, ab his nos custodiamus et non faciemus opus servile in festivitibus nostris. Et illi quidem qui sic festa celebrant, digni sunt qui processionem Domino faciant et ei cum palmis obviam pergant. Neque enim sine palmis licet Christo obviam ire, quoniam in palmis victoria significatur. Unde et in lege præcitur ne iudices in iudicio personam respiciant; sed quicumque justam causam habuerit, ei palmam dabunt. Vadant ergo illi obviam Jesu, qui victores sunt et suos vicerant inimicos. Si vicisti superbiam, unam palmam habes; si vicisti luxuriam, aliam habes, et quot vitia superasti, tot palmas habes. Si autem nullum vicisti, nullam habes. Noli ergo ire obviam Christo, non te suscipiet, quia indignus es, qui in tali triumpho suscipiaris. Videamus modo quid asinus ille etiam significet, super quem rex iste humilis et mansuetus sedere dignatus est. Animal stultum, vilis pretii, ignobile, omnibus injuriis omnique subditum servituti est asinus. De sanctis autem dicit Apostolus : « Videte vocationem vestram, fratres; quod non multi sapientes inter vos, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (*I Cor. i, 26*). » Et in alio loco : « Si quis videtur sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens (*I Cor. iii, 18*). » De talibus quoque Isaias ait : « Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini (*Isa. i, 3*) » unde ait Debora (quæ interpretatur apis) : « Qui ascendistis super nitentes asinos, benedicite Dominum (*Judic. v, 10*). » Nitentes asini illi sunt, qui apostolorum vestibibus ornati sunt; qualis iste est, super quem modo Dominus sedet. De quo evangelista ait : Quod imposuerunt apostoli super eum vestimenta sua et cum desuper sedere fecerunt (*Matth. xxi*). » Apostolorum vestimenta et ornamenta virtutes sunt et mores honesti. Fides, spes, charitas, fortitudo, temperantia, humilitas, misericordia, pax, patientia, et similia, ornamenta sunt, quibus sancti apostoli ornati sunt et alios ornant, ut apti et pulchri sint, super quos Deus sedere et in quibus habitare dignetur. Qui igitur talibus ornamentis ornati sunt et alios ornant, illorum quidem animæ super nitentes asinos sedere dicuntur. Isti itaque sunt sedes **542** Dei; isti de ignobilibus et vilissimis animalibus facti sunt thronus Dei. Novem sunt angelorum ordines, sed super thronos nullus ordo est : quanto melius est cum simplicibus et mansuetis asinos Christi fieri, quam cum superbis et arrogantibus equos et currus fieri

A Pharaonis! De illis enim scriptum est : « Currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare (*Exod. xv, 4*). » De istis autem : « Beati pauperes spiritus, quoniam ipsorum est regnum colorum (*Matth. v, 3*). » Denique super quod aliud animal debuit sedere Jesus, cum ad crucem pergeret, nisi super illud quod crucem naturaliter super se ferre videtur! Naturaverit enim hoc animal crucis signum super se designatum habet. Audiamus etiam quid illi significent, qui ramos de arboribus cædentes, viam Domino præparabant. De talibus præcursor Domini ait : « Parate viam Domini : rectas facite semitas Dei nostri (*Luc. iii, 4*). » Non omnium est hoc officium, neque omnibus data sunt ferramenta, quibus hujusmodi rami de arboribus succidantur. Episcoporum hoc est et sacerdotum : ipsi tales ramos de arboribus cædere et viam Domino præparare debent, per quam et nos ad ipsum ire possimus, et ipse ad nos venire dignetur. Arbores autem patriarchæ et prophætæ, apostoli et evangelistæ intelliguntur. De his autem ramos succidimus, quando eorum fidem et doctrinam eorum, vitam et sanctam conversationem aliis exponimus et ad imitandum proponimus. Tali fuerunt arbores Isaias, Jeremias et Daniel. Tali fuerunt Petrus, et Paulus, et Joannes. Talis et ille qui ait : « Ego sicut oliva fructifera in domo Dei : speravi in misericordia Dei mei in æternum, et in sæculum sæculi (*Psal. lxxiii, 10*). » Ex qua videlicet arbore rami succiduntur, quibus illa via paratur, de qua dicitur : « Beati immaculati in via, qui ambulat in lege Domini (*Psal. cxviii, 1*). » Præcipitur filius Israel ut in festivitate tabernaculorum fructum arboris pulcherrimæ suscipiant, spatulasque palmarum et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et in ipsis latentur coram Domino (*Lerit. xxiii*). Qui ista intelligunt non ignorant quid arbores et rami arborum significant, quibus Domini ad nos et nobis ad Dominum via præparatur. Quid illæ quoque turbæ significant audiamus, de quibus hic dicitur : « Turbæ autem quæ præibant et quæ sequebantur, clamabant, dicentes : Hosanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini (*Matth. xxi, 9*). » Illa turba quæ præibat patriarcharum et prophetarum exercitus est, omniumque illorum qui a primo homine usque ad Christum Domino placuerunt. Illa vero quæ sequebatur, tota fidelium Ecclesia intelligitur a Salvatoris adventu usque ad finem sæculi. Lege prophetarum libros, et videbis quomodo præcedens turba laudet Dominum et benedicat. Lege evangeliorum volumina et apostolorum Actus, et tunc intelliges quantum in Christi laudibus sequens turba quæ illie personet. Egregie itaque factum est, quod Salvator noster in medio positus est, inter utrumque videlicet Testamentum; Synagoga præcedit, Ecclesia sequitur. Ipse vero in medio stat, et uterque populus una et consona voce eum laudat et benedicat (**1826**).

(1826) Item auctor hujus mysticæ interpretationis hoc in sermone et in commentario in Mattheum manifestatur.

qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen. A

CAPUT IX.

IN CŒNA DOMINI.

Prima die azymorum, quando necesse erat comere Pascha, Dominus et Salvator noster Petrum et Iannem ante se ad civitatem misit, qui ei hospitium et cœnam præpararent. Hæc autem cœna fons est eteris et initium Novi Testamenti. Unde et Salvator nostrum unam cœnam in duas cœnas dividere acuit, ut per primam Vetus, et per secundam Novum Testamentum intelligamus. De hac autem cœna locutus est Dominus ad Moysen et Aaron in Ægypto, dicens : « Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Loquimini universum cœtum filiorum Israel, et dicite eis : Quarta die mensis hujus tollat unusquisque agnum et familias et domos suas (Exod. xii, 2). » (1827) Mensis, inquit, iste aliorum mensium principium, qui apud nos Martius vocatur. Hic autem sit primus, id est maximus et principalis anni, a majora in hoc mense quam in cæteris sunt ramenta. « Loquimini ad cœtum filiorum Israel, dicite eis : Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas; si autem minor est numerus, quam ut sufficere possunt vescendum agnum, assumet vicinum suum, qui junctus est domui ejus, juxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem unus absque macula, masculus anniculus. Juxta ritum tolletis et hædum, et servabitis eum usque ad decimum quartum diem mensis hujus. Nolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam (ibid. 3 et seq.). » Decima namque tolluntur agnus et hædus, et servantur usque quartum decimum diem ejusdem mensis, et tunc **3** immolantur. Nam quia tabule testamenti de verba, id est decem præcepta principalia scripta fuerunt, in quibus tota lex quodammodo constituitur, ideo frequenter per decem totum Vetus Testamentum intelligitur. Quia vero quatuor sunt regalia, in quibus Novum Testamentum clauditur, per quatuor Novum Testamentum designatur. Prima igitur dies Vetus Testamentum, quarta vero decimam Novum designat. Decima autem tollitur agnus, sed usque ad quartam decimam immolatus servatur, quia Christi passio in Veteri Testamento (1828) præfigurata et in ænigmate significata, in Novo veraciter est adimpleta. Ibi Christus stratur, hic immolatur. Ibi significatur, hic statuitur. Ibi denique agni immolatio narratur, hic Christi passio prædicatur. Vetus namque Testamentum eo tempore finem fecit, quo Christus Domi-

nus noster discipulis suis ait : « Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Dei (Math. xxvi, 29). » Vetus igitur vinum spernitur, novum (1829) promittitur. Non quod vetus lex omnino destruiatur, sed quod novo et spirituali sensu intelligatur; hoc autem in regno Dei, quod est Ecclesia. Christus autem et agnus est propter innocentiam, et hædus dicitur propter similitudinem carnis peccati. De hoc enim dicitur : « Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29). » De hoc similiter dicitur : « Non coques hædum in lacte matris suæ (Exod. xxiii, 19). » Ad hunc ergo vescendum, vicinos et proximos invitare debemus, ut qua charitate omnium salutem desideramus, innotescat. **B** Vicinus enim noster omnis Christianus est, et quicumque ab Ecclesia longe non est. Est autem agnus iste absque macula, quia sicut scriptum est : « Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (1 Petr. ii, 22). » Est autem masculus, anniculus, quia nihil habet molle, nihil (1830) est femineum, nihil corruptioni obnoxium, nihil carnalis sentiens titillationis. Et agnus quidem per domos comeditur; hædus vero ab omni multitudine immolatur, per quod apertissime designatur et hoc sacrificium, quod modo in Ecclesia assidue sumitur, et illud quod a Judæis insanientibus in ara crucis est immolatum. Quamvis enim et hoc, et illud unum sit, tamen aliter, et aliter (1831) est. Unde et illi hædum occidunt inter iniquos et peccatores mundi Salvatorem deputantes, sicut scriptum est : « Et inter iniquos deputatus est (Luc. xxi, 37). » Itemque : « Nisi hic esset malefactor, non tibi tradidissemus eum (Joan. xviii, 30). » Nos autem quia innocentem, sanctum, et justum, et sine omni contagione peccati Dei Filium esse credimus, agnum absque macula et immolamus et sumimus. Ideoque quamvis agnus, et hædus immolatur, solus tamen agnus a populo manducatur. Illud enim sacrificium in isto sumitur, quia hoc in illud convertitur (1832). « Hæc est enim mutatio dextoræ Excelsi (Psal. lxxvi, 11). » Omnis autem multitudo filiorum Israel hædum immolavit. Sed quando? Ad vesperam? quia proditor Judas circa hanc horam cum Judæis locutus, Christum vendidit, nummos accepit, atque altera die circa horam vespertinam, id est post nonam Salvator noster spiritum emisit. Unde Psalmista ait : « Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Psal. cxl, 2). » (1833) Et sument de sanguine agni, et ponent super utrumque postem, et in superliminariis domorum, in quibus comedent illam. Super utrumque etenim postem agni sanguinem ponunt, qui et ore et corde illum suscipiant. Qui vero vel indignè suscipiunt,

27) Tota eisdemque verbis desumpta est hæc prælatio ex commentario ejusdem Brunonis hunc Exodi locum in edit. tom. I, p. 58.
28) Cod. V., per figuras, et ænigmata significata.
29) Corrigena est editio Ascens. ubi legitur *titur*.

1830) In cod. Vat. est non legitur.
1831) Cod. Vat., *fit*.
1832) Cod. Vat. *Nunquam enim illud comedetur, nisi hoc in illud verteretur. Hæc est autem, etc.*
1833) Huc usque commentarii lectio.

vel etiam suscipientes Christi sanguinem esse non credunt, isti super unum tantummodo postem sanguinem Christi ponunt. De quibus Apostolus dicit: « Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat, et bibit (*I Cor. xi, 29*). » Nos igitur et ore sumentes, et corde sanguinem Christi esse credentes super utrumque postem eum ponamus; et corpore, et mente suscipiamus. Cum autem crucis signum, quæ Christi sanguine cruentata est, in nostris frontibus facimus, tunc quidem in superliminaribus domorum Christi sanguinem ponimus. Sequitur: « Et edent carnes illa nocte assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus (*Exod. xii, 8*). » Item enim hoc loco et per carnes, et per azymos panes intelligimus, et bene utrumque posuit, quia de panibus hæ carnes fiunt. Has autem cum lactucis agrestibus comedunt, qui corde puncto et humiliato eas suscipiunt, et crucis amaritudinem Christo compatientes in cordis palato quodammodo sentiunt. « Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni (*ibid., 9*). » Agni enim carnes, vel si crudæ, vel aqua coctæ edantur, facile stomachum pervertere solent. Si vero assæ fuerint et confortant, et avidius (1834) eduntur. Qui igitur eas a cæteris carnibus non discernit, et omni cibo suaviores et salubriores esse non intelligit, et quasi fastidientis, digne eas sumentibus salutem et vitam eas præstare non credit, is vel crudas, vel aqua coctas has carnes comedit. Ille vero assas igni eas manducat, qui vitam **544** in eis esse credens avidissime suscipit, et suscipiendo Christi passioni communicat. Ipse enim Dominus dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam (*Joan. vi, 54*). » Non sunt præterea hæ carnes crudæ edendæ, quia passus est Christus, neque in aqua coctæ, quia non occulte, sed palam, et omnibus videntibus est crucifixus. Redolet caro, cum assatur, redolet et passio Christi. Caput cum pedibus ejus, et intestinis vorabitis, nec remanebit ex ea quidquam usque mane. « Caput enim Christi, sicut Apostolus ait, Deus est (*I Cor. xi, 3*). » Pedes vero, qui terram tangunt, ejus carnem significant, quæ de terræ assumpta est. Quid vero ejus intestina omnino occulta? Omnia profunda mysteria. Caput igitur illius cum pedibus et intestinis vorant, qui et Deum, et hominem esse credunt, et quæcumque de eo scripta sunt, digne fideliterque suscipiunt. Non enim sufficit, si et Deum et hominem eum esse credamus, nisi intestina ejus quoque suscipientes, et de Virgine natum, et circumcisum, et veraciter passum, et die tertia surrexisse, et cætera, quæ de eo scripta sunt, indubitanter crediderimus. Unde subditur: « Nec remanebit ex eo quidquam usque mane (*Exod. xii, 10*). » Omnia sumantur, omnia credantur; nihil de hoc agno remaneat quod

A in fidei pectore non claudatur. Mane autem vitæ hujus finis intelligitur, quando Christus sol justitiæ apparebit, et fugatis tenebris nox ulterius non erit. Tunc autem non erit tempus convertendi, vel agni carnes comedendi, quia qui tunc credere incipient, cum fatuis virginibus audient: « Amen dico vobis, nescio vos (*Matth. xxv, 12*). » — « Si quid residuum fuerit, igne comburetis (*Exod. xii, 10*). » Residua enim sunt, quæ comedi nequeunt, ut est pellis et ossa. Pellis etenim agni caro Christi est, quæ quidem qualiter Deo unita, id est qualiter Verbum caro factum est, neque dici, neque intelligi potest. Sed quis illa ossa comedere, vel (ut ita dixerim) commedere valeat, ut qualiter ante omnia tempora sit: Pater genitus divinitissime si licuerit, semperque investigando intelligat. Sunt autem alia multa, quæ quoniam comedi et intelligi non possunt, charitatis igne, fideique ardore comburantur. Sufficit enim credere, si non datur intelligere. Plures enim credendo magis quam intelligendo has carnes comedunt. Comedunt ergo qui possunt, qui vero non possunt, credunt, et charitatis igne comburant. Sequitur: « Sic autem comedetis illum. Renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter. Est enim passio, id est transitus Domini (*Exod. xii, 11 et 12*). » Renes quidem accingere est castitatis et continentie cingulo luxuriam refrenare. Unde ipse Dominus ait: « Sint lumbi vestri præcincti (*Luc. xii, 35*). » Calceamenta vero in pedibus habent, qui quasi (1835) alio pergere parati, peregrinos se in hoc mundo esse cognoscunt. Et isti quidem viam mandatorum (1836) currentes, secure, et sine timore, utpote bene calceati super serpentes calcant et scorpiones. Baculos autem in manibus teneant, ut se ab incurrentibus adversariis defendere valeant. Habes humilitatem, baculus est tibi? Hoc enim superbia vincis. Habes castitatem, et hæc baculus est, quo luxuria superatur? sed quid multa? Quot virtutes, tot baculos habes. Sic igitur præparetor, sic manducatur, sic cremetur, qui has carnes comedere velit. Cito autem, et festinanter comedetis eas, ut cum Dominus veniet, jam pleni et saturi sitis, nec tunc credere incipiat, quando liberari per fidem debetis. In fide autem suscipienda, nulla mora debet esse. « Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam (*Matth. xxv, 13*). » Postquam autem (1837) illam cænam, et agnum illum significativum Salvator noster cum apostolis comedit, ad verum Paschæ tractavit sacramentum, ut quod prius fecerat in figurâ iterum faceret in veritate; et prius quidem fecit secundum ordinem (1838) Melchisedech, ut se utriusque testamenti auctorem esse ostenderet. Alterum igitur sacerdotium complendo finivit, alterum autem in æternum fieri et manere constituit. De quo scri-

(1834) Cod. Vat., *assumuntur*.

(1835) Cod. Vat., *alias*.

(1836) Idem cod., *Dei*.

(1837) Cod. Vat., *primam cænam*.

(1838) Cod. Vat. *Secundum ordinem Aaron, passum vero secundum ordinem Melchisedech. Item obi. Ascens.; quæ loco postea habet positum.*

atum est : « Juravit Dominus, et non poenitebit eum, et tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix, 4*). » Surgens igitur a cœna, et accipiens linteam præcinxit se : deinde misit aquam in pelvium, cœpit lavare pedes discipulorum. Pedes quidem, quoniam qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Hoc autem faciebat, ut puri et mundi essent ad tantum accellere sacramentum; nobis quoque exemplum trahens, ut prius nos abluamus, ad ejus carnem et sanguinem accessuri. Qui enim, ut Apostolus ait : « Manducat et bibit indigne, judicium sibi manducatur et bibit (*I Cor. xv, 29*). » Probet igitur se prius homo, lavet pedes et conscientiam, et sic accedat. Postquam autem pedes eorum lavit; cum iterum recubisset, antequam secundam cœnam ingerere cœpisset, ait : « Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister, et dominus, et bene dicitis; sum etenim. Si ergo ego dominus, et magister, lavavi vobis pedes, et vos debetis alter alterius lavare pedes (*Joan. xiii, 13*). » (1839) Et paucis verbis interjectis, accipiens calicem bibit, et ait : **345** « Non bibam amodo de hoc gemine vitis, donec bibam illud vobiscum novum in regno Dei (*Joan. xiii, 13*). » (1840) Quod tale fuerit : Vetera transierunt; ecce nova facio omnia. Hinc est enim quod Lucas evangelista duos calices ponit, dicens : « Accipite, et dividite inter vos. Hic est enim calix sanguinis mei; novi testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum (*Luc. xxi, 17, 20*). » Ac si diceret : Dixi vobis aliquando : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Joan. vi, 54*); » sed non intellexistis : modo quod dixi, expono; et quod nunc me facere videtis, illorum verborum expositio est. Quidam ex discipulis hæc verba tunc audientes, et non intelligentes scandalizati sunt, et conversi abierunt retrorsum, et amplius eum non sunt secuti; putabant enim, quod ejus carnes membratim concisas, vel crudas, vel coctas comedere debuissent. Nimis adhuc carnales erant isti, nimisque carnaliter intelligebant. Ecce modo cum discipulis sedet Jesus : manducat et bibit cum illis, et eum nihil patitur in membris suis, ejus tamen caro comeditur, et ejus sanguis bibitur a discipulis suis. Hoc facit potentia divinitatis; illa videlicet, de qua scriptum est : « Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cœlo, et in terra, in mari, et in omnibus abyssis (*Psal. cxxiv, 6*). » — Ipse enim dixit, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt (*Psal. xxxii, 9*). » Sic igitur, et modo cum dixisset : « Hoc est corpus meum; et hic est sanguis meus (*Luc. xxii, 19*); » tanta fuit potentia in verbo ejus, ut illico et panis mutaretur in carnem, et vinum mutaretur in sanguinem. Miraris hoc? Hoc scio, quod miraris (1841). Mirabile enim est; nihil enim fecit Deus, quod mirabile non sit. Similiter autem,

et ego miror de te, quomodo cibus tuus, et potus tuus mutatur in carnem et sanguinem tuum. Non facit cibus tuus carnem tuam, quæ jam facta est; sed nutrit, et mutatur in eam; videlicet carnem tuam, quam habes, et quam suscepisti de matre tua. Sic igitur et panis iste, et vinum, quod super altare consecratur, ad imperium et potestatem cœlestis benedictionis in Christi sanguinem commutatur, non in aliam carnem Christi, quia aliam non habet, nisi illam quæ nata est de matre Christi. Ergone potuit digestio tua mutare cibum tuum in carnem tuam, et cœlestis benedictio non potest panem et vinum mutare in carnem et sanguinem Christi? Quomodo ergo verum est : « Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt; » Concedas igitur necesse est, quod sicut digestionem mutatur cibus in carnem tuam, quam tu suscepisti ex matre tua; ita et panis iste cœlestis benedictione mutatur in carnem Christi, non in aliam quidem, quia non habet aliam, nisi illam, quam de Virgine matre suscepit. Audi adhuc quod mirabilius est, cum tantus panis, qui per totum mundum quotidie sacrificatur cœlesti benedictione mutetur in carnem Christi, et comedatur a fidelibus Christi, ipsum tamen corpus Christi neque augetur, quando panis in illum mutatur, neque minuitur, quando manducatur. Illi quinque panes sint nobis in exemplum, ex quibus Salvator noster quinque millia hominum satiavit, exceptis parvulis et mulieribus, qui in hoc numero non computantur (*Joan. vi*). Si unusquisque ex illis panibus solummodo in mille particulas divisus fuisset, ego non puto unam particulam os unius hominis implere potuisse. Illud tamen tantillum, quod singuli susceperunt, tantum in ore uniuscujusque multiplicatum est, ut neque dentibus ad molendum, neque venter ad implendum minus esset usque ad perfectam satietatem. Illæ quoque parvisimæ micæ, quæ de panibus, cum frangerentur, ceciderunt, et his, qui comederant necessariæ non fuerunt, sic multiplicatæ sunt, ut duodecim ex eis eophinis impleri potuissent. Et certe poterat Dominus, si ipsi placuisset, ex solis istis reliquiis pascere omnes homines hujus mundi, quanto tempore fuerit iste mundus; tanta est potentia Domini, et tantum valet benedictio Christi. Ecce invenimus aliquid ad exemplum valde conveniens, quod a multis comedatur, et non minuatur. Sic igitur corpus Christi cum quotidie comedatur ab omnibus, nullam tamen patitur diminutionem; quia sicut Apostolus ait : « Christus resurgens a mortuis, jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi, 9*). » Vidi ego aliquos, et quales multos invenire non est difficile, qui nulla ciborum abundantia majores et crassiores fiebant, quamvis non multi cibi in eorum carnes convertebantur. Hoc autem dixi, quamvis fortasse non videatur competens exemplum, ut tu intelligas aliquid esse, quod non augetur, quamvis

(1839) Cod. Vat., paucis verbis interpositis.

(1840) l. l. col. : Quod tale fuit, ac si diceret.

Item cit. edit.

(1841) Cod. Vat. et edit. : Scio quod miraris.

ei quotidie aliquid addatur. Si igitur hoc in carne mortali fieri potest, quanto magis in carne Salvatoris, et ipsa jam per resurrectionem clarificata? Nondum enim consummatum et perfectum est quod in aliquo augeri, vel minui potest. Sed quare nos in istis laboramus? Ipsius verba nobis sufficiant. Ipse enim dixit. « Hoc est corpus meum; » postea dicit: « Illic est sanguis meus. » Ipse dicit: « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (Joan. vi, 56). » Ipse dicit: « Qui manducat meam carnem **546** et bibit meum sanguinem habet vitam æternam (Joan. vi, 55). » Si Christo non credimus, cui credemus? Ubi tanta auctoritas est, ibi argumenta necessaria non sunt.

CAPUT X.

SERMO II IN PARASCEVE.

De imitando Christo in paupertate, misericordia, charitate, et cæteris virtutibus, hæc die, aut quolibet alia habendus ad fratres.

« Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. v, 1). » In omnibus, quæ Dominus noster Jesus Christus gessit, fratres charissimi, et dixit, nobis formam humilitatis, et doctrinam bonæ conversationis reliquit, sicut enim verbis nos voluit docere, ita et exemplis. Unde scriptum est: « Cœpit Jesus facere, et docere (Act. i, 1). » Et quantum ad humilitatem ait ipse Dominus: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29). » Quia etiam cum ipse sit omnipotens, atque Dominus, pro nobis pauper esse voluit, honores respuit, passiones sponte subiit, et etiam pro persecutoribus exoravit. Et hoc totum fecit, ut in omnibus eum, pro capacitate nostræ infirmitatis, sequi non negligamus; alioquin veri Christiani non simus. Nam qui dicit se Christum diligere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare. In hoc ergo, quod ipse pauper esse voluit, nec nos divitias pro magno habeamus, neque eas immoderatus appetamus, satis aperte docuit. Nam homines hujusmodi comprobantur esse avari, de quibus dicit Apostolus: « Avari, fornicatores et immundi regnum Dei non possidebunt (I Cor. vi, 11). » Idemque alibi: « Qui volunt in hoc mundo divites fieri, incidunt in tentationes et in laqueos diaboli (I Tim. vi, 9). » Ecce qui volunt divites fieri, dixit, non qui sunt. Cupiditatem damnabilem ostendit, non divitias. Possunt divites esse, et boni; sed illi, de quibus dicitur: « Divitiæ si affluant, nolite cor apponere (Psal. lxi, 11). » Quales legimus fuisse Abraham, et Jacob, et David, quos et divitias cognoscimus habuisse, et eas cum non habentibus communicasse. Et in Apostolo scriptum habemus: « Præcipe divitibus hujus sæculi, non sublime sapere, neque sapere in incerto divitiarum, sed in Deo vivo. Divites sint in operibus bonis, facile tribuant (I Tim. vi, 11). » Ecce isti sunt boni divites, qui non superbe sapiunt, neque sperant in incerto divitiarum, id est fiduciam suam, non ponunt in divitiis, quæ sunt in incerto,

quæ hodie habentur, et cras facile amitti possunt. « Facile tribuant, » ut de his, quibus abundavit, inopiam fratris sublevare studeant, ut de eorum unoquoque dicatur: « Hilarem datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). » Et hoc est, quare cum Dominus dives esset in cælis, pauper voluit esse in terris. Quoniam vero etiam passionem et crucem sponte subiit, per ipsam mortem suam de potestate diaboli nos eripuit, atque in cruce pendens pro peccatoribus oravit, ubi nobis exemplum dedit, valde expugniter mala a proximis illata, homines ab hominibus perpeti, cum ipse omnium Dominus a serie, justus a peccatoribus tanta tam benigne pertulerit. Et nos, fratres, in tribulationibus positi, orationibus maxime insistere debemus, quæ tribulationibus geminæ sunt. Est enim tribulatio, cum patimur damna temporalium, et est tribulatio, quæ longe major est, quando ad quæcumque crimina incidimur. Verumtamen sic orandum est, ut oratio nostra non vertatur in peccatum. Eleemosynas pariter largiri debemus, easque perfecte facere. Perfecte autem eleemosynæ sunt in duobus; dando scilicet et dimittendo; unde Dominus dicit in Evangelio: « Date, et dabitur vobis, dimittite, et dimittetur vobis (Luc. vi, 37). » Item: « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v, 7). » Alioquin, Scriptura testante, frustra a peccatis liberari rogans, manus ad Dominum expandi, qui eas ad pauperes, pro posse non extendit. Et si quis vos offendit, dimittite ex corde, ut Deus remittat vobis vestras offensas; quia « nisi dimiseritis, nec Pater de cælis dimittet vobis (ibid. n. 14): » quoniam qui odit fratrem suum, homicida est: et scimus quod omnis homicida non habet vitam æternam, neque partem in regno Christi et Dei (Joan. iii, 15). » Hæc sunt, quibus pervenientia est ad regnum cælorum. Ad quod perducit nos Christus Dominus noster, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

SERMO II IN PARASCEVE, SIVE IN RESURRECTIONE DOMINI.

« Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quod Dominus noster Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere (I Tim. iv, 9). » Beatus apostolus Paulus, Doctor et magister gentium, verba sua vera et fidelia esse dicit, omni acceptione digna, et quibus nemo unquam contradicere debet, quod Dominus noster Jesus Christus venit in hunc mundum, ut peccatores salvos faceret. **547** Non enim venit vocare justos, sed peccatores, quia non indigent, qui sani sunt medico, sed medicos habentes. Tota enim intentio Salvatoris nostri, quod Verbum caro factum est, quod de Virgine natus est, quod inter homines conversatus est, quod passus est, et resurrexit; tota, inquam, illius intentio fuit, ut peccatores redimeret, atque salvaret. Hodie igitur completa est hæc intentio tam pia, hæc voluntas tam sancta, hæc misericordia tam immensa. Hoc et ipse ostendit illis verbis, quibus ait: « Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur omnia.

scripta sunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et crucifigetur, et tertia die resurget (Matth. xx, 18). » Nunc audis quod in resurrectione consummatur, quæ lex et prophetae de eo prædixerunt? Non erat alia via, qua homo in patriam reverteretur, non erat alia medicina, qua sanaretur. Clementissimum medicum, qui de proprio sanguine fecit medicinam, ne infirmi perirent, quos sanare poterat! Ipse est enim de quo scriptum est: « Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. 1, 5). » Sanguis igitur Christi pretium est, quo redempti sumus, et lavacrum, quo lavati sumus, et antidotum, quo sanati sumus. « Si enim lata esset lex, quæ posset vivificare, vere ex leges justitia; sed nihil ad perfectum adduxit lex (Gal. iii, 21). » Manifestum est enim, quia « ex operibus legis non justificatur omnis caro coram Deo (ibid. ii, 16): » Apostoli verba sunt: « Ille est » igitur, dicit beatus Joannes, « qui venit per aquam, et sanguinem redimere, lavare, et salvare (Joan. v, 6). » Non in aqua solum, quia non solo baptismo hæc tanta salus, tanta redemptio, tanta liberatio fieri poterat; sed in aqua et sanguine, ut sanguis ad retium, et ad lavacrum aqua proficeret. Unde et de latere ejus simul cum sanguine aqua profluxit. Nam Salvator noster obierat, et adhuc in ipsa sui sanguinis effusione nos docebat, et prædicabat, ubi nostræ redemptionis auxilium quærere, et credere debeamus; cum suæ passionis mysterium aliquando discipulis revelasset, et beatus Petrus intellexisset, et discipulis displicuisset, atque dixisset: « Absit hoc a te, Domine, non fiat istud; respondit ei Jesus: « Vade post me, Satana, quia non sapis ea quæ Dei voluntati sunt, sed quæ hominis (Matth. x, 22). » Non (1842) enim beatus Petrus cognoverat illud magnum et ineffabile sacramentum divini consilii; non intellexerat, quod peccatum originale nisi Christi sanguine solvi non poterat. Nondum sciebat, quod « oportet Christum pati, et resurgere a mortuis, et intrare in gloriam suam (Luc. xxiv, 12). » Si enim hoc intellexisset, nunquam ejus voluntati Satanæ, sed est contrarius, exstitisset. Igitur tamen ipse post Christum, quia non solum in morte, verum etiam in secutus est simili morte. Illis diebus, quibus Johannes Baptista decollatus est, venerunt quidam ad Jesum dicentes: « Exi, et vade hinc, quia Herodes quærivit te interficere (ibid. xiii, 31). » Et isti quidem homines loquebantur, et humanum consilium dabant. Quibus Dominus respondens ait: « Ite, dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie, et cras, et tertia die consummor. Verumtamen oportet me et hodie, et cras, et sequenti die ambulare (ibid. xxxii, 33). » Quid quod

Herodes quærivit me interficere? Ite, et dicite vulpi illi; dicite illi callido insidiatori: Ecce ejicio dæmonia, quæ illo fortiora et potentiora sunt, et ipsum si volo ejicio, et de regno et de corporis tabernaculo ejicere possum. (1845) Hoc autem facio hodie, et cras, et quanto tempore mihi placuerit. Cras enim frequenter in divina pagina pro futuro tempore ponitur. Secundum quam significationem Jacob ad Laban loquitur, dicens: « Respondebit mihi cras justitia mea (Gen. xxx, 33). » Sed quid prodest Herodi, si me interficeret; cum ego statim tertia die consumer, id est a mortuis resurgam. Tantum enim, et non amplius temporis erit, quicumque me interfecerit, inter passionem et resurrectionem meam. Verumtamen quamvis Herodes hoc facere quærerat, quamvis hanc voluntatem stultam et impiam habeat; oportet me tamen hodiè, et cras, et sequenti tempore post cras, quantum mihi placuerit, ambulare, et prædicare, ac Patris facere voluntatem. Quare hoc? quia « non capit perire prophetam extra Jerusalem (Luc. xiii, 33). » Non capit, inquit, non recipit, non patitur sermo propheticus, et divina dispositio perire prophetam extra Jerusalem (1844). Ibi, et non alibi passurus sum, quia et locus, et tempus, et dies, ubi, et quando, et a quibus hoc fieri debeat statutum et dispositum est, et aliter fieri non potest. Stultus igitur est Herodes, qui alterius officium, et peccatum sibi vindicat, et locum, et tempus, et cætera immutabilia mutare contendit. Multoties Judæi voluerunt tenere et occidere Jesum, et non potuerunt. Unde etiam eisdem ipsis signa quærantibus, et cum superbia loquentibus, ait: « Generatio prava et perversa signum quærivit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus; ita erit et Filius hominis in corde terræ, 548 tribus diebus, et tribus noctibus (Luc. xi, 29, 30). » Ecce audistis, quid amplius quæritis? Tribus enim diebus, et tribus noctibus, et non amplius erit Filius hominis in corde terræ. (1845) Quid est in corde terræ? in affectu et desiderio peccatorum. Tribus enim diebus, et tribus noctibus desuper Judæis data est potestas, ut facerent in eum quod facere cupiebant. Sicut enim cæli vocantur justi; ita et terra vocantur peccatores. Unde primo homini dictum est: « Terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 29). » Fuit igitur Filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus, quamvis non integris tribus diebus, et tribus noctibus. Nocte enim illa, qua a Judæis insanientibus, et super eum irruentibus captus est, ex quo ipse ait: « Si me quæritis, sinite hos abire (Joan. xviii, 8); » in potestate illorum fuit Salvator noster. Similiter autem, et illis duabus aliis noctibus, quæ post illam se-

(1842) Cod. Vat.: Nondum.

(1845) Item dixit in expositione Evangelii Lucae.

(1844) Hunc autem non capit, non suscipit, non sentit Dei providentia, Dei dispositio, et sermo

prophetarum, perire et mori extra Jerusalem, etc. Idem S. Bruno comment. in Luc. cap. xiii, xxx.

(1845) Eandem expositionem habet S. Bruno Ascensis in tractatu De incarnatione.

quantur usque in diem Dominicam, ne resurgeret, A
 custoditur ejus corpus, quod duntaxat in eorum
 potestate fuit. Tres quoque dies ita computantur, et
 sexta feria, et Sabbatum, et tertii diei initium, in
 quo mundi Creator et Dominus valde mane a mortuis
 resurrexit. Usitatissimum omnium Scripturarum
 est, totum pro parte, et partem pro toto aliquando
 ponere. Unde et Propheta muscam et ranam singu-
 lariter posuit; cum naseas et ranas pluraliter
 dicere debuisset. « Inmisit, inquit, in eos muscam
 caninam, et comedit eos, et ranam, et disperdidit eos
 (Psal. LXXVII, 45). » Sufficiat vobis hoc signum, o
 Judæi: neque ulterius quæratís aliud signum. Ma-
 gnum enim, et admirabile signum est, quod malo
 vestro, et bono nostro ad perniciem vestram, et ad
 salutem omnium gentium illum tenere, et ligare, et
 occidere potuistis, qui simul ex nihilo cuncta crea-
 vit. De quo scriptum est: « Qui manet in æternum
 creavit omnia simul (Eccli. XVIII, 4); » in cujus pote-
 state, et voluntate universa sunt posita, et non est,
 qui ejus possit resistere voluntati, quia Dominus et
 Creator universorum ipse est. Sic igitur quanto tem-
 pore voluit, fuit Jesus in corde terræ. Nec antea,
 nec postea se alicujus tradidit potestati, qui die
 tertia « a mortuis resurgens jam non moritur, et
 mors illi ultra non dominabitur (Rom. VI, 9): » qui
 cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæ-
 cula sæculorum. Amen.

CAPUT XI.

DE DIE SANCTO PASCHÆ.

« Hæc dies, quam fecit Dominus; exultemus, et
 lætemur in ea (Psal. CXVII, 24). » Inter cunctas
 solemnitates, charissimi, quas ad honorem Redem-
 ptoris nostri S. Ecclesia colit et veneratur, ut præ-
 cipuam et egregiam, et omnibus aliis excellentiorem
 præsentis diei solemnitatem celebrat et contempla-
 tur: sicut etiam Sancta sanctorum per excellentiam
 olim dicebantur, quæ summus pontifex non nisi
 semel intrare quotannis audebat; sic et festivitas
 ista per excellentiam potest dici festivitas festivita-
 tum: quia per hanc exspoliatus est infernus justis,
 qui ibi detinebantur, et reserata fuit janua paradisi,
 quæ per cherubim gladio igneo contra totum genus
 humanum custodiebatur. Quid enim homini prodes-
 set Verbum natum, nisi per mortem infernum trium-
 phasset, et per resurrectionem suam spem nobis
 resurgendi dedisset? Dux quippe vitæ erant, qua-
 rum unam multis miseriis subjacentem, omnes ex-
 perimento cognoscebamus. Alteram vero, quæ in-
 cognoscibilis et immortalis, ignorabamus. Suscepit
 igitur Christus hanc mortalem vitam nascendo;
 recepit alteram vitam immortalem resurgendo. Un-
 de Paulus ait: « Christus resurgens a mortuis jam non
 moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. VI,
 9). » Sic, et duplex mors est: una corporis, per
 quam ab anima separatur, quæ est communis om-
 nibus hominibus, et justis, et injustis. De qua David
 ait: « Quis est homo, qui vivet, et non videbit mor-
 tem? » (Psal. LXXXVIII, 49.) Hæc autem mors pœna

peccati est, illata scilicet toti humano generi pro
 peccato primi hominis; cui a Deo dictum est: « Ex
 omni ligno paradisi comede; de figo autem scien-
 tiæ boni et mali ne comedas. In quacunque enim die
 comederis ex eo, morte morieris (Gen. II, 16), » id
 est mortalis corporis efficeris. Homo enim illo die,
 quo Adam hoc comedit, non mortuus est corpore,
 sed mortale corpus cepit habere; qui si non pec-
 casset, immortale corpus habuisset. Altera vero
 mors est animæ, scilicet per quam anima peccando
 a Deo separatur. Unde et Ezechiel propheta ait:
 « Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezch.
 XVIII, 20). » Sicut enim corpus ex anima vivit; sic
 anima ex Deo vivit: et sicut recedente anima cor-
 pus moritur; sic recedente Deo propter peccatum,
 anima moritur. Nos igitur, qui duplici morte, scilicet
 corporis et animæ, tenebamur, Christus non
 utramque suscepit; quia sic neutra nos liberasset,
 sed tamen unam mortem, videlicet carnis, suscepit,
 et per ipsam nos ab utraque morte liberavit. Pro-
 pterea enim in monumento non nisi uno die et du-
 bus noctibus jacuit, ut per diem unum significaretur
 duplex mors nostra ex peccato illo illata. Per
 unam ergo mortem Christi nos a duplici nostra
 liberati sumus, eo quod per ipsum in anima et cor-
 pore resurgere possumus. Merito igitur Psalmista
 pro gloria resurrectionis nos admonet, dicens:
 « Hæc 549 dies, quam fecit Dominus, exultemus,
 et lætemur in ea. » Licet enim omnes dies fecerit
 creando Deus; hanc tamen diem præcipue dicitur
 fecisse, dum in ea hominem in melius per sangu-
 nem suum recreavit, et eum ad immortalitatem
 corporis, quam animæ per utriusque resurrectionem
 revocavit. Unde in ea exultare debemus, quia
 absorpta est mors corporis in victoria per resurre-
 ctionem Christi: et lætari debemus, quia a morte
 animæ per triumphum resurrectionis Christi libera-
 sumus; cui Domino, et Deo resurgenti, et semper
 nobis resurgendi donanti sit laus, et gloria in sæcu-
 lum sæculi. Amen.

CAPUT XII.

SERMO I IN ASCENSIONE DOMINICÆ

« Dominus Jesus postquam locutus est discipulis,
 assumptus est in cœlum, et sedet a dextris Dei (Mar-
 XVI, 19). » Redemptore nostro, charissimi, hodie in
 cœlum secundum formam corporis ascendente.
 D
 gaudere nobis convenit, et exultare, quia nos, qui
 per peccatum primi hominis a cœli gloria dejecti
 eramus, jam cum capite nostro ad cœli palatium,
 ad angelorum consortium, ad ineffabilem visionem
 Dei reducimur et portamur. Hodie siquidem im-
 pleta est illa prophetia David dicentis: « Ascendens
 in altum captivam duxit captivitatem, desit dicitur
 hominibus (Psal. LXXII, 19). » Nos quippe, fratre-
 sumus ista captivitas, quia per peccatum fueramus
 a diabolo captivati; sed hanc captivitatem, scilicet
 nos, Christus cum ascendit in cœlum captivam
 exit, id est in sua potestate secum recepit, ad
 sinitu linem alicujus principis triumphantis, et sed

liberantis, ut fecit Abraham. Bona quidem est, A
fratres, ista captivitas Christi, qua nos captivamur,
et in cœlum reportamur; sed mala captivitas diaboli,
per quam irremediabiliter suffocamur. Vitemus ergo,
charissimi, hanc captivitatem diaboli, scilicet pec-
cata, et amemus captivitatem Christi, quæ nos de
terris ad cœlum elevat, de tenebris ad inaccessibilem
Dei lucem portat. Sed ad hanc lucem nullus
nostrum potest ascendere, nisi imaginem ipsius Red-
emptoris nostri in nobis sumamus, ut scilicet sicut
Ile ambulavit, et nos ambulemus. Unde et Ezechiel
propheta cum esset in captivitate Babylonis positus,
vidit visionem Dei, in qua inter cætera vidit speciem
electri, et in ea similitudinem quatuor animalium,
eorum unum habebat similitudinem hominis, se-
cundum similitudinem vituli, tertium leonis, quar-
tam vero gestabat similitudinem aquilæ. Quid enim,
fratres, per speciem electri, nisi naturam Redem-
ptoris nostri significat? In electro enim dum duo
inversa metalla, scilicet aurum et argentum, jun-
untur, aurum a suo fulgore temperatur et immi-
nuitur; sed argentum majori claritate illustratur.
Ic Redemptor noster electrum fuit, ex auro divini-
tatis, et argento humanitatis conjunctus; scilicet ex
habitu naturis, divina et humana, in unam perso-
nam. In quo Christo aurum, id est divinitas a suo
splendore quasi imminuta est; sicut legitur in psal-
mo: « Minuisti eum paulo minus ab angelis (Psal.
111, 7). » Sed argentum, id est humana natura, in
majorem splendorem excrevit; quia sicut ibidem
dicitur: « Gloria et honore coronasti eum, Domine,
constituisti eum super opera manuum tuarum.
omnia subiecisti sub pedibus ejus; oves, et boves
diversas, insuper et pecora campi; volucres cœli,
piscis maris (ibid., 7-9), » etc. Et beatus Pau-
lus ait: « Propter quod Deus et exaltavit illum, et
nominavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut
nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, ter-
restrium, et infernorum (Philip. 11, 9). » In specie
item hujus electri videbat Ezechiel similitudinem
quatuor animalium. Ista quoque quadrifaria simili-
tudo Redemptorem nostrum significat, qui habuit
similitudinem hominis, quia verus homo, et in simili-
tudinem hominum factus est, et habitu inventus
homo. Habuit similitudinem vituli, quia erat sar-
dotalis hostia, in cruce velut vitulus hostia mon-
strata. Habuit similitudinem leonis, tertia die re-
urgendo de sepulcro, et corpus suum, ut leo catulos
suum vivificando. Habuit similitudinem aquilæ, in
die quadagesimo post resurrectionis diem ascen-
dendo. Nos ergo, fratres, secundum Paulum dicen-
tem: « Sicut portavimus imaginem terreni hominis,
etiam imaginem cœlestis hominis (I Cor. xv,
29), » id est Christi; ut in virtutibus, ut homines,

(1846) Duo superiores sermones in cod. Vat. de-
nt.

(1847) Cod. Vat.: *Et in alio loco dicitur, qui
endit secundum consuetudinem suam in montem
reti.*

nascamur; in vitulis velut vituli moriamur, et contra
vitia fortiter resistentes ad meliora resurgamus,
pennisque virtutum, velut aquilæ per contemplationem
sublevemur; adjuvante nos ipso Christo, qui in
cœlis et ubique regnat in sæcula, etc. (1846).

SERMO II.

Hodierna die, sicut scriptum est (Luc. xxiv),
Christi discipuli in montem Oliveti convenerunt,
ibique recubuerunt, et apparuit illis Jesus, et recu-
buit cum eis, qui postquam de eorum incredulitate
eos 550 redarguit, et in universum mundum ire,
omni que creaturæ Evangelium eos prædicare præ-
cepit: « Videntibus illis elevatus est, et nubes sus-
cepit eum ab oculis eorum (Act. 1, 9). » Omnia
opera Salvatoris nostri plena sunt sacramentis;
quidquid agit, figura et significatio est. Non enim
vacat mysterio hoc tam felix, tamque lætum convi-
vium; in quo Rex regum, et Dominus dominantium
simul cum universæ terræ principibus recumbere
dignatus est. Nam et ipse locus, ipsiusque loci voca-
bulum magnum aliquid significare videtur. Vocatur
enim mons Oliveti, per quem excelsa misericordiæ
virtus designatur; siquidem Græce *ελεον*, Latine *misericordia*
vocatur. Frequenter Jesus cum discipulis
suis in hunc montem ascendere et manere solebat,
sicut in Evangelio scriptum est, quod diebus in tem-
plo prædicabat, noctibus autem manebat in monte,
qui vocatur Oliveti (1847). Notandum, quod ait,
secundum consuetudinem suam. Hanc igitur Magistri
consuetudinem ipsi quoque discipuli custodiebant,
et frequenter in hunc montem olei et misericordiæ
conveniebant: et hinc est fortasse quod ipse Domi-
nus *filius olei* vocatur, dicente propheta: « Vinca
facta est dilecto meo in cornu filio olei (Isa. v, 1). »
Quid est enim filio olei, nisi pacis et misericordiæ
filio? Considera modo, quanto misericordiæ oleo
abundet, qui ut servo dimitteret (1848), filio non
pepercit? Ad montem itaque misericordiarum (1849)
Dominus nos invitat, in montem pacis et miseri-
cordiæ nos ascendere jubet. Hinc est quod propheta
ait: « Super montem excelsum ascende tu, qui
evangelizas Sion (Isa. xl, 9). » Nemini prius evan-
gelizare conceditur, quam super hunc montem
excelsum ascenderit (1850). Nam et si mons excelsus
non est, virtus tamen illa, quæ per ipsum significatur,
altissima est. Merito igitur tunc apostoli in
hunc montem ascenderunt, quando evangelizandi
officium accepturi erant. Hodie enim dictum est eis:
« Ite in universum mundum, prædicato evangelium
omni creaturæ (Marc. xvi, 16). » Hoc audiant epi-
scopi, hoc audiant quicumque officium (1851) susci-
piunt, neque prius evangelizare præsumant, quam
in montem pacis et misericordiæ ascendant. Neque
quisquam sibi licitum esse præsumat, quod ipsi

(1848) Cod. Vat., *ut servum redimeret*

(1849) Id. cod.: *Ad montem itaque misericordiæ.*

(1850) Id. cod., *ascendat.*

(1851) Id. cod., *officium evangelizandi.*

apostolis licitum non fuit (1852). « Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est (*Lnc. vi, 36*). » — « Misericordia Domini plena est terra (*Psal. xxx, 8*). » — « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (*Psal. c, 4*). » — « Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus (*Psal. ciii, 4*). » Magnus est iste mons, de quo Christus ad cœlos ascendit, et ex quo via in cœlum erigitur. In hunc igitur ascendant quicumque Christi et apostolorum convivii interesse cupiunt. Si vis Christum venire ad convivium, tua recumbe in monte Oliveti, recumbe in monte misericordiæ; ibi cum apostolis convivium præpara: « Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam (*Isa. lviii, 7*). » Aderit statim Jesus, et dicet tibi: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (*Math. xxv, 6*). » Ubicumque pax et misericordia est, ibi est et iste mons Oliveti. Sicut oleum inter alios liquores, ita et misericordia inter alias virtutes suprema est. Unde Psalmista ait: « Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus (*Psal. xcix, 5*). » Hinc est enim quod tot unctiones in nobis habemus. Hinc est quod tot unctiones in Ecclesiæ consecratione fieri videmus. Semper igitur in hoc monte fiant convivium nostra, semper in oleo misericordiæ nateat corda nostra. Sunt et alii montes ad quos ascendere, et in quibus similiter habitare debemus. De quibus Propheta ait: « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (*Psal. cxx, 1*). » Ad quos et Jacob patriarcha Domino immolaturus, filios invitabat, dicens: « Venite, ascendamus in Bethel, ut immolemus Domino (*Gen. xxxv, 3*). » Bonus mons, in quo transfiguratus est Dominus; bonus et ille, in quo duodecim apostolos elegit, et octo beatitudines prædicavit. Mali montes Gelboe (1853), quibus David maledicens, ait: « Nec ros, nec pluvia veniat super vos, ubi ceciderunt fortes Israel (*II Reg, i, 21*). » Mali et illi, in quibus Loth inebriatus filias gravidas fecit. Isti montes hæretici sunt, qui omnes ad se venientes perdunt, in quibus ipsi quoque fortes viri multoties corrumpuntur. « Corrumpunt enim homines mores colloquia prava (*I Cor. xv, 33*). » — « Quomodo ergo dicitis amicæ meæ: Transmigravit in montes sicut passer? » (*Psal. x, 4*). In Domino confido, quia non ad hos, sed ad montes æternos transmigrabimus. Montes æterni prophetæ et apostoli sunt, super quos Ecclesia fundata est, secundum illud: « Fundamentum ejus in montibus sanctis (*Psal. viii, 4*). » Tot sunt isti montes, quot sunt utriusque Testamenti volumina. Quia in his montibus poteris reperire quæcumque ad suavitatem, ad jucunditatem, ad sanitatem et ad beatitudinem pertinent. Fides quoque, spes et charitas, cæteræque virtutes montes sunt, quorum altitudinem Dominus conspicit. Ad quos qui con-

(1852) Id. cod.: *Neque sibi quidquam licitum esse putet, quod ipsis apostolis illicitum fuit.* Item. edit. Ascens.

(1853) Cod. Vat.: *Boni et illi montes in quibus ex-*

A fugerint, securi erunt. In monte obedientiæ salvatus est Noe; **551** in monte fidei Abraham; in monte castitatis Joseph; in monte mansuetudinis Moyses, et David, aliique (1854) salvati sunt. Hodie tamen specialiter in montem Oliveti, in montem pacis et misericordiæ ascendere debent Christiani, ut dum pauperes pro Christo suscipiunt, ipsum quoque Christum suscipere mereantur. Diximus quid mons Oliveti, et quid convivium, quæ in eo sunt, significant. Nunc ad Evangelii verba redeamus, et quid Dominus discipulis Jusserit, audiamus. « Ite, inquit, in universum mundum, prædicate evangelium omni creaturæ (*Marc. xvi, 16*). » Quod alius Evangelista planius exponit dicens: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Math. B xxviii, 19*). » Per omnem videlicet creaturam, omnes gentes significari volens. Unde et Apostolus ait: « Omnis creatura ingeniscit, et parturit usque adhuc (*Rom. viii, 22*); » quamvis non de omni creatura, sed de solo homine loqueretur. « Qui creditur, et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur (*Math. xvi, 17*). » Credere autem in hoc loco, quid est, nisi fidem cum operatione custodire? Quia « fides sine operibus mortua est (*Jac. xx, 26*). » — « Et Dominus quibus Jesus postquam locutus est, assumptus est in cœlum, et sedet ad dexteram Dei (*Marc. xvi, 19*). » Unde scriptum est: « Ascendens in altum Dominus captivam duxit captivitatem (*Psal. lxxvii, 19*). » Ascendens quippe in altum Dominus, captivitatem nostram sua duxit captivitate captivam, et qui prius sub dura tenebamur captivitate diaboli, ab eo in melius capti et liberati sumus. Considera modo quanta gloria, quanta lætitia, quali triumpho et quali apparatu, omnis illa militiæ cœlestis exercitus creatori suo Salvatore nostro obviam venerit, quibus laudibus, quibus hymnis et jubilationibus, usque ad thronum gloriæ eum deduxerit. Videor videre illam totam viam, per quam Salvator noster ascendit, omnium supernorum ordinum a terris usque in cœlum undique stipatam militibus. Videor videre malignos spiritus illo tam magno, tamque terribili exercitu perterritos, omnes in fugam conversos, et se in tenebras præcipitantes, totumque hunc aerem, quem possidere solebant, vacuum et liberam relinquentes. « Ascendit igitur Deus noster in jubilatione, et Dominus in voce tubæ (*Psal. xlvi, 6*). » Qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæculis sæculorum. Amen.

CAPUT XII.

SERMO I DE ADVENTU SPIRITUS SANCTI (1853).

Hodierna solemnitate, dilectissimi, recogitare monemur, quanta dilectione Redemptor noster erga nos teneatur, qui et primo per habitum assumptæ carnis nobiscum conversando nos ad cœlestia con-

vaucis panibus tot millia hominum satiavit.

(1854) Cod. Vat., et alii in aliis.

(1855) Titulus cod. Vat.: *In die sancto Pascosus.*

sortavit, et postea de cœlo Spiritum suum mittendo, A Patet. Nos ergo, fratres, si hunc Spiritum sanctum de promissione sua nos certificavit. Hodie siquidem discipulis Christi in unum orantibus, Spiritus sanctus in specie ignis advenit, et ipsos, qui prius in passione Christi titubaverant, sic modo interius ardere fecit, et confirmavit, ut jam non solum vocem unius ancillæ non timerent, sed nec flagellati conspectum Judaici concilii formidarent, nec etiam ipsius Romæ mundi dominæ minus perhorrescerent. Propterea enim Spiritus sanctus in specie ignis advenit, ut omnem æruginem peccatorum consumeret et purgaret, et eos contra omnem mundi principatum, fortes faciendo accenderet, et in omni eos spirituali scientia illuminaret. Sicut enim ignis triplicem naturam habet, ut scilicet consumat, calefaciat et illuminet; sic et Spiritus sanctus, qui ignis consumens est, et consumpsit, et purgavit in apostolis omnem peccatorum vetustatem, et calefecit, et accendit eos ad tantum amorem Dei, ut flagellati gauderent, quoniam digni habiti erant pro nomine Jesu contumeliam pati. Illuminavit etiam eos ad tantam scientiam, ut omnium linguis magna Dei oquerentur; ut linguæ gentium, quæ olim in fabricatione turris Babylonis fuerant confusæ per superbi- am, unirentur modo per humilitatem apostolorum. Et quia totus mundus ad agnitionem unius veri Dei editurus erat, una lingua per ora apostolica resor- aret, et laudem Christi in omnem terram diffunderet: quoniam autem Spiritus sanctus quinquagesimo die a resurrectione Christi super discipulos dvenit, figuram designat Veteris Testamenti. Legimus enim, quod populus Hebræorum a transitu maris Rubri, usque ad diem illam, qua data est lex per Moysen in duabus tabulis lapideis, quinquaginta dies fuerunt; unde et illa dies dicitur Pentecostes, quia quinquagesima dies est a resurrectione Christi. Hæc omnia decenter conveniunt. Sicut enim trans- mare Rubro populus Dei liberatus est, et hostes Egyptii 552 submersi sunt; sic et in morte Remptoris nostri, et resurrectione liberati sunt de inferno, et demones sua potentia demersi perierunt. Unde per Oseam prophetam Dominus dicit: « O mors, ero mors tua, et morsus tuus ero, inferne etc. XIII, 14). » Mors enim Christi fuit interitus mortis, dum in electis suis eam penitus exterminavit. Mordidit infernum, dum more mordentis nem, partem reliquit, scilicet malos, et partem traxit, scilicet bonos. Et sicut illa lex data est in monte, cum sonitu et igne quinquagesimo die, sic nostra lex gratiæ, scilicet Spiritus sancti, data in cœnaculo, et in ignis specie, et repentino sonitu. Unde in Actibus apostolorum dicitur: « Factus est repente de cœlo sonus tanquam spiritus vehementis (Act. II, 1). » Sed illa lex in tabulis la- pideis datur, designando dura corda Judæorum; ista vero data est in tabulis cordis, non in spiritu oris, ut Paulus dicit (Rom. VIII, 15), sed in spi- ritu adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba,

habere in nobis volumus, in cœnaculo maneamus, ut quæ sursum sunt quæramus, non quæ super ter- ram, et unus spiritus simus cum Domino, adhéren- tes ipsi per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II IN PENTECOSTE (1856).

« Cum complerentur dies Pentecostes erant omnes discipuli pariter in eodem loco, et factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehem- entis, et replevit totam domum, ubi erant seditus, et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum Spiritus sanctus (Act. II, 1-3). » Sunt quædam apud Hebræos festivitates, et ipsæ quidem maximæ et principales, quales sunt omnes illæ, quæ septenario numero celebrantur, in quibus hodierna quoque festivitas continetur, quæ septies septem completis diebus, id est septem hebdomadibus peractis, et a nobis, et ab illis colitur, et veneratur. Prima eorum festivitas est, quæ omni die septimo celebratur, de qua illis in lege præcipitur, ut colant dies Sabbatorum. Secunda vero Pascha vocatur, quæ primo mense colitur duabus hebdomadibus adimpletis. Tertia vero Pentecostes, quæ septem completis hebdomadibus celebratur. Quarta autem septimo mense colitur, quæ dicitur festivitas Tabernaculorum. Septimo vero anno quinta festivitas est, qui annis totus ex integro festivus habetur. Sexta vero festivitas ipsa est Jubilæus, quæ anno quinquagesimo celeberrima custoditur, septies septem annorum curriculum evolulit. Inde autem septima, et æterna festivitas in cœlis expectatur, quæ in istis omnibus aliis per tot et tantâ sæcula significatur. Constat igitur non solum apud nos, verum etiam apud hujus sæculi sapientes septenarium numerum sacratissimum, et perfectissimum esse; quoniam, et omnia tempora, et omnes numeri in eo continentur. Constat enim ex pari, id est quatuor, et ex primo impari, id est tribus. Omnis autem numerus aut par est, aut impar. Omnis igitur numerus ex septenarii partibus constructur, ac per hoc omnes alii numeri in hoc numero continentur. Hinc est igitur quod Judæi septem diebus comedunt azyaia; hinc est quod septem diebus celebrant festivitates: hinc est quod manus sacerdotum, quando ordinantur, septem diebus un- guntur et consecrantur; hinc est quod pontifex tangens in sanguine digitum septies projicit contra propitiatorium, et fores tabernaculi: hinc est quod leprosus concluditur septem diebus: hinc est quod Maria soror Moysi septem diebus mansit extra castra: hinc est quod muri Jericho septies circum- dantur et corruunt: hinc est quod septies in die laudem Domino dicimus: hinc est quod non solum septies, sed usque septuagies septies nostris debito- ribus dimittere jubemur: hinc est quod templum Salomonis septem annis ædificatur, et in septem diebus dedicatur. Hoc septem Ecclesie, septem candelabra, septem lucernæ, septem sigilla, septem

1856) Titulus est huic sermone præfixus in cod. Vat.

angeli tuba canentes, septem panes turbam multam in deserto reficientes, et septem gratiæ Spiritus sancti significare videntur. Sunt autem et multa alia, quæ eandem significationem habere possunt, quæ studiosus lector in divinis voluminibus poterit reperire. Illæ igitur festivitates per septenarium numerum disponuntur, quæ integram et perfectam habent celebrationem. Siquidem hic numerus tam perfectus est, ut omnes numeros, omnesque dies in se concludat. Nunc ad Pentecosten, et ad Jubilæum redeamus, et quali quantaque diligentia celebrari debeant, videamus. Hæ duæ festivitates proximæ sunt, quarum altera quinquagesimo die, altera vero quinquagesimo anno celebratur. Non possumus modo de omnibus festivitatis dicere, quoniam unaquæque tanta est per se, ut non communem, sed proprium velit habere sermonem. Dictum est enim, et adhuc dicendum est, quod Deus omnipotens per septenarium numerum has omnes festivitates ordinare voluit, quare etiam septimum et ultimum diem festivum et celebrem constituit. Quod enim significat **553** septimus dies, hoc significat septima hebdomada, et septimus mensis, et septimus annus. Quod igitur septima die festa celebrantur, hoc significare videtur, quod finita hac vita, quæ septem diebus agitur, relinquatur, ut Apostolus ait, Sabbatismus, et requies populo Dei; ut sicut ipse requievit die septima ab operibus suis, ita et nos tunc requiem habeamus a laboribus et fatigationibus nostris. Per septenarium numerum, in quo istæ festivitates ordinatæ sunt, in quo etiam dies et numeri omnes continentur, quin aliud significari debet, nisi quod festivitatem nostram continuam et perfectam esse oportet, ut quanto tempore in hoc mundo sumus, nunquam servilia opera faciamus, sed in Dei laudibus et bonis operibus vacare studeamus. Male enim celebrat Sabbatum, qui vacat a bonis operibus. Aliter autem jubilæus, qui *annus remissionis* interpretatur, celebrari non potest, nisi continuam habeat celebrationem. In hoc anno servis redditur libertas, dominis hæreditas; omnibus omnia communia sunt quæcunque in agris, in vineis, in arboribus nascuntur. Totus hic annus festivus, jucundus et celebris est. Nulli servile opus facere licet, ut ex ipsa sua imagine ostendat, non tantum se ad hanc vitam, quantum ad alteram pertinere. Quamvis in hac vita temporibus apostolorum jubilæi festivitas in sancta Ecclesia continua celebraretur (1857), inter eos præcipue, quibus est cor unum et anima una, quibus non fructus arborum, ut Judæis, sed omnia ex integro communia sunt Christianis; quia jam libertate et hæreditate donati

(1857) Cod. Vat., *celebretur.*

(1858) Vulgata legit: *Buccinate in neomenia tuba,* etc.

A non servilia, sed liberalia opera faciat. Est autem servile opus, non quod servus facit, sed illud quod etiam liberos homines in diaboli servitute trahit. « Si non regnat peccatum in nostra mortali carne, liberi sumus, et liberalia opera facimus (Rom. vi, 12). » Statim autem incipiente Jubilæo per totam terram sacerdotes personabant tubis, quibus totus populus ad totius anni festivitatem se preparabat. Hoc autem et in nostro jubilæo factum est, quando nostri quoque sacerdotes, sancti videlicet apostoli tubis primitus sonare, et gentes ad fidem et ad baptismum vocare cœperunt. Sicut scriptum est. « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii, 4). » Et alibi: « Canite in initio mensis tuba (1858), in insigni die solemnitatis vestræ, quia præceptum in Israel est (Psal. lxxx, 4). » Sed si ad illam festivitatem respiciamus, et ad illum jubilæum mentis oculos erigimus, qui post hanc vitam, omnibus jam completis hebdomadibus, in cœlis futurus est, tota hæc nostra festivitas umbra quædam et imago esse videbitur. « Mittet Filius hominis angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cœlorum usque ad terminos terræ (Math. xxiv, 31), » et isti quidem erunt, quia æternum illum jubileum annuntiabunt. « Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti (I Cor. xv, 52). » Et tunc quidem incipiet illa festivitas, quæ æterna erit, et finem nunquam habebit. De qua videlicet festivitate melius est silere quam parum dicere, quia nulla lingua sufficiens est ejus gloriam prædicare. Nunc autem quid ille ignis, et quid illæ lingue significant videamus, quæ super Christi discipulos apparuerunt; cum omnes, ut evangelista dicit, in uno essent loco congregati: « Deus autem noster ignis consumens est (Hebr. xii, 29). » Merito itaque Spiritus sanctus in igne apparuit, ut peccata consumeret, mentis oculos illuminaret, et totam hominem in Dei amorem inflammaret. Hic est ille baptismus, quem Joannes promittebat, cum diceret: « Ego vos baptizo in aqua; sed alius venit post me, qui vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (Math. iii, 11). » In linguis quoque debuit apparere Spiritus sanctus, quia ipse est qui in apostolis loquitur (1859). Quis enim loquitur sine lingua? Hæc officium non est alterius membri. Qui hæc lingue loquuntur, non habent necesse cogitare quomodo aut quid loquantur. Hæc igitur lingua suscepta, loquebantur variis linguis apostoli magna Dei (Act. i, 12); » qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

(1859) Editio Ascens: *Quia ipse est qui loquitur in nobis.* « Lingua igitur est Spiritus sanctus; siquidem ipse est, qui in apostolis loquitur. »

SENTENTIARUM

LIBER QUINTUS

DE LAUDIBUS BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIE.

554 CAPUT PRIMUM.

De laude B. Mariæ civitatis Dei.

Ad laudem Matris Domini invitat nos, dilectissimi, Spiritus sanctus per os David patris ipsius virginis, dicendo: « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal. LXXXVI, 2*). » Solet quippe civitas vocari quælibet magna hominum collectio, munita undique muro et turribus, ut illius munitionibus hostes repellant, et se per illos defendant. Non incongrue ergo virgo Maria civitas Dei appellatur, quam virginitas mentis et corporis, quasi murus ita ex omni parte vallavit, et nullus unquam libidinis accessus adesset, et omnis inimicus a suæ virginitatis corruptione deesset. Unde et in laude ipsius Salomon applaudit, dicens: « Pulchra es et decora, filia Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata (*Cant. VI, 9*). » Virgo quippe Maria merito filia Jerusalem vocatur, quia pax fuit filia visionis pacis, id est filia et mater Mius, qui fecit pacem, iis qui erant longe a Deo, et est gentilibus idololatriæ, et iis qui prope, scilicet iudeis qui propinqui erant Deo per cognitionem legis. Unde in nativitate ejus ab angelis canitur:

Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (*Luc. II, 14*). » Hæc filia Jerusalem pulchra est per internarum decorem virtutum, et ecora est per exemplum virginitatis, quod toti exhibuit mundo. Est etiam terribilis ut castrorum acies ordinata, ad quam omni virtute circummunitum non audeat aliquis hostis accedere, ut quæ Spiritus sancti protegitur obumbratione. Unde et de hac civitate jure gloriosa et magnalia dicuntur, non solum ab hodiernis, sed etiam ab antiquis Patribus et angelis. Nonne enim valde gloriosum est, quod de a ipse David pater ejus in hoc eodem psalmo dicit? Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (*Psal. LXXXVI, 5*). » Impossibile est enim tantum ad alios homines, ut aliquis sit fundator civitatis, in qua nascitur; quia antequam sit natus, non potest fundare civitatem. Sed Christus, qui est Altissimus, per hoc, quod Deus est, ante omnia tempora fundavit civitatem hanc, id est matrem creatam, et tamen ut homo in fine temporum natus est in ea, sumendo carnem ex ea. Mirabile est ergo et gloriosum in hac civitate, quod ille qui fundavit eam natus est in ea. Gloriosum enim fuit et admirabile, quod in figura istius civitatis virga Aaron subito flo-

^Aruit in templo, et nuces amygdalinas produxit sine aliquo humore (*Num. XVII*). Significabat enim, quod hæc gloriosa virga, quæ secundum Isaiam (*cap. XVI*) fuit virga de radice Jesse, genuit florem, id est Christum, qui est flos campi, id est mundi, et lilium convallium, secundum Salomonem, et eum non ex æstu mentis, sed ex superveniente Spiritu sancto concepit. Unde Salomon in Canticis canticorum gloriam istius virginis decantat, dicens: « Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus: emissiones tuæ paradus (*Cant. IV, 12*). » Virgo quippe Maria fuit hortus, in quo varii flores virtutum erant, et conclusus, quia undique virginitate munitus. Est et fons signatus sigillo sacrosanctæ Trinitatis. Et emissiones, id est fructus ejus sunt paradus, id est delicie, quibus delectatur Deus; cujus odorem longe ante odoraverat Isaac, dicens: « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (*Gen. XXVII, 27*). » Et Isaias: « Ecce virgo concipiet et pariet filium (*Isa. VII, 14*). » Et Jeremias: « Faciet Dominus miraculum super terram, femina circumdabit virum (*Jer. XXXI, 22*); » id est virgo Maria portabit in utero Christum, quem totus mundus capere non potest. Et Ezechiel (*cap. XLVI, 12*): Vidi portam in domo Domini clausam, quam Dominus intravit, et exivit, et clausam reliquit quia virgo ante et post partum (1860). Unde Angelus ad eam: « Ave, gratia plena; Dominus tecum: ecce concipies in utero, et paries filium; sed Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc. I, 28, 31, 35*). » Recte ergo dictum est a David: « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal. LXXXVI, 3*). » Et nos ergo, fratres, Matrem **555** Domini gloriosam cum patriarchis et prophetis et angelis prædicemus, et laudemus, et eam apud filium suum pro nobis orantem sentiamus, et ipsum filium ei pro nobis annuentem agnoscamus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT II.

De nativitate B. Mariæ Virginis.

« Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Judam et fratres ejus (*Matth. I, 1*). » Et reliqua. Audivimus modo in lectione evangelica, de qua gente, de qua tribu, et de

(1860) Non verba prophete, sed sensum verborum affert.

qua stirpe beatissima Virgo Maria originem duxerit. De qua ipse Dominus et Salvator noster secundum carnem factus est. Et valde quidem ad rem pertinuit, ut Evangelistæ hanc lineam Christi generationis tam longam componerent et ordinarent, quatenus sciamus non solum ex quibus patribus natus sit, verum etiam unde mortem, et unde vitam habeamus. Primum hujus lineæ caput est Adam; secundum vero Christus. Hæc linea incipit ab Eva, et desinit in Mariam. In principio mors, et in fine vita consistit. Mors per Evam facta est, vita per Mariam rediit est. Illa a diabolo victa est; hæc diabolum ligavit et vicit. Cum enim ab Eva usque ad ipsam Mariam linea extendatur, in ipsa tandem ille hamus ligatus et incarnatus est, per quem captus est ille Leviathan, ærpens antiquus, qui est diabolus et Satan, ut qui per feminam in regnum intravit, per feminam de regno extraheretur; et qui feminam illisit, et suis sibi vinculis ligavit, ab hac una femina illuderetur et ligaretur. Hoc est enim quod Dominus ad beatum Job loquitur, dicens: « Numquid extrahere poteris Leviathan hamo, et sume ligabis linguam ejus? Numquid illudes ei, quasi avi, et ligabis eum ancillis tuis? (Job xl, 20.) » Non tu, quasi dicat, ancillis tuis eum ligabis, quem nec ipsi viri fortes ligare potuerunt. Ego tamen per unam ancillam meam eum ligabo, et fortitudine privabo. Hæc est illa nobilis ancilla, de qua modo loquimur, beatissima virgo Maria, quæ etiam de seipsa loquitur, dicens: « Magnificat, anima mea, Dominum. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes (Luc. i, 46, 47.) » Vide humilitatem; ancillam se vocat, quæ cæli terræque regina a Deo constituta est. Legerat enim: « Quanto major es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam (Eccli. iii, 20.) » Sed considera potentiam Dei, qui tantam superbiam per unius virginis humilitatem domuit. Noluit ad eam superandam cælestes fortitudines mittere, unam ex ancillis mandavit, cujus humilitate et sapientia ille ligatus est, et superatus, de cujus potentia et fortitudine ipse Dominus ad eundem Job loquitur dicens: « Ecce Behemoth, quem feci tecum, fenum quasi bos comedit. Habet autem fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus. Non est potestas sub cælo, quæ ei comparari possit. Omne sublime videt, et ipse est rex super omnes filios superbæ (Job xl, 10.) » Verba consolatoria sunt, quibus Dominus beatum Job de suis tantis afflictionibus consolatur, quibus hic hostis superbissimus et iniquissimus eum afflixit. Quædam siquidem consolatio illi est, dum audit, cum quanto hoste bellum gesserit, et Domino protegente superatus non fuerit. Ecce enim ille, qui quasi bos fenum, ita omnes populos et nationes devorat et perdit. Hunc tamen unum hominem totis suis viribus superare ad blasphemiam, sicut putabat, vel ad pec-

catum aliud provocare non potuit. Unde etiam scriptum est: « Quia in omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum aliquid contra Deum locutus est (Job i, 22.) » Quod autem fenum populos significet, testatur propheta, qui ait: « Vere fenum est populus (Isa. vii, 8.) » Et quare fenum? Quia cito florem et pulchritudinem amittit, siccat et perit. Absorbet autem Behemoth iste omnes fluvios, et non miratur, sed insuper habet fiduciam, quod influat Jordanis in os suum. Quid per fluvios intelligere debeamus, Scriptura nos docet ubi ait: « Aquæ multæ, populi multi (Apoc. xvii, 15.) » Sed non miratur Behemoth, neque pro magno hoc habet, quod alios fluvios absorbet, nisi ipse quoque Jordanis, in quo Dominus baptizatus est, et per quem baptizatorum populus designatur, influat in os ejus (1861). Sunt enim, sicut scriptum est, escæ ejus electæ. Ipsos Christi discipulos cribrare non timuit, et ad prodicionem Judam concitavit (Luc. xxii). Non curat latrones et adulteros, non curat vulgus ignobile: monachos et sacerdotes persequitur, et ipsos episcopos devorare conatur. Non est potestas sub cælo, quæ ei comparare valeat. Solas igitur eas potestates timet, quæ super cælos sunt, et has et illas jam expertus est. Ista quidem vicit, sed ab illis superatus est, secundum illud: « Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone, et draco pugnabat, et angeli ejus, et non prævaluerunt, neque locus est inventus eorum amplius in cælo (Apoc. xii, 7.) » Cum illis igitur pugnat, **556** qui sub cælo sunt, et qui adhuc vanitatis subditi sunt. Omne tamen sublime videt, cor ejus exaltatum est, oculi ejus elati sunt, adhuc in magnis ambulat, et in mirabilibus super se, nescit humilia cogitare. Sed si vis scire quam sublime videat, ipsum interroga, et ipse tibi respondeat: « In cælum, inquit, ascendam, super astra cæli exaltabo solium meum. Ascendam super altitudinem nubium, et ero similis Altissimo (Isa. xiv, 13.) » Pro hac superbia dejectus est, nondum tamen humiliatus est, adhuc in eadem perseverat. Unde non immerito dicitur, quod ipse est rex super omnes filios superbæ. Omnes enim superbi, superbæque filii serviunt ei, obediunt ei, eum sequuntur et ab eo reguntur. Hic tamen jam superbus et tam arrogans, tam potens, tam fortis ab una ancilla captus, et illusus, et ligatus est. O beatissima inter mulieres hæc ancilla, hæc Dei mater, et superni regis nobilissima filia, cujus hamo Leviathan captus est, cujus humilitate quasi avis illusus est, cujus sapientia, quasi latro et vile mancipium ligatus est. In carne enim, quæ ex ipsa nata est, quasi hamus in escam Verbum incarnatum et absconsum est, quia « Verbum caro factum est (Joan. i, 14.) » Quid igitur Verbum in carne, nisi hamus in escam? Hanc escam vidit Leviathan, concupivit, nihil intus latere cogitavit, purum hominem esse credidit. linguam extendit, quæ videlicet lingua suæ perditio-

(1861) Haud aliter interpretatus est hunc locum S. Bruno in comment. super caput xl, lib. Job.

avis fune ligata et suspensa est. Lingua diaboli Judas ait, quia per eum summis sacerdotibus locutus est, licens : « Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum radam? » (*Matth. xxvi, 15.*) Sed hæc lingua fune ligata est, quia proditor infelix statim abiens laqueo se suspendit. Omnes illi sunt lingua diaboli, per quos ipse loquitur, et sua consilia revelat. Sed has linguas Dominus ligat, quando eorum consilia destruit, et per viros catholicos eos superatos tacere compellit. Sic enim Arius, ut lingua fune veritatis ligatus est, quando ejus impia hæresis a concilio damnata est. Quod autem ait : « Nunquid illudes ei quasi avi? » (*Job xl, 21.*) Eadem sententia est. Nam et avis dum ad escam attendit, multoties illuditur, et suspensa laqueo suffocatur. Unde et in Psalmis dicitur : « Draco iste, quem formasti ad illudendum ei » (*Psal. ciii, 26.*) Qui enim fecit eum, ipse pluitavit gladium ejus, et ad talem formam redegit eum, cui non solum viri, verum etiam mulieres illudere possunt. Quanti latrones, quantæ meretrices, quanti adulteri et homicidæ ei quotidie illudunt, quos dum se jam devorasse, et in ventre habere lætatur, subito ad pœnitentiam conversi, ex ejus impio utero oras erumpunt, et eum inanem et vacuum derelinquunt. « Peccator, ait propheta, quacunquē hora conversus fuerit, vita vivet, et non morietur » (*Ezech. xxxiii, 12.*) Tribus nominibus in hoc loco vocatur diabolus. Vocatur Behemoth, id est bestia propter crudelitatem, quia « tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret » (*I Petr. v, 8.*) Ipse est enim, qui ait : « Circuivi terram, et perambulavi eam » (*Job ii, 2.*) Vocatur et draco, quia callidus et venenosus est, et nunquam recto itinere incedit; siquidem « a principio mendax fuit, et in veritate non stetit » (*Joan. viii, 44.*) Vocatur et avis propter superbiam, quia quamvis angelicæ dignitatis alas amiserit, adhuc tamen se erigere conatur, et quantum in ipso est superba intentione super cœlos elevatur. Considera modo quantas gratias debeamus beatissimæ Dei Genitrici; considera quantis laudibus eam exollere et prædicare debeamus, si tamen digni sumus, quorum laudes inter omnes creaturas pulcherrima suscipere dignetur, cujus humilitate et sapientia hic antus hostis captus, et ligatus, et de regno, quod anto tempore injuste possederat, ejectus est. Sicut ipse quoque ejus filius Salvator et Redemptor noster ait : « Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras » (*Joan. xii, 31.*) Ipsam igitur laudemus, ipsam prædicemus, simulque cum Gabriele archangelo dicamus. « Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. » (*Luc i, 8.*) Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT III.

De purificatione S. Mariæ Virginis.

« Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino sicut scriptum est in lege

Domini, quia omne masculinum adaptans vulvam Sanctum Domino vocabitur; et ut darent hostiam sicut in lege Domini scriptum est, par turturum, aut duos pullos columbarum. » (*Luc. xii, 24.*) Duo sunt, de quibus in hoc sermone locuturi sumus de muliere pariente, et de hostia; quam offerre debet. Dicit enim Moyses (*Levit. xii, 1.*), quod mulier quæ suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, et octavo die circumcidetur puer. Ipsa vero manebit triginta tribus diebus in sanguine purificationis suæ. Si autem filiam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus; ipsa vero sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Duæ istæ mulieres, quarum altera masculum, altera vero feminam parit, duæ partes Synagogæ sunt, quarum altera bona est, altera vero mala. Mala quidem pars illa est, de qua in Apocalypsi Joannes apostolus **557** Smyrnenensis Ecclesiæ episcopo dicit : « Quia blasphemaris ab his qui se Judæos esse dicunt, et non sunt, sed sunt Synagoga Satanæ » (*Apoc. ii, 9.*) Sic igitur Synagoga in duas partes divisa est; in Synagogam Dei et in Synagogam Satanæ, in populum Dei et in populum diaboli. Illæ ergo mulieres partes sunt Synagogæ; illa nempe pars illius populi bona erat, quæ suscepto semine verbi Dei masculum pariebat, illa vero pars quæ feminam pariebat, id est nec ulla legis observatione, vel quacunquē justificatione tenebatur, mala erat, et non bona. Filii masculi bona opera sunt; femina vero mala opera intelliguntur. Sancti prophetæ multos filios, et paucas filias habuisse leguntur. Sed prius de illa muliere dicamus, quæ bona erat, quæ masculos pariebat, quæ non duabus, sed una tantum hebdomada fuit immunda. Duæ hebdomadæ duo tempora sunt, sub lege videlicet et sub gratia; una Veteris, altera Novi Testamenti. Prima a Moysē usque ad Christum, secunda a Christi nativitate usque ad finem sæculi. Illa ergo mulier bona, illa pars populi, quæ masculos pariebat, quæ legem custodiebat, in bonis operibus se exercebat, septem diebus immunda fuit, quia usque ad Christi nativitatem, quando illa hebdomada finita est, a peccato originali solvi non potuit, neque circumcisione, neque filiorum generatione, neque alia qualibet legis observatione. « Nihil enim ad perfectum, ut Apostolus ait, adduxit lex » (*Hebr. vii, 19.*) Non ergo toto illō tempore mulier illa munda dici potuit, quæ tantā macula sordebat. Habebat originale peccatum et mundum esse impossibile erat (1862). Sed dicis. Ergo nato Christo mulier ista mundata est, siquidem in ejus nativitate hebdomada finita est? Non est ita. Quare? Quia triginta tribus diebus adhuc eam manere oportuit in sanguine purificationis suæ. Non enim nativitate, sed passione et sanguine Christi solutum est peccatum originale. Trigesimo namque tertio anno a nativitate sua Salvator noster passus est, ut per triginta tres dies totidem annos intelligamus,

(1862) Cod. Vat. *Et mundam eam esse.* Item edit. Ascens.

et tunc quidem ab originali peccato mundati sunt, A quicunque legem custodierunt, et masculos genuerunt, id est in bonis operibus perseveraverunt. Sanguis igitur Christi et eos redemit, qui fuerunt ante eum, et eos qui fuerunt post eum. Quicunque enim ante passionem Christi fidem tenuerunt, et legem custodierunt, ejus sanguinis effusione et mundati sunt, et redempti sunt. Similiter autem illi de quibus Apostolus ait : « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (*Marc. xvi, 7*). » Nunc autem videamus de muliere mala, de illa quæ non masculos, sed feminas parit. Mala filia superbia, mala filia invidia, avaritia quoque, luxuria, discordia, inobedientia, male filia sunt, quas quæcumque animæ pariunt, munda esse non possunt. Cessent igitur a tali partu, si munda esse volunt, alioquin dualis hebdomadibus immunda erunt. Diximus jam quod prima hebdomada fuit usque ad Christum, in qua nulla quidem mandari potuit; secunda vero usque ad finem sæculi. Quæcumque igitur anima neque veterem legem custodivit, neque novum testamentum suscepit, duabus hebdomadibus immunda est. Insuper autem, quia sexaginta sex diebus manet in sanguine purificationis suæ, longe ab omni purificatione esse videtur. Ipse enim numerus hoc indicat, qui tales animas prævaricatricis esse ostendit. Decem quidem sunt verba legis, quæ quicunque transgreditur, prævaricator esse probatur. Sexies autem undecim, sexaginta sex fiunt, in quo quia denarius numerus transitur et prævaricatur, decalogi prævaricatio manifestissime demonstratur. Sexies namque decem decalogo continentur, sexies undecim decalogum transeunt. Quid est autem decalogum transire, nisi legem prævaricare? Tales igitur Christi sanguine non redimuntur, neque lavantur. De quo in Apocalypsi Joannes ait: « Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris (*Apoc. 1, 5*), » ut Dei mandata custodirent et masculos parturirent. Non videntur autem pertinere ad beatam virginem Mariam ea quæ de prædictis mulieribus dicta sunt, quamvis et ipsa legem custodierit, præsertim cum non simpliciter dictum sit: mulier, quæ peperit masculum, sed cum additamento et determinatione, quæ suscepto semine peperit et masculum. Hoc enim specialiter dictum est propter ipsam, quia ipsa sola nullo suscepto semine peperit, quæ virgo ante partum, virgo in partu, et post partum virgo permansit. Oblatio autem illa turturum et columbarum, quam simul cum filio Domino obtulit, maxime ad ipsam pertinuisse videtur, quæ et castitatis et mansuetudinis præcellit virtute. Hoc enim in his avibus significatur, quarum altera de castitate, altera de innocentia commendatur. Obtulit igitur hodie beatissima Virgo Maria oblationem gratissimam Domino, quæ quidem per multas alias oblationes significata prius fuerat, sed talis

(1863) Cod. Vat., Si consideremus.

nonnunquam oblata fuerat. Nos quoque, qui dignum volumus offerre Deo oblationem, hanc reginam et dominam nostram imitari debemus. Offeramus igitur et nos par turturum, et duos pullos columbarum, et animæ, corporisque integritatem, et innocentiam Domino reddamus. Docet nos Moyses, qualiter hæc oblationem facere **558** debeamus. Vult enim ut sacerdos, qui eam suscipit, caput avium ad collam retorqueat, et rupto vulneris loco super crepidem altaris sanguinem decurrere faciat; vesiculam vero gutturis, et plumas ad orientalem partem projiciat, ascellas frangat, sed non penitus abscindat. Hæc oblatio perfectorum, et præcipue monachorum esse videtur. Venit homo cum oblatione, rogat ut suscipiatur, offert turtures et columbas, pronittit corporis et animæ integritatem, et ut beati Benedicti, qui hujus rei peritissimus est, exemplo loquamur, promittit obedientiam, stabilitatem et morum conversationem. His paucis verbis vir ille beatissimus totum hoc sacrificium nobis exponit. Ecce homo turtur, et columba factus est, retorqueatur caput ejus ad collum, et inclinato capite incedat, quod est signum humilitatis. Auferatur ei vesicula gutturis, ubi cibum reponere solebat, ut discat amodo jejunare, qui prius crapulæ operam dabat. Sanguinem vero super altare sordis ejus decurrere faciat, ut semper memor peccatorum suorum cum Psalmista dicat: « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (*Psal. 1, 5*). » Sanguis enim peccata significat, secundum illud: « Libera me de sanguinibus, Deus Deus salutis meæ (*ibid., 16*). » Exspoliatur plumis, quia omnes possessiones relinquere, et nihil proprii ulterius habere jubetur, quas ad orientalem plagam projicit, ut post dorsum eas habens, earum amplius non recordetur. Quia enim semper ad occasum et ad finem tendimus, orientalem plagam, quasi post dorsum habemus. Frangatur ascellæ, quia vagandi licentia tollitur, et loci propositique stabilitas imperatur. Sed non penitus abscinduntur, quia si quando necesse fuerit, pro loci utilitate adhuc iterum volare permittitur. Felices illi qui turtures et columbæ fiunt; qui simul cum Dei Filio a Matre Domini Domino offeruntur, et in una eademque oblatione Domino sociantur. Qui, etc.

CAPUT IV.

De annuntiatione B. Mariæ Virginis.

« Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph de domo David, et nomen Virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena, Dominus tecum, hæc dicta tu in mulieribus (*Luc. 1, 26, 29*). » Consideremus (1863) personam mittentis, et personam legatione fungentis, et personam illam ad quam hæc legatio facta est. Si etiam consideremus ipsam legationem, qualis et quanta sit, et quæ eorum quæ secreta, quales et quantas utilitates in se continet, profecto intelligemus ex quo mundus iste

vetus est nunquam aliam legationem factam fuisse, præ huic legationi valeat comparari. Nunquam alia verba, tam læta consilia, tam profunda mysteria huic mundo prius, vel postea nuntiata sunt. In hac legatione tractatum est de incarnatione Filii Dei, de mundi renovatione, de humani generis reparatione, de sanctorum liberatione, de cælestis patriæ recuperatione. Hodie revelatum est consilium, quo mors occideretur, quo originale peccatum tolleretur, quo vita redderetur, et homo diaboli servitute liberatus, et a Deo in filium adoptatus in antiquam patriam reduceretur. Si intelligeret mundus, quantam gloriam sibi hic dies peperisset, supra munes dies festivum et celebrem hunc diem haberet. Hodie Verbum caro factum est, hodie Dei Filius incarnatus est; quod quidem nisi factum fuisset, nunquam nasceretur, nunquam pateretur, nunquam resurgeret, nunquam infernum spoliaret, nunquam cælos ascenderet, nunquam Spiritum sanctum apostolis mitteret. In quo baptizati sumus, in quo et per quem sit remissio peccatorum. Hæc est igitur prima festivitas, hæc est principium et causa aliarum omnium festivitatum. Hanc ergo festivitatem simul omnes celebremus, et cum beata virgine Maria de tanto nuntio gratulemur. Audiamus modo quid Gabriel archangelus dixerit, quæ verba, quam legationem, et ut ita dixerim, quas novellas Virgini nostræ de cælis attulerit. Fidelis legatus iste, verax ille a quo mittitur. Qui hanc legationem veram esse non crediderit, sit anathema marathanæ. Dic ergo Gabriel, loquere ad Virginem, ut audiamus. « Ne timeas inquit, Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum: Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabitur nomen ejus Jesus. Ille erit magnus, et filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis (*Luc. 1, 30, 34*). » Ecce audivimus legationem, audivimus sacramentum æterni consilii, audivimus et verba nostræ liberationis: audivimus etiam quod rex et propheta David huic reginæ nostræ, filiæ vero suæ de hac legatione loquatur. « Audi, inquit, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, quia concipit rex speciem tuam, quoniam ipse est Dominus Deus tuus (*Psal. XLIV, 11, 12*). » Audi, inquit, filia vera de genere meo, de progenie mea, nobilitas et gloria mei generis, audi quæ angelus loquitur, quæ cælestis nuntius tibi promittit (1864). Esto cauta, esto sollicita, diligenter ausculta, quia magna valde sunt, quæ tibi nuntiantur. Vide ergo, et intellige, et accipe Verbum in corde, et in utero tuo, virgo concipies, et virgo paries, quia per aurem ingredietur in te, qui nascetur ex te. Verbum enim est, et via verbi auris est. Non enim aliter concepit beata Virgo Maria, nisi audiendo, et credendo (1865).

(1864) Hæc eadem, ipsisque verbis habet S. Bruno in comment. in hunc locum psalmi XLIV.
(1865) Huc usque citat. commentarius.

A Si non audisset, non credidisset. Audivit et credidit, et credendo concepit. « Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*ibid., 28*). » Talis fuit conceptio Christi, taliter conceptus est, et taliter Verbum caro factum est. « Et obliviscere populum tuum, et domum patris tui. » — « Surge, et accipe puerum, et fuge in Ægyptum (*Matth. II, 13*). » Fuge ad gentes, quia populus tuus, et domus parentum tuorum non suscipiet te; sed simul cum filio tuo persequetur, et odiet te. Et revera nulla creatura est, quam sic Judæi odio habeant, sicut matrem hanc et filium. Neque enim matrem diligere possunt, qui tam iniquo odio filium persequuntur. Unde Joannes apostolus ait: « In propria venit, et sui eum non receperunt (*Joan. I, 11*). » B Dominus autem quid dicit. « Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (*Psal. XVII, 44*). » — « Obliviscere igitur populum tuum, et domum patris tui. » Omnia relinque, satis tibi sit filius tuus, quia ipse est rex tuus, et Dominus Deus tuus, quia dilexit speciem tuam et pulchritudinem tuam. Ipse tibi sufficiat. Non amor patriæ, non propinquorum affectus te retinere valeat. Si illum solum habeas, dives es, et in illo omnia possibilebis. « Et adorabunt eum filie Tyri in muneribus (*Psal. XLIV, 13*). » Omnes pulchræ et nobiles virgines ei se conjungere desiderabunt, et cum magnis muneribus ad eum properabunt, quæcunque sunt, quibus mundi hujus voluptas non placet, et se in angustiis et in carcere esse cognoscunt. Tyrus enim *angustiæ* interpretatur. Illæ vero animæ, quæ vagæ sunt, quibus voluptas et concupiscentia placet, quæ non per angustam semitam, sed per amplam viam gradiuntur, non Christo, sed diabolo nubere concupiscunt. Et adorabunt igitur cum filiæ Tyri in muneribus, seipsas, et sua omnia offerentes. Et « vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis (*ibid.*). » Quid enim mirum si divites et nobiles virgines matris vultum et pulchritudinem desiderabunt? Cum modo superius dixerit, « quia concupivit rex speciem tuam (*ibid., 12*). » Valde enim pulchra est, quæ sua pulchritudine Deum ipsum ad amorem sui provocare potuit. Valde quidem conveniens fuit, ut speciosus forma præ filiis hominum, speciosam suam eligeret matrem (1866). Considera modo cujus pulchritudinis fuerit, cujus splendor et pulchritudo cælos penetrabat. Inde angeli eam admirabantur, inde Gabriel recto itinere venit ad eam. Ad eam enim missus est, quæ præ cæteris fulgebat, quæ pulchra ut luna, electa ut sol, omnem pulchritudinem sua pulchritudine vincebat. Non possumus modo dicere omnia quæ de ipsius laudibus in hoc psalmo continentur. Ad Evangelii verba redeamus. « Hic, inquit, erit magnus, et filius Altissimi vocabitur (*Luc. I, 32*). » Valde enim magnus est, quoniam Patri æqualis est. « Et dabit illi Dominus Deus se-

(1866) Cod. Vat., *speciosissimam sibi eligeret matrem.*

dem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum (*ibid.*). » De hac sede in illo psalmo scriptum est, ubi de utroque David Dominus loquens ait : « Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum (*Psal.* LXXXVIII, 21). » Et paulo post : « Ipse invocabit me, pater meus es tu, Deus meus, et susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ. In æternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi (*ibid.*, 27-30). » Erit igitur thronus æternus, siquidem : « Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli (*ibid.*, 30). » Erit igitur thronus æternus ; siquidem et dies cæli in æternum erunt. « Si deliquerint filii mei legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint : Si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint (*ibid.*, 31, 32). » Quid faciam eis ? Non utique occidam eos, neque separabo a regno meo, non auferam eis gratiam meam. Quid igitur ? « Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum (*ibid.*, 33). » Ille est enim, quod Apostolus ait : « Si cujus opus arserit, detrimentum patietur ; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem (*I Cor.* III, 15) ; » quasi per virgam, quasi per correctionem. « Misericordiam autem meam non dispergam ab eo (*Psal.* LXXXVIII, 34). » Et certe de filiis loquebatur. Quare ergo ab eo dixit, et non ab eis, nisi quia omnes in eo unum sunt, quicunque in ejus corpore sunt. In ejus autem corpore non sunt, qui fidem non habent, vel qui in malitia perseverantes, ad eum per poenitentiam redire non curant. « Neque nocebo ei in veritate mea, neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt **560** de labiis meis, non faciam irrita. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit. Et sedes ejus sicut

A sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cælo fidelis (*ibid.*, 35-39). » Et quidem conveniens erat, ut sine juramento crederemus quod Dominus loquitur ; placuit tamen ipsi sub juramento verba sua firmare, quatenus de salute nostra nos redderet certiores. Ecce qui non habet majus per quod juraret, juravit in veritate sua, in sancto suo, in dilecto Filio suo, in seipso, quia non sunt Filius et ipse. Sed quid juravit ? Quod non noceat membris Filii sui, quod non profanet Testamentum suum, quod non faciat irrita verba sua, quod semen Filii sui, et sedes ejus maneat in æternum. Quanta lætitia redundat iste psalmus, quanta in eo spes datur peccatoribus, quicunque in Ecclesia manserint, et ab ea non recesserint. Ipsa est enim corpus Christi, ipsa est semen, et sedes Christi, quæ sicut juratum est, in æternum manebit. Alioquin profanum esset Testamentum, quod sub juramento firmatum est, si vel fallacia inveniretur in eo, vel si non omnia completerentur, quæ continentur in eo. Ille psalmus est Ecclesiæ testamentum. Ille solus sufficere posset, si nullas alias chartas habuisset. Gaudet igitur de Testamento suo, gaudet quod sedes Dei constituta est. Illa videlicet sedes, quæ sicut sol fulgebit in conspectu Dei, et sicut luna perfecta in æternum, et ipsa horum omnium testis erit fidelis in cælo. Non enim testamentum vel testamentum reprehendere poterit, qui hæredem ibi in tanta gloria esse videbit.

CAPUT V.

De assumptione beatæ Mariæ virginis.

« Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (*Luc.* I, 48). » Docet nos beatissima Virgo Maria humilitatis mater, et filia, quanta sit virtus humilitatis. Hinc sermone quære superius in secundo libro de ornamentis Ecclesiæ, **cap.** V.

SENTENTIARUM

LIBER SEXTUS

IN FESTIVITATIBUS MARTYRUM, CONFESSORUM, ETC.

561 CAPUT PRIMUM
DE MARTYRIBUS.

SERMO I.

« Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsam solum manet (*Joan.* XII, 24). » Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Hoc est illud granum frumenti quod virgo et inarata terra produxit. De quo Psalmista ait : « Veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit (*Psal.* LXXXIV, 12). » — « Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum (*ibid.*, 15). » Illius autem grani immensa multiplicatione

D omnia Ecclesiæ horrea repleta sunt. De hoc frumenti grano ille panis conficitur, de quo ipse Dominus ait : « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (*Joan.* VI, 41). » Constat autem hoc, et litteram verum esse, quod frumenti granum, si terra solvatur et moriatur, multum fructum affert. Nihil enim infructuosum diligit Deus. Nihil in herbo suo, nihil in agro suo vult esse infructuosum. Unde et ipse alibi ait : « Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (*Math.* III, 10). » Et in alio loco : « Ego sum, et qui, vitis vera, et Pater meus agricola es. (*Joan.*

almitem in me non ferentem fructum tollet eum, et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat (*Joan. xv, 1*). » Hæc est enim illa vitis vera, de qua totum hoc vinum profudit, quod obis in hoc Evangelio propinatur. Hæc est illa vitis, semper fructuosa, cujus omnes palmites fructiferi sunt, quicumque ei fideliter inhærent. Ideo enim infructuosi de ea tolluntur, quia quamvis per baptismi sacramentum in ea sint, per vitæ tamen veritatem in ea non sunt. Talis arbor infructuosa erat illa, de qua ad cultorem vineæ Dominus ait : « Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio : succide ergo illam ; ut quid etiam terram occupat ? » (*Luc. xiii, 7*). » Quæ quidem illico succisa fuisset, nisi bonus ille vineæ cultor pro illa intercessisset, dicens : « Domine, dimitte illam et hoc anno, usque dum foliam circa illam, et mittam stercora, et si quidem egerit fructum ; sin autem, in futuro succides eam (*Ibid.*, 8). » Talis erat et illa ficulnea, in qua, quia fructum non invenit, Dominus eam maledixit, et eruit. Tales sunt et multæ aliæ arbores infructuosæ, quæ tandem exciduntur, et in ignem mittuntur. Et ego quidem non crederim aliquam arborem infructuosam in paradiso esse plantatam ; præsertim, cum primo hominum Dominus dicat : « De omni ligno paradisi comedere. De ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas : in quacunque enim die comederis, morte morieris (*Genes. ii, 17*). » In hoc enim, quod de omnibus comedere dicit, omnes illas arbores fructuosas esse ostendit. Cum igitur paradisi Ecclesiam significet, Ecclesiæ quoque arbores omnes fructuosas esse oportet. Multæ namque arbores sunt in Ecclesia. Ibi enim est lignum vitæ, de quo qui comederit, si tamen dignè comederit, non morietur. De hoc enim ligno scriptum est : « Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo (*Psal. i, 3*). » Et alibi : « Vincenti labo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei (*Apoc. ii, 7*). » Ibi et est illa arbor, quæ ait : « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini ; speravi in misericordia Dei mei in æternum, et in sæculum sæculi (*Psal. li, 10*). » Sed quid de illis nobilissimis arboribus dicam, quibus ipse ait : « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos, ut matis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat ? » (*Joan. xv, 16*). » Tales igitur arbores habet Ecclesia, quas illæ paradisi arbores significabant. Sic igitur crescit Ecclesiæ frumentum, et sic in trigessimum, et sexagesimum, et centesimum fructum exuberat. Cujus venter non immerito acervo tritici comparatur. Ipsa est enim de qua scriptum est : « Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis (*Cant. vii, 2*). » Tanta enim sanctorum multitudo ab hoc uno grano frumenti multiplicata est,

ut supra multitudine numerari non possit. Unde Psalmista ait : « Annuntiavi, 562 et locutus sum, multiplicati sunt super numerum (*Psal. xxxix, 6*). » « Numerabo eos, et super arenam multiplicabuntur (*Psal. lxxvii, 27*). » — « Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ (*Psal. cxxvii, 5*). » Hoc est illud semen quod Abrahæ prophetæ promittebatur, cum ei a Domino diceretur : « Et erit semen tuum sicut stellæ cæli, et sicut arena quæ est in littore maris, quæ præ multitudine numerari non potest (*Genes. xii, 17*). » Unde et Propheta ait : « Attendite ad cavernam, de qua existis, et ad Saram quæ genuit vos (*Isa. lxxi, 1*). » Cui enim mirabile non videatur, de uno ventre tantam hominum esse multitudinem ? « Lætare igitur, sterilis, quæ non parit ; erumpe, et clama, quæ non parituris, quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum (*Galat. iv, 27*). » Totus autem hic acervus tritici, tota hæc sanctorum omnium multitudo de uno Ecclesiæ matris ventre progenita, liliis vallata est. Quid enim lilia, nisi angelorum præsidia, virtutum odores, et doctorum candidatum exercitum intelligimus ? Isti enim sunt, qui hunc acervum tritici custodiunt, et filios Ecclesiæ a malignorum spiritu in insidiis defendunt, et tali quidem custodia populus Dei dignus esse videtur, cujus semper odorem et pulchritudinem imitetur. Totæ Ecclesiæ fecunda est, nulla pars ejus infructuosa est. Hoc enim ipse Dominus ostendit, ubi ad eam loquitur dicens : « Dentes tui sicut greges ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis (*Cant. iv, 2*). » Unde et ipsa ait : « Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi (*Ibid. vii, 2*). » — « Omnis enim scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera (*Matth. xiii, 52*). » Inde est quod illa animalia quæ non generant, et sterilia sunt, offerri Domino prohibentur. Bonus fructus humilitas, bonus fructus misericordia. Tales fructus de paradisi arboribus colligunt, talia poma diligit Deus, et tali ipsi offerre debemus.

SERMO II. (1867) IN NATALI UNIUS MARTYRIS.

« Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum ; et omnem palmitem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat (*Joan. xv, 1*). » Ecce vitis vocatur Christus, et vitis vera. Sed quare vitis, et quare vera ? Vitis vocatur, quæ vinum fert. Omnia enim hæc Evangeliorum verba vinum sunt, et non quælecunque ; sed optimum vinum, non de alia, nisi de hac vite vindemiatum et expressum. Inde enim est quod in suæ prædicationis initio aquas Dominus convertit in vinum, quatenus nova vitis novum vinum effunderet, quo illas nuptias et architriclinium (1868) lætificaret. Dicitur

(1867) Titulus editionis Ascensianæ : De Christo vite, et ejus vinea ; qui potest ad quemvis martyrem applicari.

(1868) In Marchesio legitur, *inebriaret* ; ita in eod. Vat. Melior est lectio Codicis Casinensis 194., ubi habetur *lætificaret*.

autem et vitis vera, fortasse ad illius vitis distinctionem, quæ et pro uvis labruscas, et pro vino dedit acetum. Hujus vinum dulce, semperque suave, hujus verba semper vera, et (1869) nullius falsitatis admisione corrupta. (1871) Pater autem ejus agricola est. Sed quid facit iste agricola? (1871) Steriles abscondit palmites, fructuosos quoque purgat, ut magis fructificent. Quot sunt Christiani, tot sunt palmites hujus vitis. Alii quidem boni, alii autem mali. Et boni quidem fructiferi; mali autem infructuosi. Tolluntur infructuosi, et incenduntur; fructiferi vero purgantur, et gladio spiritus purgantur, ut fructum plus afferant. Gladius spiritus est verbum Dei, et sermo iste evangelicus. Quales palmites isti fuerunt, quorum hodie festa celebramus! Quam purgati, quam putati, quam diligenter ab omni superfluitate mundati! (1872) (1875) Talis namque vitis tales palmites habere debet, qui et fructuum abundantia, et saporis suavitate non degenerent. Non omnis vinea bona est, neque omne vinum bibere delectat. Malum vinum hæreticorum, de quo Nazaræi bibere formidant. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (Deuter. xxxii, 35). (1874) Nulla alia vinea bona, nisi illa quæ de vitis genere est. De hac scriptum est: Vineam dilecto facta est in cornu sileo olei (Isa. v, 4). De qua et Salomon ait: Vineam fuit pacifico in eo, quæ habet populos, et tradidit eam custodibus. Vir affert pro ea mille argenteos. Vineam mea coram me est. Mille tui pacifici, et ducenti lili qui custodiunt fructus ejus (Cant. viii, 11). Hæc autem exposita sunt in illo sermone qui de pace titulatur. Quærere superius in libro de ornamentis Ecclesiæ. 563 Illæ quoque vineæ bonæ sunt, de quibus Ecclesia dicit: Filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodivi (Cant. i, 6). Quanta charitas, ut pro communi omnium utilitate, vineæ suæ, sui que ipsius aliquando aliquis negligentiam habeat! Hoc autem faciebat ille qui ait: Nemo quæ sua sunt quærere, sed quæ omnium, ut salvi fiant. Qui omnia omnibus factus est, ut omnes lucrificeret (I Cor. ix, 19). Fuit et illa vinea aliquando bona; de qua scriptum est: Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, et plantasti eam. Viam fecisti in conspectu ejus, et plantasti radices ejus, et implevit terram. Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei. Extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus (Psal. lxxix, 9). Fuit enim hæc vinea aliquando

(1869) Idem cod., *Nullis falsitatibus*. Edit. vero Ascens. habet: *nullius falsitatis annexione*

(1870) Ex eod. cod. Casin.

(1871) Cod. Vat.: Vis audire quid: omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, ut fructum plus afferat. Quot sunt Christiani, tot sunt et palmites hujus vitis, etc.

(1872) Ex eod. cod.

(1873) Cod. Vat. et cit. editio: Talem enim vitem tales palmites habere decebat; qui et fructi-

bus abundarent, et in saporem non degenerarent: sicut illa de qua jam superius diximus, quæ pro uvis dedit labruscas, et pro vino acetum. Non omnis vinea bona est, etc.

(1874) Idem cod. et editio: Nulla alia vinea bona, nisi illa quæ de hac vite pastinata est, quæ modo in hoc Evangelio loquitur: Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est. De hac vite scriptum est: Vineam dilecto in cornu olei, etc.

A bona, sed quia in amaritudinem conversa est, et prima bonitate degeneravit, ideo exterminari eam aper de silva, et singularis ferus depositus est eam (Ibid., 24), ut adimpleretur quod Dominus ait: Amen dico vobis, non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruetur (Matth. xxiv, 2). Hæc est enim illa mala vinea, cujus pessimi agricolæ prius domini sui servos diversis tormentis interemerunt; postea veniente hærede dixerunt: Hæc est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas (Luc. xx, 14). De qua et ipse Dominus non immerito ait: Vultis scire quod ego faciam vineæ meæ? Mandabo nubibus meis ne pluant super eam, auferam sèpem ejus et erit in concultationem. Diruam maceriam ejus, et erit in direptionem, et ponam eam desertam. Vineam Dei Sabaoth domus Israel est (Isa. v, 5). Cujus palmites Judæi sunt, qui propter suam impietatem per uniuersum mundum dispersi cunctis gentibus in opprobrium sunt. Hanc autem malam vineam illa vinea significavit, de qua Noe inebriatus verenda dormiens discooperuit. Cujus nuditatem quia filius Junior irrisit, perpetuæ servituti cum omni posteritate subjectus est. Alii vero, quia sapienter et verecunde patrem operuerunt, debita benedictione donati sunt. Hæc autem ad Salvatorem nostrum respiciunt, qui passiens calice inebriatus, mortis somno in cruce quiescit. Cujus utique verenda, mortem ipsam, spina, flagella, et crucis ignominiam intelligunt. Hæc enim Judæi nobis objiciunt, et quasi malum verenda nobis improperant, qui hominem mortuum, et tam turpia, tamque verenda passum, pro Deo adoremus. Nos autem patrem nostrum operientes, dicimus hæc non verenda, sed veneranda esse. (Oportebat enim pati Christum, et sic resurgere a mortuis. Quomodo enim impleverunt Scripturæ, quia sic oportuit fieri (Act. xii, 3)?) Hoc enim propheta prædixerant; hoc nobis necessarium erat, quia aliter originale peccatum solvi non poterat. Hoc tamquam Judæi non credunt; sed in sua malitia persistentes, crucis ignominiam et Christi passionem irridere non cessant. Sed quid dicit Scriptura? Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino. Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis (Psal. lxxvii, 35). Hoc de Judæis dictum est, quorum omnis posteritas propter suam impietatem, cunctis gentibus in opprobrium tradita est. De aliis autem quid dicitur? Laudate Dominum, omnes gentes: et collaudate eum, omnes populi. Quoniam

bus abundarent, et in saporem non degenerarent: sicut illa de qua jam superius diximus, quæ pro uvis dedit labruscas, et pro vino acetum. Non omnis vinea bona est, etc.

(1874) Idem cod. et editio: Nulla alia vinea bona, nisi illa quæ de hac vite pastinata est, quæ modo in hoc Evangelio loquitur: Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est. De hac vite scriptum est: Vineam dilecto in cornu olei, etc.

confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum (*Psal. cxvi, 1*). » Qui vivit, et regnat, etc.

SERMO III.

(1875) DE NATIVITATE PLURIMORUM MARTYRUM.

« Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina sanctorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ; Effuderunt sanguinem sanctorum sicut aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret (*Psal. lxxviii, 1*). » Hæreditas Dei, templum Dei, civitas Dei, et hortus Dei, sancta Ecclesia est, quæ per totum mundum diffusa, multas a tyrannibus et malignis spiritibus patitur persecutiones. (1876) Videns igitur Propheta per Spiritum sanctum hanc nobilissimam civitatem (1877) ab impiis hostibus dissipari, ejus tantæ calamitati compatiens ait: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam violenter, et cum nimia crudelitate irruerunt tyranni in Ecclesiam tuam. Hæreditas tua dissipatur, templum tuum polluitur, civitas sancta destruitur, et sancti tui interficiuntur. Sola custodia relicta est; pauci admodum relictos sunt. Hoc plangebatur Elias, cum diceret: « Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et relictus sum ego solus (*III Reg. xix, 10*) » pro custodia. (1878) Quasi 564 diceret: Non sufficit eis quod sanctos crudeliter occiderunt; sed nec eorum corpora sepe-tere permittunt, pretiosusque sanguis tuorum sanctorum pedibus conculcatur iniquorum. Proptereaque ait Apostolus: « Propter te mortificamur tota die; æstimati sumus sicut oves occisionis (*Rom. viii, 15*). » Narrat beatus Joannes in Apocalypsi, ubi omnes martyrum passiones, ubi omnes Ecclesiæ perturbationes plenissime describuntur, se vidisse equum album, et qui sedebat super eum habebat arcum in manu sua, et data est ei corona, et exivit vincens, ut vinceret. (1879) Equus ille albus, super quem qui sedebat, habebat arcum in manu sua, Salvator noster intelligitur, qui exivit prælians pro martyribus suis; sicut scriptum est: « Qui ascendis super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (*Habac. iii, 8*). » (1880) Habet enim arcum in manu sua, per quem ejus prædicatio significatur; cujus prædicationis

(1875) Titulus cod. Vat., et editionis de martyribus.

(1876) Ex eod. cod. Casin. textus Marchesii emendatur.

(1877) Cod. Vat., « ab impiis et iniquis hominibus dispersi. »

(1878) Cod. Vat.: et editio cit. « Et querunt animam meam. O crudelitas! O impietas! Non sufficit eis quod tam duris et exquisitis tormentis sanctos interficiunt, sed ad suæ iniquitatis malitiæque cumulum eos sepelire non permittunt. Sanctorum carnes avibus exponuntur, et bestiis terræ devorandæ, et laniandæ traduntur. Sanguis pretiosus effunditur; si quidem pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus, et quasi vile aliquid iniquorum pedibus conculcatur. In his completum est quod in Evang. dicitur: Ecce ego mitto vos quasi agnos inter lupos. Et Apostolus, » etc.

A verba atque sententiæ sagittæ quædam sunt, quibus vitiorum et malignorum spirituum fugatur exercitus. Istæ sunt illæ sagittæ de quibus dicitur: « Sagittæ tuæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis (*Psal. cxix, 4*). » Per coronam, quæ ipsi datur, quid aliud nisi victoria significatur? « Nemo » enim, inquit Apostolus, « coronatur, nisi qui legitime certaverit (*II Tim. ii, 5*). » In singulis sanctis coronatur Christus, quia omnis eorum victoria ipsius est. Et hoc est quod ait: « Exivit vincens, ut vinceret (*Apoc. vi, 2*); » cum et sancti martyres alibi dicunt: « In Deo faciemus virtutem, et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros (*Psal. lxxvii, 59*). » Post istum autem equum exivit alius equus rufus, et qui sedebat super eum, datum est ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se homines interficerent, et gladius magnus datus est ei. (1881) Rufus autem equus, qui secutus est cum cujus sessori datum est, ut pacem de terra sumeret, tyrannorum exercitus intelligitur, sanctorum sanguine cruentatus; super quos diabolus sedens, ad sanctorum necem impie eos compellit. De his equis dictum est: « Currus Pharaonis et exercitum ejus demersit in mare (*Exod. xv, 4*). » Iste autem sessor iniquus ille est qui pacem de terra sumit et aufert, quoniam, ut discordiæ princeps et pacis inimicus, humanum genus semper insidiando et tentando inquietat. Hic facit ut se homines interficiant, et inter se bella civilia gerant. (1882) Hic magnum habet gladium, dum alios aliis alligans vitiis diversimode jugulare contendit. (1883) Hujus ergo consilio, hujus ductu sanguis funditur per manus tyrannorum. De quo nunc per Prophetam dicitur: « Effuderunt sanguinem sanctorum sicut aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret (*Psal. lxxviii, 3*). » Et hæc quidem sanctorum martyrum passiones, eorum tantam sanguinis effusionem, illa holocausta et illæ hostiæ significabant, quas quotidie SS. Patres sine numero immolabant. Vide modo quantus animalium sanguis effusus est, quando templum Salomoum dedicatum est. Ad centum enim et viginti duo millia oves, et boves ad viginti duo millia maciati referuntur in illius templi dedicatione, præter illas hostias quas quotidie offerre consueverant, quibus Christi passio significabatur. Sic igitur in Ecclesiæ

D (1879) Cod. Vat. et editio: « Equus iste albus, pulcher totus et immaculatus, sanctorum martyrum exercitus intelligitur, in quibus Salvator noster sedit, et pro eis præliatur. Sicut scriptum est. »

(1880) Eadem interpretatio exstat in commentario super Apocalypsim.

(1881) Id. Cod. et editio: « Hic equus rufus sanctorum sanguine et sevientis inimici calcaribus cruentatus, tyrannorum exercitus intelligitur, super quos diabolus sedens, in sanctorum necem, eos sine omni misericordia ruere facit. In istis illi equi, de quibus dicitur: *Currus Pharaonis et exercitum ejus dejecit in mare*. In istis illi equi et muli in quibus non est intellectus. Hic autem et ille iniquus qui pacem de terra sumit, » etc.

(1882) Ex eod. cod. Casin.

(1883) Cod. Vat. et editio: « Huic gladius magnus datum est, quoniam multis modis miseros ho-

dedicatione, multa sanctorum millia pro Christi nomine mactata sunt, quos ille animalium sanguis et illæ hostiæ significabant. Quid est enim quod ibi legitur, « odoratus est Dominus odorem suavitatis (*Genes. viii, 21*), » nisi quod Psalmista ait : « Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal. cxv, 5*). » Non enim tantum illo fumo et animalium sanguine delectatur Deus, quantum sanctorum martyrum passione, quæ illis sacrificiis significabatur. Noe patriarcha, post diluvinum de arca egressus, de cunctis animalibus mundis magnum Deo holocaustum et sacrificium obtulit. Solus tunc homo immolatus non est, quia nondum venerat plenitudo temporis, quando Salvator noster immolandus erat. Omnia illa animalia munda, quæ tunc uno sacrificio ablata sunt, hanc SS. martyrum passionem et oblationem significabant, (1884) quæ de utroque sexu, de omni ætate, de omni conditione pro Christi nomine postea mactati sunt. Tria SS. martyrum sacrificia legimus : primum in significatione, secundum in passione, tertium in commemoratione. Et primum quidem faciebant sacerdotes Veteris Testamenti. Secundum autem tyranni. Tertium vero nostri sacerdotes quotidie in Ecclesia faciunt. De tertio scriptum est : « Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. Et sacrificium laudis honorificabit me; illic iter est, in quo ostendam salutare **565** Dei (*Psal. xlix, 14 et seq.*), et Propheta : « Omnem, inquit, aufer iniquitatem, et accipe bonum, et reddem vitulos laborum nostrorum (*Osee xiv, 3*). » Et Apostolus : « Per ipsum, ait, offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum laborum contentium nomen ejus (*Hebr. xiv, 15*). » Hoc igitur sacrificium, quod Ecclesia quotidie facit in SS. martyrum laude et commemoratione, in illa hostia (1885) significatum est, in qua Moyses præcepit sacerdotibus ut prius lignorum congeriem faciant, deinde hostia, quæ immolanda est, particulatim divisa, prius super ipsam struem lignorum caput ponant; postea vero cætera membra usque ad caudam desuper ordinent, quæ sicut in toto corpore ultima est, ita et ultima ponenda est. Lignorum vero congeriem facimus, quando in unum locum populum adunamus. Quando vero martyris passionem in populo nuntiamus, tunc utique super lignorum congerie jubilationis hostiam ordinamus. In qua videlicet hostia prius caput ponendum est, quia unde natus est, et ex quibus parentibus, et ejus vitæ primordia prius dicenda sunt. Deinde vero qualiter vixerit, quod sapiens et humilis fuerit, quomodo ab infantia Deo servierit,

mines jugulando decipit, dum alium per superbiam, alium per avaritiam, alium per luxuriam, alium per invidiam, atque alium alio modo occidit et perdit. Hujus igitur consilio, » etc.

(1884) Cod. Vat. « Quæ de omni gente, de omni sexu, » etc.

(1885) Ex cod. Vat. emendantur editiones quæ ferunt sacrificium est.

(1886) Cod. Vat. et editio Ascens. : « Hic est ordo

A quomodo sua cuncta pauperibus erogaverit, quantas per ipsum virtutes et miranda Deus fecerit, quam fortis in passione fuerit, et quam viriliter omnia tormenta sustinuerit. Talis (1886) hujus hostiæ ordinatio in sacrificiis esse debet, et sic tandem igne supposito, vorax flamma omnia consummat; per quod videlicet intelligitur, ut fideliter credatur, et cum amore suscipiantur, quæcumque ad martyris laudem et gloriam recitantur. Lege martyrum passionem, et isto ordine scriptas invenies. Sicut in Evangelio beatus Joannes prius ipsum caput posuit, dicens : « In principio erat Verbum (*Joan. 1, 1*); » deinde per ordinem usque ad passionem, ejus verba, et miracula, et cætera posuit. Fuit aliquando in sanctis tantus martyrii amor, tantoque desiderio ad martyrii gloriam festinabant, ut ipsi sua sponte se ingererent, et non interrogati Christianos se esse dicent. Torquebatur aliquis duris tormentis, et ecce subito alius de populo clamabat : Christianus sum, et pro Christo mori desidero. Unusquisque illud in corde suo propheticum dicebat : « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*Psal. cxv, 3*). » Qui vivit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IV. DE EISDEM.

« Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum! Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Quod descendit in oram vestimenti ejus, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion (*Psal. cxxxii, 1 et seq.*). » (1887) Sic enim et habet ordo. Nunc autem significationem videamus. Beati isti fratres, super quos Dei benedictio et tanta abundantia gratiarum descendit. Isti sunt illi fratres, de quibus Dominus ait : « Nuntiabo fratribus meis (*Math. xxviii, 10*). » Et alibi : « Omnes vos fratres estis, et patrem nolite vocare vobis super terram. Unus est enim pater vester qui in cælis est (*Ibid. xxiii, 8*). » Ipse est autem cui quotidie dicimus : « Pater noster, qui es in cælis (*Ibid. vi, 9*). » Et dives et pauper, nobilis et ignobilis, dominus et servus, imperator et mendicus; omnes una voce dicunt : « Pater noster, qui es in cælis, » ut se unius patris filios esse ostendant. Ille nobilior, quæ melior. Multi hic sunt servi, qui in altera vita erunt domini, et contra, multi hic domini, qui in altera vita dura servitute comprimentur. Quales fratres isti fuerunt, quorum hodie festa celebrantur? Boni

sacrificii : taliter jubilationis hostia immolanda est, et sic tandem, » etc.

(1887) Qui Brunonis expositionem in hunc psalmum legerint, totam iisdem verbis hic excerptam invenient a capite usque ad finem. Differt autem omnino a commentario S. Brunonis Carthus. super eundem psalmum.

fratres beati Sergius et Bacchus, qui tanta pro Christo tormenta passi sunt. Boni Cosmas et Damianus boni Joannes et Paulus, boni Maurilius et socii ejus, boni et multi alii, qui pro Christi nomine morti se tradiderunt. « Et istorum quidem est regnum cœlorum, qui contempserunt vitam mundi, et pervenerunt ad præmia regni, et laverunt stolas suas in sanguine Agni (Apoc. vii, 14). » Tales autem fratres habitant in unum, talibus est cor unum, et anima una. Nemo dicit aliquid esse suum, sed sunt illis omnia communia. Fratres mali, qui corpore simul sunt, sed per odium a se invicem longi sunt. « Bonum est, » inquit, « et jucundum habitare fratres in unum. » Unde hoc? Quoniam illic, id est in tales fratres, mandat Dominus benedictionem suam, et vitam quæ non habet finem. Quomodo mandat? « Sicut unguentum in capite, quod de capite descendit in barbam, de barba vero usque ad oram vestimenti ejus. Et sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion (Ex eod. psal.). » Caput Ecclesiæ Christus est, cujus 566 membra omnes nos sumus. De hoc autem corpore Apostolus ait: « Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra (Rom. xii, 4). » (1888) (1889) Barba Christi apostoli sunt, qui in toto corpore primi sunt, ut ipsi capiti uniti. (1890) Barba quidem, quia ut masculi fortes, et viriles fuerunt; juxta quod præcipiebatur Apostolus, ut barbam non raderent, quia virilem faciem habere debent qui sacris sunt dedicati. Et non solum apostoli, sed et SS. martyres Christi barba vocari possunt qui et viriliter pugnaverunt, et hostes potentissimos vicerunt. Unguentum igitur de capite in barbam descendit, quia sancti Spiritus gratia de Salvatoris nostri divinitate prius in apostolos et martyres venit. De hoc enim unguento Dominus ait: « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me; evangelizare pauperibus misit me (Luc. iv, 18). » De hoc et Psalmista: « Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis (Psal. xlv, 8). » Hoc et Ecclesia sentiens ait: « Trabe me post te, et curremus in odorem unguentorum tuorum (Cant. i, 4). » Hoc unguento sanantur infirmi, hoc omnes languores, et omnes infirmitates sanabat Jesus. Hoc et sacerdotes Ecclesiæ consecrantur ab hoc chrismate, et Christus ipse, et Christiani vocantur. Hoc igitur de capite descendit in barbam, de Christo in apostolos. Nihil enim virtutum et gratiarum habuerunt apostoli, quod ab ipso non acceperint. Unde et Apostolus ait: « Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti,

quid gloriaris quasi non acceperis? » (I Cor. iv, 7). « Alii enim datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii fides in eodem spiritu, alii gratia sanctorum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (Ibid. xxi, 8). » De apostolis autem hæc tanta gratiarum abundantia per totum corpus ecclesiasticum in cætera membra discurrens, usque ad vestimenti oram pervenit. Vestimenti ora, extremi illi intelliguntur, qui omnium ultimi in fine sæculi futuri sunt. Vide ergo quanta sit hujus unguenti abundantia, quæ tam longo cursu defluit, et tot gentes ungat et sanet. Hoc unguentum Simon magus ab apostolis emere voluit; unde et merito cum omni pecunia sua damnatus est. Vocatur Aaron salvator noster, omnium videlicet sacerdotum primus et maximus, cujus filii sacerdotes sunt, et qui filii ejus non sunt, sacerdotes esse non possunt. Interpretatur autem Aaron mons fortitudinis; quæ interpretatio illi maxime convenire videtur, qui Dominus fortis vocatur, et Dominus potens in prælio. Sequitur: « Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion (Psal. cxxxii, 3). » Hermon *anathema*, id est *divisio*; Sion vero *speculatio* interpretatur. Et Hermon quidem apostolos, Sion vero Ecclesiam significat. Merito autem Hermon vocantur, qui primi omnium a Synagoga divisi et separati, Christum Dominum secuti sunt. Unde Apostolus ait: « Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam (Galat. i, 13), » et reliqua. Non solum autem apostoli, verum etiam omnes Christiani hoc nominæ vocari possunt. Omnes enim in baptismo hoc nomen suscipiunt; quia ibi, diabolo et pompis ejus abrenuntiantes, a peccatis omnibus, et a vitiis separantur, et a sinistra in dexteram transeunt, ab hædis divisi, agnis et ovibus associantur. Unde et in Psalmo dicitur: « Ad me ipsum anima mea turbata est, propterea memor ero tui de terra Jordanis, et Hermonis a monte modico (Psal. xli, 7). » Terra Jordanis et Hermonis illi sunt qui per baptismum a vitiis separati sunt, quoniam per Jordanem baptismus, et per Hermon divisio et separatio significatur. Solæ igitur baptizatorum animæ de terra Jordanis et Hermonis Deum laudant; de quibus, et alibi dicitur: « Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt (Psal. lxxxviii, 13). » De monte igitur Hermon descendit ros in montem Sion, per quem fides, doctrina, et evangelica prædicatio intelligitur, quæ ab apostolis in Ecclesiam venit. Hoc autem rore et hac pluvia tota sancta Ecclesia irrigatur, fecundatur, lavatur atque mundatur. Mali montes,

potius barba vocantur. Præcipit autem Dominus sacerdotibus ut barbam non radant, et comam non nutriant. Nutrire comas, et barbam non habere, mulierum est. Sacerdotes autem non muliebres, sed viriles facies habere debent. Non solum apostoli etc.

(1888) Ex eod. cod. Casin.

(1889) Cod. Vat. et editio: « Habet igitur barbam Christus in corpore suo, habet manus, et pedes, et cætera membra. Barba Christi apostoli etc. »

(1890) Id. cod. et editio: « Barba quia nihil molle, nihil femininum in se habentes viriles, et fortes, et masculi sunt. Unde et merito non barbati, sed ipsa

Gelboe, quibus David maledicens, ait : « Montes A Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos, ubi ceciderunt fortes Israel, Saul et Jonathas (II Reg. 1, 21). » Per hos enim hæretici designantur, qui non rore apostolico, sed turbine diabolico perfunduntur. Beati illi fratres, qui tali rore, tali pluvia, tali unguento, et tali gratia perfusi audire meruerunt : « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum ! Quoniam illuc mandavit **567** Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum (Psal. cxxxii, 4 et seq.). » Quod nobis præstare dignetur : qui vivit, etc.

SERMO V. (1891) (1892) DE EISDEM.

« Laudate Dominum in sanctis ejus, laudate eum in firmamento virtutis ejus (Psal. cl, 4). » Cælum, et terram, et omnes creaturas quæ in eis sunt ad laudes Dei Propheta invitaverat ; nunc autem materiam de qua eum laudent, et instrumenta quibus laudent, eis ministrat. Sumat unusquisque quod sibi placet, et quod sibi conveniens et utile esse videtur. « Laudate, inquit, Dominum in sanctis ejus. » Hanc laudandi materiam suscipite, quia in nulla alia re laudabilior esse probatur. Dicite ergo : « Mirabilis Deus in sanctis suis. Deus Israel dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ : benedictus Deus (Psal. lxxvii, 36). » Si quis enim considerare velit sanctorum fidem, et sapientiam, constantiam, et patientiam, et alias virtutes, quas a Deo suscipere meruerunt, facile cognoscere poterit valde in sanctis suis Deum laudabilem et mirabilem (1895). Unde alibi, in sua et aliorum persona, ille qui hic modo loquitur, ait : « Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non poterit ad eam (Psal. cxxxviii, 6). »

« Laudate eum in firmamento virtutis ejus. »

Pro firmamento Dominum laudare memento
Terra fide fortis, quam dat tibi Conditor orbis.

Hoc enim firmamentum, quod cælum vocatur, quod sua virtute et potentia ineffabili Deus fecit, apostolos cæterosque sanctos significat, qui tanta virtute et claritate ita præditi sunt, ut nulla creatura eis valeat comparari.

« Laudate eum in virtutibus ejus. »

Non tua vir virtus, qua pugnās, sed tibi Christus in cruce donavit, in qua moriens superavit.

Sis igitur certus quia pugnās virtutibus ejus.

Sive virtutes cælorum intelligamus, sive virtutes miraculorum, quæ per sanctos operatus est Deus ; sive etiam sapientiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam, cæterasque virtutes, quibus sanctos ornatos fuisse, quibus vitia et malignos spiritus omnesque suos adversarios superasse legimus. Valde quidem conveniens est ut in omnibus his Deus laudetur et glorificetur.

(1891) Titulus editionis Ascensianæ sic habet : « De laudando Deo instrumentis musicis, per quæ martyrum cruciatus, et confessorum afflictiones, et confessiones designantur. »

(1892) Totus hic sermo de verbo ad verbum,

« Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus. »

Semper laudetur, qui nullo sine tenetur.

Nescis fortasse quantum eum laudare debeas, considera quantus est, et secundum ejus quantitatem laudes multiplica. Nunquam igitur a laude quiescas, quia immensus est ille quem laudas. « Laudationem itaque Domini loquatur os meum, et benedictionem omnis caro nomen sanctum ejus (Psal. cxliv, 21), non ad tempus, sed usque in sæculum sæculi.

« Laudate eum in sono tubæ. »

Nunquam nostrarum sileat vox alta tubarum
Est tuba vox alta, sonus est laudatio sancta.

Post laudandi materiam consequenter instrumenta posuit, quibus laudare debeamus.

Tuba namque, psalterium, et cithara, tympana quoque chorus, et chordæ, organa, et cymbala, instrumenta sunt musicæ artis, divinis laudibus convenientia. Non omnium est tuba canere ; hoc officium episcoporum est, et doctorum. Illis enim dicitur : « Canite in initio mensis tuba (Psal. lxxiii, 4) ; et : « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam (Isa. lviii, 4). » Ipsi sunt angeli in Apocalypsi tuba canentes. Tubarum sonitu muri Jericho cœruerunt, et ingrediendi aditum undique populo præbuerunt. Tubis Israelitæ ad prælium concitabantur, et tubis a præliis revocabantur. Tubis Jubilæus annus nuntiabatur, et ad totius anni solemnitatem populus parabatur. Hoc sacerdotum ministerio ferebat, quia episcoporum et sacerdotum vocem significabat, quibus per Prophetam dicitur : « Si non nuntiaveris iniquo iniquitatem suam, animam ejus de manu tua requiram (Ezech. iii, 21). »

« Laudate eum in psalterio. »

Psalterium portat homo quem nova vita reformat
Ut valeat dehis verbis insistere legis.

Omnis chorda sonum reddet bene torta canorum.
Cantare in psalterio perfectorum est. Hoc instrumentum Deus ipse constituit, et decem chordas suo digito in eo ostendit, per quas decem verba legis significantur. Vocatur autem Deus unus prima chorda. Et non habebis Deum alium absque me. **568** Secunda vero : Non facies tibi simulacrum. Tertia : Non accipies nomen Dei tui in vanum. Quarta vero : Cole diem Sabbarum. At vero quinta : Honoræ patrem et matrem. Quinquè autem quæ sequuntur, hæc nomina sunt : Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices. Non concupisces rem proximi tui. Inter hæc autem tanta concordia est, ut quicumque offendit in uno, necessario offendat in omnibus. Unde Jacobus apostolus ait : « Quicumque observaverit totam legem, offenderit autem in uno, factus est omnium reus (Jac. ii, 10). » Aliquando in duas chordas per-

exceptis interjectis versibus, desumptus est ex expositione ejusdem Brunonis in hunc Psalmum, et penitus diversum est commentarium S. Brunonis Carthusiani super eundem psalmum.

(1893) Cod. Vat., mirabilem esse.

caverat David, adulterium simul et homicidium perpetrando, et psalterium totum amiserat. Sed postquam ei dictum est : « Dimissum est peccatum (quomodo) (II Reg. xii, 14), » mox ad psalterium accedens, ait : « Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (Psal. lvi, 9). »

Vere magna gloria illi est qui hæc decem verba custodire potest, et qui has chordas sine offensione tangit et modulatur. Unde Apostolus ait : « Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i, 12). » Ille enim in psalterio non delinquit quem conscientia non accusat.

« Laudate eum in psalterio et cithara. »

In cithara cantat, qui corda clementia placat;
Nam citharæ furiis solverunt pectora regis.

Decem chordas, sicut modo diximus, habet psalterium. In cithara tres chordæ sufficiunt, per quas Trinitatis mysterium signatur. Unde quatuor illa animalia, et ipsi Seraphim die et nocte modulando dicunt : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra majestate ejus (Isa. vi, 3). » Multi autem in cithara cantant, qui psalterium ferire non valent. Psalterium ad operationem, cithara ad sermonem pertinet. Qui bene prædicat, et male vivit, is citharam quidem habet, psalterium autem non habet. Est autem psalterium jucundum cum cithara, quando vox operationi, et operatio voci concordat. Alioquin parum citharædus proficit sibi, quamvis multis aliis canendo proficiat.

« Laudate eum in tympano. »

Tympana nos clara mortalia mortificare
Membra docent carnis, corium quia est animalis.

Hoc instrumentum proprie martyrum est, quamvis et illorum esse videatur qui carnem suam crucifigunt cum vitiiis et concupiscentiis. Tympanum enim verberibus sonat, et nisi feriatur et percutiatur non sonat. Est enim corium siccum et extensum, quod frequenti percussione longius resonat. Si autem te delectat audire vocem tympani bene sonantis et Deum laudantis, audi Apostolum dicentem : « A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum (II Cor. xi, 23). » Beati quoque Stephani tympanum cum percuteretur, et a Judæis lapidaretur, tam magnum sonum reddidit, ut ante thronum Dei sublimis audiretur. Ait ergo : « Ecce video cælos apertos, et Jesum stantem a dextris Dei (Act. vii, 55). » Tales igitur in tympanis Deum laudabant, qui carnem suam prius jejuniis afflictam et siccitatem tyrannorum verberibus flagellandam tradebant.

« Laudate in tympano et choro; »

Non chorus ullus erit, ubi clero regula desit.
Ordine namque sedent, ergo ordine vivere debent.

Illi itaque laudabant in choro, de quibus dicitur : « Multitudinis autem credentium erat cor unum et

anima una (Ibid., iv, 32). » Illi enim clerici, et monachi, qui se diligunt, qui se honorant, qui sibi mutuo obediunt et serviunt, qui sibi assurgunt, qui invicem alter alterius onera portant, qui sub regula et disciplina vivunt, illi, inquam, in choro Deum laudant. Non enim tantum ad vocum consonantiam, quantum ad animorum mentisque concordiam respicit Deus.

« Laudate in chordis. »

Torquentur sancti manibus si quando tyranni,
Chordis laudatur Dominus; nam chorda vocatur,
Carnis tortura, cordis vexatio dura.

Per has igitur chordas nulla alia instrumenta, nisi ipsa sanctorum martyrum corpora intelligimus, quæ multoties in equiteo, in catasta, et in cruce, tanquam quædam chordæ in psalterio extendebantur. Illi igitur, qui talia patiebantur, in chordis procul dubio laudabant.

« Laudate eum in chordis, et organo. »

Organa nostra Deum laudent sine fine dierum.
Organa doctorum voces dicuntur eorum.
Quos resonant linguis conceptos foliibus imis.

Organa et tympana unam habent significationem. Utraque enim significant mortificationem carnis, sive per abstinentiam, sive per martyrii passionem. Illæ namque episcoporum prædicationes in organo sunt, quæ de corpore per abstinentiam desiccato et mortificato procedunt. Unde Apostolus ait : « Castigo corpus meum et in servitutum redigo, ne forte dum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar (I Cor. ix, 27). » Illa igitur prædicatio reproba est, quæ non de corpore castigato et mortificato, sed de carne impinguata et delicata procedit. Organa enim ex mortuorum pellibus, et siccis coriis conficiuntur. Unde et merito illos significant qui in multis abstinentiis vivunt.

569 « Laudate eum in cymbalis jubilationis. »

Cymbala quippe Dei resonantia sunt duo cleri :
Hic novus, ille vetus; hic Paulus, et hic bene Petrus
Olim cantavit, cum nos, Judamque vocavit.

Ille enim in cymbalis bene sonantibus laudat, qui verba et sermonem suum utriusque Testamenti auctoritate confirmat. Duo namque Testamenta duo cymbala sunt, quæ tunc quidem suaviter sonant quando alterum alterum tangit, sibi que mutuo respondent. Hinc est, quod abyssus abyssum invocat; hinc est, quod inter medios cleros dormire jubemur; hinc est, quod duo Cherubim se mutuo respiciunt, et bini discipuli a Domino mittuntur.

« Omnis spiritus laudet Dominum. »

Spiritus omnis eum benedicat nunc et in ævum.
Laudet, amansque colat, quem Rachel mater adorat,
Nunc secunda quidem, et sterilis sine semine pridem.
Hoc Pater, hoc F'amen, hoc Filius audiat. Amen.

CAPUT II.

DE CONFESSORIBUS (1894).

SERMO I.

Audivimus modo, cum Evangelium legeretur, Dominum dixisse discipulis suis: « Vos estis sal terræ; vos estis lux mundi: non potest civitas abscondi super montem posita (*Math. v, 13, 14*). » Quam pulchra et quam convenientia nomina suis discipulis Dominus ponit! Quam dignum et conveniens erat ut talibus talia nomina imponerentur, qui ad condiendam et illuminandam totius mundi amplitudinem mittebantur (1895)! Vos, inquit, estis sal terræ, vos estis hominum condimentum; vestro exemplo instrui, vestra sapientia doceri, vestra humilitate et patientia ceteri homines componi debent. Sal etenim non solum in divina pagina, sed etiam in litteris sæcularibus sapientiam significat. Unde et quidam comicus ait (1896): « Qui habet salem, qui in te est; » salem videlicet pro sapientia ponens. Unde et de alio quodam dicitur (1897), quod sale multo urbem defricuit; pro eo quod scilicet sapienter, et digne, redarguit quoscunque in tota urbe reprehensione dignos esse cognovit. Egrege autem sal pro sapientia ponitur; quia sicuti cibi sine sale fatui sunt, et saporem non habent; sic ceteræ virtutes sine sapientia inutiles sunt, minimeque proficiunt. Unde et pueri ad fidem venientes, statim a principio sale cibantur, quia nec fidem habere, nec Deum ipsum cognoscere sine sapientia possunt. Non loquimur modo de sapientia mundi, quæ stultitia est apud Deum, sed potius de illa sapientia quæ ducit homines ad vitam æternam. Non loquimur de illa quam docuit Plato, et Aristoteles, sed potius de illa quam per Spiritum sanctum docuerunt Petrus et Paulus. Hæc sapientia facile discitur, quia credendo invenitur. (1898) « Nisi credideritis, ait propheta, non intelligetis (*Isa. vii, 9*). » Vis esse sapiens? Time Deum, et observa mandata ejus: quia initium sapientiæ est timor Domini (*Ecli. i, 16*). » Sapientiores sunt piscatores et rustici Deum timentes, quam episcopi et sacerdotes valde litterati, salutem negligentem. Hæc est igitur sapientia Christianorum, declinare a malo et facere bonum. Hanc sapientiam non habent Judæi, neque gentiles, et ideo cæci sunt et in tenebris ambulant. Omnis cibus sine hoc sale fatuus est, omnis virtus sine sapientia inutilis est. Habent enim et aliæ gentes humilitatem, patientiam, justitiam, misericor-

(1894) Titulus in edit. Ascens. ita legitur: De sale et luce ex verbis Domini, et civitate in monte posita, de apostolis, et cæteris doctoribus et confessoribus.

(1895) Ex Comment. S. Brunonis in Matthæum hæc eadem verba desumpta sunt.

(1896) Terentius in Eunucho.

(1897) Horatius de Lucilio Serm. lib. i.

(1898) Vulgata habet: Si non credideritis, non permanebitis.

(1899) Cod. Vat. et edit.: Sed veniens Eliseus rogatus est ab hominibus illius loci, ut aquarum ste-

A diam et alias virtutes; sed quia hæc sapientia non habent, quidquid habent, inutiliter habent. Hæc enim sola ducit homines ad regna cælorum, de qua ipse Dominus ait: « Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos (*Marc. ix, 49*). » De qua similiter dicitur: « Omnis igne salietur, et omnis victima sale salietur (*Ibid., 48*). » Unde et per Moysen dicitur: « Non auferes sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal (*Levit. ii, 13*). » Manifestum est igitur quod nullum sacrificium, nullum servitium, nulla nostra munera Deo placent sine hoc sale, sine fidei et humilitatis sapientia. Aquæ Jericho, sicut legitur, amaræ et steriles, et infirmæ erant; sed misso in eas sale ab Eliseo sanatae sunt. Quid est autem (1899) quod B istæ aquæ sine sale sanari non potuerunt? « Aquæ multæ, dicit Scriptura, populi multi (*Apoc. xvii, 15*). » Totus mundus infirmus erat, sterilis, et amaritudine plenus, sed venientes apostoli, quibus modo dicitur: « Vos estis sal terræ; » postquam hujus sapientiæ 570 sale aquas condiverant, et populos asperserant, (1900) omnis amaritudo fugata est; lique populi, qui aquis illis aspersi sunt, ex sterilibus fecundissimi in bonis operibus facti sunt (1901). Hinc est etiam quod omnes (1902) ecclesiæ sine sale dedicari non possunt. Non enim potest ecclesiæ alia aqua lavari et baptizari, nisi illa quæ sale condita et aspersa est. Ipsa est igitur aqua sapientiæ, qua et potamur, et lavamur. Et bene aqua sapientiæ dicitur, quæ sale sapientiæ condita est, quæ C sola homines sapientes facit, et sine qua nemo sapiens esse potest. « Nisi enim quis renatus fuerit et aqua, et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum (*Joan. iii, 5*). » Stulta est omnis sapientia, quæ alio tendit, et aliam viam ostendit, (1903) quæ ducit ad regna cælorum. Quoniam uxor Lot in statuam salis conversa est, multum nobis ad exemplum et cautelam proficere debet, ut illius pena nostra salus et medicina fiat. Neque retro respiciamus, vel ea, quæ jam reliquimus, mente et desiderio quæramus; sed ad ea quæ ante nos sunt extendentes, ad promissam nobis beatitudinem festinemus. Quoniam autem sal terræ et lux mundi vocantur apostoli, unum idemque significare videtur: quoniam divina sapientia, et lumen nobis est et condimentum. Qui ipsam non habet, cæcus est; qui ipsam non habet, insulsus, ineptus et fatuus est. Significantur etiam SS. apostoli et doctores per illam quoque civitatem quæ super montem posita

rilitatem sanaret. Acceptit igitur sal, et misit in aquas, et mox ab omni nociva incommoditate sanata sunt. Quid est autem, etc.

(1900) Ex eod. Cod. Casin.

(1901) Cod. Vat. et edit.: Omnis infirmitas sanata est; et qui prius steriles erant fecundissimi facti sunt, et fructum bonum reddere cœperunt. *Math. vii:* « Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur. » Hoc, igitur illud sal et illæ aquæ significabant. Hinc est etiam, etc.

(1902) Edit. Ascens. omissit omnes.

(1903) Cod. Vat., non illam.

st. De hoc autem monte scriptum est : « Venite, et ascendamus ad montem Domini, et domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas (*Isa. II, 3*), » etc. Et libri : « Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, ut evangelizas Jerusalem (*Isa. XL, 9*). » Ipse quoque Salvator noster de seipso loquitur, dicens : Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus (*Psal. II, 7*). » Mons igitur Ecclesia, civitas vero apostoli et doctores, quorum munimine et fortitudine ceteri defenduntur, et ad quos, quasi ad prædium inexpugnabile, omnes confugiunt. Tot sunt igitur civitates, quot sunt episcopi et doctores quoniam qui super montes positi sunt, abscondi et cecari non possunt. Unde est illud : « Fili hominis, speculatorem posui te domui Israel (*Ezech. III, 17*). » In monte sedebat iste qui in specula positus erat. Unde episcopi *supervidentes*, vel *intendentes* interpretantur. Non solum autem Ecclesiæ, verum etiam singulæ quæque virtutes montes dici possunt. Magnus mons humilitas, magnus mons misericordia, similiter pax et patientia. Ad hos igitur montes invitantur episcopi et sacerdotes, quando per prophetam dicitur : « Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion. » Prius itaque in montem ascendat, qui vult evangelizandi officium suscipere. Hoc enim significabat Salvator noster, cum toties non solum discipulos, verum etiam turbas, quæ eum equebantur, in montes secum ducebat. « Videns, inquit Evangelista, Jesus turbas, ascendit in montem (*Matth. V, 1*). » Et in alio loco : « Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ascendit in montem (*Ibid. XVII, 1*). » Unde et Evangelista dicit eum, secundum consuetudinem, in montem Oliveti ascendisse. Notandum autem quod ait, secundum consuetudinem suam. Hanc autem consuetudinem discipuli quoque tenuerunt, et frequenter in hunc montem conveniebant. Ibi eos recumbentes invenit Jesus, quando cælos ascendit. Mons Oliveti, *mons misericordiæ* interpretatur, quoniam Græce *oleon*, Latine *miseriordia* dicitur. Beata illa civitas, beatus ille episcopus, qui in hoc monte positus est. Hic est mons excelsum de quo Dominus cælos ascendit, de quo nobis recta via præparatur in cælum; qui in hoc monte habitat, securus est. Requiretur in iudicio, in quo unusquisque monte habitaverit. Sed nullius montis habitatores tantam in iudicio gloriam habebunt, quantum qui habitaverint in monte Oliveti, in monte misericordiæ et pacis, in monte charitatis et pietatis; pax enim, pietas, misericordia et caritas pene idem significare videntur. Et vide modo quid in iudicio dicturus sit Dominus : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum (*Matth. XV, 34*). » Quare? « Quia esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere; hospes fui, et collegistis me; infirmus, et visitastis me;

nudus, et cooperuistis me; et in carcere fui, et venistis ad me (*Ibid., 35 et seq.*). » Hæc autem opera cuius sunt? nisi misericordiæ, claritatis, et pietatis, et pacis, ac sanctimoniam, sine qua, ut Apostolus ait, nemo Deum videbit. Dicat igitur Propheta, et iterum dicat : « Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion. » Vis prædicare? Vis evangelizare? Vis ut credatur tibi? Vis ut tuus sermo et tua prædicatio suscipiatur? Ascende prius in hunc montem excelsum; esto misericors et pius; dilige pacem, et pietatem, et charitatem, et tunc prædica, et confidenter loquere; omnes enim obediant tibi, et verba tua libenter suscipiant. Multi enim bene prædicant, sed male vivunt, de **571** quibus Apostolus ait : « Qui prædicat, non furandum, furaris; qui dicit, non mæclandum, mæcharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis. Quare ergo qui alium doces, te ipsum non doces? (*Rom. II, 21, 22*). » Isti tales in montem excelsum non ascenderunt. Propheta tamen omnes prædicatores in montem excelsum ascendere jubet. Dominus autem, et Salvator noster non solum prædicatores, verum etiam omnes homines secum in montes trahit et ducit : « Cum, inquit, exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (*Joan. XII, 12*). » Cui etiam Ecclesia dicit : « Fuge, dilecte mi, assimilare capræ, hinnuloque cervorum super montes aromatum (*Cant. VIII, 14*). » Videmus igitur quod montes diligit Dominus. « Qui ergo in Judea sunt, fugiant ad montes (*Matth. XXIV, 16*). » Non omnibus ad omnes montes ascendere datum est; multi enim sunt. Ascendisti in montem fidei, transi in montem misericordiæ; sequere Jesum ascendentem (1904). Qui sequitur eum non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (*Joan. VIII, 12*). Quod ipse præstare dignetur : qui, etc.

SERMO II. DE EISDEM.

« Nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (*Luc. I, 35*). » Dominus et Salvator noster paulo superius in hoc Evangelio dicit, quod regina Saba a finibus venit terræ audire sapientiam Salomonis (*Matth. XII*). Erat igitur Salomon lucerna ardens et lucens, qui super totius regni candelabrum positus, cunctas in circuitu grates suo fulgore illustrabat, suaque sapientia illuminabat. Venit autem hæc regina, sicut in libris Regum scriptum est, cum comitatu multo, camelis divitiis multas portantibus. Dedit autem Salomoni centum et viginti talenta auri purissimi, multosque lapides pretiosos, et aromata multa, et qualia non sunt illata prius in Jerusalem. Venit autem ut interrogaret regem de multis quæstionibus quas habebat in corde suo. De quibus omnibus postquam sufficientem responsum accepit, ait: Verus est sermo quem audivi (1905) in terra mea, et dimidia pars

(1904) Cod. Vat., in cælum.

(1905) Cod. Vat. 1294, de te.

sapientiae tuae mihi nuntiata non est (*III Reg. x, 8*). » Videns autem domos, familias, ministros, cibos regios, et holocausta quae offerebantur, non erat in ea ultra spiritus. Dedit autem ei Salomon quaecunque petivit ab eo, praeter illa quae obtulerat munere regio. Dicendum est igitur quid significat regina Saba, quid comitatus, et cameli ejus, quid divitiarum, quid lapides pretiosi, et aromata, quae secum attulit: dicendum praetera quid Salomon quid domus, familiae, ministri, caeteraque significant. Haec regina sancta Ecclesia est, de qua Psalmista: « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta varietate (*Psal. xlii, 11*). » Haec autem venit a finibus terrae. Haec venit ab ortu solis et occasu, et meridie (1906), ut audiret sapientiam Salomonis, illius scilicet Salomonis qui de se ipso ait: « Ecce plusquam Solomon hic (*Luc. x, 31*). » Illi autem cameli tantas divitias afferentes, patriarchae et prophetae esse videntur. Iati sunt illi cameli de quibus eidem Ecclesiae dicitur: « Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian et Epha. Omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes et laudem, Domino annuntiantes (*Isa. lx, 6*). » Omnes, inquit, venient de Saba, sequentes hanc, de qua loquimur, reginam Saba. Si vis videre divitias quas isti cameli afferunt nobis, et regno nostro, aperi thesauros quos isti portant, et videbis divitias inestimabiles. Thesaurus autem libros vocamus, in quibus aurum purissimum, lapides pretiosi, aromata multa reposita sunt, per quae videlicet omnia, divitias spirituales, omnisque sapientiae scientiaeque plenitudinem, et omnia quaecunque ad ornatum et sanitatem animae sufficere possunt, intelligimus. Tot sunt igitur thesauri, quot et sunt prophetarum libri. De his autem thesauris ipse quoque Dominus et Salvator noster aliquando sibi necessaria suscipiebat. Cum enim post resurrectionem suam duobus discipulis, de quibus Evangelium loquitur, in specie peregrini apparuisset, ad eorum fidem corroborandam, incipiens a Moysae et omnibus prophetis, interpretatur illis omnes Scripturas quae de ipso erant. Ille autem faciens, in thesauros utique prophetarum manum mittebat, et divitias illas inde trahebat, quibus infirmas discipulorum mentes sanabat, et in fidem amoremque suum corroborabat. Camelorum autem unicum et singulare officium est onera portare, cui servitio nullum aliud animal tam idoneum esse putatur. Si quis haec tam magna camelorum nostrorum onera considerare velit, merito per camelos, sanctos patriarchas et prophetas significare intelliget. Solus enim Moyses, quinque, ut ita dicam, saccos attulit nobis tantis divitiis refertos, et quoque auri pondere plenos, ut vix omnes hujus mundi homines levare et portare valeant, quos solus iste camelus ferebat. Similiter etiam Isaias, Jeremias, Ezechiel, caeterique prophetae magna nobis cunctarum divitiarum pondera attulerunt,

(1906) Cod. Vat., ab aquilone et mari.

A quae regina 572 Saba, sancta videlicet Ecclesia, mater nostra, quotidie Salvatori nostro, vere Regi pacifico, qui per illum Salomonem significabatur, offerre non cessat. Psalmus ille, qui pro Salomone titulatur, de hoc Salomone intelligi debet, quoniam de primo Salomone intelligi non valet (1907). Quomodo enim de illo intelligetur? « Adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei. Et dominabitur mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum (*Psal. lxxi, 11, 8*). » Hinc ergo offeramus aurum nostrum, huic serviat sapientia nostra, puritas et religio nostra; si quos morum honestos habemus, huic offeramus. Semper cum odoribus, semper cum aromatibus veniamus ad eum; sicut fecit haec regina Saba, sicut fecerunt Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome, quae emerunt aromata, ut venientes mererent ipsum, scilicet Jesum. Interrogemus eum de quaestionibus nostris; ipse nos doceat, ipse nobis respondeat; alium magistrum non quaeramus. Quem veritas docet, errare non potest. « Omnis sapientia ab ipso est, et cum eo fuit semper, et est ante aevum (*Eccle. i, 1*). » Vidimus domos ejus, vidimus famulos, et ministros ejus, gustavimus de cibis mensae ejus. Accessimus ad holocausta et sacrificia ejus, quorum omnium cum solam figuram videret regina Saba, praeter nimium stuporem et admirationem spiritum amisit. Amittamus igitur et nos spiritum inflationis et superbiae, ut ejus spiritum habere mereamur. « Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum (*Math. v, 3*). » Ille spiritus beatus est, cujus paupertas bona est. De quo et alibi dicitur: « Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus (*Psal. cxlii, 7*). » Demus ejus, famuli et famulae, et ministri ejus nos esse debemus. Non solum domus, sed et templum Dei dicuntur sancti. « Nescitis, inquit Apostolus, quia templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat in vobis (*I Cor. iii, 16*). » De talibus autem ministris ipse Dominus loquitur, dicens: « Volo, Pater, ubi ego sum, ibi et sit minister meus (*Jean. xii, 26*). » Ministri igitur apostoli sunt, ministri episcopi, et sacerdotes sunt, diacones etiam ministri interpretantur. Nam et ipse Dominus minister fieri dignatus est, sicut ipse ait: « Non veni ministrari, sed ministrare, et ponere animam meam redemptionem pro multis (*Math. x, 28*). » Mensae illius utriusque Testamenti paginae sunt. De hac mensa scriptum est: « Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me (*Psal. xii, 5*). » Duae mensae magnas habemus, Novam et Vetus Testamentum; quarum cibi satisfactionem et refectionem et sanitatem proficiunt. Super hanc mensam per singula sabbata panes calidi poni jubentur, antequam candelabrum positum est, ad illas tamen delicias illustrandas. His cibis, Deo gratias, assueti sumus, eorum dulcedinem atque saporem

(1907) Cod. Vat., nullatenus intelligi solet.

agnoscimus. Hæc mensa ostendit nobis panem
 ivum, qui de cœlo descendit. Hæc docuit et mon-
 stravit nobis calicem Novi Testamenti. Ad hanc
 mensam ministrant apostoli; ad hanc ministrat
 anulus servus Jesu Christi; de hac suscipit illam
 pietiam quam loquitur inter perfectos. Tantum
 arum attulit regina Saba, ut si dividatur, unicui-
 que apostolorum decem talenta in partem veniant.
 centum namque et viginti duodecies decem faciunt.
 ni vero decem talenta habet, quid amplius habere
 potest? Illi enim, qui habebat centum mnas, cum
 dominus dari jussisset, responsum est: « Domine,
 habet decem mnas (*Luc. 1, 31*); » quasi diceret:
 quid huic amplius dari potest; qui ad totius per-
 fectionis summam pervenit? Similiter autem et rex
 Tyri centum et viginti talenta de auro purissimo
 Salomoni attulit, e quibus vasa templi fabricata
 sunt. Non fuit hoc sine mysterio, quod rex Tyri
 regina Saba in hoc numero concordarunt. Domi-
 nus et Salvator noster, cui nihil aliud nisi Pater
 et Spiritus sanctus comparari potest, cum
 dicitur: « Regina Saba venit a finibus terre au-
 tem sapientiam Salomonis, » egregie satis addidit,
 dicens: « Ecce plus quam Salomon hic. » Quomodo
 in Salomone major non erat, qui ipsius Salomo-
 nis creator, et Dominus erat (1908)? Quod quidem
 ræciter de se ipso intelligi voluit; attamen ego de
 servo ejus, cujus hodie festa celebramus, beato
 benedicto vere dicere possum: « Ecce plus quam
 Salomon hic. » Quæris fortasse in quo major sit? In
 pietia, in justitia, in fortitudine, in temperantia,
 super hæc omnia ditior illo et potentior illo.
 non dico de sapientia hujus mundi, quæ stultitia
 apud Deum, ad quam iste nunquam accedere
 potuit; sed de illa sapientia quæ vera est, et quæ
 cit hominem ad vitam æternam. Neque dico de
 divitiis temporalibus quæ de templo sublatae sunt
 Ægyptiis et Chaldæis; sed de divitiis æternis,
 superque mansuris, quæ ab angelis reponuntur
 cœlis (1909). His divitiis abundavit beatus Bene-
 dictus: His semper ditissimus fuit, ibique eas re-
 quit, « ubi fures non effodiunt neque furantur
att. vi, 20. » De talibus divitiis Apostolus ait:
 sicut egentes, multos autem locupletantes; tan-
 tum nihil habentes, et omnia possidentes (*I Cor.*
10). » Ego sapientem et justum illum vocare
 audeo, qui relicto Deo patrum suorum,
 propter quem alius Deus non est, deos gentium, qui
 il aliud sunt quam dæmonia, coluit et adoravit.
 s fortitudinem et temperantiam habuisse dicat,
 inter feminas effeminatus adeo a libidine supe-
 rus est, et mulierum blanditiis emollitus, ut uxori-
 suis templa construeret, in quibus suis idolis
 nolarent. Verum est, quod sancti Patres nostri

de hoc homine dicunt, quod ex bonis initiis malum
 finem habuit. Sunt tamen (quod utinam verum sit!)
 qui eum postea et disciplinam elegerunt, et pœnitentiam
 egisse affirmant (1910). Clemens enim est Deus,
 et facile ignoscit, pœnitentes recipit, et neminem
 ad se venientem repellit. « Peccator enim in qua-
 cumque hora conversus fuerit, vita vivet, et non
 morietur (*Ezech. XLIII, 12*). » O si regina ista Saba
 venisset ad beatum Benedictum, et audivisset sa-
 pientiam ex ore ejus, et si vel nunc venire posset,
 et videre domos ejus, filios et fratres ejus, mensas
 et cibos ejus, qualiter omnia sunt ordinata, quam
 bene disposita, quomodo omnibus est cor unum et
 anima una; et nemo dicit aliquid esse suum, sed
 sunt illis omnia communia; quomodo se diligunt
 omnes; quomodo sibi invicem obediunt omnes,
 quantus amor, quanta charitas est inter omnes,
 quanta dilectio: si, inquam, illa regina Saba, tam
 prudens, tam sapiens, tam religiosa, tam Deo de-
 vota, hæc omnia videre potuisset; vere totum prio-
 rem spiritum amisisset, quia sancti Spiritus gratiam
 suscipere meruisset. Venit tamen quotidie ad nos
 regina Saba, imo non venit, quia semper nobiscum
 est; cujus membra non sumus; ipsa est mater no-
 stra, sancta videlicet Ecclesia, quæ per illam reginam
 significata est, ferens et offerens aromata multa
 Salvatori nostro Jesu Christo; cui est cum Patre
 et Spiritu sancto honor et gloria in sæcula sæculo-
 rum. Amen.

SERMO III. DE EISDEM.

Legitur in Genesi (*Gen. xxvi, 15*) quod servi
 Abraham fodiebant puteos, Philistiim vero imple-
 bant eos terra. Multos autem puteos foderunt servi
 Abraham, quos diversis nominibus ipse vocavit.
 Alium si quidem vocavit Calumniam, alium Inimici-
 tias, alium Latitudinem, alium Bersabee, id est
abundantiam, vel satietatem; alius Videntis, et Vi-
 dentis vocatus est. Ista nomina, quæ puteis imposita
 sunt, apertissime ostendunt aliud præter litteram hoc
 in loco esse quærendum. Dicamus ergo quid Abra-
 ham, quid servi, quid Philistiim, quid putei isti
 significant. Abraham, qui *pater multarum gentium*
 interpretatur, Deus omnipotens est, omnium creatu-
 rarum pater et Dominus. Ejus autem servi, de illis dico
 qui puteos fodiunt, apostoli intelliguntur, episcopi,
 et doctores; inter quos beatus Paulus in tali opere
 peritissimus fuit, multamque hujus artis peritiam
 suo nobis ingenio et exercitio dereliquit. Isti putei
 prophetarum libri, et alia illa divitiarum sapientiæ
 et scientiæ Dei profunditas intelligi potest, ad quam
 pauci fodiendo pervenire potuerunt. Philistiim au-
 tem hæretici sunt, Judæi quoque et philosophi, qui
 apostolorum et prophetarum doctrinam non intelli-
 gentes, et exponentes, semper has aquas obstruere

1908) Ex Cod. Casin. Marchesius emendatur. Co-
 uterque vero Vatic. Iræe addit: *Ipse hoc dixit
 de ipso: « Ecce plusquam Jonas hic. » Et ego dico,
 ræciter dico, non de se ipso, sed de servo ejus,
 illo scilicet servo ejus, cujus hodie festivitatem ce-*

*lebramus, beatissimo Benedicto: « Ecce plusquam Jo-
 nas hic, » etc.*

(1909) Idem Cod. Vat. addit.

(1910) Aliquorum Patrum opinio, quod Salomon
 in fine vitæ pœnitentiam egerit

conantur. Unde et merito Philisthæi *cadentes poculo* interpretantur, quia de vinea Sodomorum, et calice Babylonis inebriati per errorem ubique cadentes, firmis gressibus in via veritatis incedere non valent. Putei autem et multi sunt, et unus; quia quamvis multi utriusque Testamenti libri sint, unum tamen dicunt omnes, unam fidem, unam doctrinam nuntiant omnes; similis aqua, similisque scientia invenitur in omnibus Nomina quidem diversa sunt; sed fides, et doctrina una est. Ubi igitur in divina Scriptura aliquid est quod Judæi et hæretici male et perverse intelligentes nobis calumniantur, et ibi nimirum puteus ille est qui Calumnia vocatur. Velut cum de Trinitate loquimur, illico Judæi adversum nos calumniam facientes Scripturam illam nobis obijciunt, qua dicitur: « Audi, Israel: Dominus tuus, Deus unus est (Deut. vi, 5). » Similiter autem et Ariani, cum dicimus Patrem et Filium esse æquales, ipsius Filii auctoritatem nobis subjiciunt, ubi ait: « Pater major me est (Joan. x, 28). » Inde etiam inter nos et illos inimicitiarum puteus ponitur, nobis fodiens, illis implentibus. De illo puteo, qui Latitudo vocatur, dicit Scriptura, Philisthæos contempsisse. Ille est igitur ille puteus Latitudinis, de quo dicitur: « Latum mandatum tuum nimis (Psal. cxviii, 96). » Pauca enim sunt in quibus hæretici, et Judæi nobis contradicunt, si ad campum sanctarum Scripturarum, earumque amplissimam latitudinem respiciamus. Nam et ipsi Salvatori nostro, cum adhuc inter eos conversaretur, de hoc solo Judæi calumniam facere, solebant, quod in Sabbato curaret, et Dei Filium se esse diceret. In illo ergo puteo, qui Latitudo vocatur, tota illa Scriptura intelligitur, in qua et nos et illi idem sentimus, nobisque ad invicem non contradicimus. Ubi **574** vero inter nos et illos contentio est, ibi calumniarum (1911) et inimicitiarum putei sunt. At vero puteus Bersabee, qui *satietas* et *abundantia* interpretatur, totam utriusque Testamenti plenitudinem significat, qua quotidie abundantissime reficimur. Idem autem significat puteus ille, qui *Viventis*, et *Videntis* dicitur. Omnis enim divina Scriptura, omnisque sapientia illius est, qui semper vivit, et omnia videt Unde etiam scriptum est quoniam « Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum eo fuit semper, et est ante ævum (Eccli. i). » Juxta hunc puteum Bersabee habitabat Abraham, quando Abimelech venit ad eum, ut cum eo pactum faceret: Deditque ei septem agnas; quas cum ille de manu ejus suscepisset, ait Abraham: « Hæ erunt in testimonium mihi, quia ego fodi puteum istum (Gen. xxvi). » Sic igitur et vos, si quando hæretici, Judæi, gentiles nobiscum pactum facere volunt, ad puteum accedamus, ad Evangelia veniamus, simulque omnes de uno fonte bibamus, et unam fidem teneamus. Suscipiant septem agnas de manibus nostris, per quas septem

A gratiæ Spiritus sancti significantur, quas quidem nulli alii præter Christianos vel dare, vel accipere possunt. Nullo alio modo inter nos et illos pactum et concordiam fieri licet. Soli illi has agnas suscipiunt qui ex aqua et Spiritu sancto regenerantur. Hæ sunt nobis in testimonium, de quo puteus hæc bibemus, et quam fidem teneamus. Servus Abraham ad puteum invenit Rebeccam (Gen. xxiii), per quam S. Ecclesia significabatur; quæ inter hos puteus habitatura, et nunquam ab eis recessura erat. Cumque jam rediens domui appropinquaret, ecce Isaac ei meditandum in agrum exierat, pergebatque per illam viam quæ ducit ad puteum, cui *Viventis*, et *Videntis* nomen est. Non est sine causa, quod omnes viri, et mulieres ad puteos tendunt, et ad aquas festinant. His enim lavamur, et satiamur, et quod majus est, Creatori omnium associamur. Similiter et Jacob fugiens Esau, et veniens in Mesopotamiam, juxta puteum invenit Rachel (Gen. xxix): ipsa enim pascebat oves; et amoto lapide ab ore putei, qui puteus claudebatur, et adaquavit oves, et occubitus est eam, indicans ei, quod frater ejus esset. Non vacat a mysterio, quod vir sanctus sororem, et uxorem ad puteum invenisse narratur. Nihil enim anima Salvatoris nostri, qui per Jacobo sepelitur, soror, vel uxor esse poterit, nisi prius ad baptismatis aquas, et ad sanctarum Scripturarum puteos accedens, bibat de fontibus Israel. Ipse enim, qui ab ore putei utriusque Testamenti lapidem amovit: ipse est leo de tribu Juda, qui liberum aperuit: ipse est Pastor bonus, « qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. i, 5). » Moyses quoque de Ægypto fugiens (Exod. ii), et veniens in terram Madian, ad puteum utique invenit Sephoram, quam postea duxit uxorem. Erant autem septem filix sacerdoti Madian, et ipsæ patris sui oves pascebant, quæ cum vellet abire quare greges, supervenerunt pastores, et ejecerunt eas. Tunc igitur Moyses defendit puellas, pasceri ejecit, et potum ovibus dedit. Significabat Salutarium nostrum, qui S. Ecclesiam ducturus erat in sponsam, quam illa Sephora significat: si quidem Sephora *pulchra* interpretatur. De Ecclesia vero scriptum est, quod non habet maculam, neque rugam (Ephes. v). De qua et in Canticis cantorum dicitur: « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te (Cant. vii). » Et ipse quidem a multis pastoribus eam defendit, per quos hæretici signati cantur: de quibus ipse quoque Dominus ait: « Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, ubi pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum (Gen. i, 8). » Narrat historia (Num. xxi), quod venit populus in torrentem Arnon, cumque ad bibendas aquas non habuisset, præcepit Moyses, ut sibi de cæcis populi cum suis baculis puteum foderent. Cum illi fecissent, exivit aqua in abundantia. Cæci cum illi fecissent, exivit aqua in abundantia. Cæci canticum simul omnes cantabant, dicentes: « De-

endat puteus. Concinebant: Puteus quem fodere A dunt principes, et paraverunt duces multitudinis n datore legis, et in baculis suis (*Nam. xxi, 18, 9*). » In his populi ducibus apostoli, episcopi, omnesque Ecclesiae praelati figurantur. Illi enim sunt ui baculos ferunt (1912), quamvis quidam illum non intelligentes cur baculum ferant, neque uteos fodere volunt, et fodere volentibus aliquando impedimentum faciunt. Ecce Moyses praecipit, imo hominus, qui per Moysen significatur, ut principes, t qui baculos ferunt, puteos fodiant, Scripturas periant; et baculos episcopi abscondunt, et pecuniam sibi creditam terrae infodiunt (1913), et siti opulum perire permittunt. Quales fossores olim fuerunt, quales et quantos puteos foderunt, quas e profundo aquas eduxerunt! Aquas utique vivas, B t salientes in vitam aeternam. Talis fuit beatus Gregorius, talis Hieronymus et Augustinus, et talis Anrosius et Hilarius. Tales et multi alii, qui tiosi esse noluerunt. Sed quid dicam de beato Benedicto, qui tam egregium nobis puteum 175 fecit, cujus aqua saluberrima atque dulcissima omnibus sitientibus, et bibere volentibus, et efactioni proficit et saluti. Nullus post apostolos t evangelistas puteus factus est, qui tot homines t iasset, et a mortis periculo cunctisque passionibus liberasset. Quicumque fratres, quocumque labore t iugati sumus, festinemus ad puteos: ibi Jesum iv eniemus, et ipsum fatigatum super puteum serentem, et cum muliere Samaritana colloquentem. loc enim dicit evangelista, quod « Jesus fatigatus x itinere sedebat super puteum. Et ecce mulier exit de Samaria haurire aquas (*Joan. iv, 6*). » Iagna mysteria tunc temporis revelata sunt, quando salvator noster super illum puteum mulieri illi se manifestare dignatus est. Hoc tantum nos modo dicere sufficiat, quod si Jesus fatigatus ad puteum enit, quanto magis nos de omnibus fatigationibus t laboribus nostris apud sanctarum Scripturarum uteos omnem consolationem quaerere debemus! Et cut Apostolus ait: « Per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus (*Rom. xv, 4*). » i enim semper invenitur Jesus: ibi ejus consolatio esto est: ibi omnes fatigati recreantur, consolantur et laetificantur. Ecce de puteis satis diximus. » cisternis nihil locuti sumus. Habent enim et sae bonam aquam, utpote de sursum venientem a nubibus descendente. « Omne enim datum timum, et omne donum perfectum de sursum est, scendens a Patre luminum (*Jacob. i, 17*). » De sternis autem Salomon loquitur, dicens: « Bibe juam de cisterna tua, et fluenta putei tui; derinantur fontes tui foras, in plateis aquas divide. Haxo eas solus, nec sint alieni participes tui (*Prov. 16*). » Cisterna mea Evangelium est; de hoc me mper bibere delectat. Quod quia in quibusdam

(1912) Cod. Vat. et edit. Ascens.: Manifestissime bis exposuit Moyses, quod per servos Abraham puteos fodientes intelligere debeamus. Principes nam-

A difficile est, non immerito etiam puteus vocatur. Cujus aquas et doctrinam quia non celare, sed cum omnibus Christianis communes habere debemus, ideo bene dicitur: « Deriventur fontes tui foras, et in plateis divide (*Ibid.*). » Sed quia scriptum est: « Nolite sanctum dare canibus, vel mittere margaritas ante porcos (*Matth. vn, 6*), » digne additum est: « Habeto eas solus, ne sint alieni participes tui. » Alieni namque sunt, quicumque nostrae fidei non sunt. Cum talibus autem haec aqua participanda non est, quae de illo fonte nobilissimo manat; de quo scriptum est: « Quoniam apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen (*Psal. xxxiii, 10*). » Quod ipse nobis praestare dignetur, qui vivit, et regnat, etc.

SERMO IV. DE EISDEM

« Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris (*Luc. xii, 35*). » Non possunt alii esse lucernae ardentes, nisi illi qui lumbos praecinctos habent. Lucernae quidem esse possunt, ardentes esse non possunt. Nisi enim ignis inferior extinguatur, superior lucere non potest. Inferior ignis luxuria est; superior, quis alius nisi gratia Spiritus sancti? Lucernae autem ipsi sunt, qui nisi continentiam et castitatem habuerint, non lumen et claritatem, sed tenebras ministrant et caecitatem. « Caecus enim si caecum duxerit, ambo in foveam cadunt (*Matth. xv, 14*) » Domini sententia est. De talibus lucernis dicit Propheta: « Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo (*Psal. C xxxi, 17*). » Unde et in Evangelio dicitur: « Erat autem Joannes lucerna ardens, et lucens (*Joan. v, 35*). » De talibus et Dominus ait: « Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt (*Luc. xi, 35*). » Qui ergo lucerna esse vult, lumbos praecingat, continentiam et castitatem custodiat. Sic enim praecinctos esse oportet, qui Salomonis custodiunt lectum. Lectus Salomonis est Ecclesia, illius videlicet Salomonis qui ait « Ecce plusquam Salomon hic (*Matth. xii, 42*). » Unde et in Canticis canticorum dicitur: « En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel: omnes tenentes gladios, ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos (*Cant. iii, 7*). » Illi bene praecincti sunt qui super femur suum, suum gladium habent, illum videlicet gladium, quo castissima Judith Holofernem interfecit (*Judith xiii*). Apostolus non solum episcopos et sacerdotes, verum etiam omnes Christianos, sanctos, castos et continentis esse jubet. Ait enim: « Qui habent uxores tanquam non habentes sint, et qui solutus est ab uxore non ducat uxorem (*I Cor. vii, 27*). »

SERMO V. DE EISDEM.

« Homo quidam peregre proficiscens vocavit ser- que apostoli et isti sunt, omnesque Ecclesiae praelati. Isti enim sunt, qui baculos ferunt, etc. (1913) Cod. Vat., Suffodiunt.

vos suos, et tradidit illis bona sua. Et unum dedit quinque talenta, alii vero duo, alii autem unum, unicuique secundum propriam virtutem, et **576** profectus est statim (*Matth. xv, 14, 15*). » Homo iste Salvator noster est, qui verus Deus et verus homo, non secundum divinitatem, quæ ubique est, sed secundum humanitatem profectus peregre, carnem nostram ad cœlestia vexit, et ad Patris dextram collocavit. Felix peregrinatio, ubi peregrini, mox cives facti, tantis divitiis ditantur, ut præteritorum omnium obliviscantur. Quinque autem talenta, et duo, et unum idem significant, et quantum duo, tantum et unum. Sunt autem qui per quinque talenta, quinque corporis sensus intelligere volunt: visum videlicet, auditum, gustum, odoratum et tactum. Qui ideo quidem corporis sensus dicuntur, quoniam eorum instrumenta in corpore sunt, et ipsius corporis membra sunt; sensus autem ipsi non corporis, sed animæ sunt. Tolle animam, et vacua remanent instrumenta; quia neque oculi vident, neque [*f. add. aures*] audiunt, neque ipsius visus et auditus instrumenta sunt: similiter autem et in aliis. Unde manifestum est, instrumenta quidem ad corpus, sensus autem ipsos specialiter ad animam pertinere. Quinque autem sensus in anima sola intelligentia consistunt. Nulla alia instrumenta ibi sunt quibus sensus variantur. Ipsa sola pro oculis, pro auribus, pro naribus, pro ore, et pro manibus habetur. Anima autem solo intellectu videt, audit, olfact, gustat et tangit. Neque diversis sensibus diversa instrumenta, quoniam solus intellectus in omnibus sufficit. Unum igitur talentum intellectus est, in quo solo, et quinque talenta, et duo continentur, quoniam et quinque sensus, et memoria, et voluntas in solo intellectu consistunt. Qui igitur habet unum talentum, id est intellectum, ipse habet et duo talenta, id est memoriam et intellectum. Ipse habet et quinque talenta: visum scilicet, auditum, gustum, odoratum et tactum. Qui enim unum illum habet, omnes habet, et qui non omnes habet, illum unum habere non potest. Ut enim de majoribus tacemus, unum verbum duarum syllabarum non possumus nos sine memoria intelligere. Ut, verbi gratia, cum dicitur homo, nisi primam syllabam memoriæ commendemus, ut sequenti syllaba eam conjungere valeamus, nunquam procul dubio totum nomen intelligemus, cujus partes in memoria non habemus. Manifestum est ergo quod sine memoria intellectus haberi non potest. Qui igitur unum talentum habet, et duo quidem necessario habet; duo vero, memoria et intellectus, sine quinque sensibus esse non possunt. Quod enim inseparabile est, neque intellectum, neque memoriam habere potest. Habet igitur et quinque, qui duo habet. Idem igitur significatur unum talentum, quod per quinque, et per duo significatur. Cui ergo datur intellectus, illi datur memoria simul et intellectus; illi præterea dantur et quinque sensus spirituales. Unde alius evangelista non quinque, vel duo talenta, sed unum tan-

tum talentum posuit; quod non talentum, sed manas vocavit. Ait enim: « Homo quidam proficiscens in cavit servos suos, et dedit illis decem manas (*Luce. xix, 13*). » Decem erant talenta, decem erant et servi. Non decem singulis, sed singulis singula dedit. Hoc autem ex eo intelligitur quod reverentia Domino dicunt: « Domine, manas una decem manas acquisivit; et: Manas tua fecit quinque manas (*Luc. xvi, 18*). » In eo enim, quod unam singulariter pronuntiant, non decem, sed unam se accepisse ostendunt. Et bene decem talenta, et decem servi esse dicuntur, quia omnes numeri in hoc numero continentur: de quo jam sæpe locuti sumus. Quod autem ait, quod homo iste peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua: si de quinque sensibus intelligatur, inconveniens esse fortasse videtur. Quomodo enim tunc Salvator noster suis discipulis hos sensus dedit, quos jam in ipsa nativitate acceperant, et quos non solum Christi, sed quoque diaboli habent? Hoc igitur non de corpore sed de animæ sensibus intelligatur, per quos, ut jam diximus, spiritualis intelligentia significatur. Et hanc quidem dedit Dominus servis suis, peregre proficiscens, quam nullus hominum habere potest, nisi ab ipso et per ipsum. Hanc autem intelligentiam non habet Judæus; hæc proprie Christianorum est. Unde Apostolus ait: « Littera occidit, spiritus autem vivificat (*II Cor. vi*). » Hanc autem intelligentiam illi habent, qui non terrena, sed cœlestia quaerunt, et in omnibus quæ agunt, semper Deo placere desiderant. Ecce pecunia data est, videtur unusquisque quomodo operetur in ea. Cito, et parvum modicum venturus est Dominus rationem petere cum servis suis. « Sed quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenit sic facientem (*Matth. xxiv, 46*). » Beatus quem pecuniam suam, cibum suum, annonam spirituales, et epulas divini eloquii fideliter ministrantes inveniet. Ipse enim audire merebitur: « Exspectate bone et fidelis, quia super pauca fructus fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui (*Matth. xxv, 23*). » Et tunc quidem super decem civitates, alii super quinque civitates constituentur. In quo nimirum ipsa sanctiorum gloria, quamvis magna satis omnibus sit, tamen major, et aliis minor esse monstratur. « Differt enim, ait Apostolus, stella a stella in claritate; sic et resurrectio mortuorum. Alia est enim claritas solis, alia claritas lune, et alia claritas stellarum (*I Cor. xv, 41*). » Sed quavis claritas in gloria diversa sit, beatitudo tantum **577** non diversa, sed omnino eadem erit, quoniam unuscujusque gloria omnium communiter gaudium et lætitia erit; qualis enim nunc concordia est inter omnia membra corporis nostri, talis erit inter omnia membra illius supernæ civitatis. Videamus quid illi quoque Dominus dicturus sit, qui talentum

suam abscondit, et pecuniam Domini sui terræ suffodit. Accedens, inquit Evangelista, et ille qui unum talentum acceperat, ait: « Domine, unum talentum tradidisti mihi, quod in sudario repositum custodivi. Ecce habes quod tuum est. Timui te, quia homo austerus es; metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti (Luc. xix, 14). » Cogitavi ergo mecum, ac si diceret, in corde meo abscondere eloquia tua, ne si in vanum pecuniam tuam expendere, et verba tua non obedientibus nuntiarem, mihi quidem labor solummodo esset; illis vero major inde poena fuisset, quod jam ulterius excusationem habere non possent; utpote illi, qui et scirent, et intelligerent voluntatem Domini sui. Cum enim etiam illos iudicaturus et damnaturus sis, super quos non seminasti, et super quos verbi tui semina non sparsisti; quid illis te facturum esse autamas, qui verba quotidie audierunt, illis tamen audire noluerunt? Talis tamen excusatio quamvana et inutilis sit, Ipsius Domini responsione monstratur. « Serve male et piger, sciebas quod ego homo austerus sum, metens ubi non seminavi, et colligens ubi non sparsi; quare ego non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens utique cum usuris exegissem illam? » (Ibid., 22). Si me, inquit, talē esse sciebas, quomodo me offendere non timebas? Non timor hoc, sed pigritia fecit. « Piger enim propter frigus arare noluit; melleabit igitur æstate, et non dabitur ei (Prov. xx, 1). » Sive ergo obediant, sive non obediant subiecti tui, tamen tacendum non est. Unde ad Ezechiellem Dominus ait: « Fili hominis, speculatoreŕm vobis te domui Israel. Nisi annuntiaveris iniquam niquitatem suam, animam ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiaveris, et ipse te audire nonnerit, ipse in iniquitate sua morietur; tu autem animam tuam liberasti (Ezech. iii, 17). » Nemo igitur pecuniam sibi creditam, nemo talentum sibi commissum abscondere velit. « Qui abscondit frumentum, maledicetur in populis (Prov. xi, 26). » Sermo lucernam sub modio ponat. Mensa quoque propositionis non intra velum recondita, sed extra posita est. Dicitur de sacerdote, quando ingreditur et egreditur de sanctuario, nisi tintinnabula audita verint, morte morietur (Exod. xxviii). Tintinnabula sacerdotum linguæ, voces et sermones sunt. Isti sunt quibus dicitur: « Qui reminiscimini Dominum, et taceatis et detis silentium ei (Isa. lxii, 6). » Homines de talentis istis aliquid habemus; nemo se excusare potest, nisi forte qui sensum et intelligentiam non habet. Quæ qui non habet pecora inferior est; si quidem et pecora habent sensum, et intellectum. Quod est sensus in corpore, hoc intellectus in anima est. Nemo sine his bonum aliquid et malum agere potest. Neque ad justitiam, vel ad peccatum eis imputatur, qui sine his aliquid ope-

rantur. Modo talentum suum quilibet abscondere potest; sed venturus est Dominus, qui id quod dedit non ignorat; ab unoquoque requiretur. Quidquid facere potuit, et facere noluit. A malis servis et pigris auferetur tunc talentum, et retributio talenti, et dabitur ei qui habet decem talenta. Qui vero fidelis fuerit, et in talento sibi (1914) traditio bene laboraverit, gaudens et exsultans a Domino audiet: « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui, » etc. Qui vivit et regnat, » etc.

SERMO VI. — DE EIEDEM.

« Vigilate, quia nescitis quâ hora Dominus vester venturus est. Illud autem scitote quia si sciret paterfamilias quâ hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam (Matth. xxv, 13). »

« Deus manifestus (1915) veniet, Deus noster, et non silebit (Psal. xxxix, 1). » Hoc autem erit in iudicio. Sed et nunc quotidie venit Dominus, quotidie servos suos vocat, et eos, quos reperit vigilantes, et in bonis operibus perseverantes, secum ad cœlestia ducit, et sicut sequentia manifestant (1916): « Super omnia bona sua constituet eum (Matth. xxi, 48). » Si ad ultimum adventum respiciamus, et bonos, et malos omnes vigilantes inveniet. Non erit tunc tempus dormiendi, sive boni, sive mali aliquid agendi; sed solummodo timendi, et iudicium expectandi. « Ergo dum tempus habemus, ut ait Apostolus, operemur bonum ad omnes (Galat. vi, 10). » Hoc est enim vigilare, in bonis operibus perseverare. Illa anima dormit, imo quasi mortua jacet, quæ negligens et desidiosa est, et nihil boni operatur. Vigilant homines, ut custodiant domos suas. Et tunc divitiæ majores, et latrones ferociores sunt hic quam ibi. Illæ divitiæ temporales sunt, istæ æternæ. Illi latrones visibiles sunt, isti videri non possunt. « Inimicus enim noster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret (I Petr. v, 8). » Sed vigilare quilibet potest, si quidem et latrones vigilant. Unde quidam ait:

Ut jugulent homines surrunt de nocte latrones.

(HORAT., Epist.)

« Ut te ipsum serves non expergisceris? Sed istæ vigiliæ sunt malæ. Ille autem bene vigilabat, qui ait: « Media nocte surgebam ad confitendum tibi (Psal. cxviii, 62). » Iste non solum vigilabat; sed et vigilando Deum laudabat. Illæ vigiliæ bonæ sunt, quæ otiosæ non sunt, et in Dei laudibus fiunt. De quibus et alibi ait: « Si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, et requiem temporibus meis; donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (Psal. cxxxv, 4). » Iste ergo ideo vigilabat, ut in sui corporis habitaculo dignam Deo domum ædificaret, non ut verbis otiosis, et vanitatibus

(1914) Cod. Vat., *Credito.*

(1915) Edit. Ascens., *manifeste.*

(1916) Cod. Vat. et cit. editio: *Super omnia bona*

sua illos constituit. Beatus, inquit, ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem. Amen, dico vobis, super omnia bona sua constituet eum, etc.

vacaret. Tales vigilias et Apostolus quaerit, ubi ait : **A** esse non potuerunt; quoniam dormiente, vel ha
 « Hora est jam nos de somno surgere, nunc enim
 propior est nostra salus quam cum credidimus. Nox
 praecessit, dies autem appropinquavit. Aljiciamus
 ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis,
 sicut in die honeste ambulemus (*Rom. xiii, seq.*). »
 Et revera ille bene vigilat, qui diaboli et tenebra-
 rum operationes fugit, et lucis veritatisque armis
 indutus, honeste et composite Deo servit. Unde et
 alibi dicit : « Vigilate, justii, et nolite peccare. »
 Melius est enim non vigilare, quam vigilare et pec-
 care. « Vigilate et orate, et state in fide, viriliter
 agite, confortamini in Domino, et omnia in charitate
 fiant (*I Cor. xvi, 13*). » Ille bene vigilat qui haec
 omnia operatur, qui ita vigilat, non est otiosus. De
 ipso enim Salvatore dicit Scriptura, quod perno-
 ctabat in oratione in monte Oliveti, id est monte
 pacis et charitatis, in monte misericordiae et pietatis.
 Illi qui in hoc monte vigilant et orant, in
 judicio audituri sunt : « Venite, benedicti Patris
 mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
 origine mundi (*Matth. xv, 34*). » Quare? quia bene
 vigilastis et orastis, quia simul mecum in monte
 misericordiae habitastis. « Esurivi enim, et dedistis
 mihi manducare sivi; et dedistis mihi bibere;
 hospes eram, et collegistis me (*Ibid. v, 25*). » Tales
 vigilae bonae sunt, tales otiosae non sunt, tales Do-
 mino placent, et tales nos facere jubet. Tales vigi-
 lias faciebat Judith, quae Holophernem dormientem
 interfecit, relinquens nobis exemplum, quatenus et
 nos si fornicationis spiritum perdere volumus, je-
 juniis et orationibus operam demus. His armis
 vicit illa, his superatus est ille. Dicitur de muliere
 forti, per quam Ecclesia intelligitur, quod « non
 extinguetur in nocte lucerna ejus (*Prov. xxxi, 18*). »
 Dicitur etiam, quod « de nocte surrexit, et dedit
 praedam domesticis suis, et cibaria ancillis suis; »
 in quo nimirum ejus vigilae apertissime commen-
 dantur. Salvator noster, quando natus, non dor-
 mientibus, sed vigilantibus apparuit. Dicit enim
 Evangelista, quod « pastores erant in regione eadem,
 custodientes vigilias noctis super greges suos (*Luc.*
ii, 8). » His autem apparuit angelus Domini, et ait
 illis : « Ecce annuntio vobis gaudium magnum,
 quod erit omni populo; quia natus est vobis hodie
 Salvator mundi, qui est Christus Dominus in civi-
 tate David (*Ibid., 10*). » Audiant ergo pastores Ec-
 clesiae, audiant hoc episcopi et sacerdotes; vigilant
 super greges suos: vigilant semper, et solliciti sint
 super populum sibi commissum. Audiant Apostolum
 dicentem : « Praeter ista quae extrinsecus sunt,
 instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ec-
 clesiarum (*II Cor. xi, 28*). » Ipse Salvator noster
 ad discipulos veniens, eosque dormientes inveni-
 ens, vigilare eos praecipiens, ait : « Vigilate et orate,
 ne intretis in tentationem (*Matth. xxvi, 81*). » Mutum
 ergo contra omnes diabolicas tentationes possunt
 vigilae et orationes. Si Domino in navicula dor-
 miente discipuli timuerunt, et donec vigilaret securi

esse non potuerunt; quoniam dormiente, vel ha
 vigilante pastore esse poterunt oves securae? Noe dor-
 miens verenda discooperuit, quod Cham ejus filius
 vidit et irrisit. Vigilent igitur praelati, ne forte
 subjectorum risus et opprobria fiant. Lot quoque
 dormiens filias corrupit, qui si vigilasset, sui ipsius
 memoriam habuisset, et nunquam tantum scelus
 fecisset. Et tu igitur homo quicumque securus eris
 mihi, et utramque filiam, animam videlicet, et cor-
 nem violas et perdis, dum eas per illicita vagari
 et fornicari permittis. De divitiis scriptum est;
 « Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt
 omnes viri divitiarum in manibus suis (*Psal. lxxv,*
6). » Quoties ergo divites dormiunt, quoties ipsi
 sapientes, qui caelestibus thesauris divites sunt,
 otio et negligentiae se tradunt; toties veras et spi-
 rituales divitias amittunt. Duae meretrices contra
 Salomonem contendeabant inter se, quarum altera
 filium interfecerat; dormiens quippe oppressa
 cum; altera autem tam negligens et somnolenta
 fuit, ut de sinu ejus ipsa nesciente filius ejus sub-
 trahi potuerit. Ambae malae, ambae meretrices erant
 istae, quae tam negligentes et tam somnolentae fue-
 rant. Altera tamen peior, quae postquam filium
 interfecerat, alterius quoque filium occidere con-
 sultabat. In Evangelio etiam scriptum est, quod « homo
 quidam seminavit bonum semen in agro suo, et
 dum dormirent homines, venit inimicus homo, et se-
 per seminavit zizania in medio tritici, et abiit (*Matth.*
xiii, 24). » Gaudeant igitur vigilantes et providi, et
579 quorum messes inimicus intrare non valet,
 quorum bona opera suae falsitatis semine violare non
 potest. Timeant autem dormientes et negligentes,
 ne bonum semen verbi Dei, quod in suis pectoribus
 seminatum est, ab hoc inimico diripiat. Et sic et
 alibi in Evangelio legitur : « Venit diabolus, ut laqueum
 verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant
 (*Luc. viii, 12*). » « Beati enim qui audiunt verbum
 Dei, et custodiunt illud (*ibid., xi, 28*). » Quod quod
 nobis praestare dignetur, qui vivit, etc.

SERMO VII. DE EISDEM.

Dominus et Salvator noster in Evangelio loquitur,
 dicens : « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum
 videbunt (*Matth. v, 8*). » Unde Psalmista ait : « Cor
 mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum
 innova in visceribus meis (*Psal. l, 12*). » Illud cor
 mundum non est, quod odio et iniquitate et male
 cogitationibus plenum est. De quo ipse Dominus
 ait : « Ex corde exeunt cogitationes male, fornicationes,
 furta, homicidia, adulteria, falsa testimo-
 nia, et similia, quae coinquinant hominem (*Matth.*
xv, 29). » Talia ergo corda munda non sunt. Et
 abundantia enim cordis os loquitur (*Luc. vi, 45*).
 quod ex corde abundat, manifestatur. Illud cor
 mundum est, in quo non vana et falsa, sed sermones
 et eloquia Dei reposita sunt. Quales videlicet habe-
 bat ille qui dicebat : « In corde meo abscondi sunt
 quia tua, ut non peccem tibi (*Psal. cxviii, 71*). »
 Unde et Salomon ait : « Omni custodia serva cor

Publicanus percussit pectus suum dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori (*Luc. xviii, 13*), qui cordis consilio se peccasse, et Deum offendisse intelligebat. Hinc est, quod sacerdotes de omni oblatione pectusculum, et armum dextrum suscipiunt (*Levit. vii*), ut bene cordati, et pectorosi, cunctis ad se venientibus de bono thesauro cordis sui bona et utilia consilia reddere valeant. Multa corda illis necessaria sunt, qui aliorum hominum corda suis consiliis replere, et omnibus se interrogantibus de multis quæstionibus respondere debent. Hic est utique thesaurus noster; hic repositæ sunt divitiæ nostræ, ideoque omni custodia et diligentia servemus, et custodiamus corda nostra. Inter alia ornamenta sacerdotalia, rationale iudicii, iubente Deo, factum est, quo pectus, et cor pontificis ornaretur et muniretur, et quasi signo superposito thesaurus internus repositus ostenderetur (1917). Erat autem rationale iudicii quadrangulum, et duplex ad mensuram palmi, factum ex auro, et hyacintho, purpura, coccoque his tincto, et bysso retorta, opere polymito. Habebat autem lapides duodecim in quatuor ordinibus positos, in quibus sculpta erant nomina duodecim filiorum Israel. ipsum nomen ejus magnum aliquid in hoc ornamento significari ostendit, in eo videlicet, quod non solum rationale, sed rationale iudicii vocatur. Considerare namque debet ille cujus pectus tali ornamento ornatum est, ut iudicia, quæ inde exeunt rationabilia fiant, et nunquam a justitia et ratione recedant. Respicit semper episcopus ad rationale, legat in libro pectoris sui, videat quomodo vocetur; magna sapientia est, multum proficiens cognoscere nomen ejus. Hic solus liber sufficere posset, si tamen esset, qui intelligeret, quod per ipsum, et in ipso significatur. Videbant Judæi rationale hoc, sed non intelligebant, quod per ipsum significaretur. Illi hoc intelligunt, quibus Dominus ait: « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis (*Luc. viii, 10*). » Quidquid in utroque Testamento continetur, totum hoc in ornamento figuratur. Unde et bene super pectus, et cor pontificis ponitur, ut in illo divini voluminis secretario totius veritatis, et scientiæ plenitudo esse intelligatur. Huc omnes accedant, hic omnes sapientiam quærant ad pontificis pectus, et ad ornamentum superpositum; et non tantum ejus pulchritudinem videre sufficiat: interroget per singula, quid illi colores, quid aurum, quid lapides, et cætera quæque significant. Nam neque ipsa mensura significatione caret. Ad mensuram palmi factum est, illius videlicet, de quo scriptum est: « Quis mensus est pugillo aquas, et cælos palmo ponderavit? » (*Isa. xl, 12*.) Cæli ergo, et rationale unius mensuræ sunt: « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmamentum (*Psal. xlviii, 1*). » Hanc scilicet

gloriam, quæ in rationale continetur. Si quadrangulum rationale non esset, libri speciem, et formam non haberet. In ejus quatuor angulis quatuor Evangelia posita sunt. Habes ergo Novum Testamentum, habes et Vetus, quæ tibi ostendunt illa duodecim nomina filiorum **580** Israel, ex quibus Synagoga tota processit. Duplum est rationale, ut et tu in utroque Testamento duplicem intelligentiam quæras. Non enim ad litteram solum intelligere sufficit; nisi et spiritualis addatur intellectus. Vides ibi aurum; ad puritatem et pulchritudinem, ad totius animæ, corporisque decorem, et claritatem te invitat. Exemplum tibi dat, quam purus, et ab omni corruptione mundus esse debeas. Si qua adhuc corruptio est in te, tolle illam, donec ad auri puritatem et pulchritudinem totus redigaris. Quatuor autem colores, quos ibi vides, quatuor sunt virtutes principales; prudentia, justitia, fortitudo, et temperantia. His quatuor virtutibus regitur mundus quæ ita inter se conjunctæ sunt, ut una sine reliquis esse non valeat. Ubi enim sapientia est, ibi justitia, fortitudinem et temperantiam esse oportet. Similiter autem ubi justitia est, ibi sapientia est, fortitudo et temperantia. Sic est in aliis. Et hyacinthus quidem, quia est aerei coloris, ad sapientiam te provocat, quæ de sursum est; quia « omnis sapientia a Domino Deo est (*Ecclesi. i*); de qua Salomon ait: « Mitte eam de sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, et mecum laboret (*Sap. ix, 10*). » Ipsa enim cæteris virtutibus altior est, et ejus fulgore cæteræ illustrantur. Purpura vero justitia est, quoniam et purpura, et justitia ad reges pertinet, qui et legum conditores sunt, et purpura specialiter induuntur. Quibus etiam dicitur: « Diligite justitiam qui iudicatis terram (*Sap. i*). » (1918) Coccus autem qui rubri et sanguinei coloris est ad fortitudinem nos invitat, qua sancti martyres armati occidi quidem potuerunt, vinci non potuerunt. Est autem coccum bis tinctum, quia duplex est martyrii genus, quoniam non solum illi martyres sunt, quos tyranni interficiunt; verum et illi, qui carnem suam cum vitis, et concupiscentiis crucifixerunt. At vero per lini candorem temperantia figuratur, quæ semper læta et asperum nihil ostendens, omnia ad concordiam, et pacem trahere conatur. Valde utile est, hos colores semper inspicere, et quid significant intelligere. Quid vero lapides significant, ipsa, quæ in eis scripta sunt nomina ostendunt. Duodecim igitur lapides duodecim patriarcharum, per quos duodecim apostoli significantur. Hos autem videre, hos semper in memoriam habere, horum fidem, et conversationem tenere, quam utile sit, quam necessarium, quid attinet dicere? Non solum autem duodecim patriarcharum, et duodecim apostoli in illis lapidibus significati sunt; verum etiam et tota utriusque Testamenti sanctorum omnium multitudo,

(1917) Eamdem expositionem præstat commentarius S. Brunonis in cap. xxviii Exod.

(1918) Edit. cit. habet: *Coccum rubri et sanguinei coloris, etc.*

quæ ab istis viginti quatuor senioribus originem ducit. Inter hos omnes, et martyres omnes et confessores computantur. Ibi Stephanus et Laurentius, Ibi Martinus et Benedictus, inclusi auro, multo splendore, multoque candore fulgentes, magnam nostris mentibus lucem infundunt. Ad hos semper intendamus, ad hos mentis oculos dirigamus, simulque cum Psalmista dicamus : « Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui (*Psal. lxxvi, 6*). » Beati qui hos lapides semper in pectore ferunt. Beati, qui horum memoriam in corde semper, et in pectore gerunt. Utinam beati Benedicti nomen, et memoriam semper in corde habeamus; quatenus dum ejus memores sumus, ejus vitam, et sanctam conversationem imitari semper, et tenere possimus. Quod autem in quatuor ordinibus terni lapides per singulos ordines dispositi erant, quid aliud significat, nisi quod quatuor Evangeliorum libri Trinitatis mysterium laudare non cessant, sed simul concorditer una voce, sine intermissione die nocte clamant et dicunt : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, plena est omnis terra gloria ejus (*Isa. lxi*). » Qui vivit, et regnat, etc.

CAPUT III.

SERMO I. DE QUOVIS SANCTO

« Simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas; inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit universa, quæ habuit, et emit eam (*Math. iii, 45*). »

In exemplo et similitudine unius negotiatoris docet nos Dominus, et Salvator noster quales Ecclesiæ negotiatores fieri debeant. Dicit enim unum negotiatorem fuisse, qui in emendis margaritis operam dabat, cumque una pretiosa margarita multum ei laudata fuisset, et provinciam ubi eam quæreret, et hominem a quo eam emere didicisset; abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam. Talis margarita non invenitur ubique; proprium enim locum habet, in quo sine labore non reperitur. Via quoque longa et difficilis est, qua ad eam pervenitur. Multi latrones, multa pericula, loca deserta, bestiarum diversi generis sunt in itinere, **581** et ipsa via angustissima est, quæ negotiatores ad eam perducit. Sed beatus ille, qui ad eam pervenire et eam habere potest. Non est magna quæstio de magno, vel parvo pretio, quo comparatur; divites namque et pauperes emere eam possunt; et multoties pauperes melius quam divites eam acquirunt. Magis affectu, et animo, quam pretio adipiscitur. Tantum valet, quantum habes. Ille digne eam emere, et possidere meretur, qui venditis omnibus eam emit. Ne timeas omnia dare; ipsa tibi sola sufficiet; nihil tibi deerit, si eam habueris. Omnia in illa possidebis, quæcumque tibi in desiderio fuerint, hypocritas fugit, avaros respuit. Qui vel fide eam quærent, vel plus quam ipsam; qui aliud cum ea diligunt, eam habere non possunt. Sponte se offert ex amore quærentibus eam, et qui multum eam

A diligit, nunquam in itinere ad eam veniendo errare potest. Et quod valde laudabile in ea est, ipsa a periculo eos defendit, qui eam amore et desiderio emere veniunt. Neque magnopere curat si corpore occidantur; quia facile ipsi est eos a mortali suscitare. Hostes visibiles parvi pendit, qui in solo corpore potestatem habent. At vero invisibiles hostes magnum impedimentum faciunt negotiatoribus quærentibus eam. Insidiantes enim in itinere diversi generis bestias post eam mittunt. Alios avaritia, alios luxuria, alios superbia, alios invidia, alios vana gloria, alios ingluvies, atque alios inobediens retardant. Sunt et multæ aliæ bestiæ, quas maligni spiritus negotiatoribus opponunt, ne ad hanc desiderabilem margaritam pervenire valeant. Hic est **B** ille calculus, quem Dominus se dare promittit. Hoc enim in Apocalypsi Joannes apostolus ait : « Vincenti dabo calculum candidum, et in calculo nomen novum scriptum est, quod nemo scit, nisi qui accipit (*Apoc. ii, 27*). » Datur ergo vincentibus hæc margarita, et nisi vincentibus non datur; ibi victoria, ubi pugna : « Nemo enim coronatur nisi qui legitime certaverit (*II Tim. ii, 5*). » Sic pagavit hæc virgo, cujus hodie festivitas colitur, et ideo calculum candidum accipere meruit. Hæc igitur margarita, vita æterna, beatitudo, summum bonum intelligi potest, quod utique quale sit, nemo scit, nisi qui accipit. Unde Apostolus ait : « Quoniam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (*I Cor. ii, 9*). » Nemo id scire potest, quod in cor hominis non ascendit. Tales sunt negotiatores Ecclesiæ Dei, qualis iste negotiator est; quem Dominus ad exemplum proposuit, qui inventa una pretiosa margarita vendidit omnia bona sua, et comparavit eam. Sic Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes, quos de piscatione vocavit; mox relictis rebus secuti sunt eum. Sic et cæteri apostoli, sic martyres, et confessores, sic et monachorum ordo, qui non solum sua relinquunt, verum etiam seipsos hujus margaritæ desiderio servituti subjiciunt. Hic est ille thesaurus in agro absconditus, quem qui invenit homo, abscondit, et venditis omnibus eam emit. De quo et Salvator noster cuidam se interroganti respondit : « Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo (*Math. xix, 12*). » Quid est enim habebis thesaurum in cœlo, nisi habebis margaritam illam pretiosam, habebis vitam æternam, beatitudinem, summum bonum, calculum candidum, et in eo nomen scriptum est, quod nemo scit, nisi qui accipit? His verbis apertissime docemur, quod Salvator noster ipse est, qui et margaritam, et locum ejus, et pretium ejus, et vitam per quam ad eam veniretur negotiatoribus ostendit. Nam et ipse negotiator est, et tales margaritas vendere solet. Unde et in Apocalypsi Laodicæ episcopus dicit : « Suadeo tibi emere a me aurum ignitum, probatum ut locuples fias (*Apoc. iii, 28*). » Sed isæ

bonus negotiator omni pietate, et misericordia A plenus, contra aliorum consuetudinem vilius vendit, et charius emit. Vili pretio vendit sua, magno aliena. Unde, et nobis, qui ejus sanguine empti sumus, Apostolos loquitur dicens: « Empti enim estis pretio magno, glorificate et portate Deum in corpore vestro (1 Cor. vi, 20). » Si enim in hac commutatione, quæ inter ejus sanguinem et nostram redemptionem facta est, considerare velis, quid datum, et quid acceptum sit, facile intelliges maxima pro minimis eum dedisse. Venit igitur iste nobilissimus negotiator, afferens secum maximas merces, quibus mundus perditus redimeretur. Sed quid emit? Res vilissimas, oves debiles et infirmas. Non quod ei necessariæ essent, sed ut eas sanaret, recrearet, et in loco pascuæ collocaret. Ipse enim est ille pastor bonus, qui posuit animam suam pro ovibus suis; qui relictis nonaginta novem in deserto, unam venit querere, quæ perierat. Unde et ejus nativitas primum pastoribus nuntiata est. Decebat enim, ut homines ejusdem officii primi venienti occurrerent. Talis est enim hominum consuetudo, ut ad loca extranea venientes primum sui officii homines quærant. Dato igitur magno pretio, paucas oves emit, sed bonas et fecundas, et ex quibus multi greges ovium nati sunt. De qualibus in Canticis canticorum dicitur: « Dentes tui sicut greges tonsarum ovium, quæ ascenderunt de lavacro omnes gemellis foetibus, et sterilis non est in eis (Cant. iv, 2). » Bonæ oves, quæ baptizatae et super nivem dealbatae sunt. Bonæ oves, quæ tonsæ et exspoliatae, omnia propter Deum relinquentes, nihil proprium habere volunt. Bonæ oves, inter quas nulla sterilis est, 582 quarum unaquæque gemellis foetibus, doctrina scilicet, et operatione decoratur. Et tales quidem debent esse Ecclesiæ dentes; tales debent esse episcopi et sacerdotes, et quicumque in Ecclesia dentium officium suscipiunt, et qui cibis spiritualibus aliis nutriunt, ita candidi, ita mundi, ita fecundi, ita omni sarcina superflua, et nociva expositi esse debent; omnes enim ad illarum ovium pulchritudinem formandi sunt, quæ primæ de lavacro ascenderunt, per quas videlicet sanctos apostolos intelligimus, et cæteros, qui illis temporibus crediderunt, quibus omnibus erat cor unum et anima una, et (1019) nemo dicebat aliquid esse suum, sed erant illis omnia communia (Act. iv, 32); unde et Apostolus ait: « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (1 Cor. xi, 1). » Has igitur oves imitari debemus, quia ex illis geniti sumus. « In Christo enim Jesu, ait Apostolus, per Evangelium ego vos genui (1 Cor. iv, 15); » in grege enim Dei, in populo Dei, non nisi oves sunt. Esto patiens, et innocens; esto humilis, et mansuetus; lacte tuo nutriantur infantes, et lanis tuis vestiantur pauperes. Bona ovis beatus Paulus, qui lupus fuerat, nata de tribu Benjamin, qui lupus rapax interpretatur. Duo

sunt propter quæ Salvator noster in mundum venit: unum videlicet, ut oves emeret, alterum ut negotiandi artem doceret. Utrumque factum est, quia illæ emptæ, et redemptæ sunt, et isti docti, et instructi sunt. Iste est, qui « peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua, dicens (Matth. xxv, 14): »—« Negotiamini dum venio (Luc. xix, 13). » Docuit eos, quid debeant, et ubi veras divitias inveniant. Dedit pretium, viam ostendit, et ubi margarita tam pretiosa invenitur, edocuit illam quærendam, illam emendam, illam tenendam, illam cunctis divitiis et honoribus præferendam docuit, quia illa sola est, quæ possessores suos beatos et æternos facere potest. Illa ducit homines ad summum bonum, supra quod non est aliud bonum, quo habentur, et possidentur omnia bona. Hoc bonum in hoc mundo inveniri non potest. Nemo enim in hac vita tam dives, et tam felix, et tam potens aliquando fuit, cui aliquid non deesset, quod habere voluisset. Cui vero aliquid deest, et cui sua non sufficiunt, nondum ad ultimum, et summum bonum pervenit. Si enim ad ultimum bonum pervenisset, nullum bonum esset, quod desiderare potuisset. O quanta bona sunt, quæ ditissimi, et potentissimi hujus mundi ardentissime concupiscunt, et habere non possunt! Aut enim sanitatem, aut sapientiam, aut aliquid aliud, quod enumerare longum est, semper hi tales minus habent. Non sunt igitur beati, neque ad summum et ultimum bonum pervenire valent, qui in talibus bonis, tantisque deficiunt. C Soli itaque nostri negotiatores regni cælorum sunt sapientes, qui caduca, transitoria et fugitiva bona despicientes, mundi hujus honores et dignitates pro nihilo ducentes, ad illud solummodo bonum tendunt, quod est summum, et supra quod non est aliud bonum, in quo se possidere confidunt omnia bona. Quod nobis, etc.

SERMO II. DE APOSTOLIS, ET EVANGELISTIS ET DOCTORIBUS.

« Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, et e) omni genere piscium congreganti, quam cum impleta esset educentes, et secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt, etc. (Matth. xiii, 47). » Quære in lib. De novo mundo, et sermone qui de mari et piscatoribus novis inscribitur. Cui titulus: *Hoc est mare magnum.*

SERMO III DE EVANGELICÆ LEGIS PRÆDICATIONE.

« Omnis scribe doctus in regno cælorum similis est patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova, et vetera (Matth. xiii, 52). »

Regnum cælorum, regnum angelorum, regnum apostolorum sancta Ecclesia est; quoniam cælis munitur, cælis clauditur, cælis regitur, et defenditur. De quo scriptum est: « Cæli enarrant gloriam Dei. » Omnis igitur scribe doctus, omnis Ecclesiæ prædicator, qui in regno cælorum, in regno

(1919) Cod. Vat. : *Nec quisquam eorum, quæ possidebat, dicebat, etc.*

sanctorum apostolorum prædicandi, et docendi officium suscipit, similis debet esse homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo, de secreto pectoris sui, de secretario cordis sui nova, et vetera. Considerare debet ubi sit, in quo regno et in qua domo sermonem facit. Aliter enim in regno cælorum, et aliter in Synagoga Judæorum loquendum est; aliter in palatiis imperatorum, et aliter in tuguriis pauperum divitiarum dispensandæ sunt. Cogitet, qui magistri, qui principes, qui dispensatores in illo regno, et **563** in illa familia fuerint ante se. Illos imitetur, illorum mores, et vitam sequatur; illorum lingua, et sermone loquatur. « Non sunt, inquit, loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum (Psal. xviii). » Proferebant igitur de thesauris suis nova et vetera, sed de omni lingua, et sermone loquebantur. Modo Novi, modo Veteris Testamenti divitiarum proferebant. Inde igitur est quod sponsa ad sponsum loquitur dicens: « Omnia poma nova et vetera servavi tibi (Cant. vii, 13). » Si nova poma et vetera sunt, novas quoque et veteres arbores esse necesse est. Veteres arbores patriarchæ et prophetæ, novæ vero apostoli et doctores intelliguntur. Habent illi sua poma, habent isti et sua. Utraque bona sunt, et hæc et illa servanda et custodienda sunt. Sicut arbores diversæ, ita et poma diversi generis inveniuntur. Quædam enim sunt, quæ cruda, et simul cum cortice manducari possunt; quædam vero nisi cocta et cortice exspoliata fuerint, ad comedendum idonea, et suavia non sunt. Hoc autem in arboribus nostris, et in arboribus utriusque Testamenti reperire non est difficile; quorum quidem poma sermones sunt, et sententiæ. Lege in libris Moysi, et diversi generis poma invenies, quæ neque ab omnibus, neque uno modo comedi possunt. Quædam enim ibi sunt, quæ ipsi quoque infantes sine difficultate suscipiunt; qualia sunt: « Honora patrem et matrem; non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui (Luc. xviii, 20). » Hæc enim, quia secundum litteram intelliguntur, nulli ad comedendum difficilia sunt. Ipsum autem intelligere, comedere est. Quædam vero ibi reperies, quæ vix ipsi juvenes rodere possunt, et paucorum est ea coquere, et cortice exspoliare. Hoc enim episcoporum et sacerdotum officium est. Velut cum legitur de domo leprosa, de arboribus circumcidendis, de agris non diverso semine serendis, et multis aliis, quæ si ad litteram intelligantur, vana esse videntur; si autem spiritualiter, infirmis mentibus sunt proficua. Dat legem Moyses in quodam loco (Levit. xxv), ut si quis in civitate, quæ muros habet, domum suam vendiderit, usque ad completum annum, redimendi habeat potestatem. Finito vero anno nec redimere, nec in jubilæo recuperare poterat. Hæc litteraliter a Judæis observabatur; sed spiritualis sensus in ea continetur. Est enim hæc civitas Ecclesia, cujus murus ex lapidibus pretiosis est. Unde etiam scriptum est: « Urbs fortitudinis nostræ Sion, Salvaor

A ponetur in ea murus, et antemurale (Isai. xxvi 11). Hanc autem suam domum vendit, qui criminalia peccata committit. In cujus etiam persona Apostolus ait: « Lex quidem spiritualis est: ego autem carnalis venundatus sub peccato. Qui enim facit peccatum servus est peccati (Rom. vii, 14). » Annus autem, in quo redimendi potestas datur, tota uniuscujusque vita præsens intelligere est. Potest igitur homo redimere domum suam, carnem suam, scilicet totum quanto tempore in hac vita est. Hac vero vita finita, jam redimendi potestatem non habet. Redemptio autem in sola poenitentia est, et ideo qui sine poenitentia moriuntur, nulla eis redemptio manet, nec in ipso quidem Jubilæo; quoniam ultima sententia suscepta, ad æternæ festivitatis gloriam transferentur sancti. Huic autem sententiæ simile illud esse videtur, quod in Evangelio Dominus ait: « Ambulate, dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant (Joan. xii, 35). » Et Apostolus: « Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes (Gal. vi, 10). » Et alibi: « Secundum duritiam tuam, et impœnitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua (Rom. ii, 5). » Ecce ista nova, et illa vetera sunt. Sed si velimus videre divissimum patremfamilias de thesauro suo nova, et vetera proferre, audiamus Salvatorem nostrum de cælo dicentem: « Audistis quia dictum est antiquis: Non occides, qui autem occidit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia is qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio; qui autem dixerit fana, reus erit gehennæ ignis (Matth. vii, 21). » Et illa quidem, quæ antiquis dicta sunt, vetera sunt; quæ autem ipse dixit, nova sunt. Vetera præcepta homicidium interdicit; nova vero non solum homicidium, verum etiam iram et omnem injuriam prohibent. Et quicumque fratrem suum offenderit, et contra se commotum et indignatum intellexerit, si in sua malitia et superbia perseveraverit, et fratri suo reconciliari despererit, quia charitatis pacis vinculum solvit, sine qua, ut Apostolus ait, non Deum videbit, reus erit non solum iudicio, vel concilio, verum etiam gehennæ ignis. Hoc enim ipse Dominus manifestat cum dicit: « Si offeras munus tuum ad altare, et recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum (Matth. v, 25). » Qui enim peccant, et poenitere nolunt, eorum munera abominatur Deus. Itemque audistis, quia dictum est antiquis, oculus pro oculo; ego autem dico vobis non resistere malo, sed quis te percuterit in unam maxillam, præbe illi et alteram (Matth. 59). » Dicte ergo, cui non licet resistere, quomodo injuriam facere licet? « Audistis, quia dictum est antiquis, diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benedicite his qui oderunt vos (#-

44). Hæc autem, et his similia salvator noster cum diceret, de nobili illo sui **584** cordis thesauro nova et vetera proferebat, et scribas doctus in regno cœlorum sibi similes esse volebat. Proferamus igitur et nos nova, et vetera, non autem de thesauro nostro, sed dato nobis a Domino Deo nostro. Duos magnos thesauros habemus, alter novus, alter vetus; de his et aliis necessaria nobis suscipiamus; de his nova, et vetera proferamus, quibus Dei familiam nutriamus, vestiamus, regamus, doceamus, simul cum ea ad æternam beatitudinem pervenire valeamus; ipso adjuvante, etc.

SERMO IV. DE VIRGINIBUS.

« Simile est regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, et sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudentes. Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, etc. (*Matth. xv, 1*). »

Regnum cœlorum Ecclesia est, cujus omnes filii, et si peccatores sint, ad comparationem aliarum gentium virginis sunt, quoniam ipsi Christi sanguine soli redempti, et ex aqua et Spiritu sancto regenerati, a prima illa corruptione mundati sunt, quia omnis humana natura suam virginitatem amisit. Cum autem omnes istæ virginis non sunt plures, quam quinque, et quinque decem esse probantur, et non plures. Quinque enim sunt corporis sensus, qui per istas virginis significantur; visus videlicet, auditus, gustus, odoratus, et tactus. Sed quia in duas partes isti dividuntur, id est in fatuos, et prudentes, in denarium numerum eum conscendere non dubium est. Omnis igitur homo quinque virginis habet, sive fatuæ, sive prudentes sint. Prudentes autem illæ sunt, quæ peccare timent, et bona agere concupiscunt. Ubi enim prudentia est, ibi peccatum locum non habet. Unde et philosophi dixerunt, quod sapientes non pœnitebit. Quem enim pœniteat, qui pœnitentiæ opus non agit? Hac enim sapientia præditus erat ille, qui dicebat: « In omni vita mea non reprehendit me cor meum (*Joan. xxvii, 6*). » Sapientes sunt illi, de quibus dicitur: « Oculi mei semper ad Dominum (*Psal. xxiv, 15*); » et ille de quo scriptum est: « Defecerunt oculi mei in eloquium tuum (*Psal. lxxviii, 4*). » Et, « ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis (*Psal. cxxii, 1*). » Beatus quoque Martinus sapientes oculos habebat; de quo legitur. Oculis ac manibus in cœlum semper intentus erat. Tales habebat, qui ait: « Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem de virgine (*Joan. xxxi, 1*). » Sapientes quoque aures vaniloquii, mendacii, detractionibus, et verbis otiosis non delectantur. Et tales quidem aures requirebat Dominus cum diceret: « Qui habet aures audiendi, audiat (*Luc. viii, 8*). » Unde et amici beati Job omnes ei in auream auream unam, et ovem unam dedisse leguntur. Servus quoque Abrahæ inveniens Rebeccam, in aures aureas et armillas ei dedisse narratur. Boni et illi, qui Domi-

num diligentes aures perforatas habent. Similiter autem et gustus ille sapiens est, cui non crapula, et ebrietas, sed jejunium, et abstinencia delectabilis est. Qui non cibos superfluos, et delicatos, sed mensuratos, salubres et necessarios quærit. Ille quoque odoratus sapiens est, qui non trahit animam ad peccandum, neque illicitis odoribus delectatur. Et ego quidem nullum corpori sensum esse puto, in quo minus homo delinquat. Manus quoque illæ sapientes sunt, de quibus dicitur: « Manus suas aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem (*Prov. xxxi, 20*). » De quibus et Psalmista ait: « Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit (*Psal. cxxvii, 2*). » Et Apostolus: « Qui furabatur non furetur, magis autem laboret manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti (*Ephes. vi, 28*). » Manus sapientes non sunt otiosæ, sed semper in aliquo opere utili volunt esse occupatæ. Hæc autem de virginibus sapientibus dicta sunt; quas qui cognoscit, fatuas quoque ignorare non potest, quia enim tales non sunt, fatuas esse necesse est. Unusquisque homo suam virginem cognoscit; alienas cognoscere, difficile est. Multæ enim fatuæ sunt, quæ sapientes esse putantur. Sed hæc fatuitas in iudicio manifestabitur; quia quæ prudentes, et quæ fatuæ sunt, tunc omnibus innotescet. Hoc autem in lampadibus cognoscetur, quæ vel cum lumine, vel sine lumine apparebunt. Quæ autem virginis in hac vita non corriguntur, nec de fatuitate ad prudentiam transferuntur, quales de hac vita exhibunt, tales, et nihil in melius commutatæ in æternum supplicium ibunt. Cum enim dixerint ipsæ sapientibus, « Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ exstinguuntur (*Matth. xxv, 8*), » dignam suis meritis responsionem accipient, neque pœnitentiæ fructum recipient, quia pœnitere noluerunt, ne forte inquirunt illæ, « non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes et emite vobis (*ibid.*, 9). » Hæc verba non compassionis, sed irrisionis esse videntur. Bonum tamen consilium esset, si hoc illæ facere possent. Noluerunt hoc facere, quando potuerunt; volunt modo, sed non possunt. Sed quid mirum si irrideantur **585** a membris Christi, quas, ut Psalmista ait, irridet et subsannat ipse Christus. « Qui habitat, inquit, in cœlis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos (*Psal. ii, 4*). » Suscipiunt illæ consilium, sed sine utilitate suscipiunt. Bonum quidem esse sciunt, sibi tamen seruum et inutile esse cognoscunt. Pergunt ad olei venditores, non autem pedibus, sed desiderio pergunt. Quid est autem desiderio pergere, nisi pigre desiderare? Sic omnes, qui in inferno sunt, quotidie ad nos revertuntur, quoniam hoc solo desiderio fatigantur, ut eis revertendi licentia, id est commeatu detur. O si licentiam habere potuissent, quanto studio virginis suas vanitates et sensus suos ab illa prima fatuitate ad prudentiam revocare laborassent? Quomodo oculos a vanitatibus averterent, aures detractionibus et

malis consiliis clauderent, gustum a crapula et ebrietate compescerent? Quomodo nares ab illicitis odoribus amoverent, et manus eleemosynæ et misericordiæ operibus præpararent? Non ultra despicerent olei venditores, non ultra despicerent episcopos et sacerdotes. Isti enim sunt, qui oleum vendunt; isti sunt, qui nos misericordiæ opera facere docent; quæ videlicet opera, quicumque non habuerit, lampades quidem habebit, oleum et luminis nutrimentum in iudicio non habebit. « Dum autem irent emere, venit sponsus, et quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua (*Math. xxv, 10*). » Nunquam hoc iter finietur eis, quia nunquam hoc desiderium recedet ab eis. Sed dum illæ in hoc desiderio laborant, dum miseri homines seipos accusant, et sua facta reprehendunt, subito venit Dominus, qui reddet unicuique secundum opera sua. Et tunc quidem janua cæli aperietur bonis, et claudetur malis. Ibunt illi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. Quod ipse præstare dignetur.

SERMO V. DE SANCTO MICHAELE ARCHANGELO.

« Factum est prælium magnum in cælo, Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone, et draco pugnabat, et angeli ejus, et non prævaluerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo (*Apoc. xii, 7 et 8*). » Et projectus est in terram serpens ille antiquus, qui est diabolus, et Satanus, et omnes angeli ejus in terram missi sunt. Magnum prælium, in quo Michael princeps angelorum pugnat cum diabolo principe dæmoniorum. Hoc prælium quotidie fit in Ecclesia; quoniam Ecclesia cælum vocatur. Lege in Evangelio, et ubicunque Dominus dicit: Simile est regnum cælorum illi, et illi specialiter et proprie de S. Ecclesia intelligitur. Similiter autem et in Apocalypsi frequenter Ecclesia cælum vocatur. De Ecclesia igitur hoc intelligitur, quamvis etiam si de alio cælo hoc intelligatur, non omnino inconveniens esse videtur. Manifestum enim est quod inde propter superbiam suam draco projectus est. De quo et Propheta ait: « Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris: qui dicebas in corde tuo. In cælum ascendam, super astra cæli ponam solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, et ero similis Altissimo (*Isai. xiv 12-14*). » De quo in Evangelio Joannis Dominus ait: « Quoniam ab initio mendax fuit, et in veritate non stetit (*Joan. vii, 44*). » De quo et Dominus alio in Evangelio: « Videbam: inquit, Satanam, sicut fulgur de cælo cadentem (*Luc. x, 18*). » Constat igitur quod ipse cecidit, sive angelorum virtute et potestate, sive sola Dei voluntate eum ad inferiora præcipitante. Multa enim angelorum ministerio operatus est Deus; qui si voluisset, solo nutu facere potuisset. Quid enim est quod ipse non possit? Omnia in ejus voluntate sunt posita, et nihil est quod ejus voluntati resistere possit. Quomodo enim ibi malignus

A spiritus præliari et resistere sanctis angelis potuisset, nisi forte præliandi desiderio et prava voluntate? Non facile patet. At vero in Ecclesia manifestum est, talia quotidie prælia fieri. Est autem inter bonos et malos angelos iste mundus divistus, et aliquando boni angeli super malos, aliquando mali super bonos prædam, et rapinas non modicas faciunt. Unde infinitæ lites et implacabiles, et magna quotidie prælia sunt inter eos. Unde et quidam angelus ad Daniælem loquitur, dicens: « Noli timere, Daniel, quia exaudita sunt verba tua, et ego veni propter sermones tuos. Princeps regni Persarum restitit mihi viginti uno diebus: et ecce Michael, unus de principibus, primus venit in adiutorium meum (*Dan. x, 12-13*). » Princeps autem iste regni Persarum unus aliquis de malignis spiritibus intelligitur, qui Persarum regno et populo præsidebat, et ad suæ voluntatis et iniquitatis opera concitabat, et Dei populo, qui captivus ibi detinebatur, magnum impedimentum faciebat. Sed Michaelis archangeli auxilio, et Daniælis orationibus, quas auditas dicit, princeps iste iniquitatis superatus esse ostenditur. Ecce quomodo inter se boni et mali angeli præliantur. Ecce quomodo regna et provincias, quibus præpositi sunt defendere et expugnare contendunt. Sunt enim quidam gradus inter bonos angelos et **596** inter malos, quibus nimirum præferuntur; unde et beatus Dionysius Areopagita in libro De hierarchia tres angelorum dispositiones esse dicit (1920). Et in prima quidem dispositione cherubim et seraphim, et thronos. In secunda autem potestates, virtutes et dominationes. In tertia autem, quæ ultima est, angelos, archangelos et principatus. Et sicut ipse ait, quedam secreta divini consilii aliquando revelantur illis qui in prima dispositione sunt, quæ tamen inferiores dispositiones ignorant. Quæ vero inferioribus revelantur, superiores ignorare non possunt. Quæ in re non parva inter eos differentia esse monstratur. Et spiritus quidem omnes vocantur, angelorum vero nomen officii est, non naturæ. Unde scriptum est: « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis (*Psal. ciii, 4*). » Qui enim ibi spiritus solummodo sunt, quando mittuntur angeli fiunt. Isti igitur vero nomine angeli vocantur, qui ad bujus mundi regimina et custodiam nobis a Deo missi sunt, inter quos beatus Michael obtinet principatum, qui non solum angelus et archangelus, verum etiam angelorum et archangelorum princeps vocatur. Multos enim angelos et archangelos habet ipse sub se, et per regna, et provincias, et per civitates ordinatos. Sicut enim in mundi hujus potestatibus videmus; ita isti alii super multos, alii super paucos, alii super nullos obtinent principatum. Et isti quidem ab his qui majores sunt, ad singularem custodiam dati sunt; sicut Dominus in Evangelio ait: « Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident

(1920) Lib. 1, cap. 6, 7, 8, 9. Vid. dissert. Nicolai de Nourry, de operibus S. Dion. Areopag. iterum

editam a D. Placido Sprenger, tom. I Theaur., pag. 235, edit. Wirceburgi an. 1784.

faciem Patris mei, qui in cœlis est (*Math. xviii, A* 10). » Et Apostolus : « Omnes, inquit, sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (*Hebr. 1, 14*). » Sunt igitur principatus, qui archangelis præsent; archangeli vero sunt, qui solis angelis dominantur. Vide ergo quantas gratias beato Michaeli archangelo debeamus, a quo angelos accepimus nobis ministros ad custodiam ordinatos. De quo et Danieli idem, qui modo superius angelus ait : « Nunc annuntio tibi, quod expressum est in Scriptura veritatis; et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael archangelus princeps vester (*Dan. x, 21*). » Iste igitur cum angelis suis non cessat die ac nocte præliari contra draconem illum, qui est diabolus, et Satanas, qui quoniam in cœlo, id est in sanctis hominibus habitare non potest, in terram projectus est; per quam peccatores significantur, ut eam comedat et devoret, et disperdat omnibus diebus vitæ suæ (1921). De quo et Psalmista ait : « Draco iste, quem formasti ad illudendum ei (*Psal. ciii, 26*). » De quo et ipse Dominus ad beatum Job loquitur, dicens : « Et nunquid poteris extrahere Leviathan hamo, et fune ligabis linguam ejus (1922)? » (*Job xl, 20*.) Nunquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis suis? Non est potestas super terram, quæ ei comparari possit, qui factus est, ut neminem timeat; omne sublime videt, et ipse est rex super omnes filios superbiæ. Absorbent fluvios, et non mirabitur, et habet fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus. Considera modo qualis est iste, quam fortis et quam potens, cum quo Michael archangelus præliatur. Sed quia Michael, qui sicut Deus interpretatur, ipso suo nomine nos ad prælium confortat, qui quoniam Deo similis esse voluit (1923), præcipitatus est. Adhuc tamen non quiescit, et qui sua superbia talis factus est, ut timere nesciat, et nisi potestates quæ super cœlos sunt, quæ a cœlestibus veniunt, ejus superbiæ et fortitudini resisterent, nulla super terram potestas est, quæ ei resistere potuisset. Nemo enim in suis viribus gloriatur; quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui draconis hujus sævitiam et fortitudinem evadere potuisset, nisi suorum nos Dominus custodia angelorum munivisset? D Absorbent enim fluvios, et non mirabitur; pro nihilo ducit, quod omnes mundi hujus populos et nationes devorat et perdit, nisi et Jordanis ipse

influat in os ejus. Sunt enim escæ ejus electæ, non vulgus et populum indisciplinatum; sed optimos quosque persequitur : ipsos quoque episcopos et sacerdotes multoties invadit (1924). Nullum autem fluvium sic absorbere desiderat, sicut illum in quo Dominus baptizatus est, per quem videlicet baptizatorum populus figuratur. Aquæ multæ populi multi; multi fluvii multæ gentes sunt. Unus vero fluvius Jordanis, unus est solus populus Christianus. Hunc persequitur draco iste, et propter hunc cum angelis præliatur, qui aliquando, sicut scriptum est, tracturus est caudam, et separabit tertiam partem stellarum cœli. Cauda draconis Antichristus erit; ipse ultimus et maximus filius perditionis dabit signa et prodigia multa; ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. « Quem, sicut Apostolus ait, Dominus 587 Jesus interficiet spiritu oris sui, et auferet illustratione adventus sui (*11 Thess. ii, 8*). » Et tunc quidem, sicut in Daniele scriptum est : « Consurget Michael archangelus princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui; et veniet tempus, quale non fuit, ex eo quo homines esse cœperunt usque ad tempus illud (*Daniel. xii, 1*). » In tempore illo, ut dicitur Danieli, « salvabitur omnis populus tuus, qui inventus fuerit scriptus in libro vitæ. » Et multi de iis qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, ut vivant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates (*ibid., 1-3*). » C Ecce totum prælium factum est, et draco iste magnus superatus est, et simul cum omni exercitu suo in tenebras præcipitatus est. Restat ut bonis et malis veniat tempus, ex quo homines esse cœperunt. « Væ mundo a scandalis (*Math. xviii, 7*); » sed bonis necesse multumque utile est ut veniant scandala; « verumtamen væ homini illi per quem scandalum venit (*ibid.*). » Si ergo manus tua, vel pes tuus scandalizat te, si pater, vel mater, vel frater, vel aliquis alius, qui quasi propria membra tibi sunt, et quos quasi pedes, manus et oculos diligis, aliquo malo consilio, vel prava conversatione te a Deo separare voluerit, hunc a te separa, et quasi hostem fuge. Melius enim est tibi ut solus vivas, quam cum parentibus et propinquis pereas. « Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quod angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est (*ibid., 10*). » Qui vivit, et regnat, etc.

(1921) Cod. Vat. et edit. cit. : *Behemoth, quem feci æcum, fenum quasi bos comedet. Et nunquid, etc.*

(1922) *Nunquid illudes ei quasi avi, et ligabis eum ancillis tuis?*

(1923) Cod. Vat. et editio. : *Nos ad prælium con-*

fortat, et ne illum timere debeamus hortatur. Qui quoniam Deo similis esse voluit, etc.

(1924) Cod. Vat. : *Sed meliores quosque persequitur; ipsos quoque episcopos, etc.*